

**'ความจริง' ของเรื่องเพศ:  
การโต้แย้งสาธารณะเกี่ยวกับเรื่องเพศในสภาผู้แทนราษฎร**

โดย

**ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์**

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย  
ฝ่ายสนับสนุนการวิจัยด้านความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกในการพัฒนา

ร่างรายงานผลการวิจัย

เรื่อง

**'ความจริง' ของเรื่องเพศ:  
การโต้แย้งสาธารณะเกี่ยวกับเรื่องเพศในสภาผู้แทนราษฎร**

โดย

ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย  
ฝ่ายสนับสนุนการวิจัยด้านความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกในการพัฒนา

## บทคัดย่อ

ความจริงแท้ที่เป็นสากลถูกทำลายจากคนหลายกลุ่มในพื้นที่ทางสังคมและการเมืองที่เป็นทางการ ผู้หญิงเป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้ตั้งคำถามกับกรอบความเชื่อและโครงสร้างเชิงอำนาจซึ่งกดขี่เอารัดเอาเปรียบพวกเธอในอาณาบริเวณส่วนตัว และพยายามจะใช้กลไกและอำนาจในระบบการเมืองที่เป็นทางการเพื่อจะแก้ไขความไม่เสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงในพื้นที่สาธารณะและประเด็นที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องเฉพาะของผู้หญิง ซึ่งเกี่ยวข้องกับครอบครัว เด็ก และความสัมพันธ์ชายหญิง

การศึกษานี้มุ่งจะวิเคราะห์การโต้แย้งสาธารณะใน ‘ประเด็นผู้หญิง’ ที่เกี่ยวกับการควบคุมเรื่องเพศให้อยู่ในสถาบันการแต่งงานโดยรัฐและความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงมาตรฐานและกฎเกณฑ์ที่รัฐรับรอง โดยใช้กรณีการแก้ไข บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในปี พ.ศ. 2519 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี (พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539) ในขณะที่ผู้หญิงและแนวร่วมพยายามจำกัดพฤติกรรมทางเพศของคนในสังคมให้อยู่ในกรอบการแต่งงาน โดยการทำให้กรอบมีความเข้มงวดมากขึ้นโดยใช้กฎหมายของรัฐบังคับ ฝ่ายที่คัดค้านปกป้องพฤติกรรม ‘นอกกรอบ’ บนฐานของเสรีภาพของปัจเจก การพยายามจะทำให้เกิดมาตรฐานเรื่องเพศแบบเดียวกันสำหรับชายหญิง โดยเฉพาะในเรื่องการจำกัดความสัมพันธ์ทางเพศไว้ในการแต่งงาน โดยใช้หลักการความเท่าเทียมเชิงสิทธิรองรับ ทำให้เกิดการโต้แย้งว่าหลักความเสมอภาคและสิทธิมีฐานที่ต่างจากความสัมพันธ์ส่วนตัวของคน ซึ่งเป็นเรื่องของความรักและความรู้สึกไม่ใช่พันธสัญญาซึ่งเป็นการละเมิด ประเด็นเรื่องการแบ่งพื้นที่ของชีวิตทางสังคมออกเป็นสองส่วนสำหรับคนสองเพศสภาพ โดยหลักการและวิถีของแต่ละพื้นที่แตกต่างกันถูกหยิบยกมาค้านข้อเสนอหลายประการ ฝ่ายสนับสนุนการใช้มาตรฐานเดียวกันเพื่อจำกัดเรื่องเพศไว้ในการแต่งงาน กลับเสนอให้คงวิถีปฏิบัติในแง่มุมอื่นซึ่งสะท้อนความต่างของบทบาทหน้าที่ระหว่างชายหญิง โดยอ้างการรักษาประเพณีเดิมซึ่งมีรากฐานอยู่ที่การแบ่งพื้นที่สาธารณะ-พื้นที่ส่วนตัวที่มีหลักการที่แตกต่างกัน การมองเช่นนี้ไม่ต่างจากฐานการอธิบายของฝ่ายคัดค้านบางคน

ในการโต้เถียงในประเด็นต่าง ๆ ผู้ชายที่ไม่เห็นด้วยได้ตั้งคำถามว่าการเรียกร้องและความต้องการเช่นนี้เป็นเรื่องของผู้หญิงบางกลุ่มที่มีตำแหน่งแห่งที่เฉพาะในทางเศรษฐกิจและสังคมหรือไม่ และได้ยกต่าง ๆ ของผู้หญิงที่มีประสบการณ์และความต้องการที่แตกต่างไป เสียงของผู้หญิงในการแก้ไขกฎหมายที่เป็นกรณีศึกษาจึงอาจไม่ใช่ตัวแทนของผู้หญิงโดยรวม แต่เป็นเรื่องของผู้หญิงเฉพาะกลุ่มเช่นเมียหลวง ‘หญิงดี’ หรือหญิงชนชั้นกลาง ความแตกต่างหลากหลายในองค์ประกอบเชิงอัตตลักษณ์อย่างชนชั้น ช่วงอายุ หรือภูมิหลังทางสังคมส่งผลต่อประสบการณ์และความต้องการของผู้หญิง เสียงของผู้หญิงจึงไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวอย่างมีเอกภาพแต่ขึ้นอยู่กับที่ทางเฉพาะและประสบการณ์ของผู้มีเพศสภาพหญิงด้วย

การโต้เถียงต่อรองเกี่ยวกับแง่มุมต่าง ๆ ที่ถูกจัดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวอย่างเรื่องเพศและความสัมพันธ์จึงไม่ใช่การปะทะกันระหว่างความจริงของผู้หญิงกับความจริงของผู้ชายที่การแบ่งขั้วแบ่งฝ่ายเป็นไปโดยชัดเจน แต่แง่มุมต่าง ๆ ของอัตตลักษณ์ที่เลื่อนไหลไม่คงที่ของคนทำให้กรอบความเชื่อความหมายเรื่องเพศมีความหลากหลายกว่านั้นมาก การต่อรองเกี่ยวกับเรื่องเพศในพื้นที่ทางสังคมหรืออาณาบริเวณทางการเมืองที่เป็นทางการจึงเป็นการปะทะของกรอบย่อยที่ขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมและการซ้อนทับขององค์ประกอบของตัวตน ที่ทำให้ประสบการณ์และความคาดหวังของคนแตกต่างกันไป ซึ่งแปลว่าความจริงของผู้หญิงก็น่าจะมีหลายชุดด้วยเช่นกัน

## สารบัญ

หน้า

|                                                                             |           |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----------|
| บทคัดย่อ                                                                    | i         |
| สารบัญ                                                                      | iii       |
| <b>บทที่ 1 การเมือง ความแตกต่าง และการโต้แย้งสาธารณะ.....</b>               | <b>1</b>  |
| ประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง และสิทธิที่เป็นสากล.....               | 7         |
| ผู้หญิงกับการจัดการ/การผลิตความจริงของเรื่องส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ...      | 13        |
| <b>บทที่ 2 การเมืองของเรื่องส่วนตัว: เรื่องเพศและครอบครัว.....</b>          | <b>21</b> |
| กรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรมและความแตกต่างระหว่างชายหญิง.....                    | 23        |
| การเมืองของเรื่องส่วนตัว: ความจริงของผู้หญิง / ความจริงของผู้ชาย.....       | 30        |
| การควบคุมกำกับเรื่องเพศ.....                                                | 37        |
| <b>บทที่ 3 กฎหมายครอบครัว: เรื่องเพศ สิทธิ และความเสมอภาคเท่าเทียม.....</b> | <b>41</b> |
| กฎหมายครอบครัวในสังคมไทย.....                                               | 42        |
| ความสัมพันธ์ชายหญิง: ประเด็นสาธารณะและประเพณีไทย.....                       | 45        |
| ความสัมพันธ์ชายหญิงและความสำคัญของครอบครัว.....                             | 51        |
| สิทธิทางเพศกับความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง.....                              | 53        |
| สิทธิกับพื้นที่สาธารณะ - พื้นที่ส่วนตัว.....                                | 58        |
| กฎหมายครอบครัว เรื่องเพศ และความสัมพันธ์ชายหญิง.....                        | 63        |
| การแต่งงาน: ความรักโรแมนติกหรือพันธสัญญา.....                               | 64        |

|                                                                   |            |
|-------------------------------------------------------------------|------------|
| อายุที่เหมาะสมสำหรับการแต่งงานและความสามารถ                       |            |
| ในการจัดการทรัพย์สิน .....                                        | 65         |
| การหมั้น ประเพณี และความไม่ชอบธรรมของเรื่องเพศ                    |            |
| ก่อนการแต่งงาน.....                                               | 70         |
| การสมรสซ้อน: กฎหมายครอบครัวยกกับวิถีปฏิบัติของคน                  |            |
| ในสังคมไทย.....                                                   | 78         |
| ความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานในฐานะเหตุหย่า.....                | 81         |
| เรื่องเพศที่ชอบธรรมในกฎหมายครอบครัว.....                          | 89         |
| <b>บทที่ 4 เรื่องเพศนอกสถาบันการแต่งงานกับการค้าประเวณี.....</b>  | <b>92</b>  |
| รัฐไทยกับการค้าประเวณี.....                                       | 94         |
| ภาพของผู้ขายและผู้ซื้อประเวณี.....                                | 98         |
| การค้าบริการทางเพศและบ่อนทอน.....                                 | 101        |
| การลงโทษผู้ดำเนินกิจการค้าประเวณี.....                            | 107        |
| พ่อแม่ ‘ขายลูก’: ความยากจนหรือความมั่งคั่ง.....                   | 110        |
| ปัญหาการค้าประเวณี-ปัญหาของผู้หญิง.....                           | 114        |
| เรื่องเพศนอกการแต่งงานกับความเป็นธรรมาของการซื้อขาย               |            |
| บริการทางเพศ.....                                                 | 116        |
| <b>บทที่ 5 ‘ความจริง’ ของเรื่องเพศที่ชอบธรรม.....</b>             | <b>121</b> |
| การโต้แย้งสาธารณะเรื่องเพศ: การจำกัดเรื่องเพศไว้ในสถาบัน          |            |
| การแต่งงานและครอบครัว.....                                        | 125        |
| ‘เสียง’ ของฝ่ายแก้ไข: สิทธิ หลักความเสมอภาคเท่าเทียม              |            |
| และผู้หญิงในฐานะผู้ถูกระทำ.....                                   | 126        |
| เสียงคัดค้าน: ความแตกต่างระหว่างชายหญิง และเสรีภาพของปัจเจก... .. | 129        |
| การเมืองเรื่องเพศ: เสียงของผู้หญิง - เสียงของผู้ชาย.....          | 131        |
| <b>บรรณานุกรม.....</b>                                            | <b>134</b> |

## บทที่ 1:

### การเมือง ความแตกต่าง และการโต้แย้งสาธารณะ

ชีวิตทางสังคมในช่วงรอยต่อของศตวรรษที่ 20 และศตวรรษที่ 21 กลายเป็นเรื่องสลับซับซ้อนและยากในการทำความเข้าใจกว่าเดิมมาก เพราะมาตรฐานความถูกต้อง/จริงแท้/ดีงามและวิถีปฏิบัติเดิมได้ถูกตั้งคำถามและท้าทายอย่างต่อเนื่อง ระบบระเบียบและมาตรฐานที่เชื่อกันว่าเป็นสากลและเป็นรากฐานในการจัดการชีวิตทางสังคมของคนต่างระบบคิดต่างวัฒนธรรมถูกสั่นคลอน ปრაกฏการณ์ต่าง ๆ และกฎเกณฑ์ที่ล้อมรอบตัวตนของคนกลายเป็นเรื่องที่ไม่ชัดเจนและเต็มไปด้วยความขัดแย้ง คนต่างสถานที่และกาลเวลาไม่ได้มองเห็นและเข้าใจโลกเหมือนกันหรือมีมาตรฐานของความดีงามชุดเดียวกันตามที่นักสังคมศาสตร์บางกลุ่มเชื่อ เรื่องราวและประสบการณ์ของคนต่างบริบทและต่างระบบคิดสะท้อนความหลากหลายของระบบความเชื่อ ความหมายและวิถีปฏิบัติ มาตรฐานความดีงามและความจริงแท้อันเป็นสากลถูกท้าทายและโต้เถียงเกี่ยวกับข้อจำกัด/ความคับแคบ/และอคติที่ฝังรากอยู่อย่างซ่อนเร้น เรื่องราวและชุดคำอธิบายหลักที่เคยถูกประยุกต์ใช้กับกรณีต่าง ๆ ที่เกิดต่างที่ต่างเวลาลดพลังลงไปเรื่อย ๆ ปრაกฏการณ์และชีวิตทางสังคมของคนเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนเกินกว่าจะเข้าใจได้ด้วยโครงเรื่องและความหมายแบบเดียวหรือตัดสินได้ด้วยมาตรฐานความผิดถูกชุดเดียว โลกอย่างที่คนหลายกลุ่มคุ้นเคยได้เปลี่ยนแปลงไป ดูเหมือนผู้คนในสังคมจะเห็นต่างกันหลายแง่มุมของชีวิตทางสังคมที่เคยถูกมองว่าเป็นความเข้าใจและความต้องการที่คล้ายคลึงกันของคนส่วนใหญ่ที่ไม่ต้องโต้เถียงกัน อาณาบริเวณสาธารณะกลายเป็นเวทีของการต่อรองและการปะทะกันของผู้คนที่มีระบบความเชื่อและมาตรฐานที่แตกต่างกัน

กฎเกณฑ์และความจริงแท้เกี่ยวกับโลกและชีวิตทางสังคมที่เชื่อกันว่ามีอยู่ชุดเดียวและเป็นรากฐานของการสร้างความรู้ทางสังคมศาสตร์และการจัดการชีวิตทางสังคมลดพลังและความสำคัญลงเป็นเพียงเรื่องราวหรือคำอธิบายหนึ่งท่ามกลางการตีความและเรื่องราวที่แตกต่างหลากหลาย การตั้งคำถามและสั่นคลอนรากฐานและแนวการอธิบายหลักทางสังคมศาสตร์ทำให้ชีวิตและการมองโลกที่มีฐานความเชื่อเกี่ยวกับ

ความเป็นระเบียบสอดคล้องตามแนวคิดภูมิธรรมเป็นไปได้ยาก<sup>1</sup> “ความจริงแท้” กลายเป็นเพียงการตีความหรือเรื่องราวหนึ่งที่มีอำนาจรองรับทำให้คนอื่นที่เห็นต่างไป ยอมรับและยึดถือ การมองเห็นโลกที่เข้าใจว่าเหมือนกันของคนจึงเป็นการสร้างสรรค์ แลกกับควบคุมโดยอำนาจที่พึงกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในสังคม เรื่องราวและการตีความที่แตกต่างกันของคนหลายกลุ่มได้เป็นที่รับรู้และได้ยืนมากขึ้น ทำให้การตีความแบบเดียวที่เคยเข้าใจกันว่าเป็นสากล/เป็นจริงในทุกที่ทุกเวลาถูกตั้งคำถาม เพราะดูเหมือนโลกทางสังคมจะเต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลายและความเฉพาะของประสบการณ์มากกว่าความเหมือน ความรู้และมาตรฐานที่เคยถูกยึดถือเป็นสากล หรือเป็นที่ยอมรับร่วมกันของมนุษย์ทุกคนถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นเพียงมุมมองและประสบการณ์ที่เฉพาะเจาะจงของคนกลุ่มเล็ก ที่ฉายภาพการมองโลกและความเชื่อของตนว่าหมายรวมถึงมนุษยชาติโดยรวม<sup>2</sup> ความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยึดเรื่องราวและคำอธิบายชุดเดียวที่เชื่อว่าเป็นสากล จึงไม่สามารถจะอธิบายชีวิตทางสังคมที่ซับซ้อนและเต็มไปด้วยความเฉพาะเจาะจงได้

การเมืองเป็นแง่มุมหนึ่งของสังคมศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไป นักสังคมศาสตร์นิยาม ‘การเมือง’ กันแตกต่างกัน ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองและแง่มุมของชีวิตทางสังคมที่ถูกจัดว่าเป็นการเมืองและถูกเลือกเป็นประเด็นในการศึกษาทำความเข้าใจต่างกันไปด้วย นักสังคมศาสตร์หลายกลุ่มและคนในสังคมจำนวนมากเข้าใจการเมืองเป็นพื้นที่หรืออาณาบริเวณเฉพาะที่แยกจากส่วนอื่นของชีวิตทางสังคมของมนุษย์อย่างเศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรม โดยแต่ละส่วนมีหลักการของการจัดความสัมพันธ์ที่ต่างกัน การยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตยทางการเมืองแต่เชื่อในการรวมศูนย์อำนาจในครอบครัวหรือสถาบันศาสนาจึงเป็นเรื่องที่ผู้คนรับได้เข้าใจได้ โดยไม่ตั้งคำถามกับความขัดแย้งของหลักการในพื้นที่ต่าง ๆ ของชีวิต การเมืองในความหมายที่เชื่อมโยงกับอาราบริเวณเฉพาะนี้เป็นเรื่องของกิจกรรมและความสัมพันธ์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับรัฐและรัฐบาล การเมืองเกิดขึ้นในรัฐสภา ทำเนียบรัฐบาล ใน

---

<sup>1</sup> Walter Truett Anderson, “Introduction: What’s Going On Here?” in *The Truth about the Truth: De-Confusing and Re-Constructing the Postmodern World*, ed. Walter Truett Anderson (New York: J. P. Tarcher, 1995), p. 6.

<sup>2</sup> Anne Phillips, *Democracy and Difference* (University Park, PA.: Pennsylvania State University Press, 1993), p. 55.

พรรคการเมืองและในการเลือกตั้ง รวมทั้งสถาบันที่เป็นทางการที่เกี่ยวกับรัฐบาลและการปกครอง คนแต่ละคนจึง 'เข้าไปเกี่ยวข้อง' หรือ 'ถอนตัว' จากการเมืองได้ การเมืองยังถูกมองว่าเป็นเรื่องของกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะที่กระทบกับคนหมู่มากและเกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะ การเมืองเกี่ยวข้องกับเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญที่กระทบคนหมู่มาก และเป็นเรื่องของโครงสร้างและการทำงานของรัฐบาลซึ่งส่งผลต่อพลเมืองของรัฐบาลและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ<sup>3</sup>

ความหมายของ "การเมือง" ในทางสังคมศาสตร์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องขององค์กร สถาบันและการทำงานของรัฐบาล อีกซีกหนึ่งของการนิยามมองว่าการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ ซึ่งหมายถึงความสามารถของคนหรือสถาบันที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมของตน การเมืองที่มีฐานอยู่ที่อำนาจไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนและอาณาบริเวณเฉพาะเหมือนจินตภาพเกี่ยวกับการเมืองที่เป็นทางการหรือการเมืองเชิงสถาบัน ซึ่งถูกจำกัดให้อยู่ในสถาบันและโครงสร้างของรัฐบาล อำนาจในความหมายนี้ออกจะฟุ้งกระจายอยู่ในหลายที่ ไม่ได้รวมศูนย์อยู่ที่บุคคล กลุ่มคนหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่ง อำนาจเป็นเรื่องของการกำหนดความหมายกฎเกณฑ์ที่กำกับพฤติกรรมของคนในสังคม และการควบคุมพฤติกรรมและการให้ความหมายของคนให้อยู่ในกรอบดังกล่าว คนแต่ละคนทำหน้าที่เป็นทั้งผู้กำกับควบคุมพฤติกรรมของตนเองและคนอื่นให้เป็นไปตามกรอบหรือมาตรฐานความถูกต้องดีงาม ในขณะเดียวกันแต่ละคนก็เป็นผู้ถูกควบคุมโดยคนอื่นหรือพลังทางสังคมอื่นด้วย ความสำคัญจึงอยู่ที่การใช้อำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจมากกว่าจะมองหาว่าใครมีหรือไม่มีอำนาจ นอกจากนี้อำนาจไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของการขู่เข็ญบังคับ แต่เป็นเรื่องของการกำกับร่างกายและจิตวิญญาณของคนซึ่งแยบยลกว่าการใช้กำลังบังคับมาก<sup>4</sup>

การเมืองในความหมายนี้จึงเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลากหลายชนิดของมนุษย์ โดยไม่ได้จำกัดว่ากิจกรรมเหล่านั้นจะเกิดใน "เวที" หรือสถานที่เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลหรือรัฐสภา<sup>5</sup> ชีวิตทางสังคมของคนเต็มไปด้วยการกำกับและผลักดันตนเองและ

<sup>3</sup> David Held, "Editor's Introduction," in *Political Theory Today*, ed. David Held, (Cambridge: Polity Press, 1991), p. 3-4.

<sup>4</sup> Jana Sawicki, *Disciplining Foucault* (New York: Routledge, 1991), p. 21-22.

<sup>5</sup> Held, "Editor's Introduction," หน้า 5.

ผู้อื่นให้เป็นหรือทำในสิ่งที่แต่ละคนต้องการ อำนาจจึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมแทบทุกประเภท การนิยามการเมืองบนฐานของอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจทำให้การเมืองเป็นเรื่องที่กว้างขวางและครอบคลุมทุกแง่มุมของชีวิตมนุษย์ การเมืองอยู่ทุกหนทุกแห่ง และเวทีในการต่อสู้ต่อรองทางการเมืองก็มีได้หลายแห่งหลายที่ ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องอยู่ในรัฐสภาหรือทำเนียบรัฐบาล

การเมืองไม่ได้จำกัดอยู่แต่กิจกรรมในพื้นที่สาธารณะเท่านั้น แง่มุมของชีวิตทางสังคมของมนุษย์ที่เคยถูกจัดว่าอยู่นอกขอบเขตของการเมืองหรือไม่ใช่ประเด็นทางการเมืองก็ไม่ได้หลุดพ้นจากกลไกของอำนาจในการกำหนดความหมายและกำกับควบคุม ความหมายของการเมืองที่กว้างขวางเช่นนี้ทำให้ทุกแง่มุมของชีวิตคนเป็นเรื่องการเมือง และเปิดต่อการวางกฎเกณฑ์และการควบคุมของสาธารณะ<sup>6</sup> กิจกรรมหลายประเภทที่เคยอยู่นอกขอบเขตความสนใจหรือการจัดการของเมืองที่เป็นทางการถูกทำให้เป็นหรือกลายเป็นประเด็นสาธารณะที่รัฐและสังคมต้องใส่ใจ เช่นการมองว่าการกระทำที่ถูกจัดว่าเป็น “เรื่องส่วนตัว” ของคนในสังคมมีความเป็นการเมือง เพราะมีอำนาจเข้าไปกำกับควบคุม เรื่องส่วนตัวจึงกลายเป็นประเด็นของการศึกษาทำความเข้าใจทางสังคมศาสตร์และการต่อสู้ทางการเมือง

อาณาบริเวณส่วนตัวของคนเคยถูกมองว่าปลอดจากการเมือง รัฐไม่ควรเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมที่เป็นเรื่องส่วนตัวของปัจเจก ซึ่งควรจะมีเสรีภาพที่จะดำเนินการกิจกรรมส่วนตัวตามที่เธอหรือเขาพึงพอใจ ตราบเท่าที่การกระทำหรือกิจกรรมนั้นไม่ไปกระทบกระเทือนหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น<sup>7</sup> กิจกรรมที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ส่วนตัวเป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศสภาพและเพศวิถี การกินอยู่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสะอาดของร่างกายและที่อยู่อาศัย ตลอดจนการเจริญพันธุ์เพื่อสร้างสมาชิกใหม่ของสังคมและการเลี้ยงดูกล่อมเกลาลูก กิจกรรมเหล่านี้ถูกจัดให้เป็นภาระหน้าที่ของครัวเรือน โดยผู้ที่ถูกจำกัดหรือยึดโยงอยู่กับครัวเรือน ได้แก่ภรรยา แม่ ลูกสาว หรือคนรับใช้รับผิดชอบทำหน้าที่เหล่านี้<sup>8</sup> ความสัมพันธ์และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วน

<sup>6</sup> Held, “Editor’s Introduction,” หน้า 6.

<sup>7</sup> John Stuart Mill, *On Liberty* (Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 1978), p. 53.

<sup>8</sup> Anna Yeatman, *Postmodern Revisionings of the Political* (New York: Routledge, 1994), p. 108-109.

ตัวซึ่งเคยเข้าใจกันว่าไม่เกี่ยวข้องและแยกขาดจากการเมืองที่เป็นทางการ ถูกกำกับควบคุมโดยกลไกของอำนาจ อันได้แก่การครอบงำและการสยบยอม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดสรรบทบาทหน้าที่ของคนและการกำหนดกรอบความถูกต้องดีงามของการกระทำทางสังคม เช่นการเลี้ยงดูเด็กถูกจัดให้เป็นภารกิจหลักของแม่ เป็นต้น การแสดงออกทางเพศของคนในสังคม ตั้งแต่การแต่งกาย กิริยามารยาท รวมทั้งความสัมพันธ์ทางเพศของผู้คน ถูกกำกับควบคุมทั้งโดยตัวบุคคลแต่ละคนที่กำกับตนเองและผู้อื่น รวมทั้งโดยสถาบันทางสังคมและรัฐ ให้อยู่ในกรอบที่เชื่อว่าเป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องเหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับ 'การเมือง' ที่เปลี่ยนไปทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองมีความหลากหลายขึ้น ประเด็นและวิธีการในการศึกษาขึ้นอยู่กับการให้นิยามว่าอะไรคือการเมือง ผู้ที่มองการเมืองในฐานะการปกครองและการกำหนดนโยบายสาธารณะสนใจและศึกษาในประเด็นที่ต่างจากนักสังคมศาสตร์ที่นิยามการเมืองในความหมายกว้างว่าเป็นเรื่องของอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อย่างไรก็ตามอาณาบริเวณทางการเมืองที่เป็นเรื่องของรัฐและรัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงไปมาก การเปลี่ยนรากฐานความเชื่อเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองของคนในสังคมจากการให้ความสำคัญกับคุณสมบัติเฉพาะที่ได้มาโดยกำเนิดในการกำหนดที่ทางและบทบาทของคน มาสู่ความเชื่อในความเป็นสากลของสิทธิทางการเมืองที่เท่าเทียมกันของปัจเจกชนที่ทรงพลังอำนาจ โดยรัฐเป็นเพียงสถาบันที่รับมอบอำนาจบางส่วนมาจัดการให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นไปอย่างสันติและเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ได้ทำให้พื้นที่ทางการเมืองในความหมายแคบได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วย การอ้างอิงสิทธิทางการเมืองของคนหลายกลุ่มที่เดิมไม่ได้ถูกรวมอยู่หรือเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการทางการเมืองที่จำกัดอยู่ในคนกลุ่มเล็กทำให้ผู้คนหลากหลายกลุ่มได้เข้ามาสู่พื้นที่เฉพาะของการเมืองที่เป็นทางการเมืองเพื่อเรียกร้องให้รัฐสนองความต้องการหรือปกป้องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตน คนที่ใช้สิทธิความเป็นพลเมืองมีความแตกต่างหลากหลายในเรื่องของความต้องการและระบบความเชื่อความหมายรวมทั้งมาตรฐานความถูกต้องดีงาม การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้ประเด็นที่ถูกทำให้เป็นเรื่องสาธารณะ และเวทีของการต่อสู้/ต่อรองโต้แย้งเกี่ยวกับความต้องการมีความหลากหลายมากขึ้น หลายประเด็นที่ถูกจัด

ว่าเป็น 'เรื่องเล็ก' ที่อยู่นอกกรอบของการเมืองในความหมายแคบหรือเคยเป็นประเด็นที่เชื่อกันว่าเป็นสากลที่ได้รับการยอมรับอย่างไม่ถูกตั้งคำถามได้กลายเป็นเรื่องที่หลายกลุ่มโต้เถียง/ไม่เห็นพ้องต้องกัน ภาพของการเมืองที่เป็นทางการจึงสลับซับซ้อนกว่าความเข้าใจเดิม โดยการต่อรองโต้แย้งสาธารณะของคนกลุ่มต่าง ๆ กลายเป็นแง่มุมที่สำคัญของชีวิตทางสังคม

แง่มุม 'ส่วนตัว' หลายประการที่ถูกเสนอว่ามีความเป็นการเมืองได้ถูกนำเสนอเป็นประเด็นสาธารณะเพื่อให้รัฐจัดการในรูปของการจัดสรรสวัสดิการ<sup>9</sup> หรือการยอมรับ/รับรองโดยกฎหมาย คนหลากหลายกลุ่มต่อสู้/โต้แย้งกันเพื่อจะแสดงให้เห็นความเป็นสาธารณะและความสำคัญของประเด็นที่ตนเกี่ยวข้อง ผู้คนในสังคมต้องการให้รัฐดำเนินการกับสิ่งที่เขาหรือเธอเห็นว่าไม่ถูกต้อง ในขณะที่คนหลากหลายกลุ่มต้องการจะรักษากรอบกติกาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันและวิถีชีวิตทางสังคมอย่างที่เป็นอยู่ไว้ คนอีกหลายกลุ่มเรียกร้องสิทธิที่จะต่างไปจากคนอื่น ๆ ในสังคมในแง่มุมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและระบบความเชื่อความหมายของตน คนจำนวนไม่น้อยได้พยายามจะรักษาแง่มุมที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัวเป็นอย่างยิ่งของตน อย่างการแสดงออกของเพศสภาพหรือรสนิยมทางเพศ ด้วยการ "ข้ามเขตแดน" เข้าไปในพื้นที่สาธารณะเพื่อจะเรียกร้องหรือรักษาสีสิทธิในความเป็นส่วนตัว<sup>10</sup> ในบริบทเช่นนี้ระบบการเมืองอย่างประชาธิปไตยจะไม่มีประสิทธิภาพนักถ้ายึดติดอยู่กับการเมืองที่เป็นทางการของการเลือกตั้ง รัฐสภาและรัฐบาล ขอบเขตของการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก การเมืองได้กลายเป็นเรื่องของการโต้เถียงว่าอะไรบ้างที่เป็นประเด็นสาธารณะที่รัฐและสังคมควรให้ความสำคัญหรือจัดการ

ประเด็นที่ถูกนำเสนอเข้าสู่การเมืองที่เป็นทางการมีความแตกต่างหลากหลายและมีรากฐานของระบบความเชื่อความหมายที่ต่างกันด้วย หลายเรื่องถูกมองว่าเป็นเรื่องเล็กหรือไม่น่าจะมีความสำคัญนักแต่เป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องต่อสู้สำหรับบางกลุ่มโลกทางสังคมและการเมืองจึงเต็มไปด้วยความเห็นต่างและความขัดแย้งในประเด็นที่ผู้คนหลากหลายกลุ่มเห็นว่าเคยเป็นเรื่องที่ไม่ต้องพูดถึงเพราะคนส่วนใหญ่เห็นคล้ายคลึงกัน

---

<sup>9</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

“เวที” ของการดำเนินการและการต่อสู้ทางการเมืองเป็นไปได้หลายที่ โดยไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงในสถาบันและวิธีการของการเมืองที่เป็นทางการตามความหมายและความเข้าใจการเมืองอย่างแคบ ๆ อย่างไรก็ตามสถาบันและกลไกของรัฐ เช่นรัฐสภาหรือรัฐบาล ก็ยังเป็นเวทีทางการเมืองหลัก<sup>11</sup> ของการต่อสู้ของคนหลายกลุ่มที่ต้องการจะส่งอิทธิพลต่อการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับชีวิตทางสังคม การแบ่งสรรทรัพยากร “ส่วนรวม” หรือการกำหนดทิศทางของสังคมที่ให้เป็นไปในทิศทางที่ตนต้องการ การต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างของระบบความเชื่อความหมายและไม่เท่าเทียมกันในเชิงอำนาจในหลายกรณีจึงเป็นเรื่องของการผลักดันกฎหมายหรือนโยบายสาธารณะ โดยการนำเสนอโต้แย้งและต่อรองเพื่อปกป้องหรือผลักดันมาตรฐานความถูกต้องตามที่ตนเชื่อ

#### ประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง และสิทธิที่เป็นสากล

การเปลี่ยนรากฐานความเชื่อเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองและความเป็นพลเมืองจากการยึดคุณสมบัติหรือลักษณะเฉพาะ เช่น ชาติพันธุ์ ชนชั้น หรือเพศสภาพ มาสู่หลักการความเสมอภาคเท่าเทียมของปัจเจก ทำให้ความเป็นพลเมืองได้ขยายไปสู่คนหลายกลุ่มที่เดิมไม่ได้ถูกนับรวมในฐานะพลเมืองหรือผู้มีสิทธิในรัฐ<sup>12</sup> ความเชื่อเกี่ยวกับคุณสมบัติร่วมกันของมนุษยชาติที่มีความสามารถในการใช้เหตุผลซึ่งทำให้มนุษย์กำหนด/นิยามสิ่งที่ตนเองต้องการและวิธีการที่จะบรรลุความต้องการของตน เป็นรากฐานของการเรียกร้องความเสมอภาคเท่าเทียมกันเกี่ยวกับโอกาสในการพัฒนาตามศักยภาพและสิทธิทางการเมือง การเรียกร้องความเท่าเทียมของคนอ้างอิงความเชื่อหรือหลักการเกี่ยวกับความเหมือน/คล้ายคลึงกันของมนุษย์ แต่ภาพของมนุษยชาติเช่นนี้ถูกพัฒนาขึ้นในช่วงเวลาที่คนส่วนใหญ่ของสังคมยังไม่มีสิทธิทางการเมือง และ

---

<sup>10</sup> David Bell and Jon Binnie, *The Sexual Citizen: Queer Politics and Beyond* (Cambridge: Polity Press, 2000), p. 4-5.

<sup>11</sup> Nancy Fraser, *Unruly Practices: Power, Discourse and Gender in Contemporary Social Theory* (Oxford: Polity Press, 1989), p. 165.

<sup>12</sup> Eileen McDonagh, “Political Citizenship and Democratization: The Gender Paradox,” *American Political Science Review* 96 (September 2002): 535.

ไม่ได้มีบทบาทในการเมืองที่เป็นทางการซึ่งเป็นเรื่องที่ยำกัคอยู่เฉพาะกลุ่มชนชั้นนำ<sup>13</sup> ความเหมือนที่เป็นนามธรรมอาศัยการลดทอนลักษณะเฉพาะที่เป็นรูปธรรม “ความเป็นมนุษย์” ที่มีรากฐานมาจากการละเลยความแตกต่างระหว่างปัจเจกและระหว่างกลุ่มคนนี้ถูกอ้างอิงว่าเป็นสากล และเป็นฐานของความเท่าเทียมของสิทธิทางการเมือง

กระแสประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นอาณาบริเวณที่ “เปิด” สำหรับทุกคน มนุษย์ที่มีความสามารถในการใช้เหตุผลเหล่านี้ควรจะมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะเพื่อจะกำหนดทิศทางของการจัดสรรทรัพยากรของส่วนรวมซึ่งส่งผลต่อชีวิตของเธอและเขา<sup>14</sup> แต่เรื่องราวของประชาธิปไตยในหลายที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่สาธารณะจะถูกปิดสำหรับคนหลายกลุ่ม คนจำนวนมากที่แตกต่างกันทางชนชั้น ชาติพันธุ์ เพศสภาพ ฯลฯ ถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ ข้ออ้างสำคัญในการกีดกันคนกลุ่มต่าง ๆ จากการมีบทบาทที่ทางในพื้นที่สาธารณะคือการมองว่าคนเหล่านี้ขาดคุณสมบัติพื้นฐานของพลเมืองหรือผู้ที่มิบทบาทในการเมืองควรมี เช่นผู้หญิงขาดคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองตามแนวคิดเสรีนิยม ซึ่งต้องมีความสามารถในการใช้เหตุผล ไม่ใช่อารมณ์หรืออคติ และไม่ฟังฟังผู้อื่น<sup>15</sup> ผู้หญิงถูกมองว่ามีความเป็น ‘เด็กตลอดกาล’<sup>16</sup> ผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนทำหน้าที่เป็นตัวแทนของผู้หญิง (และเด็ก) ซึ่งขาดคุณสมบัติสำคัญของผู้มีสิทธิทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้การแบ่งชีวิตทางสังคมออกเป็นอาณาบริเวณที่แยกขาดจากกันโดยมีหลักการที่แตกต่างกันสำหรับแต่ละพื้นที่ และจัดสรรบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันและเชื่อมโยงกับพื้นที่เหล่านั้นให้คนที่แตกต่างกันออกไป ทำให้คนในสังคมมองไม่เห็นความขัดแย้งกันเองระหว่างหลักการของความเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมกับการกีดกันคนหลายกลุ่มจากการเมืองที่เป็นทางการ

<sup>13</sup> Anne Phillips, “Universal Pretensions in Political Thought,” in *Destabilizing Theory: Contemporary Feminist Debates*, ed. Michele Barrett and Anne Phillips (Cambridge, UK: Polity Press, 1993), p. 10.

<sup>14</sup> Keith Faulks, *Citizenship* (New York: Routledge, 2000), p. 84.

<sup>15</sup> Ruth Lister, *Citizenship: Feminist Perspective* (London: Macmillan, 1997), p. 70.

<sup>16</sup> Simone de Beauvoir, *The Second Sex*, trans. H.M. Parshley (New York: Vintage Books, 1974), p. 665.

ความไม่เท่าเทียมบนฐานของเพศสภาพที่เป็นวิถีปฏิบัติในครัวเรือนกับหลัก การความเท่าเทียมทางการเมืองและเสรีภาพเป็นหลักการที่ผู้คนยึดถือไปพร้อม กันใน อาณาบริเวณที่ต่างกันของชีวิตโดยมอง ไม่เห็นความ ไม่สอดคล้องกันเองของหลักการ ทั้งสอง<sup>17</sup> แนวคิดเกี่ยวกับอาณาบริเวณที่แตกต่างและแยกขาดจากกันโดยชายหญิง ต่างก็มีบทบาทในแต่ละพื้นที่ของชีวิต และผลประโยชน์ของผู้หญิงได้รับการปกป้อง รักษาโดยผู้ชายในพื้นที่การเมืองอยู่แล้ว ทำให้คนในสังคมอยู่กับความ ไม่สอดคล้องนี้ ได้ และการแบ่งแยกบทบาทตามพื้นที่นี้ยัง ‘สนับสนุน’ การพัฒนาประชาธิปไตยด้วย การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่ “พลเมือง” สามารถมีส่วนร่วมในการ เมืองที่เป็นทางการอย่างแข็งขัน เป็นไปได้ในทางปฏิบัติสำหรับคนบางกลุ่มเพราะมีผู้ คนที่ไม่ถูกนับรวมว่าเป็น “พลเมือง” (เนื่องจากขาดคุณสมบัติหลักที่พึงมีของความ เป็นพลเมือง) ทำกิจกรรมหลากหลายชนิดในพื้นที่ส่วนตัวซึ่งสำคัญต่อการดำรงอยู่และ สุขภาวะแต่มักจะถูกมองว่าเป็นเรื่องเล็กที่ไม่มีความสำคัญ เช่น การหุงหาอาหาร ทำ ความสะอาดบ้าน ซักเสื้อผ้า ฯลฯ ถ้างานที่ดูไม่สำคัญเหล่านี้ไม่ได้รับการปฏิบัติก็จะทำ ให้ชีวิตของคนในสังคมดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น การรับภาระทำ ‘งานบ้าน’ โดยคนที่ ถูกจำกัดให้อยู่ในครัวเรือนอย่างแม่ ภรรยา และคนรับใช้เป็นการปลดปล่อยหัวหน้า ครัวเรือนให้มีเวลาและพลังงานไปสนใจ ติดตาม และดำเนินการใน “เรื่องสำคัญ ๆ” ในพื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการเมืองหรือเศรษฐกิจ<sup>18</sup>

หลักการเกี่ยวกับความเสมอภาคเท่าเทียมของปัจเจก ซึ่งหมายรวมเพียงคนกลุ่ม เล็กในช่วงแรก ถูกอ้างอิงโดยคนหลายกลุ่มที่ถูกกีดกันจากพื้นที่สาธารณะในการเรียก ร้องสิทธิทางการเมืองในฐานะพลเมืองของรัฐ คนกลุ่มแล้วกลุ่มเล่าใช้เวลาต่อสู้อย่าง ยาวนานและยากลำบากเพื่อจะให้ได้ถูกรวมเข้าไปในระบบการเมืองที่เป็นทางการ ทำ ให้พื้นที่ทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยแนวเสรีนิยมเป็นที่รวมของคนหลากหลาย กลุ่มที่แตกต่างกันเป็นอย่างยิ่ง แต่กติกา และวิถีปฏิบัติ ของกิจกรรมต่าง ๆ ใน พื้นที่การเมืองและระบบเศรษฐกิจ ยังเป็นไปในลักษณะเดิมเพื่อการแข่งขันและรวม

<sup>17</sup> Pnina Werbner and Nira Yuval-Davis, “Introduction: Women and the New Discourse of Citizenship,” in *Women, Citizenship and Difference*, ed. Nira Yuval-Davis and Pnina Werbner (London: Zed Books, 1999), p. 7.

<sup>18</sup> Yeatman, *Postmodern Revisionings of the Political*, p. 109.

มีอยู่ในพื้นที่สาธารณะของคนที่มีภูมิหลังทางสังคม ความต้องการ วิธีชีวิตและโลกทัศน์คล้ายคลึงกัน โดยปัจจัยและแง่มุมที่แตกต่างไม่ถูกคำนึงถึง มายาคติเกี่ยวกับความเหมือนของคนในสังคมและรัฐทำให้ไม่มีการทบทวนกฎเกณฑ์กติกา เพราะเชื่อว่าคนกลุ่มใหม่ ๆ ที่เข้าสู่พื้นที่สาธารณะ ไม่ได้มีลักษณะต่างไปจากคนกลุ่มที่มีบทบาทอยู่เดิม คนกลุ่มใหม่ที่เข้าสู่พื้นที่การเมืองที่เป็นทางการจึงไม่รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองและสังคมที่วัฒนธรรมหลักต่างไปจากระบบความเชื่อและวิธีชีวิตของเธอและเขา

19

การยกเลิกการกีดกันในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเป็นทางการโดยกฎหมายของรัฐ เพื่อจะเปิดพื้นที่สาธารณะให้กับคนทุกกลุ่ม ไม่ได้ทำให้กฎเกณฑ์และวิถีปฏิบัติในการมีส่วนร่วมซึ่งถูกกำหนดเพื่อการดำเนินการทางการเมืองระหว่างคนในกลุ่มเล็กที่มีความคล้ายคลึงกันเปลี่ยนแปลงไป ภาษา วิธีการนำเสนอและการให้เหตุผล รวมทั้งรูปแบบในการจัดการซึ่งเป็นวิธีที่เคยใช้ในคนกลุ่มเล็ก ได้กลายเป็นแบบแผนที่คนกลุ่มอื่นที่เข้ามาสู่พื้นที่สาธารณะต้องปฏิบัติตาม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของพื้นที่สาธารณะจึงเป็นเรื่องยากเย็นสำหรับคนที่มีประสบการณ์ วัฒนธรรม หรือความถนัดเฉพาะที่ต่างไป จารีตและวิถีปฏิบัติแบบเดิมมีรากฐานจากประสบการณ์และมุมมองของคนที่มีอภิสิทธิ์ซึ่งมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะอยู่เดิมถูกมองว่าเป็นมาตรฐานที่ “เป็นกลางและเป็นสากล” ที่คนกลุ่มอื่นต้องซึมซับหรือปรับเข้าหา ความสำเร็จของคนที่เคยถูกกีดกันในการมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะหมายถึงการสูญเสียระบบความเชื่อ ความหมายหรือวิถีปฏิบัติเดิมของตน แบบแผนและโครงสร้างที่เอื้อประโยชน์ต่อคนกลุ่มหลักและเป็นรากฐานของการกดขี่จึงดำรงอยู่ต่อไป<sup>20</sup> ความเท่าเทียมที่เป็นทางการจึงไม่ได้ทำให้เกิดความเสมอภาคทางสังคมและวัฒนธรรม และกระบวนการกำหนดทิศทางและนโยบายสาธารณะยังเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มคนที่มีอภิสิทธิ์อยู่แต่เดิม

การเปิดพื้นที่สาธารณะให้คนกลุ่มต่าง ๆ โดยไม่ได้ตั้งคำถามกับกฎเกณฑ์และกติกาต่าง ๆ ของพื้นที่แต่เน้นการปรับตัวของคนกลุ่มอื่น เป็นการบังคับให้คนต่างวัฒนธรรมปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับระบบความเชื่อความหมายที่เป็นกระแสหลัก

<sup>19</sup> Anne Phillips, *Democracy and Difference*, p. 2.

ของสังคม ดูเหมือนการได้มาซึ่งสิทธิทางการเมืองในฐานะพลเมืองหรือสมาชิกของระบบการเมืองต้องแลกด้วยการสูญเสียวิถีชีวิตแบบเดิมของเธอหรือเขาไป แต่การละทิ้งความเฉพาะเจาะจงของตนอันเนื่องมาจากความเป็นสมาชิกของกลุ่มย่อยและประสบการณ์เฉพาะ เพื่อจะกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของ 'ส่วนรวม' เป็นไปได้ยากเย็น พลเมืองนำเอาความเฉพาะเจาะจงของเขาและเธอในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์ ชนชั้น อาชีพ ตำแหน่งแห่งที่ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ศาสนา วัฒนธรรม เพศสภาพ ฯลฯ เข้ามาสู่การเมืองที่เป็นทางการด้วย มาตรฐานความถูกต้องและผลประโยชน์ของ 'ส่วนรวม' จึงเป็นประเด็นที่คนที่แตกต่างหลากหลายร่วมกันหรือแย่งกันนิยามผ่านการปะทะสังสรรค์กันในพื้นที่สาธารณะ พื้นที่สาธารณะไม่ได้ประกอบด้วยคนที่คล้ายคลึงหรือมีระบบคิดและความเชื่อร่วมกัน แต่เป็นที่รวมของคนที่แตกต่างกันในเชิงโลกทัศน์และประสบการณ์<sup>21</sup>

คนที่แตกต่างหลากหลายซึ่งเดิมไม่มีภาษาหรือกรอบในการนำเสนอความต้องการของตน ได้อาศัยกรอบความหมายและหลักการของระบอบการปกครองประชาธิปไตย เช่นแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิหรือความเสมอภาคเท่าเทียม ในการนำเสนอและเรียกร้องเกี่ยวกับความต้องการเฉพาะทางวัตถุ/ระบบความเชื่อ/และวิถีชีวิตของตน ประเด็นการโต้เถียงต่อรองในพื้นที่สาธารณะและกระบวนการทางการเมืองที่เป็นทางการจึงมีความหลากหลายมากขึ้น แกมมของชีวิตทางสังคมที่ไม่เคยเป็นประเด็นสาธารณะแต่ถูกจัดให้เป็นเรื่องส่วนตัวหรือประเด็นทางสังคมที่ปลดออกการเมือง ถูกทำให้เป็นเรื่องสาธารณะที่คนโต้เถียงกัน เพราะคนหลายกลุ่มมีกรอบแนวคิด หลักการ และภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร อธิบายและอ้างอิงถึงปัญหาและสถานการณ์ของตน<sup>22</sup> เช่นผู้หญิงเรียกร้องโอกาสในการเรียนหนังสือและประกอบอาชีพโดยอ้างอิงถึงหลักการความเท่าเทียมของโอกาสในการพัฒนาตามศักยภาพและการจัดการเลือกปฏิบัติ เพื่อให้คนได้มีโอกาสเลือกทำกิจกรรมตามความถนัดและเหมาะสม คนรักเพศเดียวกันเรียกร้องเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตและรูปแบบครอบครัวที่เหมาะสมกับตนเอง

<sup>20</sup> Iris Marion Young, *Justice and the Politics of Difference* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990), p. 164-168.

<sup>21</sup> เรืองดิษฐ์กัน, หน้า 119.

<sup>22</sup> Fraser, *Unruly Practices*, p. 164.

โดยอ้างอิงถึงหลักการของสิทธิในการดำรงอยู่ของตัวตนทางเพศ หรือผู้หญิงหลายกลุ่มสามารถพูดถึงและเรียกร้องการคุ้มครองช่วยเหลือจากรัฐในกรณีความรุนแรงในบ้าน/ครัวเรือนหรือการคุกคามล่วงละเมิดทางเพศในพื้นที่สาธารณะของที่ทำงาน ซึ่งเดิมไม่มีแม้แต่ 'คำ' ที่จะใช้เรียกประสบการณ์เหล่านี้ การเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นการเมืองของกิจกรรมต่าง ๆ ในอาณาบริเวณส่วนตัวเป็นรากฐานของการทำความเข้าใจและการเรียกร้องเหล่านี้

คนที่แตกต่างหลากหลายอาจจะไม่ได้รับความคุ้มครองจากแนวคิดด้วยสิทธิของปัจเจก จึงมีการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของกลุ่มคนที่จะรักษาระบบความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างจากกระแสหลัก เพื่อให้คนกลุ่มต่าง ๆ รักษาความเป็นตัวตนของเธอและเขาไว้ได้<sup>23</sup> ความต้องการและระบบความเชื่อค่านิยมที่ผู้คนนำเข้ามาสู่อาณาบริเวณสาธารณะมีความหลากหลายและสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น นิยามของสิ่งต่าง ๆ และเกณฑ์ของความถูกต้องควรมีหลายชุด การดำเนินการทางการเมืองจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ว่านิยามและ/หรือเกณฑ์ของใครจะได้รับการยอมรับในการกำหนดนโยบายสาธารณะหรือกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน คำถามที่สำคัญยิ่งก็คือเมื่อความเชื่อของกลุ่มคนขัดกับหลักการสำคัญของเสรีนิยม ทั้งรัฐและสังคมจะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลักในการตัดสิน<sup>24</sup>

พื้นที่สาธารณะประกอบด้วยคนที่เป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองหลากหลายชุมชน และมีมาตรฐานของความดีงามแตกต่างกัน คนที่แตกต่างกันนี้อาจจะยอมรับในกฎเกณฑ์บางประการของการดำเนินการในพื้นที่สาธารณะ กฎเกณฑ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นเครื่องมือที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน แต่เป็นเงื่อนไขที่แต่ละฝ่ายต้องปฏิบัติตามในการเลือกหรือดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง<sup>25</sup> รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องของการต่อรองโต้แย้งเกี่ยวกับกรอบกติกาและมาตรฐานความถูกต้องดีงาม ผลประโยชน์ของส่วนรวมที่ทุกคนยอมรับ และผลประโยชน์เฉพาะที่ต้องได้รับการยอมรับและคุ้มครองโดยรัฐและสังคม ความ

<sup>23</sup> Will Kymlicka, *Multicultural Citizenship* (Oxford: Clarendon Press, 1995), p. 101-105.

<sup>24</sup> Susan Moller Okin, *Is Multiculturalism Bad for Women?* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999), p. 9-11.

<sup>25</sup> Chantal Mouffe, "Democratic Politics and the Question of Identity," in *The Identity in Question*, ed. John Rajchman (New York: Routledge, 1995), p. 37.

สัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันในมิติต่าง ๆ เช่นการเข้าถึงทรัพยากร สถานะทางสังคมและการได้รับการยอมรับ จึงเป็นไปในลักษณะของการโต้เถียงและ ต่อรองมากกว่าการตัดสินใจร่วมกันโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมของ “ส่วนรวม” ที่เป็นนามธรรม<sup>26</sup> ผลประโยชน์ส่วนรวมก็ได้ถูกตั้งคำถามว่าแท้ที่จริงเป็นเรื่องเฉพาะ กลุ่มอย่างยิ่งมากกว่าที่จะเกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ เพราะคนบางกลุ่มที่มีอำนาจว่าเป็น ผลประโยชน์ของส่วนรวมได้ยกผลประโยชน์ของกลุ่มตนมาตีคลุมว่าเป็นผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติของสังคมที่ต้องได้รับการปกป้องรักษา

การเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ/พื้นที่การเมืองที่เป็นทางการของคนหลายกลุ่มสะท้อน ภาพของสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายมากกว่าความ คล้ายคลึง คนที่แตกต่างกันนี้มีตำแหน่งแห่งที่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจแตกต่างกัน ไป และใช้พื้นที่สาธารณะเป็นเวทีของการต่อสู้แย่งชิงการนิยามความหมายหรือการ ผลักดันให้ความเชื่อหรือสิ่งที่ตนเองเห็นว่าถูกต้อง ได้รับการยอมรับในเป็นมาตรฐาน ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติ กลุ่มคนที่ไม่เท่าเทียมกันเหล่านี้แย่งชิงกันกำหนดประเด็น หรือหัวข้อที่สังคมและรัฐควรสนใจและให้ความสำคัญ การบอกว่าอะไรคือข้อเท็จจริง หรือสภาพปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ไขที่ดีที่สุด การดำเนินการทางการเมืองจึงเป็น เรื่องของการผลักดันให้การมองโลกและวิถีปฏิบัติของตนได้รับการยอมรับและกลายเป็น กฎของสังคมหรือกฎหมายของรัฐ การนำเสนอและผลักดันกฎหมายและนโยบาย สาธารณะจึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ของหลากหลายความเชื่อเกี่ยวกับความถูกต้องและ ความจริงแท้

ผู้หญิงกับการจัดการ/การผลิตความจริงของเรื่องส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ

สังคมศาสตร์กระแสหลักจะเลยการศึกษาผู้หญิงในฐานะกลุ่มเฉพาะเพราะเห็นว่าผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติและได้ถูกรวมอยู่ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับ มนุษย์อยู่แล้ว ความแตกต่างทางเพศภาวะและเพศสถานะไม่มีผลต่อความเป็น มนุษย์ที่เป็นภาพรวมนี้ ในขณะที่แนวพินิจยุคหลังสมัยใหม่ปฏิเสธการดำรงอยู่ของ “ผู้

<sup>26</sup> Nancy Fraser, “Politics, Culture and Public Sphere: Toward a Postmodern Conception,” in *Social Postmodernism: Beyond Identity Politics* (Cambridge: Cambridge University Press,

หญิง” ในฐานะอัตตลักษณ์ร่วม ทฤษฎีสตรีนิยมให้ความสำคัญกับการมองโลก ประสบการณ์และที่ทางในสังคมของผู้หญิงว่าเป็นศูนย์กลางของการสร้างความรู้ ผู้หญิงเป็นทั้งผู้ผลิตความรู้และเป็นหน่วยหลักของการศึกษา นักสตรีนิยมได้ตั้งข้อสังเกตว่าปรัชญาตะวันตกซึ่งเป็นรากฐานของสังคมศาสตร์กระแสหลักมีมีภาพของชายหญิงที่เชื่อมโยงกับการแบ่งอาณาบริเวณของชีวิตทางสังคมออกเป็นพื้นที่สาธารณะ-พื้นที่ส่วนตัว<sup>27</sup> ในระบบคิดเช่นนี้บทบาทที่ทางที่เหมาะสมของผู้หญิงถูกมองจากฐานความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิงโดยให้ยึดอยู่กับหน้าที่ของผู้หญิงในครัวเรือนที่เกี่ยวกับความเป็นเมีย/แม่และงานบ้าน มากกว่าจะมองศักยภาพของผู้หญิงที่จะพัฒนาไป<sup>28</sup> ความเชื่อในธรรมชาติของผู้หญิงที่เชื่อมโยงกับครอบครัวแบบปิตาธิปไตยนี้ทำให้ผู้หญิงถูกกีดกันจากกิจกรรมที่นำไปสู่การตระหนักถึงความเป็นมนุษย์และการพัฒนาศักยภาพของคน เช่น การเมือง การจ้างงาน/การหารายได้ กิจกรรมทางปัญญา และการใช้อำนาจหน้าที่ที่เป็นทางการ การจำกัดบทบาทของผู้หญิงเช่นนี้ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงหรือได้รับสิ่งที่ถูกมองว่ามีคุณค่าอย่างการศึกษา รายได้ ทรัพย์สิน ความเป็นอิสระ การเคารพนับถือ ฯลฯ<sup>29</sup> เรื่องราวหลักที่คนจำนวนมากคุ้นเคยเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมและการต่อสู้ทางการเมืองของผู้หญิงเริ่มต้นจากการถูกกีดกันจากบทบาทและกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะของการเมืองที่เป็นทางการและระบบเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับกลุ่มคนบางชาติพันธุ์ กลุ่มชนชั้นหรือวัฒนธรรมย่อยอีกหลายกลุ่ม ซึ่งต้องต่อสู้เพื่อจะถูกรวมเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ

การปรากฏขึ้นของ “สตรีนิยม” ในฐานะแนวคิดในการหาความรู้และขบวนการทางสังคมมักจะถูกเชื่อมโยงกับแนวคิดทางการเมืองเสรีนิยมและการต่อสู้เพื่อสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง ซึ่งยึดเยื้อมาจนถึงช่วงต้นศตวรรษที่ 20<sup>30</sup> อิทธิพลของเสรีนิยมที่มีภาพของปัจเจกที่มีความสามารถในการใช้เหตุผลและทรงพลังอำนาจ ที่มีสิทธิ

1995), p. 293.

<sup>27</sup> Diana H. Coole, *Women in Political Theory: From Ancient Misogyny to Contemporary Feminism* (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1988).

<sup>28</sup> Susan Moller Okin, *Women in Western Political Thought* (Princeton: Princeton University Press, 1979), p. 10-11.

<sup>29</sup> Nancy Fraser, "Equality," p. 99.

<sup>30</sup> Valerie Sanders, "First Wave Feminism," in *The Icon Critical Dictionary of Feminism and Postfeminism*, ed. Sarah Gamble (Cambridge: Icon Books, 1999), p. 26-27.

และเสรีภาพในการเลือกทางเลือกต่าง ๆ ในชีวิตทำให้เกิดการตั้งคำถามว่าหลักการเดียวกันนี้ควรจะหมายรวมถึงผู้หญิงด้วยหรือไม่ นักทฤษฎีเสรีนิยมที่พูดถึงแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและรูปแบบการเมืองประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนปฏิเสธว่าสิทธิต่าง ๆ ครอบคลุมถึงผู้หญิง โดยอ้างว่าผู้หญิงไม่สามารถพัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลได้เต็มที่ ในช่วงต้นของเสรีนิยม ผู้หญิงบางคนและแนวร่วมของเธอจึงต้องโต้เถียงว่าผู้หญิงมีความสามารถในการใช้เหตุผลเช่นเดียวกับผู้ชาย แต่สภาพของผู้หญิงที่เป็นอยู่เป็นผลของการเฝ้าดูและการขาดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนมากกว่าที่จะเป็นคุณสมบัติของผู้หญิงโดยธรรมชาติ การต่อสู้เรียกร้องเป็นเรื่องของการแสดงว่าผู้หญิงมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้ชาย ซึ่งทำให้เธอถือครองสิทธิในเรื่องการศึกษา การจ้างงาน และทรัพย์สิน และการได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายของรัฐเช่นเดียวกับผู้ชาย แทนที่จะเป็นเพียงลูกสาว ภรรยา และแม่ที่ถูกครอบครอง ควบคุม และป้องกันโดยผู้ชาย ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 เมื่อ 'คลื่นลูกที่สอง' ของสตรีนิยมปรากฏขึ้น กลุ่มที่ได้รับการอิทธิพลจากเสรีนิยมให้ความสำคัญกับประเด็นที่ว่าผู้หญิงมีความสามารถและควรจะมีส่วนร่วมในโลกสาธารณะของการเมืองและการจ้างงาน<sup>31</sup> การเรียกร้องความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงจึงเป็นเรื่องของการโต้แย้งว่าความแตกต่างระหว่างเพศสภาพมีอยู่อย่างไม่มีนัยสำคัญ ผู้หญิงเหมือนกับผู้ชายและควรจะได้รับปฏิบัติต่อเช่นเดียวกับผู้ชาย<sup>32</sup> ผู้หญิงสามารถที่จะกระทำการต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับผู้ชายและควรจะได้เข้าไปมีบทบาทในอาณาบริเวณสาธารณะซึ่งเคยจำกัดเฉพาะผู้ชาย การรวมผู้หญิงเข้าสู่พื้นที่สาธารณะจึงทำให้เกิดคำถามหลักเกี่ยวกับความเหมือนและความแตกต่างระหว่างชายหญิงที่เชื่อมโยงกับความเสมอภาคเท่าเทียมในเรื่องสิทธิและโอกาส

การเชื่อมโยงความเท่าเทียมกับความเหมือนทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ผู้หญิงและกลุ่มคนที่เคยถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะต้องเผชิญกับกฎเกณฑ์และมาตรฐานเดิมซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะของคนกลุ่มหนึ่งและไม่เอื้อต่อ

<sup>31</sup> Valerie Bryson, *Feminist Debates: Issues of Theory and Political Practice* (London: Macmillan, 1999), p. 10-11.

<sup>32</sup> Judith Evans, *Feminist Theory Today: An Introduction to Second-Wave Feminism* (London: Sage Publications, 1995), p. 43.

ความแตกต่างหลากหลาย นักสตรีนิยมบางกลุ่มตั้งข้อสังเกตและวิพากษ์กฎเกณฑ์และระบบความหมายซึ่งมีรากฐานอยู่ที่ประสบการณ์และโลกทัศน์ของผู้ชายนี้ อิทธิพลของระบบคิดแบบทวิภาวะที่แยกร่างกายออกจากจิตใจโดยมองว่าจิตใจมีความสำคัญและสูงส่งกว่า ทำให้การให้ความหมายของความเสมอภาคเท่าเทียมที่ 'เป็นกลาง' ทางค่านิยมละเลยความต่างเชิงชีวภาพ เช่นการการตั้งครรภ์และการคลอดลูกของผู้หญิง ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ในโลกสาธารณะที่ยึดผู้ชาย ซึ่งไม่มีประสบการณ์ทางร่างกายในลักษณะนี้ เป็นศูนย์กลางและมาตรฐานและมองความต่างของผู้หญิงจากผู้ชายว่าเป็นความต่ำต้อยหรือเบี่ยงเบน<sup>33</sup> ตัวอย่างเช่นการที่ปัจจัยทางกายที่สำคัญของผู้หญิงประการหนึ่งคือวงจรของฮอร์โมนในแต่ละรอบของการมีประจำเดือน อาการทางกายและจิตใจหลายประการในช่วงก่อนมีประจำเดือน เช่นการมองเห็นได้ไม่ชัดเจนหรือความสามารถในการประสานการทำงานของกลุ่มเนื้อส่วนต่าง ๆ ลดลง อาการทางกายเหล่านี้จะไม่เป็นปัญหาถ้าผู้หญิงได้ปรับกิจกรรมและวิธีการทำงานให้สอดคล้องกับวงจรของเธอ แต่ในระบบเศรษฐกิจที่วิธีการทำงานเป็นแบบแผนเดียวโดยไม่รวมความแปรเปลี่ยนในแต่ละช่วงเวลาของผู้หญิงไว้ด้วย ผู้หญิงจึงกลายเป็นแรงงานที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าแรงงานชาย<sup>34</sup> การเรียกร้องความเท่าเทียมอ้างถึงความเหมือนระหว่างชายหญิงและปฏิเสธความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ซึ่งถูกมองว่าเป็นความต่ำต้อยและเป็นรากฐานสำคัญของความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศสภาพ ในสังคมที่ตนมีความต่างทางกายและถูกกล่อมเกล่าให้กลายเป็นชายหรือหญิง การมองข้ามความแตกต่างกลายเป็นปัญหาสำหรับผู้หญิงที่พยายามจะดำรงอยู่ตามแบบแผนของผู้ชายในตลาดแรงงานหรือในระบบการเมืองที่เป็นทางการ

การศึกษาผู้หญิงและความสัมพันธ์ชายหญิงจึงต้องตระหนักและเข้าใจความแตกต่างของคนในระบบสองเพศสภาพ อย่างไรก็ตามการยอมรับความต่างไม่ได้หมายความว่าลักษณะความเป็นชายหญิงเป็นสิ่งที่ไม่แปรเปลี่ยน สังคมที่แบ่งคนออกเป็นสองเพศสภาพมีกระบวนการปลูกฝังความเป็นหญิงความเป็นชายที่ทำให้คน

<sup>33</sup> Alison M. Jaggar, *Feminist Politics and Human Nature* (Totowa, NJ.: Rowman and Allanheld, 1983), p. 186.

<sup>34</sup> Emily Martin, "Premenstrual Syndrome, Work Discipline and Anger," in *The Politics of Women's Bodies: Sexuality, Appearance, and Behavior*, ed. Rose Weitz (New York: Oxford University Press, 1998), p. 222-227.

‘กลายเป็น’ ผู้หญิงหรือผู้ชาย ที่มีวิธีการมองโลกและการให้ความสำคัญกับแง่มุมของชีวิตทางสังคมที่แตกต่างกัน ข้อเสนอที่น่าสนใจประการหนึ่งจากการศึกษาด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับกระบวนการปลูกฝังเพศสภาพ ที่ผู้หญิงถูกมองว่าต่ำต้อยกว่าและมีสาระ และวิธีการกล่อมเกลாத่างจากชาย คือความเป็นชายถูกนิยามโดยเน้นการแยกขาดจากผู้อื่น โดยเฉพาะจากแม่หรือคนเลี้ยงที่มักจะเป็นผู้หญิงเพื่อจะให้เด็กพัฒนาอัตตลักษณ์ของเพศสภาพ ‘ตรงข้าม’ กับผู้หญิง ในขณะที่ความเป็นหญิงถูกนิยามโดยการเชื่อมโยงกับผู้อื่น ผู้หญิงจึงมีแนวโน้มจะให้ความสำคัญกับความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น และหวาดหวั่นหรือรู้สึกผิดกับความสำเร็จที่ได้มาจากการแข่งขันและการให้ความสำคัญกับความต้องการของตนเอง เพราะอึดอัดกับข้อใจกับการต้องทำให้ผู้อื่นเป็นทุกข์หรือการสนใจตนเองมากกว่าผู้อื่น ส่วนผู้ชายมีปัญหาเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์หรือการเชื่อมโยงกับผู้อื่น<sup>35</sup> องค์ความรู้ของสังคมศาสตร์กระแสหลักยึดลักษณะของผู้ชายในการมองโลกและสร้างความรู้ โดยความเป็นหญิงถูกมองว่าเป็นความไม่สมบูรณ์หรือเบี่ยงเบน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการผูกขาดการสร้างความรู้โดยผู้ชาย ความรู้จึงมาจากการมองโลกผ่านมุมมองของผู้ชาย เช่นเดียวกับพื้นที่สาธารณะซึ่งเคยครอบครองโดยผู้ชาย กฎกติกาของพื้นที่สาธารณะให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยน การแข่งขัน และการให้ความสำคัญกับตนเองก่อน ในขณะที่ความเอื้ออาทรเป็นลักษณะที่ถูกมองว่าไม่เหมาะกับกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะนัก<sup>36</sup> ทำให้เป็นเรื่องยากสำหรับผู้หญิงหลายคนในการแข่งขันในพื้นที่สาธารณะ ผู้หญิงที่ต้องการจะมียุทธศาสตร์ในอาณาบริเวณสาธารณะต้องมีการฝึกฝนเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความสามารถเพื่อที่จะทำงานได้แบบเดียวกับผู้ชาย

ผู้หญิงหลายกลุ่มพยายามจะใช้กลไกและอำนาจในระบบการเมืองที่เป็นทางการเพื่อจะแก้ไขความไม่เสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงในพื้นที่สาธารณะและประเด็นที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องเฉพาะของผู้หญิง ซึ่งเกี่ยวข้องกับครอบครัว เด็ก และความสัมพันธ์ชายหญิง กฎหมายและนโยบายสาธารณะของรัฐเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและ/หรือกำกับควบคุมความเป็นไปในพื้นที่ส่วนตัวของครอบครัว

<sup>35</sup> Carol Gilligan, *In a Different Voice* (Cambridge: Harvard University Press, 1982), p.16-17.

และความสัมพันธ์ รัฐได้ควบคุมแ่งมุมของความสัมพันธ์ส่วนตัวของพลเมืองมาโดยตลอด โดยกฎหมายและนโยบายสาธารณะของรัฐซึ่งมีรากฐานความเชื่อเฉพาะเกี่ยวกับบทบาทที่ทางของชายหญิงได้ตอกย้ำและผลิตซ้ำความเป็นชายหญิงและความแตกต่างระหว่างชายหญิงเกี่ยวกับการถือครองทรัพย์สิน โอกาสทางเศรษฐกิจ และรูปแบบของความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันของชายหญิง<sup>37</sup> กฎหมายกำหนดเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งงานและการหย่าร้าง รวมทั้งสถานะและสิทธิของชายหญิงที่ได้มาโดยการแต่งงาน กฎหมายและนโยบายสาธารณะไม่ได้กำกับควบคุมพฤติกรรมของชายหญิงในลักษณะเดียวกันแต่สะท้อนมาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องเพศของชายหญิง ในขณะที่เรื่องเพศของผู้หญิงถูกควบคุมอย่างเคร่งครัด ผู้ชายจะมีเสรีภาพจากกฎเกณฑ์มากกว่าผู้หญิง กรอบความเชื่อความหมายเรื่องเพศที่เป็นกระแสหลักจำกัดพฤติกรรมทางเพศไว้ในการแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียว แต่ความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานหลายรูปแบบ เช่น การค้าประเวณีหรือการมีความสัมพันธ์ช่อนกกลับถูกยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ยอมรับได้สำหรับผู้ชาย ความสัมพันธ์ชายหญิงในสังคมจึงมีรากฐานจากระบบผัวเดียวอย่างเคร่งครัดสำหรับผู้หญิง แต่มีข้อยกเว้นหลายประการสำหรับผู้ชายในการระบายความต้องการทางเพศในรูปแบบนอกการแต่งงาน มาตรฐานสองระดับนี้ได้รับการรับรองโดยรัฐในรูปของนโยบายและกฎหมายที่กำหนดเกณฑ์ที่ต่างกันในการเข้าสู่และออกจากสถาบันการแต่งงาน รวมทั้งการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงที่รัฐรับรองหรือลงโทษ

มาตรฐานที่แตกต่างถูกตั้งคำถามในหลายสังคม นักเคลื่อนไหวและนักทฤษฎีสตรีนิยมบางกลุ่มเห็นว่ากฎเกณฑ์ของกรอบความเชื่อเรื่องเพศที่ผูกพันกับสถาบันการแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียวอย่างเคร่งครัดควรจะเป็นกรอบในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงอย่างเสมอภาค โดยพยายามเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายของรัฐที่รับรองมาตรฐานสองระดับให้เป็นมาตรฐานเดียวกันสำหรับชายหญิงโดยยึดหลักการความเสมอภาคเท่าเทียมของพลเมืองเป็นฐานและประเด็นสนับสนุนหลัก ในขณะที่

<sup>36</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

<sup>37</sup> Virginia Saprio, "When Are Interests Interesting?: The Problem of Representation of Women," in *Feminism and Politics*, ed. Anne Phillips (Oxford: Oxford University Press, 1998), p. 166.

นักสตรีนิยมอีกหลายกลุ่มตั้งคำถามกับกรอบเรื่องเพศที่ยึดอยู่กับความสัมพันธ์ชายหญิงและสถาบันครอบครัวแบบพ่อ-แม่-ลูก รูปแบบความสัมพันธ์เช่นนี้มีรากฐานอยู่ที่ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างสองเพศสภาพ กรอบความหมายเรื่องเพศของสังคมจึงเป็นการสะท้อนและผลิตซ้ำการครอบงำของผู้ชายและการสยบยอมของผู้หญิง ที่ผู้หญิงถูกมองเป็นเพียงวัตถุทางเพศที่สะท้อนความต้องการของผู้ชาย<sup>38</sup> การยึดกรอบความหมายเรื่องเพศเช่นนี้จึงเป็นการตอกย้ำที่ทางของผู้หญิงในฐานะผู้สนองความต้องการทางเพศในปิตาธิปไตย อย่างไรก็ตามการต่อสู้ในทางกฎหมายเพื่อสร้างความเท่าเทียมในมาตรฐานของพฤติกรรมทางเพศของชายหญิงได้เป็นประเด็นหลักในการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมของผู้หญิง การพยายามจะเปลี่ยนแปลงหรือรักษากฎหมายของรัฐที่รับรองความสัมพันธ์ทางเพศบางรูปแบบ สะท้อนการผลักดัน/นำเสนอประเด็นที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว/เรื่องเล็กให้กลายเป็นประเด็นสาธารณะที่รัฐต้องแก้ไข จัดการ หรือคุ้มครอง ในขณะที่ฝ่ายที่ต้องการจะรักษามาตรฐานต่างระดับในเรื่องเพศของชายหญิงปฏิเสธการนำเสนอดังกล่าว โดยหยิบยกและตอกย้ำแง่มุมความเป็นส่วนตัวและการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่ฝังามของสังคม แต่ละฝ่ายต่างก็แย่งชิงกันตีความ/ให้ความหมายกฎเกณฑ์ที่เป็นอยู่และข้อเสนอเกี่ยวกับการแก้ไขเปลี่ยนแปลง การพยายามเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศนำไปสู่การโต้แย้งสาธารณะเกี่ยวกับเรื่องเพศและความสัมพันธ์ส่วนตัวของคนในสังคม ที่ระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศที่แตกต่างได้ปะทะกันในพื้นที่สาธารณะ

การศึกษานี้มุ่งจะวิเคราะห์การโต้แย้งสาธารณะใน 'ประเด็นผู้หญิง' ที่เกี่ยวกับการควบคุมเรื่องเพศให้อยู่ในสถาบันการแต่งงานโดยรัฐ และความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงมาตรฐานและกฎเกณฑ์ที่รัฐรับรอง โดยใช้กรณีการแก้ไข "กฎหมายครอบครัว" (บรรพ 5 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ในปี พ.ศ. 2519 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี (พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539) เป็นกรณีศึกษา เพื่อจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปะทะกันของระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศในกระบวนการต่อรองโต้แย้งในเรื่องมาตรฐาน

<sup>38</sup> Jaggar, *Feminist Politics and Human Nature*, 260-70; and Diane Richardson, "Sexuality and Feminism," in *Introducing Women's Studies*, ed. Victoria Robinson and Diane Richardson, 2<sup>nd</sup>

และกฎเกณฑ์เรื่องเพศที่เคยถูกปิดหรือเก็บงำเพราะความเป็นเรื่องส่วนตัว คำถามหลักที่สำคัญของการศึกษานี้ได้แก่เพศภาพส่งผลต่อการต่อรองโต้แย้งในเรื่องที่เกี่ยวกับการกำกับควบคุมเรื่องเพศของคนในสังคมอย่างไร ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศตามความเชื่อและความเข้าใจของผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันหรือไม่ โดยเฉพาะในแง่มุมที่เกี่ยวกับมาตรฐานต่างระดับสำหรับชายหญิง การต่อรองโต้แย้งในประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องเพศและความสัมพันธ์ชายหญิงกระทบกรอบความเชื่อความหมายเรื่องเพศกระแสหลักหรือไม่อย่างไร

การศึกษานี้ใช้คำอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการพิจารณาร่างกฎหมายทั้งสองฉบับในวาระที่ 1 และ 2 จากบันทึกการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร เพื่อจะดูการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการควบคุมเรื่องเพศไว้ในการแต่งงานของผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายและผู้คัดค้าน และการตีความของแต่ละฝ่ายเกี่ยวกับสภาพความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่และอุดมคติที่ควรจะเป็น รวมทั้งมาตรการของรัฐและสังคมในการทำให้ความสัมพันธ์ชายหญิงเข้าใกล้อุดมคติที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ การแบ่งผู้อภิปรายออกเป็นผู้สนับสนุนและคัดค้านการเปลี่ยนแปลงไม่ได้หมายความว่าคนที่มีความเห็นทำที่โดยรวมแบบเดียวกันจะเห็นพ้องต้องกันในทุกประเด็น แต่มีความหลากหลายและไม่สอดคล้องของความเชื่อและความเห็นของนักการเมืองและผู้เชี่ยวชาญที่ได้อภิปรายในสภาผู้แทนราษฎร ที่สะท้อนความสลับซับซ้อนของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจเรื่องเพศและความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นอย่างดี

## บทที่ 2

### การเมืองของเรื่องส่วนตัว: เรื่องเพศและครอบครัว

เรื่องเพศ (Sex) ถูกจัดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวยิ่งของมนุษย์และ 'ปลอดจากการเมือง' เช่นเดียวกับแง่มุมส่วนตัวอื่น ๆ อย่างอารมณ์ความรู้สึก การดูแลเนื้อตัวร่างกาย ความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน ครอบครัว/ครัวเรือน ฯลฯ เรื่องเพศมักจะถูกมองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ และเป็นความต้องการพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์เช่นเดียวกับความหิวหรือความกระหาย การถูกเชื่อมโยงกับความเป็นธรรมชาติทำให้ระบบความหมายและกฎเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศไม่ถูกตั้งคำถาม เรื่องเพศที่ถูกจัดว่าถูกต้องจึงมาขึ้นอยู่กับความสอดคล้องกับความเป็นธรรมชาติ โดยคนในสังคมแยกแยะความสัมพันธ์ทางเพศออกเป็นรูปแบบที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นธรรมชาติซึ่งเปลี่ยนแปลงไม่ได้และรูปแบบของการกระทำทางเพศที่ผิดธรรมชาติซึ่งเป็นความวิปริตเบี่ยงเบน ความเชื่อเช่นนี้ถูกท้าทายโดยแนวคิดที่มองว่าวิถีและกฎเกณฑ์ในเรื่องเพศไม่ได้เป็นธรรมชาติ แต่ถูกประกอบสร้างโดยกระบวนการทางสังคม ความต้องการทางเพศอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์ แต่ต้องการอะไรและวิธีการในการตอบสนองความต้องการเฉพาะนั้นเป็นผลมาจากระบบความเชื่อความหมายของสังคมและความแตกต่างระหว่างบุคคล<sup>1</sup> เรื่องเพศจึงไม่ใช่การตอบสนองความต้องการทางเพศด้วยวิธีการและกิจกรรมที่เป็นธรรมชาติ ระบบความหมายที่เกี่ยวกับเพศเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น นอกจากนี้เรื่องเพศยังเป็นแง่มุมของชีวิตทางสังคมที่มีสถานะพิเศษ เพราะความปรารถนาและพฤติกรรมเรื่องเพศของคนซึ่งถูกจัดว่าเป็นเรื่อง "ส่วนตัว" เป็นอย่างยิ่งของคนในสังคม กลับเป็นแง่มุมของชีวิตมนุษย์ที่ถูกควบคุมกำกับอย่างเข้มงวดโดยสังคม ศาสนา และรัฐ การแสดงออกและความสัมพันธ์ทางเพศของคนถูกตัดสินโดยมาตรฐานทางศีลธรรมหรือผลกระทบต่องานส่วนรวมมากกว่าความพึงพอใจหรือผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรง<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Catherine A. Mackinnon, "Sexuality, Pornography and Method: Pleasure under Patriarchy," in *Feminism and Philosophy* (Boulder, CO.: Westview Press, 1995), p. 138.

<sup>2</sup> Gail Hawks, *A Sociology of Sex and Sexuality* (Bristol, PA.: Open University Press, 1996), p. 15.

ระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศเป็นชุดของกฎกติกาและข้อกำหนดทางสังคมเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย ในเรื่องของการแต่งกาย รูปร่างหน้าตา กิริยา มารยาท วิธีชีวิต ความพึงพอใจในเรื่องเพศและบุคคลที่ควรจะเป็นเป้าหมายในความสนใจทางเพศที่เป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องดีงามในสังคม ระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตทางสังคมและของประสบการณ์ชีวิตผู้คน ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกและการกระทำของคน รวมทั้งความปรารถนา อารมณ์ และจินตนาการทางเพศของคนด้วย ในแต่ละสังคมจะมีชุดของความเชื่อและมาตรฐานหลักเกี่ยวกับ “เรื่องเพศที่ปกติ” (normal sex) ที่เชื่อกันว่าสะท้อนหรือสอดคล้องกับธรรมชาติ ระบบความเชื่อนี้ช่วยให้คนในสังคมแยกแยะเรื่องเพศที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นวิถีปฏิบัติของคนส่วนใหญ่ของสังคมออกจากเรื่องเพศที่ผิดปกติไม่เป็นที่ยอมรับ และมีกลไกในการควบคุมให้สมาชิกของสังคมประพฤติอยู่ในร่องในรอยที่ ‘ถูกต้องดีงาม’ นี้<sup>3</sup> คนในสังคมต่างก็กำกับตนเองและผู้อื่นให้อยู่ในกรอบของเรื่องเพศที่ ‘ปกติ’ หรือตอรอง/เป็นขบถต่อกรอบดังกล่าวในบางแง่มุม เรื่องเพศของคนจึงเกี่ยวข้องกับอำนาจและมีความเป็นการเมืองบนฐานของการครอบงำ การควบคุม และการขจัดขึ้น ที่คนในสังคมกระทำกับตนเองและผู้อื่นอย่างสลับซับซ้อน

สถาบันทางสังคมและการเมือง รวมทั้งรัฐได้มีส่วนในการกำกับควบคุมเรื่องเพศและพฤติกรรมทางเพศของคนให้อยู่ในกรอบที่เห็นว่าถูกต้อง/เป็นธรรมชาติ โดยการฝังกล่อมเกลารับรອງรูปแบบของการแสดงออกและความสัมพันธ์ทางเพศที่อยู่ในกรอบของเรื่องเพศที่ขอบธรรมแก่คนในสังคม และลงโทษเมื่อมีการละเมิดหรือล่วงล้ำออกนอกกรอบ กฎหมายของรัฐเป็นเครื่องมือสำคัญในการรับรองความชอบธรรม และคุ้มครองพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกรอบเรื่องเพศ และลงโทษพฤติกรรมทางเพศและความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกับแนวที่กำหนดโดยกรอบความเชื่อในเรื่องเพศกระแสหลัก การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายประการทำให้เรื่องเพศที่เดิมไม่ได้ถูกตั้งคำถาม และการขจัดขึ้นไม่ยอมตามที่เคยจำกัดอยู่ที่ระดับบุคคลอย่างซ่อนเร้นในอาณาบริเวณส่วนตัว ได้กลายเป็นประเด็นการต่อสู้ตอรองที่สำคัญทั้งในพื้นที่ทางสังคมและการเมืองที่เป็นทางการ คนหลายกลุ่มตั้งคำถามกับกรอบเรื่องเพศกระแสหลักและเรียก

<sup>3</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

ร่องลึทธิที่จะแสดงออกหรือรักษาตัวตนทางเพศของตนที่ต่างไปจากกระแสหลัก ผู้หญิงหลายกลุ่มตั้งคำถามกับมาตรฐานและกฎเกณฑ์ที่แตกต่างในเรื่องเพศสำหรับชายหญิง ที่ทำให้ผู้ชายได้รับการยกเว้นหลายประการจากข้อห้ามของกรอบเรื่องเพศที่ขบธรรมเนียม มาตรฐานต่างระดับนี้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการต่อสู้ของขบวนการผู้หญิงในหลายสังคมเพื่อขจัดความไม่เท่าเทียมในเรื่องเพศ กลุ่มคนที่เป็น 'ขบถ' ในทางเพศอีกหลายกลุ่มได้เรียกร่องลึทธิที่จะแสดงตัวตนในทางเพศในพื้นที่สาธารณะ รวมทั้งการได้รับการคุ้มครองและสวัสดิการจากรัฐในลักษณะเดียวกับผู้ที่ยอมตามกรอบเรื่องเพศได้รับ<sup>4</sup> การต่อสู้/โต้แย้ง/ต่อรองนี้เป็นอีกแง่มุมหนึ่งของการเมืองของเรื่องเพศที่เกี่ยวข้องการแย่งชิงกันนิยามกฎเกณฑ์ในเรื่องเพศของคนในสังคม

### กรอบเรื่องเพศที่ขบธรรมเนียมและความแตกต่างระหว่างชายหญิง

เรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศเป็นกิจกรรมในอาณาบริเวณส่วนตัวที่ถูกมองว่ามีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม จึงถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยสังคมและรัฐมาโดยตลอด การเจริญพันธุ์เพื่อสร้างสมาชิกใหม่ทดแทนสมาชิกเดิมเป็นเรื่องสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของสังคมทุกสังคม และการสืบพันธุ์ของมนุษย์เป็นไปโดยมีการรวมเพศระหว่างชายหญิงเป็นองค์ประกอบหลัก แม้ในเวลาที่มีความรู้และเทคโนโลยีด้านการแพทย์จะก้าวหน้าไปมากในช่วงรอยต่อของศตวรรษที่ 20-21 การเจริญพันธุ์ก็ยังต้องอาศัยการรวมเพศของสองเพศสภาพเป็นหลัก นอกจากนี้ทารกเมื่อแรกเกิดไม่สามารถจะดูแลช่วยเหลือตนเองได้ แต่ต้องพึ่งพิงคนที่โตกว่าเพื่อความอยู่รอด ทุกสังคมจึงต้องควบคุมกำกับพฤติกรรมทางเพศและความสัมพันธ์ของคน และต้องจัดการให้มีผู้ดูแลเลี้ยงดูและกล่อมเกลาสมาชิกใหม่ของสังคมด้วย กิจกรรมเหล่านี้ถูกเชื่อมโยงไว้ด้วยกันในครัวเรือนเพื่อให้เกิดการเจริญพันธุ์ผลิตซ้ำคนรุ่นต่อไป<sup>5</sup> ในขณะที่เรื่องเพศมีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของสังคม ความเชื่อหลักเกี่ยวกับเรื่องเพศในหลายสังคมกลับเป็นไปในทางลบ โดยเรื่องเพศถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะ

<sup>4</sup> Diane Richardson, "Extending Citizenship: Cultural Citizenship and Sexuality," in *Culture and Citizenship*, ed. Nick Stevenson (London: Sage Publications, 2001), p. 154-5.  
<sup>5</sup> Alison M. Jaggar, *Feminist Politics and Human Nature* (Sussex: The Harvester Press, 1983), p. 249.

เป็นแง่มุมของมนุษย์ที่อันตรายและส่งผลในทางทำลายล้างได้<sup>6</sup> เรื่องเพศจึงเป็นสิ่งที่คนควรระวังหลีกเลี่ยง แต่ความเชื่อเช่นนี้อาจทำให้คนไม่มีกิจกรรมทางเพศ<sup>7</sup> ซึ่งหมายถึงจะไม่มีการผลิตซ้ำสมาชิกใหม่ให้สังคมจนทำให้สังคมดำรงอยู่ต่อไปไม่ได้ สังคมที่มีความเชื่อหลักเรื่องเพศเป็นไปในทางลบจึงตีกรอบอย่างเฉพาะเจาะจงที่ ยอมรับกิจกรรมทางเพศที่เป็นไปเพื่อการสืบพันธุ์ โดยปฏิเสธเรื่องเพศหลากหลายรูปแบบที่เป็นไปเพื่อความพึงพอใจทางกายของผู้คนแต่เพียงอย่างเดียว<sup>8</sup>

การมองเรื่องเพศในทางลบเป็นอิทธิพลสำคัญประการหนึ่งของ 'ตะวันตก' ต่อหลายระบบคิดในโลก ความเชื่อของคริสตศาสนากระแสหลักว่าความต้องการทางเพศของมนุษย์ รวมทั้งความเจ็บปวดในการคลอดลูกของผู้หญิง เป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษของพระเจ้าเมื่อเกิดการฝ่าฝืนข้อห้ามโดยอีฟและอาดัมด้วยการกินผลไม้ต้องห้าม<sup>9</sup> การมีความต้องการทางเพศจึงเป็นเรื่องที่เลวร้ายและต้องควบคุม แนวคิดเรื่องเพศในทางลบเช่นนี้มีอิทธิพลต่อการมองเรื่องเพศของคนในสังคมที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมต่างไป โดยผ่านการศึกษาแบบ 'ตะวันตก' รวมทั้งการนำเข้าวิทยาการ ความรู้ รูปแบบการปกครอง กฎหมาย และวิถีชีวิตจากสังคม 'ตะวันตก' ขนชั้นสูง/ชนชั้นกลางไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเช่นนี้ผ่านกระบวนการนำเข้าต่าง ๆ ดังกล่าวเช่นกัน ทั้งที่ฐานความเชื่อของไทยน่าจะต่างไป คำสอนในเอกสารต่าง ๆ ของพุทธศาสนาให้ภาพของเรื่องเพศที่มีทั้งด้านบวกและลบ โดยด้านดีของเรื่องเพศเชื่อมโยงอยู่กับการเกิดและการเจริญพันธุ์ และด้านลบของเรื่องเพศคือความไม่จริง การก่อให้เกิดความรัก ความชิง การวิวาทแย่งชิง และความไม่รู้จักอ้มไม่รู้จักพอ ซึ่งทำให้เกิดความทุกข์ เรื่องเพศก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตทางโลกย์ที่ยากจะหลีกเลี่ยง<sup>10</sup> แม้ว่าแง่มุมด้านบวกของเรื่องเพศจะถูกเชื่อมโยงกับการผลิตซ้ำ/การเจริญ

<sup>6</sup> Gayle Rubin, "Thinking Sex: Notes for Radical Theory of the Politics of Sexuality," in *The Lesbian and Gay Studies Reader*, ed. Abelove Michele, Aina Barak, and David M. Halperin (New York: Routledge, 1993), p. 11.

<sup>7</sup> Elaine Pagels, *Adam, Eve and the Serpent* (New York: Vintage Books, 1989), p. 21.

<sup>8</sup> Carol Queen, "Sex Radical Politics, Sex-Positive Feminist Thought," in *Whores and Other Feminists*, ed. Jill Nagle (New York: Routledge, 1997), p. 127.

<sup>9</sup> Pagels, *Adam, Eve and the Serpent*, p. 133.

<sup>10</sup> กลวัธน์ ประภาพรพัฒน์, แนวคิดและจริยศาสตร์เกี่ยวกับเพศในพุทธศาสนาเถรวาท (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2545), หน้า 70-78.

พันธฺ์ของคน ความต้องการทางเพศและเรื่องเพศไม่ได้ถูกมองว่าเป็นบาปผิดหรือการลงโทษเช่นเดียวกับความเชื่อของคริสต์ศาสนาระแสหลัก อย่างไรก็ตาม เรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศเพื่อการเจริญพันธุ์ได้กลายเป็นองค์ประกอบหลักของกรอบเรื่องเพศที่หลายรัฐและหลายสังคมที่ไม่ได้มีรากฐานทางวัฒนธรรมแบบยิว-คริสต์ยอมรับ

เมื่อกรอบความเชื่อเรื่องเพศยอมรับการร่วมเพศและเพศสัมพันธ์เพื่อการสืบเผ่าพันธุ์มนุษย์ รูปแบบของเรื่องเพศที่สังคมเห็นว่าถูกต้องชอบธรรมจึงจำกัดอยู่เฉพาะการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศชายกับเพศหญิงในสถาบันการแต่งงานในระบบคู่เดียว ความสัมพันธ์ทางเพศในลักษณะนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมชาติและปกติ อิทธิพลของกรอบเรื่องเพศนี้ทำให้เรื่องเพศหลากหลายรูปแบบที่อยู่นอกรับแต่งงานถูกมองว่าเป็นปัญหาสังคมที่ต้องมีการแก้ไข และความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ได้เป็นเรื่องของชายหญิงและเพื่อการเจริญพันธุ์ เช่นการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับคนที่มิเพศสภาพเดียวกันถูกจัดว่าเป็นความเบี่ยงเบน ผิดศีลธรรมและ/หรือผิดธรรมชาติ<sup>11</sup> การตีกรอบเรื่องเพศที่เป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องชอบธรรมในลักษณะนี้จำกัดรูปแบบความปรารถนาและพฤติกรรมทางเพศ และทรงพลังอำนาจในการทำความเข้าใจเรื่องเพศของคนในสังคม การศึกษาเรื่องเพศจึงถูกมองโดยจำกัดอยู่ในการแต่งงานหรือในชีวิตคู่ราวกับว่าคนที่อยู่นอกสถาบันการแต่งงานไม่มีพฤติกรรมหรือความสัมพันธ์ทางเพศ<sup>12</sup>

กรอบของเรื่องเพศที่รับรองและให้ความชอบธรรมเฉพาะกับความสัมพันธ์ทางเพศที่เกิดขึ้นระหว่างชายหญิงในสถาบันการแต่งงาน ถูกเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) นักคิดสตรีนิยมแนวสุดขั้ว (Radical Feminism) เห็นว่าผู้หญิงประสบกับกดขี่นันทนิตโดยระบบที่ผู้ชายเป็นใหญ่ในอาณาบริเวณส่วนตัวที่เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งรวมถึงแ่ง

<sup>11</sup> Rubin, "Thinking Sex," p. 13-15.

<sup>12</sup> Sallie Tisdale, Talk Dirty to Me: An Intimate Philosophy of Sex (London: Pan Books, 1995), p. 7.

มมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเพศด้วย<sup>13</sup> การแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างชายหญิงโดยอาศัยลักษณะทางชีวภาพที่เกี่ยวกับระบบการเจริญพันธุ์ของมนุษย์ได้แผ่ขยายไปครอบคลุมแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิตทางสังคมของมนุษย์ บทบาทและความรับผิดชอบที่ถูกจัดให้เป็นของผู้หญิงเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่แม่และเมียในพื้นที่ส่วนตัวของครัวเรือน ร่างกายและจิตสำนึกของผู้หญิงถูกควบคุมอย่างเข้มงวดเพื่อให้ผู้หญิงทำหน้าที่หน่วยในการสืบพันธุ์และเพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย เรื่องเพศระหว่างชายหญิงที่ได้รับการยอมรับว่าถูกต้องจึงมีไม่ใช่ว่าเรื่องของการสนิยมส่วนตัวของคนในสังคมหรือเป็นธรรมชาติ แต่เป็น ‘อุดมการณ์’ ที่รองรับและสนับสนุนการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากร่างกายและจิตใจของผู้หญิงโดยผู้ชายด้วยการทำให้ผู้หญิงเชื่อมโยงตนเองกับผู้ชายเท่านั้น<sup>14</sup> ประสบการณ์ของผู้หญิงในพื้นที่ส่วนตัวจึงมีความเป็น “การเมือง” เป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นเรื่องของการควบคุมกำกับร่างกายของผู้หญิงเพื่อประโยชน์ของผู้ชายในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายเป็นใหญ่

ปีตารีปไตเยอริคเอาเปรียบร่างกาย แรงงาน และอารมณ์ความรู้สึกของผู้หญิงในสถาบันต่าง ๆ ในพื้นที่ส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ทางเพศภาคบังคับ ครอบครัว หรือความเป็นแม่ สถาบันเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อกำกับให้ผู้หญิงทำหน้าที่สนองความต้องการทางเพศของผู้ชายและเป็นหน่วยในการสร้างสมาชิกใหม่สำหรับสังคม<sup>15</sup> เรื่องเพศและความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงตามกรอบความเชื่อเช่นนี้สะท้อนความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิงและผลิตซ้ำหรือทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายเป็นใหญ่ดำรงอยู่ต่อไป<sup>16</sup> โดยความเชื่อความหมายเรื่องเพศกำหนด จัดการ และควบคุมความปรารถนาและการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับเพศของมนุษย์ในลักษณะที่การครอบงำของผู้ชายและการสยบยอมของผู้หญิงถูกทำให้เป็นเรื่องเชิงสังวาส<sup>17</sup> บทบาทที่ทาง

<sup>13</sup> Kate Millet, *Sexual Politics: A Surprising Examination of Society's Most Arbitrary Folly* (Garden City, NY: Doubleday, 1970), p. 43.

<sup>14</sup> Adrienne Rich, "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence," in *Feminism*, Vol. II, ed. Susan Moller Okin and Jane Mansbridge (Aldershot: Edward Elgar Publishing, 1994), p. 39-40.

<sup>15</sup> Jaggar, *Feminist Politics and Human Nature*, p. 256-270.

<sup>16</sup> Diane Richardson, "Sexuality and Feminism," in *Introducing Women's Studies*, ed. Victoria Robinson and Diane Richardson, 2<sup>nd</sup> ed. (Washington Square, NY: New York University Press, 1997), p. 153.

<sup>17</sup> Mackinnon, "Sexuality, Pornography and Method: Pleasure under Patriarchy," p. 137.

ในเรื่องเพศเป็นเรื่องของการที่ผู้ชายเป็นฝ่ายริเริ่มและเป็นผู้นำในทุกขั้นตอนของเรื่องเพศในขณะที่ผู้หญิงเป็นผู้ตามและคอยตอบสนองการริเริ่มของผู้ชาย ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมและการเอาัดเอาเปรียบจึงฝังรากอยู่ในกรอบความหมายเรื่องเพศที่จำกัดอยู่เพียงระหว่างชายหญิง

ในกรอบของเรื่องเพศที่ขบธรรมเนียม มาตรฐานของพฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้องเหมาะสมของชายหญิงมีความแตกต่างกัน แม้ว่าเรื่องเพศที่ได้รับการยอมรับจากสังคมจะถูกจำกัดอยู่ในการแต่งงานในระบบผัวเดียวเมียเดียว กรอบเรื่องเพศนี้กลับให้อิสระแก่ผู้ชายที่จะร่วมเพศหรือมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการการค้าประเวณีไปจนถึงการมีความสัมพันธ์นอกการสมรส ทั้งก่อนและหลังแต่งงานแล้ว แต่พฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงถูกจำกัดให้อยู่ในสถาบันการแต่งงานอย่างเคร่งครัด ระบบความเชื่อเรื่องเพศนี้มีภาพของผู้ชายว่าเป็นฝ่ายที่มีความต้องการทางเพศที่ทรงพลังและยากที่จะควบคุม จึงต้องมีช่องทางให้ผู้ชายได้ระบายความต้องการและผู้หญิงต้องระมัดระวังที่จะไม่ไปกระตุ้นเร้าให้ผู้ชายเกิดความต้องการทางเพศ<sup>18</sup> เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกบังคับร่วมเพศหรือการใช้ความรุนแรงทางเพศ มายาคติเช่นนี้รองรับความมองการณ์ที่ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายรับผิดชอบต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับตน และสนับสนุนการดำรงอยู่ของสถาบันการค้าบริการทางเพศในฐานะที่เป็นช่องทางสำคัญเพื่อการสนองความต้องการทางเพศที่มากเกินไปของผู้ชาย เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ชายไปชมเชย 'ผู้หญิงดี ๆ' ให้แปดเปื้อน นอกจากนี้เรื่องเพศยังมีผลกระทบที่แตกต่างกันสำหรับชายหญิง การมีพฤติกรรมทางเพศนอกกรอบที่จำกัดเรื่องเพศในการแต่งงานมี 'ราคา' ที่แตกต่างกันสำหรับคนสองเพศสภาพ การสัมผัสหรือมีประสบการณ์ทางเพศทำให้ผู้หญิงแปดเปื้อนมีราศีและความดีงามของผู้หญิงถูกตัดสิ้นจากการประพฤติปฏิบัติในเรื่องเพศมากกว่าแถมและการกระทำอื่น ๆ ในชีวิต ผู้หญิงจึงไม่ควรจะสนใจฝึกฝนหรือมีประสบการณ์ในเรื่องเพศมากนัก<sup>19</sup> ความไร้เดียงสา/บริสุทธิ์ผุดผ่องของผู้หญิงมีค่าและได้รับการยกย่อง ในขณะที่ผู้ชายถูกคาดหวังให้มีประสบการณ์และมีความสามารถในเรื่องเพศ ประสบการณ์ทางเพศ

<sup>18</sup> Richardson, "Sexuality and Feminism," p. 161.

<sup>19</sup> Laurie Shrage, Moral Dilemmas of Feminism: Prostitution, Adultery, and Abortion (New York: Routledge, 1994), p. 133-137.

ไม่ทำให้ผู้ชายแปดเปื้อนแต่เป็นเรื่องราวธรรมดาที่สังคมคาดหวังเพราะมายาคติเกี่ยวกับความต้องการทางเพศที่มากมายและต้องระบายออกของผู้ชาย

มาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องเพศของชายหญิงถูกอธิบายโดยปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้หญิงถูกบังคับให้ปฏิบัติตามระบบผิวเดียวอย่างเข้มงวด แต่ผู้ชายไม่ถูกคาดหวังให้มีความสัมพันธ์ทางเพศอยู่กับผู้หญิงคนเดียวในการแต่งงาน อาจมีรากฐานมาจากความต้องการของผู้ชายที่จะส่งผ่านทรัพย์สินส่วนตัวที่ตนเองทำมาหาได้ไปสู่เลือดเนื้อเชื้อไขของตน ทำให้ต้องมีการควบคุมเรื่องเพศของผู้หญิงอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ผู้ชายที่เป็นสามีมั่นใจได้เต็มที่ว่าเด็กที่เกิดมาจากภรรยาของเขา เป็นลูกของเขาไม่ใช่ของชายอื่น<sup>20</sup> การควบคุมประเพณีของผู้หญิงอย่างเคร่งครัดจึงมีความสำคัญยิ่งในสังคมปิตาธิปไตยที่เชื่อในการถือครองทรัพย์สินส่วนบุคคล

การควบคุมเรื่องเพศของผู้หญิงเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนที่ผู้หญิงควบคุมตนเองและถูกควบคุมโดยคนอื่นและสถาบัน/กลไกทางสังคม ความเป็นหญิงในปิตาธิปไตยถูกนิยามในสองมิติคือ ‘ความเป็นแม่/แม่พระ’ ที่เป็นผู้ให้โดยไม่คำนึงถึงตนเองและการเป็น “วัตถุทางเพศ” ที่ดำรงอยู่เพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย สังคมยกย่องให้คุณค่ากับมิติแรกและดูแคลนตัวตนทางเพศของผู้หญิง แง่มุมที่ขัดแย้งกันเองนี้ต่างก็เป็นองค์ประกอบหลักของความเป็นหญิงที่ผู้หญิงพยายามจัดการอย่างยากเย็น เพราะกรอบเรื่องเพศคาดหวังให้ผู้หญิงทำตนให้มีเสน่ห์น่าสนใจ ดึงดูดใจสำหรับผู้ชาย โดยคุณค่าของผู้หญิงถูกตัดสินโดยความสวยงามซึ่งมีความเป็นที่พึงปรารถนาทางเพศเป็นองค์ประกอบหลักประการหนึ่ง ความสวยงามน่าสนใจของผู้หญิงมีแง่มุมที่เกี่ยวพันกับการดึงดูดทางเพศ/การกระตุ้นเร้าทางเพศ การเสริมแต่งร่างกายและกิริยาท่าทางของผู้หญิงอาจเป็นไปในทางเข้ายวนกระตุ้นเร้าที่ทำให้ผู้หญิงถูกมองเป็น ‘วัตถุทางเพศ’ ที่พร้อมจะสนองหรือเกี่ยวข้องในเรื่องเพศ ซึ่งเป็นการก้าวข้ามเส้นแบ่งอาณาเขตของความเป็นผู้หญิงดีที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง<sup>21</sup> กรอบเรื่องเพศนี้ประณามผู้หญิงที่มีท่าทางหรือดูเหมือนจะไม่อยู่ในร่องในรอยของเรื่องเพศที่ดั่งงาม ผู้หญิงที่ไม่ดีถูกนิยามว่าสนใจ/มีประสบการณ์/เชื่อมโยงกับเรื่องเพศอย่างตรงไปตรงมา

<sup>20</sup> Friedrich Engels, *The Origin of Family, Private Property and the State*.

<sup>21</sup> Jaggar, *Feminist Politics and Human Nature*, p. 260.

และเปิดเผย ซึ่งเป็นเรื่องเสื่อมเสียอย่างใหญ่หลวงและตรงข้ามกับความเป็นแม่/แม่พระที่ได้รับการเชิดชู ภาพลักษณ์ที่กระตุ้นเร้าอารมณ์ทางเพศนี้ถูกมองว่าเป็นภัยอันตรายสำหรับผู้ชายในกรอบความเชื่อที่มองเรื่องเพศในทางลบ<sup>22</sup> ผู้หญิงจึงพยายามจะควบคุมเรื่องเพศของตนอย่างเคร่งครัดหรือปฏิเสธตัวตนทางเพศของตนเองเพื่อให้ได้รับการยอมรับ<sup>23</sup> ภาพลักษณ์ของความเป็น “หญิงดี-หญิงเลว” มีความสำคัญยิ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิง และควบคุมกำกับพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิง เพราะการถูกตีตราว่าเป็น “ผู้หญิงไม่ดี” หมายถึง “การตาย” ในทางสังคม ที่ส่งผลในรูปของการไม่เป็นที่ยอมรับ การสูญเสียความเคารพนับถือจากผู้อื่น การถูกตัดขาดจากสังคม และอาจจะรวมไปถึงการถูกกระทำความรุนแรงทางตรงหลายรูปแบบ<sup>24</sup> “ผู้หญิงไม่ดี/หญิงแพศยา” ที่มีประสบการณ์ทางเพศในรูปแบบที่ไม่เป็นที่ยอมรับหรือแสดงออกในเรื่องเพศอย่างเปิดเผยได้เป็น “ความเป็นอื่น” สำหรับการก่อตัวและการประกอบสร้างตัวตนทางเพศของผู้หญิงในสังคม<sup>25</sup> ผู้หญิงพยายามจะหลีกเลี่ยงจากการถูกตีตราว่าเป็น ‘หญิงเลว’ ด้วยการสยบยอมต่อกรอบความหมายเรื่องเพศที่มีแง่มุมที่ขัดแย้งกันเอง

การควบคุมเรื่องเพศของผู้หญิงในสังคมจึงไม่ได้เป็นเพียงการกำหนดกฎเกณฑ์และการกำกับให้อยู่ในร่องในรอยโดยสังคมและรัฐเท่านั้น แต่ผู้หญิง (และคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม) ได้รับเอานิยามและการจัดหมวดหมู่ที่เกี่ยวข้องเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อและตัวตน คนในสังคมมองตนเองและผู้อื่น และทำหรือไม่ทำสิ่งต่าง ๆ โดยอาศัยกฎเกณฑ์และความหมายเหล่านี้เป็นหลัก การกำกับเรื่องเพศของคนในสังคมจึงเป็นเรื่องที่คนทุกคนเป็นทั้งผู้ควบคุมและผู้ถูกควบคุม<sup>26</sup> ผู้หญิงสยบยอมและยึดมั่นกับกรอบของเรื่องเพศที่ชอบธรรมเพื่อการยอมรับของสังคม เธอกำกับตนเองให้

<sup>22</sup> Sara Halprin, *Look at My Ugly Face: Myths and Musings on Beauty and Other Perilous Obsessions with Women's Appearance* (New York: Penguin Books, 1995), p. 97-101.

<sup>23</sup> Richardson, “Sexuality and Feminism,” p. 162.

<sup>24</sup> Naomi Wolf, *Promiscuities: The Secret Struggle for Womanhood* (New York: The Ballantine Publishing Group, 1997), p. 63-64.

<sup>25</sup> Eva Pendleton, “Love for Sale: Queering Heterosexuality,” in *Whores and Other Feminists*, ed. Jill Nagle (New York: Routledge, 1997), p. 74.

<sup>26</sup> Sandra Lee Bartky, “Foucault, Femininity, and Modernization of Patriarchal Power,” in *Writing on the Body: Female Embodiment and Feminist Theory*, ed. Katie Conboy, Nadia Medina, and Sarah Stanbury (New York: Columbia University Press, 1997), p. 142.

ประพจน์ปฏิบัติอยู่ในร่องในรอยและกำกับผู้อื่นให้อยู่ในกรอบเช่นเดียวกัน โดยใช้การประณามทางสังคมเป็นอาวุธ ผู้หญิงได้เห็นตัวอย่างของ 'หญิงเลว' ที่ไม่อยู่ในกรอบเรื่องเพศที่ถูกลงโทษโดยถูกกระทำความรุนแรงและการเสื่อมเสียชื่อเสียง และพยายามจะหลีกเลี่ยงชะตากรรมลักษณะเดียวกันนั้น<sup>27</sup> การกำกับควบคุมเรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศของชายหญิงในสังคมเป็นเรื่องของการกำกับความเข้าใจและการกระทำของคนโดยบอกว่าอะไรจริงหรือถูกต้อง กลไกในการควบคุมให้คนปฏิบัติตามในรูปของการให้รางวัล/ขมิ้นและการลงโทษ และตัวอย่างที่ทำให้คนแยกแยะถูก-ผิด จริง-ไม่จริงได้<sup>28</sup> เรื่องเพศจึงมีความเป็นการเมืองที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการควบคุมกำกับโดยอำนาจที่ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของการใช้กำลังบังคับ แต่เป็นเรื่องของกลไกการควบคุมที่สลับซับซ้อนที่นำไปสู่การสยบยอมทางร่างกายและจิตวิญญาณ

กรอบเรื่องเพศที่จำกัดกิจกรรมและความสัมพันธ์ทางเพศที่ถูกต้องว่าเป็นเรื่องระหว่างชายหญิงในสถาบันการแต่งงาน ให้ภาพของพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับชายหญิงอย่างแตกต่างกัน ผู้ชายจะมีเสรีภาพในการประพจน์ 'นอกกรอบ' โดยมีเพศสัมพันธ์นอกการสมรส รวมทั้งถูกคาดหวังให้แสดงบทบาทของผู้นำ/ผู้ริเริ่มและมีประสบการณ์ในเรื่องเพศในขณะที่ผู้หญิงเป็นฝ่ายตอบสนอง นอกจากนี้ 'ราคา' ของการประพจน์นอกกรอบในเรื่องเพศยังแตกต่างกันสำหรับชายหญิงด้วย ผู้หญิงที่ออกนอกกรอบนอกทางของความเป็นผู้หญิงดีโดยแสดงให้เห็นว่าพร้อม/สนใจหรือมีประสบการณ์ในเรื่องเพศนอกกรอบการแต่งงาน ถูกประณามและสูญเสียการยอมรับนับถือของสังคม ผู้หญิงและผู้ชายจึงอยู่กับชุดของความคาดหวังและความถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องเพศที่แตกต่างกัน

การเมืองของเรื่องส่วนตัว: ความจริงของผู้หญิง / ความจริงของผู้ชาย

การต่อสู้กับวิถีปฏิบัติที่จำกัดบทบาทที่ทางของผู้หญิงอยู่กับความเป็นเมียและแม่และมาตรฐานต่างระดับสำหรับชายหญิงในแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิตทางสังคมไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ ผู้หญิงหลาย ๆ คนขัดขืนไม่ยอมตามวิถีของปิตาธิปไตยด้วยการ

<sup>27</sup> Wolf, *Promiscuities*.

<sup>28</sup> Michel Foucault, "Truth and Power," in *The Foucault Reader*, ed. Paul Rabinow (New York: Pantheon Books, 1984).

ไม่ยอมเข้าสู่สถาบันหลักอย่างการแต่งงานหรือความเป็นแม่ การปรากฏขึ้นของสตรีนิยมในฐานะแนวพินิจในการหาความรู้และขบวนการทางสังคมตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิง นักคิดสตรีนิยมและแนวร่วมตั้งคำถามกับความรู้กระแสหลัก/กระแสชาวยว่าไม่ได้รวมเอาการมองโลกและประสบการณ์ของผู้หญิงไว้ด้วย แต่ ‘ความรู้’ ถูกสร้างโดยมีฐานอยู่ที่มุมมองและวิถีชีวิตของผู้ชายกลุ่มเล็ก อดีตทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของรากฐานขององค์ความรู้กระแสหลัก/กระแสชาวย นักคิดสตรีนิยมบางกลุ่มได้ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้หญิงในอาณาบริเวณส่วนตัวรวมทั้งเรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศ ประเด็นเรื่องเพศถูกมองอย่างแตกต่างกันโดยนักคิดสตรีนิยมและได้กลายเป็นแง่มุมหลักของการโต้เถียง ‘ภายใน’ แนวพินิจสตรีนิยม

งานของนักคิดแนวสตรีนิยม “คลื่นลูกแรก” ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเสรีนิยมให้ความสำคัญกับความคล้อยคลึงระหว่างชายหญิง โดยมองว่าความแตกต่างระหว่างเพศสภาพไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติ แต่ถูกประกอบสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือของปิตาธิปไตยในการจำกัดบทบาทที่ทางของผู้หญิงให้ทำหน้าที่เป็นแม่และเมีย การจำกัดบทบาทเช่นนี้ทำให้ผู้หญิงไม่มีโอกาสจะพัฒนาตนเองไปตามศักยภาพ แต่กลับต้องพึ่งพิงผู้ชายในทางเศรษฐกิจและสังคม การถูกกีดกันจากกิจกรรมทางปัญญา การเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์เป็นอิสระและบรรลุความพึงพอใจ ข้อเสนอแนะคือการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้เรียนหนังสือและฝึกฝนตนเองเพื่อที่จะได้พัฒนาไปตามศักยภาพและความถนัดในฐานะปัจเจก การศึกษาและอาชีพจะทำให้ผู้หญิงเป็นอิสระในทางเศรษฐกิจจากผู้ชายและสามารถใช้ความสามารถของตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมโดยรวมได้<sup>29</sup> การสร้างความเท่าเทียมตามความเชื่อนี้มุ่งเน้นการจัดความแตกต่างและมาตรฐานต่างระดับสำหรับคนทั้งสองเพศสภาพ และสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมที่ใช้มาตรฐานและกฎเกณฑ์เดียวกันสำหรับทั้งชายและหญิง

นักคิดสตรีนิยมแนวเสรีนิยมให้ความสำคัญกับความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงในการเข้าถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกจัดว่ามีคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรายได้ ทรัพย์สิน

<sup>29</sup> Mary Wollstonecraft, "A Vindication of the Rights of Woman," in Mary Wollstonecraft: Political Writings, ed. Janet Todd (Oxford: Oxford University Press, 1994); และ John Stuart Mill, The Subjection of Women (Amherst, NY: Prometheus Books, 1986).

ลิน การศึกษา สุขภาพ ความเป็นอิสระ ความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย และความพึงพอใจทางเพศ<sup>30</sup> แม้ว่าความไม่เสมอภาคเท่าเทียมในพื้นที่สาธารณะจะเป็นประเด็นหลักที่นักสตรีนิยมแนวเสรีนิยมมุ่งเน้นให้ความสำคัญ ประเด็นเรื่องเพศและมาตรฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศถูกมองว่าเป็นแง่มุมหนึ่งที่ผู้หญิงถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบ เมื่อพิจารณาโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคและเสรีภาพ ระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศนี้มีปัญหาสำคัญอยู่หลายประการ กรอบเรื่องเพศที่กำหนดให้ผู้หญิงเป็นแม่/วัตถุทางเพศเพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย และให้เสรีภาพในเรื่องเพศแก่ผู้หญิงน้อยกว่าผู้ชาย สะท้อนความไม่เท่าเทียมในเรื่องเพศที่ผู้หญิงที่ผู้หญิงไม่สามารถแสดงออกในเรื่องเพศได้มากนัก มาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องเพศกำหนดให้ผู้หญิงเป็นผู้ตามและคอยตอบสนอง โดยความต้องการทางเพศและความพึงพอใจของผู้ชายเป็นปัจจัยหลักหรือศูนย์กลางของกฎกติกาต่าง ๆ ในกรอบเรื่องเพศนี้ นอกจากนี้การจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกในเรื่องเพศของผู้หญิงกระทบสถานะและประสบการณ์ของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะด้วย เช่นภาพของผู้หญิงในฐานะวัตถุทางเพศเพิ่มความยากลำบากสำหรับผู้หญิงในการแสดงบทบาทต่าง ๆ ในอาณานิคมสาธารณะของระบบเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นทางการ ที่เพศสภาพเป็นแง่มุมหลักในการมองเห็นและตัดสินผู้หญิงถูกมองว่ามากกว่าแง่มุมอื่นอย่าง ความรู้ความสามารถหรือคุณสมบัติเฉพาะอื่น ๆ ที่ทางบทบาทของผู้หญิงในเรื่องเพศจึงกระทบความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงในพื้นที่สาธารณะด้วย

เรื่องเพศถูกมองในกรอบของเสรีนิยมว่าเป็นเรื่องส่วนตัวที่ปัจเจกควรมีเสรีภาพในการเลือกวิถีและการกระทำที่เธอ/เขาพึงพอใจ ตราบเท่าที่การกระทำนั้นไม่ไปล่วงละเมิดหรือกระทบผู้อื่น กิจกรรมและวิถีทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ยอมรับได้ถ้าผู้ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจและยินยอมพร้อมใจที่จะกระทำ โดยการกระทำเหล่านั้นอาจจะไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งในความสัมพันธ์และการสร้างความผูกพันทางจิตใจและอารมณ์ หรือเพื่อการเจริญพันธุ์ แต่เป็นการสนองความต้องการทางกายเพียงอย่าง

<sup>30</sup> Nancy Fraser, "Equality, Difference and Democracy: Recent Feminist Debates in the United States," in *Feminism and the New Democracy*, ed. Jodi Dean (London: Sage Publications, 1997), p.99.

เดียว<sup>31</sup> การแทรกแซงเรื่องเพศของปัจเจกโดยสังคมและรัฐเป็นการละเมิดสิทธิในเรื่องส่วนตัว ดังนั้นรัฐและสังคมจึงไม่ควรสร้างข้อจำกัดหรือข้อห้ามเกี่ยวกับวิถีในเรื่องเพศที่ผู้ที่เกี่ยวข้องยินยอมพร้อมใจและพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นการรักเพศเดียวกัน การซื้อขายบริการทางเพศ หรือการใช้สื่อกระตุ้นเร้าความต้องการทางเพศ ผู้หญิงควรจะปฏิเสธกรอบคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศที่จำกัดผู้หญิงและมีมาตรฐานต่างระดับที่เน้นการสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย เพื่อปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระในเรื่องเพศ<sup>32</sup>

สตรีนิยมหลายกลุ่มปฏิเสธการให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมบนฐานของความเหมือน แต่ให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างชายหญิงที่ส่งผลต่อโลกทัศน์วิถีชีวิตและการจัดลำดับความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตของคนทั้งสองเพศสภาพในระบบคิดแบบทวิลักษณ์ที่เป็นคู่ขั้วตรงข้ามที่ขั้วหนึ่งถูกมองว่าดีกว่าหรือสูงส่งกว่าอีกขั้วหนึ่ง ความเป็นหญิงถูกประกอบสร้างขึ้นเพื่อเป็นคู่ขั้วตรงข้ามที่ด้อยกว่าหรือเป็นความเป็นอื่นสำหรับความเป็นชาย ในฐานะ “เพศที่สอง” สถานการณ์และเงื่อนไขของผู้หญิงหล่อหลอมให้ผู้หญิงมองว่าตนต่ำต้อยกว่าและต้องพึ่งพิงผู้ชาย การเชื่อมโยงความเป็นหญิงและบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงเข้ากับพื้นที่ส่วนตัวของครอบครัวทำให้โลกของผู้หญิงถูกจำกัดอยู่กับครอบครัวของเธออย่างโดดเดี่ยวและตัดขาดจากผู้หญิงคนอื่น สถานการณ์ของผู้หญิงทำให้ผู้หญิงสนใจกับเรื่องเล็กเรื่องน้อยและรายละเอียดเพราะกิจกรรมต่าง ๆ ในครัวเรือนที่เป็นหน้าที่หลักประกอบด้วยรายละเอียดมากมายที่ต้องเอาใจใส่ กิจกรรมเหล่านี้ไม่ต้องการระบบคิดเชิงตรรกเหมือนการสร้างความรู้กระแสชาย<sup>33</sup> ในระบบสองเพศสภาพ บทบาทหน้าที่ วิถีชีวิต และวิธีการมองโลกของผู้หญิงต่างจากผู้ชาย แต่งานและสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกเชื่อมโยงกับผู้หญิงถูกมองว่าต่ำต้อยและด้อยกว่าสิ่งที่ถูกเชื่อมโยงกับความเป็นชาย การทำความเข้าใจสถานการณ์และประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงจึงต้องศึกษาประสบการณ์ของผู้หญิงในพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งมี

<sup>31</sup> Jaggar, *Feminist Politics and Human Nature*, p. 178-180.

<sup>32</sup> Linda LeMoncheck, *Loose Women, Lecherous Men: A Feminist Philosophy of Sex* (New York: Oxford University Press, 1997), p. 3.

<sup>33</sup> Simone de Beauvoir, *The Second Sex*, trans. H.M. Parshley (New York: Vintage Books, 1974).

ความเป็นการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการครอบงำและการกำกับควบคุมความเชื่อและพฤติกรรม

สตรีนิยมบางกลุ่มมองความเชื่อมโยงระหว่างระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศ ความเป็นชายหญิง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม ว่ากรอบเรื่องเพศที่จำกัดว่าเป็นเรื่องระหว่างชายหญิงมีฐานอยู่ที่การควบคุมเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงเพื่อทำให้ผู้หญิงกลายเป็นวัตถุทางเพศสำหรับสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย เรื่องเพศในกรอบนี้สะท้อนและทำให้ความไม่เท่าเทียมดำรงอยู่ต่อไป<sup>34</sup> เรื่องเพศที่มีอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจรองรับเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องของความพึงพอใจหรือสวามิภักดิ์ แต่เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของการครอบงำและการกดขี่ การ 'ปลดปล่อย' ผู้หญิงในเรื่องเพศโดยเน้นความเป็นอิสระทางเพศและความพึงพอใจของผู้หญิงเป็นหลักกลายเป็นการทำให้ผู้หญิงรับเอาความหมายและความพึงพอใจเรื่องเพศแบบผู้ชายที่สะท้อนการเอารัดเอาเปรียบและการกดขี่ผู้หญิง ทำที่ที่เรียกร้องความเป็นอิสระเรื่องเพศในกรอบเดิมมีฐานความเชื่อว่าผลประโยชน์และความต้องการของผู้หญิงเหมือนกับผู้ชาย แต่ในโลกทางสังคมที่แบ่งคนออกเป็นสองเพศสภาพที่มีโลกทัศน์และวิถีปฏิบัติเฉพาะ รวมทั้งระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศที่มีรากฐานมาจากระบบสองเพศสภาพและความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิง สิ่งผู้หญิงต้องการและพึงพอใจอาจจะต่างไปจากผู้ชาย การทำให้ผู้หญิงรับเอาวิถีของผู้ชายและปฏิเสธกฎกติกาทางเพศหลายประการที่เคยเป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อรองกับผู้ชายจึงกลายเป็นการสร้างปัญหาทางอารมณ์และความสัมพันธ์ให้ผู้หญิงเสียมากกว่า<sup>35</sup> สตรีนิยมต้องเปิดโปงการเอารัดเอาเปรียบ ความโหดร้ายและความรุนแรงของกรอบเรื่องเพศระหว่างชายหญิงในปิตาธิปไตย<sup>36</sup> ประเด็นเรื่องความสวยงาม (ความอ้วน ความผอม ผิวขาว ฯลฯ) หรือการให้ความสำคัญกับความรักและความผูกพันถูกมองในฐานะเครื่องมือ/สถาบันในการควบคุมเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงเพื่อสนองความ

<sup>34</sup> Richardson, "Sexuality and Feminism."

<sup>35</sup> Shulamith Firestone, *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution* (New York: Bantam Books, 1972), p. 143-144.

<sup>36</sup> LeMoncheck, *Loose Women, Lecherous Men*, p. 11.

ต้องการทางเพศของผู้ชาย<sup>37</sup> ในการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมที่แสดงออกในหลายรูปแบบและหลายแง่มุมของชีวิตทางสังคม เช่นนี้ ผู้หญิงต้องปฏิเสธและตัดขาดจากการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชาย รวมทั้งเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่นการให้ความสำคัญกับความสวยงาม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะควบคุมสิ่งที่ถูกมองว่าเป็นการแสดงออกของกรอบเรื่องเพศของปิตาธิปไตยที่กดขี่ผู้หญิง อย่างการออกกฎหมายเพื่อควบคุมและเซ็นเซอร์สื่อกระตุ้นเร้าอารมณ์ทางเพศ

ท่าทีเช่นนี้ถูกต่อต้านและปฏิเสธโดยผู้หญิงหลายกลุ่มว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้หญิงในการแสวงหาความพึงพอใจทางเพศ และทำให้นักคิด/นักต่อสู้ในแนวทางสตรีนิยมบางคนกลายเป็นแนวร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่พยายามจะควบคุมจำกัดเรื่องเพศของคนในสังคม ทั้งที่เหตุผลรองรับและวัตถุประสงค์ของแต่ละฝ่ายแตกต่างกัน<sup>38</sup> ประเด็นเรื่องเพศจึงกลายเป็นแง่มุมของการโต้เถียงในแนวพินิจสตรีนิยมที่สะท้อนความแตกต่างของการมองเรื่องเพศ ความพึงพอใจทางกาย และความสัมพันธ์ของคนระหว่างคนที่มองเรื่องเพศว่าเป็นส่วนหนึ่งของความผูกพันทางสังคมกับผู้ที่ให้ความสำคัญกับความต้องการทางร่างกายโดยไม่ต้องมีองค์ประกอบอื่น<sup>39</sup> หรือระหว่างนักคิดสตรีนิยมและแนวร่วมที่มองความพึงพอใจของปัจเจก ณ เวลานี้ กับผู้ที่มองว่าการจัดการกับความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิงต้องมีการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างและระบบความเชื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับเพศสภาพและความสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพ โดยเรื่องเพศก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบความหมายและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ความพึงพอใจทางเพศในกรอบความหมายนี้จึงเป็นความพอใจแบบปิตาธิปไตยที่สะท้อนการกดขี่ผู้หญิงและการมองว่าผู้หญิงต่ำต้อยด้อยค่า<sup>40</sup> เรื่องเพศดูจะมี 'การเมือง' เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับปิตาธิปไตยและเพศสภาพ แต่ไม่ใช่เรื่องเดียวกันเลยทีเดียว การทำความเข้าใจเรื่องเพศจึงต้องมองความสลับซับซ้อนของการเมืองเรื่อง

<sup>37</sup> Firestone, *The Dialectic of Sex*, p. 146-152.

<sup>38</sup> Katie Roiphe, *The Morning After: Sex, Fear and Feminism* (London: Hamish Hamilton, 1993).

<sup>39</sup> Shrage, *Moral Dilemmas of Feminism*, p. 45-46.

<sup>40</sup> Lynn S. Chancer, *Reconcilable Differences: Confronting Beauty, Pornography, and the Future of Feminism* (Berkeley: University of California Press, 1998).

เพศที่มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับเพศ อย่างการมองเรื่องเพศในทางลบและกลไกในการกำกับควบคุม รวมทั้งความสัมพันธ์กับระบบเพศสภาพและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายหญิงด้วย<sup>41</sup>

การโต้เถียงเกี่ยวกับเรื่องเพศไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางปัญญาที่จำกัดอยู่ในโลกวิชาการ แต่ปรากฏในอาณาบริเวณทางสังคมและการเมืองที่เป็นทางการด้วย ผู้หญิงซึ่งเข้าใจและมีประสบการณ์เกี่ยวกับความเป็นหญิงต่างกันเพราะความแตกต่างในมิติอื่น ๆ ของตัวตนของแต่ละคนมองเรื่องเพศต่างกันไป การพยายามจะผลักดันกรอบของเรื่องเพศที่เป็นสากลเพียงกรอบเดียวจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง โดยผู้หญิงและนักคิดสตรีนิยมที่เห็นต่างไปว่าเป็นการละเลยและกีดกันประสบการณ์และความเชื่อความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ต่างไปของผู้หญิงหลายกลุ่ม ที่ทางเฉพาะของผู้หญิงแต่ละคนทำให้ประสบการณ์ในเรื่องเพศต่างกันไป เรื่องเพศอาจจะเป็แงมุมของชีวิตทางสังคมที่ผู้หญิงประสบกับการเอาใจเอาเปรียบและถูกกระทำ แต่เรื่องเพศก็เป็นอาณาบริเวณของชีวิตทางสังคมที่ผู้หญิงหลายคนขัดขืนและปลดปล่อยตนเองจากกรอบของปิตาธิปไตยได้ โดยการไม่สยบยอมต่อวิถีปฏิบัติของกรอบเรื่องเพศที่สะท้อนความไม่เท่าเทียม ซึ่งเป็นการท้าทายและสั่นคลอนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงจึงไม่ได้เป็นเพียง 'เหยื่อ' ของปิตาธิปไตย แต่ผู้หญิงบางคนบางกลุ่มที่มีองค์ประกอบเฉพาะของตัวเอง อย่างชนชั้น ชาติพันธุ์ ลักษณะและคุณสมบัติของร่างกาย ฯลฯ สามารถจะจัดการ ตีตรงและควบคุมเรื่องเพศได้<sup>42</sup> ความแตกต่างในการมองเรื่องเพศที่เหมาะสมจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะชายหญิง แต่ผู้หญิงที่มีความเชื่อและประสบการณ์ที่ต่างกันไปก็มีทัศนะเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ถูกต้องเหมาะสมต่างกันไปด้วย ความแตกต่างเหล่านี้ส่งผลต่อการโต้เถียงสาธารณะเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคม

สถานะพิเศษของเรื่องเพศที่เชื่อมโยงการกระทำและพฤติกรรมทางเพศของคนว่ามีผลต่อสังคมโดยรวม ทั้งในเรื่องสุขภาพ ศีลธรรมและความเสื่อมของระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม<sup>43</sup> ทำให้คนที่เห็นต่างกันในเรื่องเพศพยายามจะกำกับควบคุมเรื่องเพศของผู้อื่นเพราะเห็นว่าการกระทำที่เป็นส่วนตัวนั้นกระทบกับสันติสุขและความดี

<sup>41</sup> Rubin, "Thinking Sex," p. 4.

<sup>42</sup> LeMoncheck, Loose Women, Lecherous Men, p. 13-22.

งามของ “ส่วนรวม” ความขัดแย้งเกี่ยวกับความหมายและทิศทางของเรื่องเพศกลายเป็นการโต้เถียงต่อสู้ในพื้นที่สาธารณะว่าจะไรคือเรื่องเพศที่ “ปกติ” กฎเกณฑ์ที่ควรจะเป็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศของคนในสังคมควรจะเป็นอย่างไร การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมหรือครอบครัวควรจะมีลักษณะอย่างไร ใครควรจะเป็นผู้กำหนดและบังคับใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้<sup>44</sup> การโต้เถียงสาธารณะทั้งในพื้นที่ทางสังคมและการเมืองที่เป็นทางการกลายเป็นเวทีของการปะทะและต่อรองกันของหลักการและกรอบคิดในเรื่องเพศที่แตกต่างกัน โดวแต่ละฝ่ายพยายามจะส่งอิทธิพลต่อการตีความและการปรับเปลี่ยนกรอบเรื่องเพศที่เป็นที่ยอมรับของสังคมให้เป็นไปในทางที่ตนเองเชื่อ

### การควบคุมกำกับเรื่องเพศ

การที่ประเด็นเรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศเป็นแง่มุมหนึ่งของการต่อรองโต้เถียงสาธารณะเรื่องเพศ ไม่ได้หมายความว่าคนสังคมมีเสรีภาพในเรื่องเพศเพิ่มมากขึ้น มายาคติที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งในสังคม คือความเชื่อในเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงจากการเก็บกดบังคับในเรื่องเพศมาเป็นการปลดปล่อยในเรื่องเพศ คนมีแนวโน้มจะเชื่อว่าคนในยุคหลังมีเสรีภาพในเรื่องเพศที่จะแสดงออกและเลือกรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเพศได้อย่างเสรี แต่เรื่องเพศมีแง่มุมของความต่อเนื่องในการกำกับควบคุมอย่างเข้มงวดมากกว่า กรอบเรื่องเพศมีอิทธิพลในการจัดความสัมพันธ์ของคนอย่างต่อเนื่อง ในช่วงเวลาที่เชื่อกันว่าคนมีเสรีภาพในการเลือกทางเลือกต่าง ๆ ในชีวิตมากขึ้น เรื่องเพศถูกควบคุมด้วยวิธีการที่ซับซ้อนและเห็นได้ไม่ชัดเจน โดยผู้มีอำนาจในการตัดสินใจถูกผูกมัดในเรื่องเพศมีความหลากหลายขึ้น เช่น ผู้เชี่ยวชาญและแพทย์ ฯลฯ การควบคุมเรื่องเพศที่ล้าลึกลี้มาจากหลายแหล่งที่กระจายอยู่ในสังคมที่ทุกคนเป็นทั้งผู้ควบคุมและผู้ถูกควบคุมดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น<sup>45</sup> เรื่องเพศที่เป็นที่ยอมรับว่าปกติถูกตีกรอบอย่างเข้มงวดว่าเป็นความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิงเป็นรูปแบบเดียวเท่านั้น และเป็นศูนย์กลางของเรื่องเชิงสังวาสของคนในสังคม<sup>46</sup> พฤติกรรมทางเพศที่ออกนอกกรอบที่จำกัดอยู่กับความ

<sup>43</sup> Hawks, *A Sociology of Sex and Sexuality*, p. 15.

<sup>44</sup> Marvin M. Ellison, *Erotic Justice: A Liberating Ethic of Sexuality* (Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 1996), p. 19.

<sup>45</sup> Michel Foucault, *The History of Sexuality, Volume I*, trans. Robert Hurley (New York: Vintage Books, 1990).

ของคนในสังคม<sup>46</sup> พฤติกรรมทางเพศที่ออกนอกกรอบที่จำกัดอยู่กับความสัมพันธ์ชายหญิงในสถาบันการแต่งงานเพื่อการเจริญพันธุ์ และกระทบหรือขัดกับการดำรงอยู่ของปีตาธิปไตยถูกจัดว่าเป็นความวิตถารและผิดปกติ ความปรารถนาและพฤติกรรมทางเพศหลายรูปแบบ เช่นความสัมพันธ์กับคนที่มีเพศสภาพเดียวกัน การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเด็กหรือกับเด็ก ถูกมองว่าเป็นเรื่องผิดธรรมชาติหรือเป็นโรคภัยที่ต้องรักษา หรือการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายบริการทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน หรือการมีความสัมพันธ์ซ้อนหลังจากแต่งงานแล้ว ถูกมองว่าเป็นความไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมและเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขป้องกัน

รัฐเป็น โครงสร้างหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการกำกับควบคุมเรื่องเพศทั้งเรื่อง การแสดงออกทางเพศและพฤติกรรมของพลเมือง โดยผู้ที่ยึดมั่นในระบบความเชื่อ ความหมายเรื่องเพศกระแสหลักและกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่มีความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่างไป ต่างก็พยายามจะส่งอิทธิพลให้ทั้งกฎหมายและนโยบายของรัฐเป็นไปในแนวทางที่แต่ละฝ่ายเห็นว่าดีงามเหมาะสม กรอบความเชื่อความหมายเรื่องเพศกระแสหลักในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของอัตตลักษณ์ของคนในสังคมและเป็นเครือข่ายของการกำกับพฤติกรรมทางเพศของคนพยายามจะส่งอิทธิพลต่อโครงสร้าง นโยบายและการใช้อำนาจของรัฐให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์หรือทิศทางที่กรอบความหมายนั้นเห็นว่าเหมาะสมดีงาม แต่เครือข่ายของอำนาจในการกำกับเรื่องเพศนี้ก็ต้องเผชิญกับการท้าทายของพลังทางสังคมที่แตกต่างหลากหลายที่ต่างก็พยายามจะให้นิยามใหม่หรือต่อรองกับแง่มุมต่าง ๆ ของระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศ<sup>47</sup> ผู้คนที่เป็นขบถในทางเพศต่อต้านขัดขืนหรือต่อรองโต้แย้งทั้งโดยวิถีปฏิบัติที่ต่างจากกรอบกระแสหลักและ/หรือการเสนอการตีความและมาตรฐานในเรื่องเพศที่ต่างไป ขบถในเรื่องเพศมีการแสดงออกของเพศสภาพและตัวตนทางเพศ รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติที่ต่างไปจากกระแสหลัก บรรดาขบถเหล่านี้ได้พยายามส่งอิทธิพลต่อแนวนโยบายและกฎหมาย

<sup>46</sup> Hawkes, *A Sociology of Sex and Sexuality*, p. 32.

<sup>47</sup> Davina Cooper, *Power in Struggle: Feminism, Sexuality and the State* (Buckingham: Open University Press, 1995), p. 1.

ของรัฐด้วย เพื่อให้รัฐรับรองหรือคุ้มครองวิถีปฏิบัติของกลุ่มตน สถาบันและกลไกของรัฐจึงได้กลายเป็นเวทีในการต่อรองและต่อสู้ของความเชื่อที่แตกต่างในเรื่องเพศ

ความแตกต่างหลากหลายในวิถีปฏิบัติและอัตลักษณ์ในเรื่องเพศที่แสดงออกอย่างเปิดเผยในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น ถูกมองว่าเป็นทั้งสาเหตุและอาการของความเสื่อมของสังคมและศีลธรรมที่กระทบต่อความมั่นคงและผ่าสุกของสถาบันครอบครัว ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นหน่วยหลักที่ยึดโยงสังคมไว้<sup>48</sup> การปรากฏตัวในพื้นที่สาธารณะอย่างเปิดเผยของบรรดา ‘ขบถทางเพศ’ อย่างกะเทยหรือคนรักเพศเดียวกันและแนวร่วมสันคลอนคนหลายกลุ่มที่ยึดมั่นในกรอบของเรื่องเพศที่ดั้งเดิมและทำให้เกิดความหวาดกลัวในความไร้ระเบียบทางเพศที่เป็นผลของ ‘การเบี่ยงเบน’ ไปจากกรอบเรื่องเพศกระแสหลัก ความที่เรื่องเพศถูกมองว่าเป็นเรื่องสกปรก เป็นเรื่องไม่ดั้งเดิมที่สามารถส่งผลในทางลบได้อย่างมหาศาลต่อสังคม ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้คนรู้สึกว่เรื่องเพศหลุดจากการควบคุมและกลายเป็นความไร้ระเบียบ จึงถูกมองว่าเป็นภัยอันตรายใหญ่หลวงต่อศีลธรรมและกรอบกติกาของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ปรากฏการณ์หลายประการที่ดูเหมือนจะสะท้อนการอ่อนกำลังลงของกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรมจึงกลายเป็นประเด็นที่คนหลายกลุ่มเห็นว่าเป็นปัญหาหรือวิกฤตของสังคมที่รัฐต้องเข้ามาจัดการแก้ไข

รัฐควบคุมบางเรื่องเพศของพลเมืองด้วยการออกกฎหมายหรือกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญการดำเนินงานของรัฐ รัฐถูกผลักดันให้จัดการกับประเด็นที่กระตุ้นเร้าความไม่พอใจของคนในสังคม ซึ่งมักจะได้แก่การแสดงออกในเรื่องเพศที่ถูกจัดว่า “ลามก” เกินขอบเขตที่จะทนรับได้ ธุรกิจที่อิงอยู่กับเรื่องเพศ การกระทำหรือปัจจัยที่กระทบกับความเป็นอยู่และ/หรือความไร้เดียงสาของเด็ก และการมีเพศสัมพันธ์กับคนเพศสภาพเดียวกัน (Homosexuality) รัฐรับรองการกระทำทางเพศบางประการว่าถูกต้องตามกฎหมาย และจัดว่าวิถีปฏิบัติบางอย่างเป็นความผิดหรืออาชญากรรมที่ต้องมีการลงโทษ กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำกับเรื่องเพศหรือบังคับให้พลเมืองยอมตามในเรื่องที่เป็นส่วนตัว<sup>49</sup> รัฐให้อภิสิทธิ์แก่คนที่ทำ

<sup>48</sup> Brian McNair, *Mediated Sex: Pornography and Postmodern Culture* (London: Arnold, 1996), p. 78.

<sup>49</sup> Rubin, “Thinking Sex,” p. 19-21.

ตามกรอบกติกาที่รัฐกำหนดในรูปของการคุ้มครองหรือการให้สิทธิและสวัสดิการ ในขณะที่ผู้ที่ขัดขืนไม่ทำตามถูกลงโทษ โดยการลงโทษอาจจะอยู่ในรูปของการไม่ได้รับการคุ้มครองหรือสวัสดิการที่ผู้ที่ปฏิบัติตามได้รับ คนหลายกลุ่มในสังคมจึงต่อสู้เรียกร้องเพื่อจะรักษาและแสดงออกในแง่มุมต่าง ๆ ของตัวตนทางเพศ โดยมีรัฐสถาบันของเป็นเวทีหลักเวทีหนึ่งในการต่อสู้ต่อรองนี้ เพราะนอกจากการยอมรับโดยรัฐจะหมายถึงการรับรองเสรีภาพในเรื่องเพศและตัวตนทางเพศแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และอภิสิทธิ์อีกหลายประการ

เรื่องเพศซึ่งเป็นเรื่องที่ส่วนตัวเป็นอย่างยิ่งของชีวิตทางสังคมของมนุษย์มีความเป็น 'การเมือง' ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจกำกับควบคุมความคิดความเชื่อและพฤติกรรมของคน แต่ระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศไม่ได้มีลักษณะของความสอดคล้องที่เป็นเรื่องเดียวกัน การเมืองเรื่องเพศเกี่ยวข้องกับการควบคุม การสยบยอม การขัดขืน และการโต้แย้งอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับความหมาย ความถูกต้องเหมาะสม และรูปแบบที่ควรจะเป็นของการแสดงออกและพฤติกรรมทางเพศของคนในสังคม ความเชื่อที่แตกต่างปะทะกันในพื้นที่และสถาบันหลักทางการเมืองเพื่อจะพยายามส่งผลต่อกรอบเรื่องเพศและการควบคุมพฤติกรรมของคน

บทที่ 3 และ 4 จะเป็นการพิเคราะห์การต่อรองโต้เถียงในเวทีของสภาผู้แทนราษฎร เกี่ยวกับการอภิปรายทางเพศที่จะเป็นแนวทางในการกำกับควบคุมและการคุ้มครองของรัฐ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและความสัมพันธ์ทางเพศของคนในสังคมไทย

### บทที่ 3

#### กฎหมายครอบครัว: เรื่องเพศ สิทธิ และความเสมอภาคเท่าเทียม

เรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศเป็นแง่มุมส่วนตัวของคนที่รัฐควบคุมกำกับ โดยการกำหนดและรับรองลักษณะและรูปแบบของความสัมพันธ์เฉพาะที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับไว้ในกฎหมายและแนวนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ กฎหมายของรัฐกำหนดรายละเอียดของความสัมพันธ์ส่วนตัวและการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ตามจินตภาพของครอบครัวในอุดมคติว่าประกอบด้วยไคร่บ้างและคนเหล่านี้สัมพันธ์กันอย่างไร รัฐกำหนดว่าไคร่มีความสัมพันธ์ทางเพศกับไคร่ได้ เมื่ออายุเท่าไร การเริ่มต้นและสิ้นสุดของความสัมพันธ์เป็นอย่างไร สิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้ที่มีความสัมพันธ์ในรูปแบบที่รัฐรับรองเป็นอย่างไร การรับรองความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่สิทธิในการถือครอง การจัดการ และการสืบทอดทรัพย์สิน รวมทั้งการได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือจากรัฐในรูปของสวัสดิการ เช่น การรักษาพยาบาลหรือการศึกษานอกจากนี้สิทธิที่จะแสดงออกในเรื่องเพศและการมีความสัมพันธ์ทางเพศของรัฐมาพร้อมกับการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคคล<sup>1</sup> เช่นการส่งเสียเลี้ยงดูหรือการยกย่องคู่สมรส เป็นต้น

รัฐจำกัดรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศที่ชอบธรรมว่าต้องเกิดขึ้นระหว่างชายหญิง และให้ความสำคัญกับครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อ-แม่-ลูกและอภิสิทธิ์ทางเพศของผู้ชาย<sup>2</sup> ภาพของครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยหลักที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเจริญพันธุ์และการเลี้ยงดูสมาชิกใหม่นี้ เป็นรากฐานสำคัญของกฎหมายและนโยบายสาธารณะของรัฐที่ให้ความชอบธรรมกับการแต่งงานระหว่างชายหญิงและเด็กที่เกิดในการแต่งงานนั้น<sup>3</sup> ผู้ที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ตามเกณฑ์ที่รัฐกำหนดได้ 'รางวัล' หรืออภิสิทธิ์ในรูปของสิทธิในทรัพย์สินและการสืบทอดทรัพย์สิน รวมทั้งส

---

<sup>1</sup> Diane Richardson, 'Extending Citizenship: Cultural Citizenship and Sexuality,' in *Culture and Citizenship*, ed. Nick Stevenson (London: Sage Publications, 2001), p. 153.

<sup>2</sup> Davina Cooper, *Power in Struggle: Feminism, Sexuality and the State* (Buckingham: Open University Press, 1995), p. 70-71.

<sup>3</sup> Patricia Hill Collins, 'It's all in the Family,' in *Decentering the Center: Philosophy for a Multicultural, Postcolonial, and Feminist World*, ed. Uma Narayan and Sandra Harding (Bloomington, IN.: Indiana University Press, 2000), p. 165.

สวัสดิการและการคุ้มครองหลายรูปแบบจากรัฐ<sup>4</sup> กฎเกณฑ์และสวัสดิการต่าง ๆ มีรากฐานมาจากความสัมพันธ์รูปแบบเฉพาะนี้และบทบาทที่เหมาะสมถูกต้องของชายหญิงในครอบครัว โดยไม่ได้รวมความสัมพันธ์ที่รูปแบบอื่น เช่นการมีความสัมพันธ์กับคนเพศสภาพเดียวกันไว้ด้วย การมีความสัมพันธ์ทางเพศในรูปแบบที่ต่างไปจากที่รัฐยอมรับหมายถึงการไม่ได้รับการคุ้มครองและสิทธิเหมือนผู้ที่ปฏิบัติตาม

กฎหมายของรัฐไทยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ชายหญิงและครอบครัวจำกัดรูปแบบเฉพาะของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่รัฐรับรอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ได้ถูกชี้ชัดว่าเป็น “กฎหมายว่าด้วย...ความสัมพันธ์ชายหญิง”<sup>5</sup> ลักษณะของความสัมพันธ์ชายหญิงที่รัฐรับรองได้เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ ‘ผัวเดียว-หลายเมีย’ มาสู่รูปแบบ ‘ผัวเดียว-เมียเดียว’ ที่ ‘นำเข้า’ จากตะวันตก แต่การกำหนดและรับรองโดยกฎหมายของรัฐไทยจะไม่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของคนไทยที่เรื่องเพศของผู้ชายไม่ได้จำกัดอยู่ในสถาบันการแต่งงานหรือการมีภรรยาคนเดียว โดยกฎหมายยังได้สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับครอบครัว/ครัวเรือนที่มีผู้ชายเป็นผู้นำและผู้หญิงไม่มีสิทธิมากนัก อิทธิพลของกระแสความเชื่อเกี่ยวกับความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงทำให้เกิดความพยายามจะแก้ไขกฎหมายครอบครัวที่มีรากฐานอยู่ที่มาตรฐานต่างระดับในเรื่องเพศ การเปลี่ยนแปลงที่กระทบต่อรูปแบบความสัมพันธ์และเอกลักษณ์แบบเดิมถูกคัดค้านและโต้แย้งที่นำไปสู่การปะทะกันของระบบความเชื่อความหมายที่แตกต่างกันเกี่ยวกับสถานภาพและรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง การโต้เถียงต่อรองในการพิจารณาร่างแก้ไขกฎหมายในสภาผู้แทนราษฎรสะท้อนความแตกต่างในการมองว่าจะไรคือประเด็นสาธารณะ และการเชื่อมโยงแง่มุมส่วนตัวอย่างความสัมพันธ์ชายหญิงและครอบครัวเข้ากับพื้นที่สาธารณะ

### กฎหมายครอบครัวในสังคมไทย

การกำกับความสัมพันธ์ส่วนตัวของคนในสังคมไทยโดยรัฐปรากฏในกฎหมายลักษณะผัวเมีย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายตราสามดวงซึ่งใช้กันมาตั้ง

<sup>4</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 157.

แต่สมัยอยุธยา กฎหมายลักษณะผ้าเมียรับรองระบบความสัมพันธ์แบบ 'ผ้าเดียว-หลายเมีย' โดยการอนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคนในเวลาเดียวกันและแบ่งประเภทและลำดับชั้นของภรรยา รวมทั้งกำหนดให้หญิงที่สมรสแล้วอยู่ในอำนาจของสามี<sup>6</sup> ในปีพ.ศ. 2451 ได้มีการชำระและยกร่างกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยเทียบเคียงกับหลักกฎหมายของประเทศตะวันตก หลังจากที่มีการประกาศใช้บรรพ 4 ว่าด้วยทรัพย์สินแล้ว ได้มีการยกร่างบรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ซึ่งประกาศใช้บังคับในปี พ.ศ. 2478 โดยรับเอาระบบผ้าเดียวเมียเดียวแบบตะวันตกมาเป็นแบบแผน ประเด็นสำคัญของบรรพ 5 คือ การที่รัฐรับรองการสมรสโดยกำหนดให้มีการจดทะเบียน การไม่ยอมรับความสัมพันธ์ช้อน วิธีการยุติการสมรส และการกำหนดให้สามีเป็นหัวหน้าครอบครัวและมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สิน<sup>7</sup> กฎหมายครอบครัวกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมีความสัมพันธ์ทางเพศได้อย่างชอบธรรม วิธีการเริ่มต้นและการสิ้นสุดความสัมพันธ์อย่างการหมั้นและการสมรส รวมทั้งสถานะและอำนาจในการดำเนินกิจกรรมของครอบครัว ข้อกำหนดเหล่านี้จำกัดเรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศที่รัฐรับรองไว้ในสถาบันการแต่งงานระหว่างชายหญิงแบบผ้าเดียว-เมียเดียวเพื่อการเจริญพันธุ์

บรรพ 5 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยกเลิกการให้สิทธิในการมีภรรยามากกว่าหนึ่งคน แต่ยังคงกำหนดให้สามีเป็นหัวหน้าในครอบครัว ภรรยาไม่มีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของครอบครัว ต้องมีภูมิลำเนาตามสามี และไม่มีอำนาจปกครองบุตร ข้อกำหนดทางกฎหมายเช่นนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าสะท้อนความต่ำต้อยและเสียเปรียบทางกฎหมายของผู้หญิง ความพยายามจะแก้ไขกฎหมายครอบครัวเริ่มมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2498 กระบวนการแก้ไขบรรพ 5 ใช้เวลานานจนแล้วเสร็จในปีพ.ศ. 2519 การเปลี่ยนแปลงในเชิงกฎหมายดูจะเป็นผลมาจากกระแสประชาธิปไตยทางการเมืองที่ยอมรับสถานะทางสังคมและการเมืองของผู้หญิงในฐานะพลเมือง ความเป็นประชาธิปไตยในพื้นที่สาธารณะส่งผลต่อ

<sup>5</sup> คำอภิปรายของ สมภพ โหตระกิตย์, 10 กันยายน 2519.

<sup>6</sup> ประสพสุข บุญเดช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543), หน้า 2-3.

<sup>7</sup> ไพโรจน์ คุ้มพลี, "60 ปีกฎหมายครอบครัวไทย" วารสารนิติศาสตร์ 26 (มิถุนายน 1996): 264-265.

การผลักดันวิถีที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นในความสัมพันธ์ส่วนตัว<sup>8</sup> การยอมรับสิทธิทางกฎหมายและการเมืองของผู้หญิงเป็นรากฐานในการเรียกร้องสิทธิในการจัดการกับความสัมพันธ์ในพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิง

การแก้ไขกฎหมายครอบครัวเพื่อสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงใช้เวลายาวนาน ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนความพยายามในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายคือการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 28 วรรค 2 บัญญัติให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และกำหนดให้มีการแก้ไขกฎหมายที่ขัดแย้งกับมาตรานี้ภายในสองปี บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญทำให้ต้องมีการตรวจชำระร่างแก้ไขบรรพ 5 ใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคระหว่างชายหญิงในรัฐธรรมนูญ<sup>9</sup> รัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมท และรัฐบาลของม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมท ได้ตั้งกรรมการทบทวนการแก้ไขบรรพ 5 เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และได้มีการเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา และประกาศใช้ในปีพ.ศ. 2519<sup>10</sup>

ประเด็นสำคัญในบรรพ 5 ที่ต้องมีการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2517 ได้แก่การให้สามีและภรรยามีสิทธิอย่างเท่าเทียมกันในการจัดการทรัพย์สินของครอบครัวและการปกครองบุตร การเปลี่ยนแปลงเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอายุของชายหญิงที่จะหมั้นและแต่งงาน รวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับการเริ่มต้นและสิ้นสุดของความสัมพันธ์ โดยเฉพาะการกำหนดเหตุหย่าเพิ่มเติมจากเดิม ประเด็นการแก้ไขนี้กระทบความเชื่อในบทบาทความเป็นผู้นำครอบครัวของผู้ชาย และวิถีปฏิบัติในเรื่องความสัมพันธ์ชายหญิงที่ยังเป็นไปตามระบบผัวเดียว-หลายเมีย การโต้แย้งในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนความแตกต่างในความเชื่อและการมองรูปแบบความสัมพันธ์ที่ถูกต้องเหมาะสมระหว่างชายหญิง โดยแต่ละฝ่ายที่เห็นต่างกันก็อ้างอิงผลกระทบต่อครอบครัวมาเป็นเหตุผลหรือข้ออ้างหลักในการสนับสนุนและคัดค้านการเปลี่ยนแปลง ผู้ที่คัดค้านการแก้ไขกฎหมายมองว่าการเปลี่ยนแปลงหลายประการจะทำให้ครอบครัวแตกแยก ในขณะที่ฝ่ายที่เสนอให้มี

<sup>8</sup> Anthony Giddens, *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies* (Cambridge: Polity Press, 1992) cited in Diane Richardson, 'Extending Citizenship: Cultural Citizenship and Sexuality,' in *Culture and Citizenship*, ed. Nick Stevenson (London: Sage Publications, 2001), p. 155-156.

<sup>9</sup> วิชา สมสวัสดิ์, *กฎหมายครอบครัว* (กรุงเทพมหานคร: คบไฟ, 2540), หน้า 10-11.

การเปลี่ยนแปลงมองว่าการแก้ไขกฎหมายในแนวทางนี้จะเป็นผลดีกับครอบครัวมากขึ้น ต่างฝ่ายก็พยายามจะรักษาครอบครัวตามความเชื่อของตนเกี่ยวกับลักษณะและรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาที่แตกต่างกัน การโต้เถียงตอรองในการแก้ไขบรรพ 5 จึงเป็นการปะทะกันของความเชื่อที่แตกต่างกันเกี่ยวกับบทบาทของชายหญิง รวมทั้งสถานะและความสัมพันธ์ในครอบครัว

### ความสัมพันธ์ชายหญิง: ประเด็นสาธารณะและประเพณีไทย

การแก้ไขบรรพ 5 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปีพ.ศ. 2519 ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการที่เกี่ยวกับสถานะและความสัมพันธ์ชายหญิงในสถาบันการแต่งงานและครอบครัว หลายประเด็นที่แก้ไขเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ถูกจัดว่าเป็น 'เรื่องเป็นส่วนตัว' ทำให้เกิดการโต้เถียงถึงความเหมาะสมของการใช้เวลาของสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณา 'เรื่องเล็ก' ในขณะที่สังคมยังต้องเผชิญกับปัญหาสำคัญที่เป็นเรื่องใหญ่อย่างปากท้องและเศรษฐกิจ สถาบันของการเมืองที่เป็นทางการของรัฐและรัฐบาลควรจะมุ่งไปที่การจัดการกับประเด็นสาธารณะที่กระทบคนหมู่มาก มีการตั้งคำถามว่าเรื่องครอบครัวและความสัมพันธ์ชายหญิงเป็นประเด็นสาธารณะที่รัฐและสังคมควรจะสนใจและจัดการหรือไม่ นักการเมืองในสภาในเวลานั้นมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความเป็นสาธารณะของความสัมพันธ์ชายหญิงและการแต่งงาน การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเพื่อจะแก้ไขบรรพ 5 เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรเริ่มด้วยการโต้เถียงเกี่ยวกับความหมายของสิทธิและความเท่าเทียม บทบัญญัติเกี่ยวกับความเท่าเทียมระหว่างชายหญิงในรัฐธรรมนูญหมายถึงเรื่องใดบ้าง นอกจากนี้ยังมีการตั้งคำถามว่าการแก้ไขในประเด็นเรื่องสิทธิระหว่างชายหญิงในครัวเรือนอาจไม่ใช่ความต้องการหลักของผู้หญิงส่วนใหญ่แต่เป็นเรื่องของผู้หญิงชนชั้นสูง ที่สนใจแต่ปัญหาส่วนตัวของตนเอง ฝ่ายสนับสนุนการแก้ไขได้โต้แย้งและให้เหตุผลโดยอ้างอิงหลักการเสรีนิยม

เนื่องจากการดำเนินการของรัฐถูกเชื่อมโยงกับกิจกรรมและประเด็นสาธารณะ การผลักดันให้รัฐจัดการกับประเด็นส่วนตัวอย่างความสัมพันธ์ชายหญิงและครอบครัวจึงต้องมีการให้เหตุผลเพื่อแสดงว่าประเด็นและแง่มุมของชีวิตทาง

<sup>10</sup> ไพโรจน์ กัมพูสิริ, -60 ปกฎหมายครอบครัวไทย, หน้า 265-266.

สังคมเหล่านี้เป็นประเด็นสาธารณะที่รัฐควรเข้าไปเกี่ยวข้องและแทรกแซง<sup>11</sup> การนิยามประเด็นสาธารณะโดยแยกจากอาณาบริเวณส่วนตัวของความสัมพันธ์และครัวเรือนเป็นกรอบที่จำกัดการทำความเข้าใจและการมองบทบาทหน้าที่ของรัฐในการจัดการแ่งมที่เป็นส่วนตัวของคนในสังคม ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายคน “ลำบากใจ” ที่ต้องอภิปรายเรื่องชายหญิงในสภา สส.เหล่านี้มองว่าประเด็นที่เกี่ยวกับครอบครัวและความสัมพันธ์ชายหญิงเป็นเรื่องเล็กและไม่เหมาะสมที่จะใช้เวลาของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งควรจะใช้ไปกับการแก้ไขปัญหปากท้องของประชาชนมากกว่าจะได้เถียงกันในเรื่องที่ไม่สำคัญเช่นนี้ สส.หลายคนรวมทั้งกรรมาธิการบางคน ได้กล่าวถึงการแสดงความไม่พอใจของประชาชนที่พากันต่อว่าต่อขานว่าสภาไม่สนใจเรื่องที่กระทบกับชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาอย่างปัญหาเศรษฐกิจ แต่กลับมาเถียงกันเรื่อง “ชู้สาว” ที่เป็นเรื่องไม่สำคัญต่อส่วนรวม<sup>12</sup> นักการเมืองหญิงที่สนับสนุนการแก้ไขกฎหมายชี้ให้เห็นความสำคัญและความเกี่ยวข้องกันกับสาธารณะของประเด็นความสัมพันธ์ชายหญิงเป็นที่รัฐต้องสนใจและแก้ไข โดยเชื่อมโยงเข้ากับครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม ความสัมพันธ์ชายหญิงที่ “เท่าเทียม” ตามการแก้ไขนี้จะทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อสังคมโดยรวมด้วย

พันทิพา วัชรโรบล อภิปรายถึงความเกี่ยวข้องระหว่างครอบครัวกับสังคมว่า

...ที่จริงแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวนั้น ทำให้ครอบครัวไม่มีเสถียรภาพและการที่ครอบครัวไม่มีเสถียรภาพนั้นครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็ทำให้สังคมนั้นฟอนเฟะ... เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าความสำคัญของประเทศชาติของเรานั้นขึ้นอยู่กับสังคมส่วนใหญ่ ซึ่งสังคมส่วนใหญ่ก็ประกอบไปด้วยครอบครัว เรื่องนี้จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องหยิบยกขึ้นมาเพราะว่าเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการบาดหมางใจในครอบครัวซึ่งทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนไปหลายอย่างถึงบุตรถึงอนาคตของเยาวชนของชาติแล้ว รัฐบาลนี้จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขกฎหมายให้มารองรับเพื่อเป็น

<sup>11</sup> Cooper, *Power in Struggle*, p. 68-69.

<sup>12</sup> คำอภิปรายของ พันทิพา วัชรโรบล (ประชาธิปไตย, กรุงเทพ ฯ/ การมาธิการ), 10 กันยายน 2519.

## การแก้ไขสังคมให้อยู่ในรูปแบบที่ดีและบันดาลความสุขให้แก่สังคม..."<sup>13</sup>

ครอบครัวเป็นหน่วยของความสัมพันธ์และพันธสัญญาในระดับส่วนตัวที่ถูกจัดว่าเป็นสถาบันสาธารณะที่สำคัญยิ่ง เพราะหน้าที่หลักของครอบครัวคือการดูแลและกล่อมเกลาสมาชิกใหม่ของสังคม ความมั่นคงของครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐและสังคมต้องให้ความสนใจ การจัดการกับปัญหาที่ทำให้เกิดความไม่สงบสุขในครอบครัวเป็นเรื่องจำเป็นต่อการปฏิบัติการกิจการเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ที่เป็นอนาคตของสังคม การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ชายหญิงเพื่อผดุงรักษาครอบครัวเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของประเทศชาติ แต่นักการเมืองบางคนเห็นว่าการแก้ไขกฎหมายครอบครัวในหลายประเด็นจะทำให้ครอบครัวแตกแยกและเป็นผลเสียต่อส่วนรวม การมองต่างในประเด็นนี้จะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

สส.บางคนยอมรับว่ามีปัญหาเฉพาะกระทบกับชีวิตผู้หญิงและทำให้ชื่อเสียงของประเทศเสียหาย ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรีเหล่านี้ต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เช่นการค้าประเวณี ในขณะที่ประเด็นความสัมพันธ์ชายหญิงตามที่เสนอให้มีการแก้ไขในบรรพ 5 ไม่ใช่เรื่องสำคัญและไม่ได้แก้ปัญหาลึกของผู้หญิง

“ผู้หญิงถูกเอารัดเอาเปรียบ ร้อยแปดอย่าง ถูกจับไปไว้ในนันทนารีในโรงโสเภณีเป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไป ถูกกดขี่ข่มเหงเอารัดเอาเปรียบ ถูกจับไปไว้ในโรงอาบอบนวดเหมือนสัตว์ในห้องตุ๊กตา ใครต้องการก็ไปซื้อเอา นับเอาเหมือนกับสัตว์”<sup>14</sup>

“ที่ฝ่ายชายได้เหยียดหยามให้ผู้หญิงไปนั่งอยู่ในโรงโสเภณีมากมายมหาศาล ท่านได้พยายามแก้ไขในเรื่องนี้หรือไม่ ชื่อเสียงของสตรีไทยได้กระฉ่อนไปในประเทศเยอรมันหรือในต่างประเทศหลาย ๆ ประเทศ ทำให้ชื่อเสียงของสตรีสะท้อนกลับเข้ามาในเมืองไทยว่า สตรีไทยนั้น...มันง่ายเหลือเกิน ง่ายอย่างกับปอกกล้วย ถ้ามีเงินแล้วเป็นไซ้ได้ เราจะแก้ไขอย่างไรครับในข้อนี้ เป็นข้อสำคัญนะ กระผมขอกราบเรียนถาม ท่านแก้มาเท่านี้ยังไม่พอหรือครับ เป็นส่วนน้อยเท่านั้น ส่วนมากยิ่งมากกว่านี้...”<sup>15</sup>

<sup>13</sup> คำอภิปรายของ พันทิพา วัชรโบล (ประชาธิปัตย์, กรุงเทพฯ ฯ/ กรรมการธิการ), 10 กันยายน 2519.

<sup>14</sup> คำอภิปรายของ พันเอกสมคิด ศรีสังคม (พรรคสังคมนิยม,อุดรธานี), 13 สิงหาคม 2519.

<sup>15</sup> คำอภิปรายของ แคล้ว นรปดี, ขอนแก่น, พรรคแนวร่วมสังคมนิยม, 13 สิงหาคม 2519.

การอภิปรายเช่นนี้เป็นการยอมรับว่ามี ‘ปัญหาผู้หญิง’ ที่รัฐต้องเข้าไปดูแลจัดการ แต่ร่างแก้ไขกฎหมายครอบครัวไม่ใช่ส่วนหนึ่งของปัญหาสำคัญนั้น การหยิบยกประเด็นที่ถูกมองว่าเป็น ‘ปัญหาผู้หญิง’ ที่สำคัญกว่าความสัมพันธ์ชายหญิงและครอบครัว อย่างการกำประเวณีทำให้ สส.หญิงตอบโต้ว่า ได้มีการเสนอร่างกฎหมายจดทะเบียนอายุใบอนุญาตสถานอาบอบนวดสถานบริการ และร่างกฎหมายปรัมโลภณีเข้าสู่สภาแล้ว และขอให้สส.ชายที่เห็นความสำคัญของประเด็นนี้ร่วมสนับสนุนในการพิจารณาและรับรองร่างกฎหมายเหล่านี้ด้วย<sup>16</sup>

นอกจากเรื่อง ‘ความสำคัญ/ความเร่งด่วน’ ของประเด็นแล้ว มีการตั้งข้อสังเกตโดยสส.ชายบางคนว่าการแก้ไขกฎหมายที่กระทบต่อความสัมพันธ์และพฤติกรรมของชายหญิงในครอบครัวนี้เป็นประโยชน์กับผู้หญิงชนชั้นกลางกลุ่มเล็กหรือ “คุณหญิงคุณนาย” โดยผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเหล่านี้

“[การแก้ไขกฎหมายนี้]เป็นความดีนรของสภาสตรี คุณหญิงคุณนายไม่กี่คนในกรุงเทพฯ ... แต่ความจริงผู้หญิงซึ่งเป็นตาสี ตาสา นางมา นางอินทร์ ตามบ้านนอกไม่ได้คำนึงถึงสิ่งเหล่านี้มากนักหรอก เขาพอใจที่จะอยู่อย่างของเขา แม้ว่ากฎหมายนี้จะออกหรือไม่ออกก็ไม่ได้ทำให้เขาตื่นเต้นหรือหวาดวิตกอะไรทั้งสิ้น เพราะเขาถือว่าเขามีหน้าที่ที่จะปฏิบัติหน้าที่ความเป็นแม่หรือความเป็นภรรยาอยู่น้อยไป ไม่ได้คำนึงถึงว่าสิ่งเหล่านั้นคือสิ่งที่เขาเรียกร้องต้องการ เพราะฉะนั้นการที่เราจะหยิบยกให้ในสิ่งซึ่งประชาชนไม่พร้อมที่จะรับเอา มันพร้อมที่จะรับเอาในสังคมที่เจริญแล้วในกรุงเทพฯ นี่เพียงไม่กี่ครอบครัว หรือบรรดาคุณหญิงคุณนายที่กระโดดโลดเต้นที่ว่าเหวหรือว่าอยากจะมีอะไรเหนือหรือว่าอยากจะมีอะไรอย่างฉันนี่สามารถไปประชุมอย่างเปิดเผยได้ในต่างประเทศว่าประเทศของฉันนั้นมีสิทธิเท่าเทียมกันแล้ว...”<sup>17</sup>

กฎหมายครอบครัวจึงไม่ใช่เรื่องใหญ่หรือประเด็นเร่งด่วน และเป็นประโยชน์กับผู้หญิงกลุ่มเล็ก ในขณะที่ผู้หญิงกลุ่มอื่นหรือชนชั้นอื่นพอกพอใจกับสภาพที่เป็นอยู่และทำหน้าที่ในครัวเรือนต่อไปอย่างไม่เดือดร้อนกับแง่มุมต่างๆ ของกฎหมาย ถ้าคำอธิบายเช่นนี้สะท้อนสภาพความเป็นไปของผู้หญิงกับกฎหมายของรัฐก็แสดงว่า กฎหมายครอบครัวจะไม่มีผลกับความสัมพันธ์และวิถีปฏิบัติใน

<sup>16</sup> คำอภิปรายของ ผณินทรา ภักเกษม (พรรคประชาธิปัตย์, เชียงใหม่), 13 สิงหาคม 2519.

พื้นที่ส่วนตัวของผู้คนในสังคมนี้ นอกจากนี้ยังมีการยกประเด็น “ความไม่เป็นไทย” ของกฎหมายนี้ว่าร่างกฎหมายนี้ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย เพราะถูกร่างโดยผู้ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศซึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญหรือยึดขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยเป็นหลักในการจัดทำกฎหมาย มีการตั้งข้อสังเกตว่าแม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะได้รับอิทธิพลจากตะวันตก บรรพ 5 ฉบับเดิมร่างโดยขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยเอง การแก้ไขกฎหมายโดยรากฐานระบบคิดแบบฝรั่งจึงไม่เหมาะสม

“กฎหมายนี้ [ร่างแก้ไขบรรพ 5] ไม่ได้เมดอินไทยแลนด์ (made in Thailand) หรือทำในประเทศไทย เป็นความคิดของนักกฎหมายซึ่งจบมาจากเยอรมัน จบมาจากฝรั่งเศสเสียเป็นจำนวนมาก...ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของเราเนี่ยถึงว่าจะอ้างอิงมาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน เราแบ่งออกเป็น 6 บรรพ ของเยอรมันมี 5 บรรพ แต่อย่าลืมว่าในการร่างพระราชบัญญัติบรรพ 1 ถึงบรรพ 4 เท่านั้นที่เราอ้างอิงของเยอรมัน ของประเทศในยุโรป ส่วนบรรพ 5 บรรพ 6 เราร่างตามขนบธรรมเนียมประเพณีของเรา เราในฐานะที่เป็นชาวเอเชีย เราในฐานะที่เป็นคนผิวเหลือง มีขนบธรรมเนียมมีอารยธรรมของเราเอง กฎหมายเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวมรดกจึงเป็นของของเราเอง...”<sup>18</sup>

ขนบธรรมเนียมของไทยต่างจากตะวันตก การไปรับเอาวิถีของฝรั่งออกจะเป็นเรื่อง ‘ผิดฝาผิดตัว’ ผู้อภิปรายได้ยกตัวอย่างสนับสนุนประเด็นของตนว่า

“อยากจะมียี่เก็งที่แก่เร็วแต่ตายช้าไหม หรืออยากจะมียี่เก็งที่แก่ช้าแต่ตายเร็ว อันนี้หมายความว่าอย่างไร หมายความว่าถ้าอยากจะไปมียี่เก็งอเมริกันผิวขาวละก็จะแก่เร็วแล้วก็ตายช้า บางทีสามีจะตายก่อนเพราะตรอมใจตาย ถ้าหากจะมีเมียที่แก่ช้าแต่ตายเร็วและจะหาได้ไหม ก็มีเมียเป็นคนไทย...”<sup>19</sup>

ในประเด็นความเป็นไทย-ไม่เป็นที่ไทยของร่างแก้ไขบรรพ 5 นี้ ได้มีผู้โต้แย้งว่าถ้าจะมองว่ากฎหมายครอบครัวไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย “กฎหมายรัฐธรรมนูญเองก็ฝืนขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนกับกฎหมาย ป.พ.พ.บรรพ 5

<sup>17</sup> คำอภิปรายของ นิลิต เวทย์ศิริยานันท์ (พรรคพลังประชาชน, ศรีสะเกษ), 10 กันยายน 2519.

<sup>18</sup> คำอภิปรายของ มานะ พิทยาภรณ์ (พรรคกิจสังคม, สุรินทร์), 10 กันยายน 2519.

<sup>19</sup> คำอภิปรายของ มานะ พิทยาภรณ์ (พรรคกิจสังคม, สุรินทร์), 10 กันยายน 2519.

เหมือนกัน<sup>20</sup> ข้อสังเกตที่น่าสนใจของนักกฎหมายประการหนึ่งเกี่ยวกับรากฐานเชิงวัฒนธรรมของกฎหมายครอบครัวบรรพ 5 จะขัดกับความเข้าใจของบรรดาสส.ที่พิจารณาการแก้ไขกฎหมายในปีพ.ศ. 2519 ศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัยได้กล่าวถึงกฎหมายครอบครัวพ.ศ. 2478 เทียบเคียงมาจากกฎหมายต่างประเทศแทบทั้งสิ้น โดยมีเพียงมาตราเดียวที่ห้ามบุตรหลานฟ้องบุพการีในคดีแพ่งและอาญาที่เป็นของไทย<sup>21</sup> ถ้าเป็นเช่นนั้นก็หมายความว่ากฎหมายครอบครัวของรัฐไทยสมัยใหม่ได้รับอิทธิพลตะวันตกมากกว่าจะสะท้อนประเพณีไทย บรรพ 5 ฉบับพ.ศ. 2478 จะเป็นการนำเข้ามามาตรฐานเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ขอบธรรมที่ต่างไปจากระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศของผู้นในสังคมไทยอยู่พอสมควร การคัดค้านการแก้ไขกฎหมายในปีพ.ศ. 2519 ในหลายประเด็นโดยอ้างการรักษาวัฒนธรรมไทย อาจจะเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมนี้

การเสนอแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวในปีพ.ศ. 2519 โดยมีปัจจัยผลักดันสำคัญคือบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2517 ว่าด้วยความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง ถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับความสำคัญของประเด็น เนื่องจากกฎหมายครอบครัวเกี่ยวข้องกับประเด็นความสัมพันธ์ชายหญิงที่ถูกจัดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวที่ไม่ใช่ปัญหาใหญ่เร่งด่วนของสังคม ฝ่ายสนับสนุนการแก้ไขได้ชี้ให้เห็นว่ากฎหมายนี้เป็นประเด็นสาธารณะที่มีความสำคัญต่อรับและสังคมโดยรวม เพราะเป็นการบัญญัติกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยหลักของสังคม ความเข้มแข็งและการทำหน้าที่ของครอบครัวส่งผลต่อความเป็นไปและอนาคตของประเทศชาติ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขบางคนยอมรับว่าเรื่องความสัมพันธ์ชายหญิงเป็นประเด็นสาธารณะ แต่มีเรื่องอื่นที่สำคัญเร่งด่วนกว่า นอกจากนั้นยังมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมเชิงวัฒนธรรมของประเด็นการแก้ไขที่ถูกมองว่าลบล้างตะวันตกมากกว่าจะร่างจากรากฐานทางประเพณีของไทยเอง

<sup>20</sup> คำอภิปรายของ ดุลย์ คงเกตุ (พรรคกิจสังคม, ร้อยเอ็ด), วาระ 2, หน้า 387.

<sup>21</sup> ไพโรจน์ กัมพูสิริ, -60 ปีกฎหมายครอบครัวไทย, หน้า 262.

## ความสัมพันธ์ชายหญิงและความสำคัญของครอบครัว

ความสำคัญของสถาบันครอบครัวถูกอ้างอิงทั้งโดยฝ่ายที่สนับสนุนและคัดค้านประเด็นต่าง ๆ ในการแก้ไขบรรพ 5 สส.หญิงมองว่าการแก้ไขกฎหมายจะเป็นผลดีต่อครอบครัวเพราะวิถีปฏิบัติและมาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องเพศที่สะท้อนอยู่ในกฎหมายทำให้ผู้หญิงในฐานะภรรยาต้องเป็นทุกข์และครอบครัวไม่เป็นสุข การแก้ไขหลายประการจะทำให้สถานการณ์ของผู้หญิงที่เป็นภรรยาดีขึ้น และทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงมากขึ้น ในขณะที่สส.ชายมองผลของจากมุมมองของสามีที่เกรงว่าการแก้ไขที่ให้สิทธิผู้หญิงเพิ่มขึ้นจะทำให้ครอบครัวแตกแยก ประเด็นหลักประการหนึ่งของการแก้ไขกฎหมายครอบครัวในปีพ.ศ.2519 เป็นเรื่องของการเพิ่มเงื่อนไขที่ผู้หญิงจะหย่าขาดจากสามีในกรณีที่สามีไปมีความสัมพันธ์ช้อนนอกการแต่งงานกับหญิงอื่น สส.ชายหลายคนคัดค้านการแก้ไขนี้ มองว่าเงื่อนไขใหม่ที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ครอบครัวแตกแยก เพราะการมีความสัมพันธ์ช้อนเป็นวิถีปฏิบัติของผู้ชายไทย แม้ว่ากฎหมายครอบครัวฉบับเดิมจะรับรองรูปแบบความสัมพันธ์แบบผัวเดียวเมียเดียวอย่างเป็นทางการ วิถีปฏิบัติของคนในสังคมไม่ได้เป็นไปตามกฎหมาย การเพิ่มเงื่อนไขในการหย่าร้างจะทำให้ครอบครัวแตกแยก เพราะการหย่าร้างอันเนื่องมาจากการที่ผู้ชายไม่ปฏิบัติตามหลักผัวเดียวเมียเดียวเป็นไปได้ง่ายขึ้น ดูเหมือนความพยายามจะใช้มาตรฐานเดียวกันในเรื่องเพศนอกการแต่งงานอาจจะทำให้สถาบันครอบครัวไม่มีความมั่นคง

สส. บางคนได้ยกตัวอย่างผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกฎหมายครอบครัวในลักษณะเดียวกันนี้ที่เกิดขึ้นในประเทศอื่น

“มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อ 19 ปีมาแล้วในอิตาลี คล้าย ๆ กับกฎหมายเรานี้แหละครับ คือสิทธิสตรีร้องอยากให้มีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย แต่ปรากฏว่าวันเดียวที่กฎหมายประกาศใช้มีคู่ผัวเมียที่ไปฟ้องหย่ากันหรือมีคดีถึงโรงศาลถึง 3 หมื่นคดีในวันเดียว... กระผมเกรงว่ากฎหมายนี้ออกไปแล้ว กลัวจะสร้างความยุ่งยากแทนที่จะเป็นประโยชน์อย่างที่สภาสตรีต้องการ...”<sup>22</sup>

ตัวอย่างนี้แสดงว่ามีผู้หญิงจำนวนมากไปใช้สิทธิในการออกจากความสัมพันธ์ในระบบหลายเมียที่ตนไม่พึงพอใจหรือเป็นทุกข์ทันทีที่กฎหมายเปิดโอกาสให้ ผู้

อภิปรายจึงเกรงว่าสังคมไทยจะวุ่นวายเพราะการล่มสลายของครอบครัว ถ้ากฎหมายใหม่เปิดโอกาสในลักษณะเดียวกันให้กับผู้หญิงไทยที่อยู่กับวิถีปฏิบัติและรูปแบบความสัมพันธ์แบบคู่เดียวหลายเมียมาเป็นเวลานาน

อาคม สรสุชาติ เสนอว่าการเพิ่มเหตุหย่าจะเป็นปัญหาต่อเยาวชน เพราะสังคมไทยมีปัญหาการหย่าร้างซึ่งอัตราสูงอยู่แล้ว และมีปัญหาเยาวชนติดยาเสพติด ซึ่งเยาวชนที่มีปัญหาเหล่านี้มาจากครอบครัวที่แตกแยกเพราะพ่อแม่หย่าร้างกัน การเปิดโอกาสให้คนหย่ากันง่ายขึ้นจะทำให้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น<sup>23</sup>

ชวน หลีกภัย ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ได้ชี้แจงว่าการแก้ไขกฎหมายเพื่อเพิ่มเหตุหย่าไม่มีผลต่อชีวิตครอบครัวหรือการแตกแยกอย่างที่มีการอภิปรายกัน แต่มีจุดประสงค์หลักเพื่อจะเป็นเครื่องมือจัดการกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับครอบครัว

“...ชีวิตครอบครัวนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎหมายฉบับนี้ หาใช่ว่าการหย่าร้างจะมากขึ้นหรือน้อยลงเพราะกฎหมายฉบับนี้... ชีวิตคู่ที่เขายู่กันได้นั้น บางทีคู่กับเมียไม่เคยทราบด้วยซ้ำว่าสินบนหรืออะไร สินสมรสคืออะไร และการหย่าร้างคืออะไร แต่ว่าเขาอยู่กันด้วยใจ อยู่กันด้วยความรัก... ถึงแม้กฎหมายฉบับนี้จะเขียนให้ลึกซึ้ง และเขียนตามความประสงค์ของท่านสมาชิกได้ดีแค่ไหนก็ตาม กระผมไม่เชื่อว่าโดยสาระของกฎหมายจะมีผลทำให้ชีวิตครอบครัวดีขึ้นหรือเลวลง กระผมคิดว่ากฎหมายเป็นแต่เพียงเครื่องมือที่จะแก้ปัญหา เมื่อครอบครัวเกิดอุปสรรคเกิดอุบัติเหตุในชีวิตครอบครัวขึ้นมาเท่านั้นเองว่า ถ้าเกิดปัญหาอย่างนี้ขึ้นมา สิทธิตามกฎหมายใครที่จะเป็นผู้ประกอบการเลี้ยงดู ใครเป็นผู้ที่มีสิทธิครอบครอง มีสิทธิในการปกครองเด็ก...”<sup>24</sup>

เป็นไปได้ว่าสส.ที่ร่วมพิจารณาร่างแก้ไขกฎหมายครอบครัวต่างก็เห็นกฎหมายนี้เป็นเครื่องมืออย่างที่นายชวนเสนอ แต่ทั้งสองฝ่ายมองการใช้เครื่องมือนี้ไม่เหมือนกัน ฝ่ายหนึ่งมองว่าสิทธิใหม่ ๆ ทางกฎหมายน่าจะทำให้ครอบครัวมีความปรองดองมากขึ้น เพราะผู้หญิงมีเครื่องมือที่จะจัดการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความสัมพันธ์ช้อนโดยไม่ต้องทนทุกข์ทรมานหรือถูกรังแก ผู้ตัดค่านกลับมองเห็นผลกระทบในทางลบของการแก้ไขกฎหมายครอบครัว เพราะผู้หญิงที่เป็นภรรยา

<sup>22</sup> คำอภิปรายของ นิสิต เวทย์ศิริยานันท์, (พรรคพลังประชาชน, ศรีสะเกษ), 10 กันยายน 2519.

<sup>23</sup> คำอภิปรายของ อาคม สรสุชาติ (ประชาธิปัตย์, กรุงเทพฯ), 13 สิงหาคม 2519.

<sup>24</sup> คำอภิปรายของ ชวน หลีกภัย (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม), 13 สิงหาคม 2519.

ช่องทางจะละทิ้งสามีที่มีความสัมพันธ์ซ้อน ความแตกต่างนี้เป็นเพราะการมองประเด็นจากมุมที่ต่างกันของฝ่ายสามีหรือภรรยา

### สิทธิทางเพศกับความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง

การที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 บัญญัติให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน เป็นเหตุผลสำคัญที่รองรับการแก้ไขกฎหมายหลายฉบับ รวมทั้งกฎหมายครอบครัวเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาค การนิยามว่าอะไรคือความเท่าเทียมเป็นประเด็นสำคัญที่มีการโต้เถียงกันในการพิจารณาร่างกฎหมายนี้ในสภาผู้แทนราษฎร การแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับกิจกรรมและความสัมพันธ์ในพื้นที่ส่วนตัวซึ่งแตกต่างจากความเข้าใจที่จำกัดนิยามของสิทธิว่าเป็นเรื่องของสิทธิทางการเมือง สส.ที่ร่วมกันพิจารณาร่างกฎหมายแก้ไขบรรพ 5 มองต่างกันว่าสิทธิที่ชายหญิงควรมีเท่าเทียมกันหมายถึงรวมถึงอะไรบ้าง ความเท่าเทียมควรจะจำกัดอยู่เพียงสิทธิทางการเมืองหรือรวมเอาสิทธิทางสังคมและเรื่องเพศไว้ด้วย สิทธิที่เท่าเทียมกันควรจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่ดูเป็นส่วนตัวของชายหญิงหรือไม่ อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะนิยามความเท่าเทียมและสิทธิแตกต่างกัน แต่ฝ่ายมีความเข้าใจคล้ายคลึงกันว่ารากฐานของสิทธิที่เท่าเทียมกันคือความเหมือนกันของมนุษย์

การคัดค้านการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมมุ่งไปที่ความไม่เหมือนหรือแตกต่างระหว่างชายหญิงซึ่งทำให้เท่าเทียมกันไม่ได้ การพยายามจะทำให้ผู้หญิงกับผู้ชายเท่าเทียมกันในทางกฎหมายถูกเปรียบเทียบว่าเป็นการ “เอาลักษณะของผู้หญิงมาให้ผู้ชาย หรือเอาลักษณะของผู้ชายไปให้ผู้หญิง คล้าย ๆ กับว่าผู้หญิงไม่มีหนวดก็จะเขียนหนวดให้ ผู้ชายไม่มีอวัยวะอื่นก็จะให้มีเหมือนกับของผู้หญิง จะให้เท่าเทียมกันไม่ได้”<sup>25</sup> การสร้างความเท่าเทียมเช่นนี้จึงเป็นไปไม่ได้เพราะชายหญิงไม่เหมือนกันในทางสรีระ และทำให้เหมือนกันไม่ได้

การเชื่อมโยงความเท่าเทียมกันเข้ากับความเหมือนสะท้อนออกมาในการตีความว่า สิทธิที่เท่าเทียมกันต้องเป็นในเรื่องที่ชายหญิงทำได้เหมือน ๆ กัน มีการตีความว่าบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 28 วรรคสอง

<sup>25</sup> คำอภิปรายของ พ.อ. สมคิด ศรีสังคม (อุดรธานี), 13 สิงหาคม 2519.

-ไม่ได้หมายความว่าทุกอย่างต้องเท่ากันเสมอไป ไม่ใช่สิทธิทุกอย่างเท่ากัน...ไม่ได้หมายความว่าสิทธิในเนื้อตัวร่างกายแห่งลักษณะเพศจะต้องเท่ากันเสมอไป...กฎหมายบทนี้หมายความว่าสิทธิของชายและหญิงจะเท่ากันได้ ก็สิทธิในเรื่องกิจการนั้น หญิงและชายสามารถทำได้เหมือนกัน... เนื่องจากผู้ชายกับผู้หญิงความสามารถไม่เหมือนกันของร่างกาย จิตใจต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ความสามารถไม่เท่ากัน เพราะฉะนั้นสิทธิที่จะเท่ากันตามรัฐธรรมนูญนั้นต้องสิทธิในเรื่องที่ชายและหญิงมีความสามารถในการนี้เท่ากัน ยกตัวอย่างง่าย ๆ สิทธิเข้าเป็นนักเรียนแพทย์ ชายและหญิงสามารถเป็นแพทย์ได้ดีเท่ากัน ชายและหญิงเข้าด้วยกันได้ สิทธิที่จะเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจก็ดี สิทธิที่จะเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ฯ ก็ดี สิทธิที่จะเข้าเป็นนักเรียนนายเรือก็ดี เห็นแล้วความสามารถของชายและหญิงไม่เหมือนกันโดยธรรมชาติ จะให้ทหารออกไปรบมันไม่ได้ เพราะทหารต่างด้าวที่เข้ามาเป็นผู้ชาย ถ้าจะเอาทหารหญิงไปก็สู้เขาไม่ได้ เพราะฉะนั้นด้วยสภาพไม่เหมือนกันอย่างนี้แหละ เราจึงจำเป็นต้องจำกัดสิทธิเข้าไป<sup>26</sup>

ความเท่าเทียมจึงถูกเชื่อมโยงอยู่กับความเหมือนในทางร่างกายหรือความสามารถ ชายและหญิงเท่าเทียมกันในสิ่งที่ทำได้หรือเป็นได้เหมือน ๆ กัน การขาดคุณสมบัติที่จะกระทำการหลายอย่างได้เหมือนผู้ชายเป็นเหตุผลหลักของความไม่เท่าเทียม ผู้อภิปรายบางคนได้กล่าวถึงปัญหาในการตัดสินใจของผู้หญิงเพราะการใช้อารมณ์ ความใจเร็วและอ่อนไหว ลักษณะเช่นนี้ทำให้ผู้หญิงไม่มีความสามารถแบบเดียวกับผู้ชาย มีการยกตัวอย่างของความใจเร็วที่ทำให้เกิดปัญหาของผู้หญิง ซึ่งรวมทั้งการอภิปรายของสส.หญิงที่ถูกมองว่าเป็นการใช้อารมณ์

"สิทธิกับจิตใน อารมณ์และความสามารถนั้นไม่เหมือนกัน ผู้หญิงกับผู้ชายนั้นละก็จิตใจ อารมณ์ ความสามารถย่อมแตกต่างกันอย่างแน่นอน ท่านประธานจะสังเกตได้จากการอภิปรายของท่านสมาชิกสภาสตรี ท่านจะเห็นว่าเขาก็อภิปรายกระแนะกระแหนคนโน้นคนนี้อยู่เสมอ นั่นเป็นการแสดงอารมณ์ของสภาสตรีเหมือนกัน และเราก็ยอมรับอีกเหมือนกันครับว่าผู้หญิงนั้นตัดสินใจอะไรง่าย ๆ รวดเร็วทันใจเสมอครับ แต่ว่าไม่ค่อยมีเหตุผล...สภาสตรีท่านหนึ่ง ท่านเป็นแม่คน ก็โดนลูกชายทำร้ายไปแจ้งตำรวจจับ ศาลตัดสินจำคุก 25 ปี เกิดใจอ่อนสงสารลูกก็จะต้องไปหาทนายเอามาอุทธรณ์ให้ เพราะว่าเอาลูกติดคุกแล้วจะต้องไปเลี้ยงหลานก็ลำบากเดือดร้อน เงินค่าทนายไม่มีก็ต้อง

<sup>26</sup> คำอภิปรายของ สวัสดิ์ คำประกอบ (นครสวรรค์), 13 สิงหาคม 2519.

ขายนางามาจ้างทนายอีก ผู้หญิงเรามากก็คิดอะไรคิดแต่ปัญหา  
เฉพาะหน้าเท่านั้น...”<sup>27</sup>

ผู้หญิงถูกมองว่า ไม่มีความสามารถในการใช้เหตุผลและตัดสินใจเองไม่ได้ ทำให้ไม่สามารถจะเป็นผู้ถือครองสิทธิหรือตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ต้องมีผู้ชายเป็นผู้ดูแลจัดการให้ เช่น การทำนิติกรรม ตามกฎหมายบรรพ 5 เดิมสามีสามารถทำนิติกรรมที่กระทบกับสินบริภัณฑ์ได้โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากภรรยา ในขณะที่ฝ่ายภรรยาจะกระทำการนิติกรรมต้องได้รับอนุญาตจากสามี สส.ที่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขให้ภรรยาทำนิติกรรมได้โดยไม่ต้องขออนุญาตสามี มองว่าผู้หญิงไม่มีความสามารถที่จะทำเช่นนั้น โดยเปรียบเทียบกับกรณีของเด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะซึ่งไม่มีความรอบคอบและประสบการณ์ อาจจะถูกเอาเปรียบหรือหลอกลวงได้ การทำนิติกรรมจึงต้องได้รับอนุญาตจากบิดาซึ่งเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมเสียก่อน หญิงที่มีสามีก็ต้องได้รับการยินยอมจากสามีด้วยเหตุผลเดียวกัน บรรพ 5 ฉบับเก่ากำหนดให้ผู้หญิงต้องขออนุญาตสามีในเรื่องสำคัญ ๆ เพราะผู้หญิงอาจไม่รอบคอบและใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้เกิดความเสียหายได้ ดังตัวอย่างที่มีการหยิบยกว่า “ไม่อย่างนั้นอยู่ดี ๆ สามีมาอยู่ในสภาพผู้แทนราษฎร กลับไปบ้านเข้าบ้านไม่ได้ ภรรยาเอาบ้านไปขายเสียแล้วอย่างนี้เป็นต้น [เพราะภรรยา]เกิดโมโห...”<sup>28</sup>

ความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิงในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และในพื้นที่ส่วนตัวอย่างครอบครัว ได้ถูกอธิบายโดยลักษณะเฉพาะของผู้หญิงที่ทำให้ขาดความเหมาะสมจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่นความเข้มแข็งทางร่างกาย การขาดความสามารถในการใช้เหตุผล การตัดสินใจโดยใช้อารมณ์ หรือการมอกราชยะเลียดมากกว่าประเด็นใหญ่ ๆ ที่สำคัญกว่า การขาดคุณสมบัติเหล่านี้ซึ่งจำเป็นสำหรับการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะทำให้ผู้หญิงถูกกีดกันหรือละเลยจากกิจกรรมในโลกนอกบ้านและถูกจำกัดอยู่กับบทบาทหน้าที่ในครัวเรือน<sup>29</sup> ผู้หญิงมักถูกเปรียบเทียบกับเด็กที่ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เองไม่ได้และต้องพึ่งพิงผู้ชาย<sup>30</sup>

<sup>27</sup> คำอภิปรายของ ปิยะณัฐ วัชรภรณ์ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 13 สิงหาคม 2519.

<sup>28</sup> คำอภิปรายของ สวัสดิ์ คำประกอบ (นครสวรรค์), 13 สิงหาคม 2519.

<sup>29</sup> Ruth Lister, *Citizenship: Feminist Perspective* (London: Macmillan, 1997), p. 70.

<sup>30</sup> Simone de Beauvoir, *The Second Sex*, trans. H.M. Parshley (New York: Vintage Books, 1974), p. 665.

การโต้เถียงเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ในร่างแก้ไขกฎหมายครอบครัวมีรากฐานความเชื่อเช่นเดียวกันนี้และอ้างความแตกต่างระหว่างชายหญิงว่าเป็นเหตุของความไม่เท่าเทียม ผู้หญิงถูกมองว่ามีธรรมชาติที่ต่างจากผู้ชาย ความเป็นหญิงถูกเชื่อมโยงกับร่างกายและอารมณ์ซึ่งเป็นข้อตรงข้ามกับจิตใจและเหตุผล การมองธรรมชาติของผู้หญิงเช่นนี้เกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับบทบาทของผู้หญิงในครัวเรือน และเป็นเหตุผลหลักที่ถูกอ้างอิงซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อสนับสนุนความเชื่อว่า ผู้หญิงขาดคุณสมบัติในการมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะและที่ทางที่เหมาะสมกับผู้หญิงต้องอยู่ในครัวเรือน<sup>31</sup>

การต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมของชายหญิงปฏิเสธว่าความแตกต่างระหว่างเพศสภาพเป็นเรื่องธรรมชาติ แต่เชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วชายหญิงไม่ต่างกัน ความแตกต่างทั้งหลายทั้งปวงเป็นผลของการปลูกฝังทางสังคม กระบวนการกล่อมเกลาและการควบคุมอย่างเข้มงวดเพื่อให้ผู้หญิงทำหน้าที่เมียและแม่ทำให้ผู้หญิงอ่อนแอทางร่างกายและปัญญา โดยไม่มีโอกาสในการเลือกที่จะพัฒนาตามศักยภาพและความถนัด การปลูกฝังกล่อมเกลาเช่นนี้ทำให้ผู้หญิงขาดความรู้ความชำนาญที่จำเป็นต่อการทำกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะทำให้ต้องพึ่งพิงผู้ชายในทางเศรษฐกิจและสังคม การขาดคุณสมบัติของผู้หญิงเป็นเพราะการขาดโอกาสที่จะพัฒนาและถูกจำกัดให้คิดและทำในบทบาทเฉพาะที่จำกัด ถ้ามีโอกาสผู้หญิงจะสามารถพัฒนาความสามารถหลายประการได้เช่นเดียวกับผู้ชาย<sup>32</sup>

วิธีการมองและการให้เหตุผลเช่นนี้รองรับความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงในการพิจารณาร่างแก้ไขกฎหมายครอบครัว มีการแสดงความเห็นในประเด็นสิทธิกับความสามารถว่า ชายและหญิงมีความสามารถในการทำกิจกรรมหลายประการได้ไม่เท่ากัน แต่ถ้าได้รับโอกาส ผู้หญิงก็อาจจะพัฒนาความสามารถได้เท่าเทียมกับผู้ชาย

“สิทธิของสตรีจะให้มีเท่าเทียมผู้ชายนั้นมียอยู่แล้วครับ มีครบทุกอย่างและมีบริบูรณ์ด้วย แต่ว่าความสามารถครับ คงจะไม่เท่ากับผู้ชายอย่างแน่นอนนะครับ ถึงจะออกกฎหมายอย่างไรก็

<sup>31</sup> Susan Moller Okin, *Women in Western Political Thought* (Princeton: Princeton University Press, 1979), p. 10-11.

<sup>32</sup> การมองว่าความแตกต่างระหว่างชายหญิงที่เป็นรากฐานของความไม่เท่าเทียมว่าเป็นผลของการขาดโอกาสปรากฏในงานของนักสตรีนิยมที่ได้รับอิทธิพลของเสรีนิยม ตั้งแต่ Mary Wollstonecraft, John Stuart Mill จนถึง Betty Friedan และนักสตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง

เท่ากันไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น ข้าวสาร 1 กระสอบ 100 กิโลกรัมนี้ ผู้ชายแบกอย่างสบาย แต่ผู้หญิงแบกไม่ได้ แต่ค่าแรงค่าบริการนี้จะเอาเท่าเทียมมันเอาไม่ได้... เรื่องความสามารถชดเชยเป็นปัญหาใหญ่ ทุกอย่างสตรีก็มีพร้อมอยู่แล้ว มีอย่างเดียวที่ยังขาดอยู่คือการเป็นนายกรัฐมนตรี เมืองไทยยังไม่มี แต่ต่างประเทศเขามีเมืองไทยอธิบดีมี แต่ผู้พิพากษาเขายังไม่มี แต่ต่อไป ถ้ากฎหมายนี้ออกมาทำให้สตรีทุกคนมีความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงตนเองให้เท่าเทียมผู้ชายได้อย่างสมบูรณ์<sup>33</sup>

สส.หญิงที่สนับสนุนการแก้ไขกฎหมายครอบครัวก็เห็นว่าการจำกัดโอกาสทำให้ผู้หญิงขาดความสามารถ ผู้หญิงทำสิ่งต่าง ๆ ได้เหมือนผู้ชายแต่ถูกกีดกัน ถ้าเลิกกีดกันและให้โอกาสความสามารถก็จะตามมาเอง พร้อมกับยกตัวอย่างผู้หญิงในประเทศอิสราเอลที่เป็นทหารได้เช่นเดียวกับผู้ชาย และก็มีอาวุธและใช้อาวุธได้เช่นเดียวกับผู้ชาย<sup>34</sup> เหตุผลที่ใช้ในการสนับสนุนประเด็นความเสมอภาคเท่าเทียมสะท้อนหลักการของเสรีนิยมที่มองว่าการแบ่งบทบาทตามเพศโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้พัฒนาไปตามศักยภาพ เป็นผลเสียต่อตัวผู้หญิงเองและต่อสังคมโดยรวม การเปิดโอกาสให้ผู้หญิงจะเป็นผลดีต่อส่วนรวมด้วย

"...รัฐธรรมนูญมาตรา 28 วรรคสอง มีเจตนารมณ์ที่จะทำให้เกิดความเสมอภาคระหว่างชายหญิงในหลาย ๆ ทาง ทั้งทางด้านการเมือง การประกอบอาชีพ และสิทธิที่จะพิทักษ์ผลประโยชน์ทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ... ท่านเข้าใจผิดคิดว่าการที่ผู้หญิงนั้นลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันนั้นนะ ผู้หญิงมิได้ขึ้นมาเรียกร้องจะให้มิอะไรต่ออะไรในทางร่างกาย ในทางเสรีวิทยาเท่าเทียมกับฝ่ายชาย มิได้หมายความว่าผู้หญิงนี้จะต้องการให้มีเครื่องหมายแสดงเพศเหมือนกับฝ่ายชายอย่างที่ผู้ชายมีอยู่

...ในเมื่อถ้าผู้หญิงมีความสามารถในส่วนตัวเท่าเทียมชายแล้ว จะต้องปล่อยให้ผู้หญิงมีโอกาสได้ทำ จะต้องออกมารับใช้สังคม ไม่ใช่รับใช้บุคคลในบ้าน ในครอบครัวหรือสามีอย่างเดียว ... ในสังคมซึ่งขณะนี้เศรษฐกิจมันผูกมัดเข้ามา... เราจะยอมรับใช้ไหมคะว่าผู้หญิงต้องออกมาทำงานนอกบ้าน... สิทธิทางการเมืองการประกอบอาชีพนั้น ผู้หญิงยังไม่เท่าเทียมชาย... การที่ผู้หญิงมาทำงานไม่ใช่หมายความว่าทุกคนจะคาดหวังว่าจะได้เป็นตุลาการ ทุกคนหวังจะได้เป็นนายกรัฐมนตรี แต่อย่างน้อยที่สุดสิ่งนี้เป็น

<sup>33</sup> คำอภิปรายของ จำเริญรัตน์ (สงขลา), 13 สิงหาคม 2519.

<sup>34</sup> คำอภิปรายของ จินตนา เรื่องกาญจน์เศรษฐ์ จินดารัตน์(สุรินทร์), 13 สิงหาคม 2519.

ความหวังซึ่งให้กำลังใจว่า ถ้าผู้หญิงออกมาทำงานแล้วจะมีโอกาสได้ดีขึ้นไปตามระดับความสามารถของตนทุก ๆ ระดับ...

...ดิฉันเห็นด้วยว่าผู้ชายมีความถนัดตามเรือนร่าง หรือตามสรีรวิทยา หรือตามชีววิทยาที่มีขึ้นเข้มแข็งกว่า แข็งแรงกว่า ขี้นทรย่นต์อาจจะได้ดีกว่าเรื่อง หรือรบทัพจับศึกนี้ได้ดีกว่า แต่ขณะเดียวกันผู้หญิงก็มีอะไรที่ดีกว่า จะเลี้ยงลูก เป็นครูโรงเรียนอนุบาล... ความสามารถต้องบวกกับความถนัดของแต่ละบุคคลด้วย แต่จำเป็นอย่างยิ่งกฎหมายต้องเปิดโอกาสเอาไว้ เพื่อถ้าหากว่าแต่ละฝ่ายได้สามารถทำอะไรหรือมีความถนัดกลับกันขึ้นมา มักก็มีจำนวนอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน... แรงงานทั้งชายและหญิงนั้นควรจะกำหนดว่ามีค่าของแรงงานเท่ากัน... โอกาสที่จะเข้าไปทำงานนั้นก็ควรจะเท่ากันด้วย"<sup>35</sup>

ข้อโต้แย้งและการให้เหตุผลเช่นนี้เป็นไปในแนวทางเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมของโอกาสที่จะพัฒนาไปตามศักยภาพ

#### สิทธิกับพื้นที่สาธารณะ - พื้นที่ส่วนตัว

การแบ่งแยกอาณาบริเวณของชีวิตทางสังคมออกเป็นพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งมีลักษณะของกิจกรรมและกฎเกณฑ์ที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการแบ่งสรรภาระหน้าที่ระหว่างชายหญิง ผู้หญิงถูกมองว่าไม่เหมาะสมกับกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะเพราะขาดคุณสมบัติที่เหมาะสมดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น การแบ่งแยกพื้นที่เช่นนี้นำไปสู่การละเว้นผู้หญิงจากแนวคิดเรื่องสิทธิ ความเป็นพลเมือง และความเท่าเทียม<sup>36</sup> ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะ การต่อสู้ในประเด็นผู้หญิงตามแนวทางเสรีนิยมมีวัตถุประสงค์หลักคือการสนับสนุนและเรียกร้องโอกาสให้ผู้หญิงได้เข้าไปมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะและการขยายแนวคิดเรื่องสิทธิและความเป็นพลเมืองให้ครอบคลุมประเด็นที่ถูกจัดว่าเป็นเรื่องส่วนตัว<sup>37</sup>

ในการพิจารณาร่างแก้ไขกฎหมายครอบครัว สส. ชายบางคนยอมรับหลักการของความเสมอภาคระหว่างชายหญิงและสิทธิในพื้นที่สาธารณะ แต่ไม่เห็น

<sup>35</sup> คำอภิปรายของ พรรณทิพา รัชโบล (พรรคประชาธิปัตย์, กรุงเทพฯ), 13 สิงหาคม 2519.

<sup>36</sup> Anne Philips, *Democracy and Difference* (University Park, PA.: Pennsylvania State University Press, 1993), p. 63.

<sup>37</sup> Richardson, "Extending Citizenship," p. 153-154.

ด้วยการใช้หลักการนี้กับสิทธิที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ "ส่วนตัว" ของชายหญิง มีผู้เห็นว่าสิทธิที่เท่าเทียมกันตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมณูญ พ.ศ. 2517 เป็นเรื่องของ "สิทธิทางการเมือง สิทธิในการที่จะรับราชการ สิทธิที่จะรับใช้ชาติ บ้านเมือง มากกว่าสิทธิของความเป็นแม่หรือเป็นภรรยาอยู่ที่บ้าน"<sup>38</sup> สิทธิที่ผู้หญิงเรียกร้องในการแก้ไขกฎหมายนี้เป็นเรื่องของ "สิทธิในการเรียกร้องหย่ากับสามี หรือว่าต้องการที่จะมา (ไม่?) อยู่ร่วมกับสามีที่นอกใจ"<sup>39</sup> สิทธิลักษณะนี้จะกระทบความมั่นคงของครอบครัวทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน การเปลี่ยนกฎเกณฑ์หลายประการเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาที่กฎหมายรับรอง ที่วิถีปฏิบัติเดิมไม่ได้รับการรับรองโดยรัฐอีกต่อไปอาจจะส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของหลายครอบครัวในสังคมไทยได้

กฎเกณฑ์และกติกาสื่อที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ส่วนตัวถูกมองว่ามีความแตกต่างไปจากกฎเกณฑ์ของกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะอย่างการเมืองหรือเศรษฐกิจ การแต่งงานและครอบครัวเป็นเรื่องการตกลงปลงใจและพันธสัญญาที่มีองค์ประกอบหลักคือความรักความเข้าใจระหว่างสามีภรรยาซึ่งอยู่เหนือเหตุผลและเหนือกฎหมาย จึงไม่จำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายเพื่อกำกับความสัมพันธ์เหล่านี้ เพราะนอกจากจะมีหลักการและรากฐานต่างกันแล้ว "สิทธิในทางปฏิบัติกับสิทธิทางกฎหมายแตกต่างกัน ในทางปฏิบัติชายกับหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันอยู่แล้ว หรือบางกรณีผู้หญิงนั้นมีสิทธิมากกว่าผู้ชายด้วยซ้ำไป"<sup>40</sup> ความเข้าใจที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับความเป็นไปและกฎเกณฑ์ของความสัมพันธ์ในพื้นที่ส่วนตัวทำให้เกิดการผลักดันให้มีการใช้กฎหมายของรัฐซึ่งเป็นเรื่องของพื้นที่สาธารณะเข้ามาบังคับหรือรับรองสิทธิและวิถีปฏิบัติให้เสมอภาคเท่าเทียม "...ผู้ที่มีความรู้ทั้งหลายต้องการสิทธิที่จะเข้ามาเท่าเทียมกัน ทั้ง ๆ ที่สิทธิระหว่างสตรีกับบุรุษเท่าเทียมกันมาตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว แม้แต่กระทั่งนักปราชญ์อย่างสุนทรภู่ก็เคยกล่าวเอาไว้ว่า อันผู้หญิงก็ยอมม้วยลงด้วยชาย บั้นสุดท้ายชายก็ม้วยลงด้วยหญิง... แต่ก็พวกที่รู้มากเลยคิดว่ามันไม่เท่า เพราะเหตุอย่างนี้แหละครับจึงได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐ

<sup>38</sup> คำอภิปรายของ นิลิต เวทย์ศิรยานันท์ (พรรคพลังประชาชน, ศรีสะเกษ), 13 สิงหาคม 2519.

<sup>39</sup> คำอภิปรายของ อุดม แดงโกเมน (พรรคประชาธิปัตย์, สงขลา), 13 สิงหาคม 2519.

<sup>40</sup> คำอภิปรายของ ปิยะณัฐ รัชราภรณ์ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 13 สิงหาคม 2519.

ธรรมนูญ<sup>41</sup> การมองเช่นนี้สะท้อนว่าทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างก็เป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกระทำและส่งผลกระทบต่อกันและกันได้ความสัมพันธ์ส่วนตัว โดยผู้หญิงไม่ได้เป็นผู้ถูกระทำที่ต่ำต้อยแต่เพียงอย่างเดียว การพยายามจะใช้กฎเกณฑ์ของพื้นที่สาธารณะกับเรื่องส่วนตัวจึงไม่น่าจะถูกต้องเหมาะสม เพราะรากฐานและลักษณะของความสัมพันธ์ในพื้นที่ทั้งสองแตกต่างกัน

สิทธิในทรัพย์สินเป็นแง่มุมสำคัญอีกประการหนึ่งของการแก้ไขกฎหมายครอบครัวให้สอดคล้องกับบทบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาคระหว่างชายหญิงในรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2517 เนื่องจากตามบรรพ 5 เดิม ชายและหญิงที่สมรสแล้วมีความไม่เท่าเทียมในสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน “สตรีไม่ได้รับความยุติธรรมในเรื่องทรัพย์สิน ทรัพย์สินที่ตัวหามาได้ แต่เวลาตัวจะจำหน่ายจ่ายโอนตัวต้องขออนุญาตสามี แต่ที่สามีจะทำอะไรทำได้ เพราะสามีเป็นหัวหน้าครอบครัว”<sup>42</sup> เมื่อเทียบเคียงกับประสบการณ์ในการต่อสู้เพื่อสิทธิในฐานะพลเมืองของผู้หญิงตะวันตก การถือครองและจัดการทรัพย์สินถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญของความเป็นพลเมือง<sup>43</sup> และเป็นประเด็นที่ใช้เวลายาวนานในการต่อสู้เช่นเดียวกับสิทธิในการศึกษาเล่าเรียนและการออกเสียงเลือกตั้ง บทบัญญัติว่าด้วยความเท่าเทียมในรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2517 ทำให้ต้องมีการแก้ไขประเด็นการจัดการทรัพย์สิน โดยลักษณะเฉพาะที่เชื่อกันว่าเป็นของผู้หญิงอย่างการใช้อารมณ์เป็นที่ตั้งและความหุ่นหันของผู้หญิงถูกหยิบยกมาคัดค้านการให้สิทธิในการจัดการทรัพย์สินแก่ผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว เพราะเกรงว่าจะเกิดความเสียหายและทำให้ผู้ชายที่เป็นสามีเดือดร้อนได้ ดังคำอภิปรายของสวัสต์ คำประกอบที่ว่าสส.กลับบ้านไปอาจจะเข้าบ้านไม่ได้ก็เป็นได้เพราะภรรยาขายบ้านไปแล้วเนื่องจากความโมโห<sup>44</sup> สส.หญิงที่สนับสนุนการแก้ไขอธิบายว่าการให้สิทธิผู้หญิงทำนิติกรรมทางทรัพย์สินหรือสินสมรส เป็นเรื่องของการให้ชายและหญิงได้ตัดสินใจเท่า ๆ กัน ไม่ใช่ให้ชายหญิงทำนิติกรรมโดยที่ไม่ขอความยินยอมซึ่งกันและกัน<sup>45</sup>

<sup>41</sup> คำอภิปรายของ ปิยะนัฐ รัชการณ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), วาระ 2, หน้า 574.

<sup>42</sup> คำอภิปรายของ ชวน หลีกภัย (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม), 13 สิงหาคม 2519.

<sup>43</sup> Lister, *Citizenship*, p. 67.

<sup>44</sup> คำอภิปรายของสวัสต์ คำประกอบ, 13 สิงหาคม 2519.

<sup>45</sup> คำอภิปรายของ ยพา อุดมศักดิ์ (พรรคพัฒนาจังหวัด, พิจิตร), 13 สิงหาคม 2519.

นักการเมืองชายบางคนเห็นว่าลักษณะเฉพาะบางประการของผู้หญิงทำให้ผู้หญิงไม่เหมาะที่จะถือครองสิทธิหลายประการในพื้นที่สาธารณะ แต่ก็ตระหนักว่าต้องมีการเปลี่ยนแปลงสิทธิตามกฎหมายของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะเพื่อให้สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2517 ผู้อภิปรายหลายคนกังวลว่าการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จะกระทบบทบาทและความสัมพันธ์ชายหญิงในครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงสิทธิในการจัดการทรัพย์สินหรือการเปลี่ยนสถานะของผู้ชายจากหัวหน้าครอบครัวตามกฎหมายที่สามารถดำเนินการในฐานะตัวแทนหรือหัวหน้าครัวเรือน จะทำให้ผู้หญิงไม่ทำหน้าที่แม่และเมียในครัวเรือนแต่ไปให้ความสำคัญกับบทบาทนอกบ้านมากกว่า สส.หญิงที่สนับสนุนการแก้ไขกฎหมายพยายามจะลดความกังวลดังกล่าวโดยยืนยันว่าการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายที่กระทบกับสถานะ ที่ทางและความสัมพันธ์ชายหญิงในครัวเรือนเช่นนี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในฐานะแม่และเมีย การเรียกร้องความเท่าเทียมทางกฎหมายของผู้หญิงจะไม่กระทบความสัมพันธ์ของสามีภรรยาหรือสิ่งที่ผู้หญิงเคยทำเพื่อดูแลคนอื่นในครัวเรือน และไม่ได้เปลี่ยนแปลงการแบ่งสรรหน้าที่ระหว่างสองเพศสภาพ บทบาทหลักในครอบครัวของผู้หญิงยังเป็นอยู่เช่นเดิมแม้ว่าผู้หญิงจะมีบทบาทนอกบ้านด้วย ผู้หญิงมีบทบาทใหม่เพิ่มเติมในพื้นที่สาธารณะแต่ไม่ได้ลดบทบาทเดิมในครัวเรือนลง

“ในนามของสตรีทั้งประเทศ ดิฉันอยากจะขอกราบเรียนว่า การเปลี่ยนแปลงในทางกฎหมาย มิได้หมายถึงความเปลี่ยนแปลงความเป็นผู้หญิงของเราในบทบาทของภรรยา เรายังคงจะรักษาชนบประเพณีไทยที่จะเป็นภรรยาที่ดีของท่านสุภาพบุรุษที่ดี ถึงแม้ว่าเราผู้หญิงจะทำงานหนักนอกบ้าน แต่ภายในบ้านเราก็ไม่ให้บกพร่อง เราก็คงจะปรนนิบัติสามีโดยรับผิดชอบในงานบ้าน เลี้ยงดูลูกและรับใช้สามีเยี่ยงภรรยาที่ดีต่อไป”<sup>46</sup>

การรับรองว่าผู้หญิงจะยังคงบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในครัวเรือนเช่นนี้ สะท้อนว่าการเรียกร้องความเท่าเทียมของสิทธิ ไม่ได้ตั้งคำถามหรือพยายามจะเปลี่ยนแปลงการแบ่งอาณาบริเวณของชีวิตออกเป็นพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว รวมทั้งการแบ่งบทบาทหน้าที่ของชายหญิงที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ทั้งสอง จุดหมายของการเรียกร้องคือการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงออกจากพื้นที่ส่วนตัวของครัวเรือนมา

<sup>46</sup> คำอภิปรายของ บุพา อุดมศักดิ์ (พรรคพัฒนาจังหวัด, พิจิตร), 13 สิงหาคม 2519.

สู่พื้นที่สาธารณะ เพื่อผู้หญิงจะได้ทำงานในระบบการเมืองและเศรษฐกิจเช่นเดียวกับผู้ชาย โดยยังคงรักษาบทบาทหน้าที่ในครัวเรือนไว้ด้วย ผู้หญิงต้องการจะมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในพื้นที่สาธารณะซึ่งกีดกันผู้หญิงมาแต่เดิม เพื่อจะเข้าถึงและบริโภคสิ่งที่สังคมให้คุณค่าอย่างการจ้างงานหรือทรัพย์สิน ข้อเรียกร้องเช่นนี้มีรากฐานของแนวคิดเสรีนิยม นักสตรีนิยมหลายตระกูลไม่เห็นด้วยกับแนวทางการเรียกร้องต่อสู้เช่นนี้ และตั้งข้อสังเกตว่าการแบ่งอาณาบริเวณของชีวิตทางสังคมออกเป็นพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว โดยให้ค่ากับกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะมากกว่า สะท้อนแนวคิดแบบทวิลักษณ์ของคู่ขัดแย้งตรงข้ามที่รองรับความเชื่อในความต่ำต้อยของผู้หญิง<sup>47</sup> การคงอยู่ของการแบ่งพื้นที่และคุณค่าให้กับกิจกรรมของทั้งสองพื้นที่หมายถึงความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิงก็ยังปรากฏอยู่ต่อไป

แม้ว่าการเรียกร้องที่ปรากฏในการแก้ไขกฎหมายครอบครัวจะไม่ได้ทำลายรากฐานของการแบ่งสรรหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง สส.ชายจำนวนไม่น้อยก็ยังต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในประเด็นต่าง ๆ เพราะเกรงว่าผลของกฎหมายใหม่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและวิถีปฏิบัติของความสัมพันธ์ชายหญิงจากที่เป็นอยู่ นักการเมืองหญิงจึงพยายามอธิบายว่าประเด็นการแก้ไขกฎหมายไม่ได้กระทบผู้ชายทั้งหมด วัตถุประสงค์หลักของการแก้ไขบรรพ 5 คือการทำให้กฎหมาย 'คุ้มครองผู้หญิงที่ดี ๆ จากชายชั่ว' การแยกผู้ชายออกเป็นคนดีและคนเลวเป็นการจำกัดผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ประเด็นหลักของการแก้ไขถูกนำเสนอให้เป็นเรื่องของการให้เครื่องมือหรือช่องทางแก่ผู้หญิงได้ป้องกันตนเองหรือต่อสู้กับผู้ชายที่ไม่ดี เช่นการให้สิทธิแก่ผู้หญิงในการฟ้องร้องผู้ชายที่ไม่ดีที่ไปมีความสัมพันธ์นอกการสมรสกับหญิงอื่น การให้สิทธิแก่แม่ในการคุ้มครองดูแลลูกทางกฎหมายเท่ากับพ่อโดยให้เหตุผลว่าเพราะแม่มีความใกล้ชิดกับลูกมากกว่าพ่อ หรือการให้สิทธิในการทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินแก่ผู้หญิงที่สมรสแล้วเป็นเรื่องของการให้สิทธิตัดสินใจได้เท่ากันและต้องได้รับความเห็นชอบจากกันและกัน การนำเสนอเช่นนี้เป็นการให้ความหมายในทางบวกกับการเปลี่ยนแปลงเชิงสิทธิที่ฝ่ายผู้คัดค้านมองในทางลบว่าเป็นการลดความสำคัญของผู้ชาย สส.หญิงได้แยกแยะว่าถ้าสส.ชายเป็น "สามีที่ดี" (คือไม่เข้าข่าย "ชายชั่ว") ก็ไม่น่าจะเป็น

<sup>47</sup> Barbara Arneil, *Politics and Feminism* (Oxford: Blackwell Publishers, 1999), p. 163-

ปัญหา หรือได้รับผลกระทบจากการแก้ไขเหล่านี้ เพราะกฎหมายมุ่งจะคุ้มครองผู้หญิงจากผู้ชายที่ไม่ดี นอกจากนี้ประเด็นเหล่านี้จะทำให้ครอบครัวมั่นคงขึ้นมากกว่าเพราะสามีภรรยาเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ถ้าจะมีการหย่าร้างก็เป็นเพราะการกระทำที่ไม่ดีของผู้ชาย<sup>48</sup> ไม่ใช่เพราะการมีสิทธิมากขึ้นของผู้หญิงแต่เพียงอย่างเดียว

### กฎหมายครอบครัว เรื่องเพศ และความสัมพันธ์ชายหญิง

กฎหมายที่เกี่ยวกับเพศเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังอำนาจของรัฐในการแทรกแซงและควบคุมพฤติกรรมทางเพศของพลเมือง<sup>49</sup> ให้อยู่ในกรอบของการแต่งงานเพื่อการเจริญพันธุ์ แง่มุมที่ชัดเจนยิ่งและไม่ถูกตั้งข้อสังเกตของกฎหมายครอบครัวไทยคือการรับรองความสัมพันธ์ทางเพศเฉพาะชายกับหญิง จะเห็นได้จากข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการหมั้นและการแต่งงานที่มีฐานว่าฝ่ายหนึ่งในความสัมพันธ์เป็นชายและอีกฝ่ายเป็นหญิง คนจำนวนมากไม่เห็นว่าฐานคิดเช่นนี้เป็นปัญหาเพราะต่างก็เชื่อว่าความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิงเป็นเรื่องธรรมชาติหรือเป็นวิถีปฏิบัติของคนทั่วไป รายละเอียดที่ปรากฏในกฎหมายสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับทิศทางของชายหญิงในครัวเรือนและบทบาทที่ควรจะเป็นในการมีความสัมพันธ์ทางเพศในกรอบที่ขอบธรรมเป็นที่ยอมรับ

บรรพ 5 ของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ของความสัมพันธ์ชายหญิง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอายุที่ชายหญิงจะหมั้นหรือแต่งงาน สิทธิที่เกี่ยวข้องกับและได้มาโดยการหมั้นและการแต่งงาน การสิ้นสุดของการแต่งงาน และการจัดการทรัพย์สิน การแก้ไขบรรพ 5 ซึ่งเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในปีพ.ศ. 2519 เปลี่ยนแปลงรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ชายหญิงที่กฎหมายรับรองหลายประการเพื่อสร้างความเท่าเทียมเชิงสิทธิระหว่างชายหญิง หลายประเด็นที่มีการเสนอแก้ไขกระทบวิถีปฏิบัติในเรื่องเพศและความสัมพันธ์ที่ผู้ชายสามารถจะมีความสัมพันธ์ซ้อนแม้ว่ากฎหมายจะรับรองระบบผัวเดียว-เมียเดียว โดยกฎหมายพยายามจะจำกัดและรับรองเรื่องเพศในสถาบันการแต่งงานและปฏิเสธความสัมพันธ์ซ้อน ประเด็นเหล่านี้ถูกโต้แย้งและต่อต้านโดยผู้

165.

<sup>48</sup> คำอภิปรายของ บุพา อุดมศักดิ์ (พรรคพัฒนาจังหวัด, พิจิตร), 13 สิงหาคม 2519.

ที่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไข การโต้เถียงสะท้อนการมองต่างเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ถูก  
ต้องเหมาะสมของคนในสังคม

การแต่งงาน: ความรักโรแมนติกหรือพันธสัญญา

การเปลี่ยนแปลงในกฎหมายครอบครัวมีฐานอยู่ที่ความเท่าเทียมเชิงสิทธิที่  
กฎหมายของรัฐรับรองและการให้ความหมายการแต่งงานว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ  
ความสัมพันธ์เชิงพันธสัญญาระหว่างคู่สมรส โดยภาษาที่ใช้เป็นเรื่องของสิทธิ การ  
ละเมิดและการชดเชย การแต่งงานในฐานะพันธสัญญาระหว่างคู่สมรสควรจะเป็น  
โมฆะหรือถูกยกเลิกเมื่อมีการละเมิด<sup>50</sup> ในร่างแก้ไขมีการรับรองสิทธิในการจัดการ  
ทรัพย์สินของสามีและภรรยา รวมทั้งมาตรการเกี่ยวกับการชดเชยและค่าเสียหาย  
เมื่อมีการละเมิดกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างชายหญิง

“การแต่งงานเป็นสัญญาของ 2 คนที่มีความรู้สึกผิดชอบมา  
ตกลงกันว่าจะอยู่ร่วมกันเป็นสามีภรรยา เมื่อหลักการเหตุผลหรือ  
องค์ประกอบในการทำสัญญาระหว่าง 2 คนนั้นนี้ต้องสูญเสียไป  
ด้วยเหตุที่ว่าฝ่ายชายไปมีหญิงอื่น การทำสัญญาระหว่าง 2 คนนั้น  
ก็ย่อมเป็นหมัน มันเป็นโมฆะในตัวของมันเองอยู่แล้ว แต่  
กฎหมายไทยในอดีตนั้นไม่ยอมให้ความเป็นโมฆะนั้นมีผลทาง  
กฎหมาย”<sup>51</sup>

การมองการแต่งงานในลักษณะพันธสัญญาจะขัดกับความเชื่อของผู้คัด  
ค้านบางคนเห็นว่าเรื่องส่วนตัวมีวิถีและกฎเกณฑ์ต่างจากกิจกรรมในพื้นที่  
สาธารณะ ความรักแบบโรแมนติกเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันและ  
ความยืนยาวของชีวิตคู่ คนในสังคมเลือกจะใช้ชีวิตร่วมกันเพราะความรักซึ่งเป็น  
หลักประกันสำคัญของความสุขและราบรื่นของชีวิตคู่ กฎหมายที่มีฐานความเชื่อ  
เช่นนี้มักไม่กำหนดกฎเกณฑ์มากนัก โดยปล่อยให้การแต่งงานเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย  
ไม่มีขั้นตอนยุ่งยากและไม่กำหนดเกณฑ์สำหรับการออกจากชีวิตแต่งงานที่ไม่เป็น  
สุข<sup>52</sup> จึงเข้าใจได้ว่าผู้ที่มองเห็นว่าความรักสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการแต่งงานจะ  
ไม่เห็นด้วยกับข้อกำหนดต่าง ๆ ว่าด้วยค่าเสียหายและชดเชย รวมทั้งเงื่อนไขของ

<sup>49</sup> Rubin, ‘Thinking Sex,’ p. 18.

<sup>50</sup> Martha Minow and Mary Lyndon Shanley, ‘Relational Rights and Responsibilities: Revisioning the Family in Liberal Theory and Law,’ *Hypatia* (Winter 1996): 8-10.

<sup>51</sup> คำอภิปรายของ กมล สมวิเชียร (ประชาธิปัตย์, กรุงเทพมหานคร), 9 กันยายน 2519.

<sup>52</sup> Colin S. Gibson, *Dissolving Wedlock* (London: Routledge, 1994), p. 214.

การหย่าร้าง ความเชื่อว่าความรักแบบโรแมนติกเป็นรากฐานของการแต่งงานของคนในสังคมไม่สอดคล้องกับการเชื่อมโยงเรื่องของทรัพย์สินเข้ากับการหมั้นและการแต่งงาน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการชดเชยเมื่อมีการละเมิดเป็นเรื่อง ไม่ถูกต้องเหมาะสมเพราะ

“คนเราจะรักกันชอบกันถึงกับมีการหมั้นกันเพื่อจะแต่งงาน อยู่กินกัน ไปในวันข้างหน้า นั่น แสดงว่าเขาต้องมีจิตใจที่เข้าใจกัน มีความรักกัน... ความรักที่แท้จริงนั้นคือการเสียสละครับ เมื่อท่านรักเขาแล้วก็ต้องยินยอมพร้อมใจที่จะต้องยอมรับที่จะต้องเสียสละต่อไปในภายภาคหน้า เมื่อคาดว่าจะแต่งงานกันแล้ว ถ้าหากว่าเราไปหมั้นเขา...หากมีการผิดสัญญาหมั้นกันก็ไม่ควรที่จะไปเรียกร้องค่าเสียหายอะไรเลย”<sup>53</sup>

การโต้เถียงเกี่ยวกับข้อกำหนดและการชดเชยหลายประการเป็นเพราะการมีฐานความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งงานที่แตกต่างกัน

อายุที่เหมาะสมสำหรับการแต่งงานและความสามารถในการจัดการทรัพย์สิน

รัฐกำหนดเกณฑ์อายุของคนในสังคมที่จะเริ่มเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางเพศกันได้ โดยมีเส้นแบ่งระหว่างผู้เยาว์ที่บริสุทธิ์ไร้เดียงสาเรื่องเพศกับผู้ใหญ่ที่รู้และมีการเกี่ยวข้องกับเพศ<sup>54</sup> ในบรรพ 5 เดิมกำหนดอายุขั้นต่ำสำหรับการหมั้นและการแต่งงานไว้ที่ 17 ปีสำหรับผู้ชายและ 15 ปีสำหรับผู้หญิง ร่างแก้ไขกฎหมายครอบครัวเสนอให้มีการแก้ไขอายุของชายหญิงที่จะหมั้นได้เป็น 17 ปี และ แต่งงานได้ที่อายุ 18 ปีการแต่งงานสำหรับทั้งชายหญิง คณะกรรมาธิการได้แก้ไขเกณฑ์อายุสำหรับการหมั้นและการแต่งงานให้เท่ากันที่ 17 ปีสำหรับทั้งชายหญิง เกณฑ์เรื่องอายุกลายเป็นประเด็นที่โต้เถียงกันอย่างกว้างขวาง เพราะมีผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดเกณฑ์ใหม่ การเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์และความพร้อมทางร่างกายเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาสนับสนุนเกณฑ์ที่ผู้อภิปรายเห็นว่าเหมาะสม หลายคนเห็นว่าผู้หญิง “โต” เร็วกว่าชายและจะเกิดปัญหาการไปมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสได้ การ

<sup>53</sup> คำอภิปรายของ ปิยะณัฐ รัชการณ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 9 กันยายน 2519.

<sup>54</sup> Rubin, “Thinking Sex,” p. 20.

กำหนดอายุจึงเป็นอีกความพยายามหนึ่งที่จะควบคุมให้การมีความสัมพันธ์ทางเพศอยู่ในสถาบันการแต่งงาน

การเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์และการมองว่าบทบาทหลักของผู้หญิงคือการเป็นแม่ มีอิทธิพลต่อการกำหนดเกณฑ์อายุสำหรับการเข้าสู่สถาบันการแต่งงาน ผู้ที่เห็นว่าร่างกายของผู้หญิงมีความพร้อมเร็วกว่าชายในอายุเท่ากัน การเพิ่มอายุจาก 15 ปี ในกฎหมายเดิมมาเป็น 17 ปีจึงจะหมั้นได้ เป็นการ “ลดรอนสิทธิสตรีเขาให้เขาอายุแก่ไปอีกตั้ง 2 ปี”<sup>55</sup> มีการอ้างอิงว่าผู้หญิงมีความพร้อมทางร่างกายที่อายุน้อยกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด การสร้างความเท่าเทียมโดยการกำหนดเกณฑ์อายุไว้เท่ากันสำหรับชายหญิงจึงถูกต้องตาม

“หน้าที่ของผู้หญิงกับผู้ชายนั้นไม่เหมือนกัน... หน้าที่ของผู้หญิงนั้นถ้าพูดถึงเรื่องการหมั้นการสมรสกันแล้ว หน้าที่ส่วนใหญ่คือการเป็นแม่บ้าน การให้กำเนิดลูก การให้กำเนิดบุตรขึ้นมา ...ผู้หญิงมีความพร้อมที่จะเป็นแม่คนได้ตั้งแต่อายุ 15 ปี...เมื่อหญิงพร้อมที่จะเป็นแม่คนแล้วทำไปเราจึงบอกว่าตอนนี้ยังหมั้นไม่ได้ ...การให้สิทธิของสตรีเท่ากับบุรุษนั้น ก็คือการให้อายุเท่ากัน กระนั้นหรือ”<sup>56</sup>

“เรื่องของอายุไม่ใช่สิทธิ...เป็นความเจริญเติบโตของมนุษย์ในทางร่างกายและจิตใจ... นอกจากสิทธิตามกฎหมายบัญญัติให้ร่างกายมันเท่ากันไม่ได้ จะบัญญัติให้ความสามารถในการสืบพันธุ์มันก็ไม่ได้ ผู้หญิงกับผู้ชายบัญญัติแล้ว ผู้หญิงอายุ 17 ถึงจะสมรสกันแล้วเกิดลูกได้หรือ...”<sup>57</sup>

สส.บางคนเสนอให้กลับไปใช้เกณฑ์อายุในบรรพ 5 เดิมสำหรับผู้หญิงที่จะหมั้นและแต่งงานที่กำหนดไว้ที่ 15 ปี โดยให้เหตุผลว่าจะเป็นการแก้ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานในหมู่หญิงวัยรุ่น

“เนื่องจากเราได้มีวัฒนธรรมตะวันตกไหลบ่าเข้ามายังประเทศเรา... ทำให้วัฒนธรรมประเพณีของเราเปลี่ยนแปลงไปทุกที... ท่านที่มีลูกสาวหนักอกมากครับเหมือนไฟสุ่มอก... ต้องเผ่าดู

<sup>55</sup> คำอภิปรายของ ร้อยเอก ชโลม รัตนเสถียร (พรรคกิจสังคม, นนทบุรี), 9 กันยายน 2519.

<sup>56</sup> คำอภิปรายของ องชาติ รัตนวิชา (พรรคประชาธิปัตย์, นครศรีธรรมราช), 9 กันยายน 2519.

<sup>57</sup> คำอภิปรายของ พันเอก สมศักดิ์ ศรีสังคม(อุดรธานี), 9 กันยายน 2519.

เข้าเป็น ลูกสาวกลับดึกไปไหนมา...ใครมีลูกสาวคงจะเห็นว่าหัว  
เท่ากำปั้นก็รู้จักวงแฟนแล้ว"<sup>58</sup>

ผู้อภิปรายอีกคนหนึ่งเห็นว่าการให้หมั้นได้ตั้งแต่อายุ 15 ปีจะเป็นเครื่องผูก  
เหนี่ยวรั้งว่ามีพันธะแล้วจะได้ไม่ออกนอกสู่นอกทาง การเพิ่มเกณฑ์อายุในการ  
หมั้นและการแต่งงานของผู้หญิงอาจทำให้เด็กหญิงทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมได้เพราะ  
"การอนาถาและอาหารที่ดีทำให้เด็กโตเร็วและความรู้สึกทางเพศก็เกิดขึ้นเร็ว" เด็ก  
หญิงอายุ 13-15 ปีถูกปล่อยให้ไปกำบริการทางเพศหรือเด็กในครอบครัวยากจน  
ต้องการเงินอาจไปกำบริการทางเพศ "การแก้ไขทางหนึ่ง (คือ) หากคนมารับผิด  
ชอบชีวิตของเขาให้เขาเสีย อย่าให้เขาอยู่โดดเดี่ยว"<sup>59</sup> การแก้ปัญหากการมีเพศ  
สัมพันธ์นอกการแต่งงานของวัยรุ่นก็คือการจับเอาเรื่องเพศคนเหล่านี้เข้าไปไว้ใน  
การแต่งงานด้วยการอนุญาตให้แต่งงานกันได้ตามกฎหมายเสีย

ความแตกต่างระหว่างชนชั้นเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาได้แย้งการกำหนด  
เกณฑ์อายุใหม่ตามร่างกฎหมาย ว่าเป็นการเอาวิถีชีวิตของชนชั้นกลางในเมืองเป็น  
มาตรฐาน ความพร้อมในการมีครอบครัวแตกต่างกันในแต่ละชนชั้น และระหว่าง  
คนเมืองกับคนชนบทเช่นเดียวกับอีกหลายแง่มุมของชีวิตทางสังคมการเมือง เด็ก  
ในชนบทเป็น 'ผู้ใหญ่' เร็วกว่าเด็กชนชั้นกลาง เพราะต้องรับผิดชอบภาระหน้าที่ใน  
ครัวเรือนที่เด็กชนชั้นกลาง ไม่ต้องปฏิบัติ

"เด็ก ๆ ที่ชนบทมีความรู้สึกรับผิดชอบแค่ไหน...อายุ 10  
กว่าขวบนี่เขาเป็นผู้ใหญ่พอแล้ว อายุ 15 ขวบเขาพร้อมที่จะแต่ง  
งาน ได้ถ้าเขาจะแต่งงาน ขออย่าได้นึกถึงบรรดาลูกหลานของท่าน  
สมาชิกบางคนซึ่งร่ำรวยคาบซ้อนเงินซ้อนทองออกมา ซึ่งอายุ 20  
ยังหง้างไม่เป็น แม้จะใช้หม้อข้าวอัดโน้มนัด...เราจะออกกฎหมาย  
เพื่อประชาชน 40 กว่าล้านคน ไม่ใช่จะออกกฎหมายเพื่อคนหมื่น  
สองหมื่นคนซึ่งยังไม่รู้จักรับผิดชอบและชอบ..."<sup>60</sup>

สส.หญิงที่เป็นกรรมาธิการแย้งว่าความพร้อมทางร่างกายแต่อย่างเดียวไม่  
เพียงพอสำหรับการแต่งงานและชีวิตคู่ วุฒิภาวะเป็นปัจจัยที่สำคัญ การเพิ่มเกณฑ์  
อายุจาก 15 เป็น 17 ปี ผู้หญิงจะ "มีความจิตความอ่านรอบคอบเป็นผู้ใหญ่ขึ้น...ผู้

<sup>58</sup> คำอภิปรายของ แคล้ว นรปดี(ขอนแก่น) , 9 กันยายน 2519.

<sup>59</sup> คำอภิปรายของ แคล้ว นรปดี (ขอนแก่น), 9 กันยายน 2519.

หญิงเราสามารถจะสืบพันธุ์ได้เมื่ออายุ 15 ปี หลายท่านได้กล่าวคำนี้ ดิฉันว่าผู้หญิงในโลกนี้หรือประเทศไทยไม่ได้มีเอาไว้เพื่อไปสืบพันธุ์อย่างเดียว มีเอาไว้เพื่อเป็นแม่บ้านของท่าน เพื่อเป็นภรรยาที่ดี เพื่อเป็นแม่ที่ดีของลูกของท่าน<sup>61</sup>

กรมาธิการหญิงอีกท่านหนึ่งได้แสดงความเห็นในประเด็นนี้ว่าความพร้อมทางร่างกายและจิตใจไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกัน เด็กหญิงที่เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์อาจจะไม่มีความพร้อมทางจิตใจ การศึกษาจะเป็นการเตรียมความพร้อมและทำให้มีวุฒิภาวะได้ การที่กฎหมายเดิมกำหนดอายุ 15 ปี เพราะผู้หญิงไม่ค่อยได้เรียนหนังสือจึงมีโอกาที่จะเตรียมตัวเป็นแม่บ้าน เมื่อโอกาสทางการศึกษาสำหรับผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น ก็ควรจะกำหนดอายุสำหรับการหมั้นและการสมรสให้สูงกว่าเกณฑ์ในกฎหมายเดิม เพื่อให้ผู้หญิงได้เรียนหนังสือจะได้เกิดความพร้อมทางจิตใจเสียก่อนจะเข้าสู่สถาบันการแต่งงาน

“แต่ในสมัยนี้ผู้หญิงเราต้องเรียนหนังสือหน้าหาได้รับการศึกษาสูง โอกาสที่จะมานั่งเตรียมตัวเป็นแม่บ้านแม่เรือนนั้นก็ก็น้อย แล้วก็อีกประการหนึ่งในระหว่างศึกษาเล่าเรียนถ้าหากว่าจะให้มีการหมั้นการเล่าเรียนก็จะด้อยไป... เราอยากจะทำให้ลูกหลานเราสำเร็จการศึกษาและมีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตครอบครัวเพื่อจะได้ไม่มีอุปสรรค และจะได้เป็นแม่บ้านพ่อบ้านที่ดี... เวลานี้ อายุ 18 เพิ่งจะจบม.ศ. 5 หรือมัธยม 8 ยังไม่ได้เรียนวิชาชีพ ยังไม่มีอาชีพทำมาหากินต้องอาศัยผู้ปกครองนะจะ จบต้องอายุ 22 กว่าๆจะเรียนปริญญาหรือจบวิชาชีพอายุ 20 หรือ 22... ทำให้เราต้องกำหนดอายุให้สูงขึ้น เพื่อจะเป็นเครื่องกันทางไว้ว่าอย่าเพิ่งคิดเลยเรื่องคู่ครอง ทำตัวให้มันพร้อมก่อน เรียนหนังสือหน้าหาให้จบก่อน แล้วเราจึงค่อยนึกถึงเรื่องคู่ครอง”<sup>62</sup>

เกณฑ์อายุในการหมั้นและการแต่งงานจึงควรจะถูกปรับให้สอดคล้องกับวิถีและขั้นตอนของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้หญิงด้วย

ในกรณีของการแต่งงาน มีส.ชายที่เห็นว่าไม่ควรลดอายุหญิงลงมาเป็น 15 ปี แต่ต้องการให้เป็นไปตามร่างเดิมที่กำหนดไว้ที่ 18 ปี เพื่อให้มีวุฒิภาวะพอเพียงสำหรับหน้าที่ความรับผิดชอบในครัวเรือน เพราะแม้ว่าร่างกายจะพร้อมแต่ยังขาดความละเอียดรอบคอบและมีปัญหาเรื่องความรับผิดชอบ นอกจากนี้ร่างกายของผู้

<sup>60</sup> คำอภิปรายของ มานะ พิทยาภรณ์ (พรรคกิจสังคม, สุรินทร์), 9 กันยายน 2519.

<sup>61</sup> คำอภิปรายของ จินตนา เรืองกาญจนเศรษฐ์ จินดารัตน์ (สุรินทร์), 9 กันยายน 2519.

<sup>62</sup> คำอภิปรายของ คุณหญิง บัวเขียว รัชคศิริ (แพร่), 9 กันยายน 2519.

หญิงอายุ 15 ปียังไม่เจริญเติบโตเต็มที่แม้ว่าจะเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์แล้ว การแต่งงานเมื่ออายุมากขึ้นลูกหลานจะได้มีร่างกายแข็งแรง<sup>63</sup> ถ้าเริ่มต้นจากความเชื่อว่าหน้าที่หลักของผู้หญิงในครัวเรือนเป็นเรื่องของการเจริญพันธุ์และความเป็นแม่ เหตุผลเช่นนี้ก็มีความสำคัญที่ต้องพิจารณาด้วย

กรรมวิธีการได้ชี้แจงเรื่องการกำหนดเกณฑ์อายุว่าการแต่งงานทำให้เกิดสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน การกำหนดเกณฑ์อายุที่จะหมั้นและสมรสของชายหญิงจึงเป็นเรื่องสำคัญ การที่คณะกรรมการกำหนดอายุของชายหญิงที่จะหมั้นที่ 17 ปี จากกฎหมายเดิมกำหนดอายุผู้หญิง 15 ปี ผู้ชาย 17 ปี เป็นเพราะเมื่อรัฐธรรมนูญกำหนดให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน และหลักการทางกฎหมายที่รับรองสถานะให้บุคคลที่สมรสแล้วมีความสามารถเหมือนกับบรรลุนิติภาวะ จึงต้องพิจารณาว่าที่อายุเท่าไรคู่สมรสจึงจะมีความสามารถเช่นผู้บรรลุนิติภาวะ ซึ่งกฎหมายในขณะนั้นกำหนดอายุ 20 ปี กรรมวิธีการจึงคิดว่าควรจะต้องอายุขึ้นเป็น 17 ปีเท่ากัน จะดีกว่าตั้ง 17 ปีลงไปเป็น 15 ปีเท่ากัน<sup>64</sup> นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงในหมวดที่ว่าด้วยทรัพย์สินจากเดิมที่สามีเป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้จัดการทรัพย์สินทั้งหมด ให้หญิงจัดการทรัพย์สินได้เท่าเทียมกับชาย ทำให้ความพร้อมด้านสรีระหรือการมีเพศสัมพันธ์อย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องมีความพร้อมที่จะรับผิดชอบในการจัดการทรัพย์สินด้วย คณะกรรมการจึงได้ยืดยาว 17 ปีเท่ากันทั้งชายและหญิง<sup>65</sup>

การกำหนดอายุของคนในสังคมที่จะมีความสัมพันธ์ทางเพศในรูปแบบที่รัฐรับรองโดยการแต่งงาน จึงมีเรื่องของผลประโยชน์ในเรื่องของทรัพย์สินเกี่ยวข้องอยู่ด้วย และกลายเป็นเหตุผลหลักของการกำหนดอายุ เมื่อกฎหมายให้สิทธิแก่ผู้หญิงที่จะจัดการทรัพย์สินของครัวเรือนได้ การกำหนดอายุโดยใช้เกณฑ์ของการเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์แต่เพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ การแต่งงานทำให้ “เด็ก” กลายเป็นผู้ใหญ่และได้สิทธิทางกฎหมายหลายประการในฐานะผู้ใหญ่ทันที การได้มาซึ่งสิทธิเหล่านี้ทำให้การร่วมเพศและความสัมพันธ์ทางเพศไม่ใช่เรื่องความต้องการหรือความพร้อมทางร่างกาย แต่มีเรื่องของหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและรัฐอยู่ด้วย

<sup>63</sup> คำอภิปรายของ สุกิจ ศรีสาคร (พรรคชาติไทย, ศรีสะเกษ), 10 กันยายน 2519.

<sup>64</sup> คำอภิปรายของ สอนง ตูจินดา (กรรมวิธีการ), 9 กันยายน 2519.

## การหมั้น ประเพณี และความไม่ชอบธรรมของเรื่องเพศก่อนการแต่งงาน

ผู้สนับสนุนการแก้ไขบรรพ 5 ในประเด็นที่ครอบคลุมการกำหนดเกณฑ์อายุของผู้ที่จะหมั้นและแต่งงาน ไปจนถึงสิทธิในการจัดการทรัพย์สินที่เท่าเทียมกันของชายหญิง ได้อ้างความสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิงเป็นเหตุผลหลัก ในการเปลี่ยนแปลงวิถึปฏิบัติในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงจากที่เคยเป็นและที่รัฐเคยรับรอง แต่ในเรื่องของการหมั้นและของหมั้น ร่างแก้ไขกฎหมายกลับยึดวิถึปฏิบัติเดิมที่ผู้ชายเป็นฝ่ายไปสู่ขอผู้หญิงโดยให้เหตุผลว่าเป็นการทำตามประเพณีที่ปฏิบัติกันมา ซึ่งถูกตั้งข้อสังเกตว่า ไม่สอดคล้องกับหลักการความเสมอภาคและขัดกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ฝ่ายสนับสนุนการแก้ไขได้หยิบยกมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงในประเด็นอื่นหรือไม่ ฝ่ายกรรมาธิการที่เคยอ้างหลักการของความเท่าเทียมเพื่อจะเปลี่ยนแปลงในประเด็นอื่นกลับยึดประเพณีและวิถึปฏิบัติแบบเดิม โดยมีภาพของผู้หญิงที่สงบเสงี่ยมและเป็นฝ่ายรอให้ผู้ชายริเริ่มความสัมพันธ์ การโต้เถียงในประเด็นนี้สะท้อนอิทธิพลของกรอบเรื่องเพศที่ชอบธรรมและมาตรฐานที่แตกต่างระหว่างชายหญิงที่มีอิทธิพลต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ชายหญิงของฝ่ายผู้สนับสนุนการแก้ไข

หลายประเด็นเกี่ยวกับการหมั้นที่มีการเสนอแก้ไขถูกตั้งคำถามว่า ไม่สอดคล้องกับหลักการความเสมอภาคเท่าเทียมที่รองรับการแก้ไขกฎหมายครอบครัว อย่างการบัญญัติว่า “ของหมั้น” คือทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้กับฝ่ายหญิงเพื่อเป็นหลักฐานและการประกัน เมื่อแต่งงานกันแล้วให้ของหมั้นตกเป็นของฝ่ายหญิง และกำหนดว่า “สินสอด” คือทรัพย์สินที่ผู้ชายให้พ่อแม่ของฝ่ายหญิงเพื่อตอบแทนที่หญิงยอมสมรส ถ้าไม่มีการสมรสให้ผู้ชายเรียกคืนได้ การให้ความหมาย ‘สินสอด’ และ ‘ของหมั้น’ เช่นนี้ทำให้มีการตั้งข้อสังเกตว่าเป็นเหมือน ‘การตีราคาค่าตัวผู้หญิง เป็นการซื้อตัวประมุขตัวกัน’<sup>65</sup> สส.บางคนเห็นว่าการกำหนดเรื่องการหมั้นเช่นนี้ทำให้หญิงและชายเสียเปรียบแก่กันและกันหรือมีสิทธิไม่เท่ากันซึ่งขัดแย้งกับ

<sup>65</sup> คำอภิปรายของ ขวน หลีกภัย (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม), 10 กันยายน 2519.

<sup>66</sup> คำอภิปรายของ ปิยะณัฐ รัชราภรณ์ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 9 กันยายน 2519.

หลักความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญ<sup>67</sup> มีการเสนอว่าเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมควรเปิดให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายไป訴ขอและหมั้นผู้ชายได้ด้วย แม้ว่าจะขัดกับประเพณี โดยได้ยกกรณีของอินเดียซึ่งมีการแก้ไขกฎหมายเลิกการให้ผู้หญิงไป訴ขอผู้ชาย เนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลงไปจารีตประเพณีที่ดีก็ควรคงไว้ แต่สิ่งที่ล้ำหลังก็ควรมีการแก้ไข<sup>68</sup> เมื่อสังคมให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง แง่มุมต่าง ๆ ของการหมั้นก็ควรถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับหลักการนี้

“สิทธิในการที่ผู้ชายจะ ไปขอผู้หญิง ได้ก็ควรจะความเป็นสิทธิที่ผู้หญิงก็ไปขอผู้ชายได้เช่นเดียวกัน มันน่าจะเขียนไว้อย่างกลาง ๆ อย่างนั้น ส่วนการปฏิบัตินั้นใครจะคงไว้จารีตประเพณีว่าฉันนิยมการปฏิบัติแบบเก่า ฉันจะไปขอเป็นเรื่องของเขา การเขียนไว้อย่างนี้กระหม่อมว่ามันก็ยังคงอย่างเก่าแล้วมันก็จะไปขัดกับรัฐธรรมนูญด้วย... ถ้าเราจะให้สิทธิเท่าเทียมกันทำไมเราจึงไม่ให้มันเท่าเทียมกันจริง ๆ”<sup>69</sup>

กรรมาธิการชี้แจงว่าการร่างกฎหมายในเรื่องการหมั้นเช่นนี้เป็นไปเพื่อให้สอดคล้องกับประเพณีและลักษณะของผู้หญิงไทย การเปลี่ยนแปลงให้ผู้หญิงกระทำเหมือนผู้ชายจะไม่สอดคล้องกับความเป็นหญิงและวิถีปฏิบัติระหว่างชายหญิงในเรื่องเพศ ที่ผู้ชายต้องเป็นฝ่ายริเริ่มและผู้หญิงเป็นฝ่ายสนองการริเริ่มนั้น การแก้ไขกฎหมายโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง

“เพราะอย่างไร ๆ ผู้หญิงยังปัสสาวะใส่ขวดไม่ได้ เพราะฉะนั้นกฎหมายใดก็ตามเราอย่าคิดว่าร่างออกมาแล้วจะต้องไปเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณียอมเป็นไปไม่ได้... เพราะฉะนั้นการร่างกฎหมายนี้เราต้องคำนึงถึงพื้นฐานในสังคม เมื่อสังคมไทยเห็นว่าผู้ชายควรจะหมั้นผู้หญิง เพราะผู้หญิงไทยเป็นคนซื่อๆ ผู้หญิงไทยเห็นคนที่เมื่อมีการหมั้นแล้วเราก็เห็นว่าผู้ชายควรจะมาหมั้น ผู้หญิงไทยสงบเสถียรอยู่ในบ้าน ผู้ชายจะผ่านมาจะเห็นว่าผู้หญิงดีก็ไปหมั้น”<sup>70</sup>

การยกประเพณีเช่นนี้ทำให้ถูกโต้ว่า “เมื่อเราจะได้ให้สิทธิผู้หญิงสภาพสตรีทัดเทียมกับผู้ชายแล้ว...ออกกฎหมายมาแล้วเราก็อำไปฝืนกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติไว้ ถ้าท่านพูดอย่างนั้น จารีตประเพณีหรือขนบธรรมเนียมที่มีมานั้น ถ้า

<sup>67</sup> คำอภิปรายของ ประยูร โกนคำ (พรรคประชาธิปัตย์, กาฬสินธุ์), 9 กันยายน 2519.

<sup>68</sup> คำอภิปรายของ นิสิต เวทย์ศิริยานันท์, (พรรคพลังประชาชน, ศรีสะเกษ), 9 กันยายน 2519.

<sup>69</sup> คำอภิปรายของ นิสิต เวทย์ศิริยานันท์, (พรรคพลังประชาชน, ศรีสะเกษ), 9 กันยายน 2519.

<sup>70</sup> คำอภิปรายของ ไพฑูรย์ วงศ์วานิช (พรรคประชาธิปัตย์, สุราษฎร์ธานี), 9 กันยายน 2519.

อย่างนั้นกฎหมายรัฐธรรมนูญนี้ก็ใช้ไม่ได้ ทั้งไปชักรับ ออกมาผิดกับประเพณี<sup>71</sup> การให้เหตุผลในลักษณะนี้ชี้ให้เห็นความขัดแย้งกันเองของการแก้ไขที่อ้างถึงความเสมอภาคเพื่อเปลี่ยนวิถึปฏิบัติ แต่ในบางเรื่องกลับต้องการที่จะคงประเพณีเดิมที่ขัดกับหลักความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง ผู้โต้แย้งเรียกร้องให้ใช้หลักความเสมอภาคบนฐานของความเหมือนในทุกประเด็น

การบัญญัติให้ของหมั้นตกเป็นของฝ่ายหญิงหลังจากสมรสแล้วเป็นอีกประเด็นหนึ่งเกี่ยวกับการหมั้นที่สส.บางคนไม่เห็นด้วย และมีการแปรญัตติให้ของหมั้นเป็นสินสมรส เพราะรัฐธรรมนูญให้สิทธิชายหญิงเท่าเทียมกัน ก็ควรจะให้สิทธิในทางทรัพย์สินเท่ากัน และในร่างแก้ไขกฎหมายครอบครัวได้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สิทธิในทรัพย์สินที่เท่าเทียมกันระหว่างสามีภรรยาด้วย มีผู้สนับสนุนการแปรญัตติเช่นนี้โดยให้เหตุผลว่าของหมั้นที่กลายเป็นสินสมรสจะได้เป็นทุนในการอยู่กินของสามีภรรยา ถ้าของหมั้นเป็นของฝ่ายหญิง ฝ่ายชายซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องหาเลี้ยงครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ก็จะลำบากได้<sup>72</sup> การให้เหตุผลเช่นนี้ยึดภาพของครอบครัวที่ผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นฝ่ายหาเลี้ยงภรรยา การสนับสนุนประเด็นให้ของหมั้นเป็นสินสมรสมาจากฐานความเชื่อที่ต่างกันมาก

กรรมาธิการได้ชี้แจงในประเด็นของหมั้นว่า ตามประเพณีไทยการเรียก ร้องสินสอดทองหมั้นเพื่อเป็นหลักประกันอนาคตของคู่บ่าวสาว พ่อแม่ของฝ่ายหญิงมักจะมอบทรัพย์สินส่วนนี้ให้คู่บ่าวสาวไปประกอบอาชีพอยู่แล้ว<sup>73</sup> นอกจากนี้การบัญญัติกฎหมายในเรื่องของหมั้นและสินสอดไม่ได้เป็นการบังคับว่าฝ่ายชายต้องให้ของหมั้นแก่ฝ่ายหญิงเมื่อมีการหมั้นหม้ายกัน การบัญญัติเช่นนี้เป็นประโยชน์ในกรณีที่ไม่มีสมรส จะได้มีการเรียกร้องทรัพย์สินคืน แต่ไม่ได้บังคับว่าต้องมีการให้ของหมั้น<sup>74</sup> การบัญญัติเกี่ยวกับของหมั้นเช่นนี้จะมีความสำคัญเมื่อมีการละเมิดสัญญาการหมั้นในกรณีที่ไม่มีงานแต่งงาน กรรมาธิการได้กล่าวถึงหลักในการพิจารณาร่างกฎหมายนี้ว่า “ได้ยึดจารีตประเพณีของเราเป็น

<sup>71</sup> คำอภิปรายของ ดลย์ ดวงเกิด (พรรคกิจสังคม, ร้อยเอ็ด), 9 กันยายน 2519.

<sup>72</sup> คำอภิปรายของ แคล้ว นรปดี (ขอนแก่น), 9 กันยายน 2519.

<sup>73</sup> คำอภิปรายของ มานิตย์ พรหมมานนท์ (ศรีสะเกษ), 9 กันยายน 2519.

<sup>74</sup> คำอภิปรายของ สอนง ตูจินดา (กรรมาธิการ), 9 กันยายน 2519.

หลัก แต่ในทางเดียวกันเราก็ต้องคำนึงด้วยว่าการที่เราเอาจารีตประเพณีนั้นใส่ไปจะขัดต่อรัฐธรรมนูญในเรื่องที่ว่าชายหญิงเท่าเทียมกันหรือไม่<sup>75</sup>

ความไม่สอดคล้องระหว่างประเพณีและวิถีปฏิบัติที่เป็นอยู่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ชายหญิงกับหลักการความเสมอภาคเท่าเทียม ได้เป็นปัญหาสำคัญในการแก้ไขกฎหมายนี้ในหลายประเด็น ที่น่าสนใจก็คือกรรมาธิการเลือกจะรักษาประเพณีในเรื่องการหมั้น ซึ่งขัดแย้งกับการแก้ไขวิถีปฏิบัติเดิมหลายประการโดยอ้างอิงว่าเป็นการสร้าง ความเท่าเทียม และไม่ได้ให้เหตุผลชัดเจนว่าทำไมจึงเลือกทำตามประเพณีในเรื่องนี้ แต่แก้ไขในทางที่ขัดประเพณีในเรื่องอื่น คำถามที่สำคัญก็คือในเมื่อระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศในสังคมไทยเอื้อประโยชน์ต่อผู้ชาย การพยายามจะรักษาประเพณีบางแง่มุมไว้หมายถึงการทำให้ความไม่เท่าเทียมดำรงอยู่ต่อไปด้วยหรือไม่ กรรมาธิการที่ชี้แจงในประเด็นเรื่องการหมั้นและของหมั้นนั้นเป็นกรรมาธิการชายทั้งสิ้น การที่นักการเมืองหญิงมองประเด็นนี้ไม่ต่างจากนักการเมืองชาย น่าจะแสดงว่านักการเมืองหญิงไม่ได้ตั้งคำถามหรือต้องการจะเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติในเรื่องเพศหลายประการ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทที่ควรจะเป็นของชายหญิงที่กำหนดว่าฝ่ายชายเป็นฝ่ายริเริ่มความสัมพันธ์และฝ่ายหญิงรอที่จะตอบสนอง

ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในของหมั้นและสินสอดในกรณีที่ไม่เกิดการแต่งงานก็เป็นเรื่องที่ถูกแย้งว่าเอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายหญิงมากกว่า เช่นการบัญญัติว่าถ้าฝ่ายชายเสียชีวิตก่อนการสมรสฝ่ายหญิงไม่ต้องคืนของหมั้น คำชี้แจงในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นมาตรฐานที่แตกต่างของชายหญิง ผู้หญิงถูกมองว่าเป็นฝ่ายเสียเปรียบในเรื่องที่เกี่ยวกับการหมั้นการสมรสอยู่มาก เรื่องเพศที่หมายรวมถึงการหมั้นและการแต่งงานทำให้ผู้หญิงเปราะบางเสียหาย การมองเช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งของระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศที่มองผลกระทบของเรื่องเพศสำหรับชายหญิงแตกต่างกัน ผู้หญิงจะอ่อนไหวต่อความเสียหายนานาประการจากเรื่องเพศเพราะการแบ่ง "หญิงดี-หญิงเลว" โดยใช้เกณฑ์ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมในเรื่องเพศของผู้หญิง ความดีงามและการยอมรับนับถือในตัวผู้หญิงขึ้นอยู่กับการรักษาความ

<sup>75</sup> คำอภิปรายของ สอนง ตูจินดา (กรรมาธิการ), 9 กันยายน 2519.

บริสุทธิ์และการอยู่ในร่องในรอยในเรื่องเพศของผู้หญิง<sup>76</sup> ดูเหมือนสิทธิที่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงในทางการเมืองไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจคุณค่าและความดีงามของผู้หญิงจากพฤติกรรมในเรื่องเพศได้

“เราอาจจะมองว่าทุกวันนี้หญิงเท่าเทียมกับชายแล้ว ทำไมหญิงจะมาเอาเปรียบชายอีก เมื่อชายตายก็ต้องกินของหมั้นให้ทายาทของฝ่ายชาย เมื่อหญิงตายยังงี้ก็ต้องกินให้ฝ่ายชายโดยไม่มียกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น... กรรมวิธีการไม่ลืมหืมที่จะมองสภาพสังคมตามความจริง ยืนอยู่บนโลกความจริงว่าถึงหญิงจะมีสิทธิเหนือกว่าชายหรือเท่าเทียมชายอย่างไรก็ตาม แต่โดยแท้จริงในโลกของความจริงนั้นหญิงยังอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบกว่าชายในด้านชื่อเสียง... ถ้าหญิงกับชายไปทำอะไรสักอย่างหนึ่งในลักษณะอย่างเดียวกัน เดินเข้าไปในโรงแรม ชายเดินเข้าไปในโรงแรมและออกมาจากโรงแรมเสียหายอะไรทำไร แต่ถ้าหญิงสักคนหนึ่งเดินเข้าไปในโรงแรมและออกมาจากโรงแรม ชาวบ้านได้เห็นเข้าสักคนหนึ่ง ถ้าเป็นตำบลเล็ก ๆ ไม่ถึงวันหรือครึ่งวันกระจายข่าวทั่วไปแล้ว ในสภาพสังคมปัจจุบันต้องยอมรับความจริงว่าหญิงอยู่ในฐานะเสียเปรียบกว่าเราในแง่ชื่อเสียงเกียรติคุณ ถ้าทำสิ่งที่เสมอเหมือนกัน สมมติขายไปหมั้นหญิง... มีการเลิกหมั้นโดยวิธีใดก็ตาม... ฝ่ายไหนเป็นผู้ที่จะต้องมาหมองในฐานะเป็นผู้มีปมด้อยในสังคมมากกว่ากัน... เมื่อชายหมั้นหญิงถ้าชายตาย หญิงตกเป็นหม้ายชั้นหมาก สภาพสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมบ้านนอกสังคมเริ่มซบเซาซบเซาแล้ว ชาวบ้านเริ่มซบเซาซบเซาแล้ว ยายนี้ยังไม่ทันแดง ยังไม่ทันมีผ้าเริ่มกินกันหมั้นแล้ว แต่ถ้าหญิงตายความรู้สึกจะไม่มีกับชายมากนัก... คนไทย 43 ล้านคนนั้นมีสักกี่คนครับ ผู้หญิงไทยที่เท่าเทียมทุกสิ่งทุกอย่างกับชาย สิบบุหรี กินเหล้า เดินร่ำ สังคมนี้อาจมีอยู่บ้างที่สังคมกรุงเทพฯ สังคมกลุ่มเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ถึง 1 เปอร์เซ็นต์ หรือ 2 เปอร์เซ็นต์ของสังคมคนทั่วประเทศ... สังคมบ้านนอกที่หญิงอยู่ในฐานะที่ต้องยอมรับสภาพที่สังคมมองในแง่อ่อนแอกว่าจะตกเป็นผู้เสียหายได้มากกว่า... กรรมวิธีการจึงเห็นว่าถ้าจะมีการหมั้นกันแล้ว หญิงตาย... ฝ่ายหญิงต้องกินของหมั้นให้กับฝ่ายชาย ถ้าชายตาย หญิงอยู่ในฐานะหม้ายชั้นหมาก กระผมคิดว่าไม่เพียงแต่ของหมั้นนั้นจะอยู่ในฐานะเป็นที่ระลึกของชายคนรักที่ตายไปเท่านั้น สิ่งซึ่งไปกว่านั้นสิ่งนี้จะเป็นการชดเชยพอสมควร ให้กับหญิงที่ต้องอยู่ในฐานะเป็นผู้ที่ถูกสังคมมองไปในแง่ที่ไม่เป็นมงคลนัก”<sup>77</sup>

<sup>76</sup> Laurie Shrage, *Moral Dilemmas of Feminism: Prostitution, Adultery and Abortion* (New York: Routledge, 1994), p. 135.

<sup>77</sup> คำอภิปรายของ ขวน หลีกภัย (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม), 9 กันยายน 2519.

คำชี้แจงของชวน หลีกภัย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้นในฐานะกรรมการ โดยการ “รากฐานแห่งความเป็นจริง” เช่นนี้ ทำให้มีการตั้งข้อสังเกตถึงความยุ่งยากของการพยายามจะแก้ไขกฎหมายให้เกิดความเท่าเทียมโดยไม่พิจารณาสภาพสังคมว่า “คุณหญิงคุณนายทั้งหลายที่ลุกขึ้นเรียกร้องสิทธิของสตรีได้สำนึกเสียว่า การที่ท่านเรียกร้องมานั้น มันได้ก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากมากเพียงไรประมวลกฎหมายฉบับนี้จะเกิดประโยชน์กับประชาชนโดยเฉพาะสตรีส่วนรวมโดยทั่วไปซึ่งอาศัยอยู่ตามชนบทนั้นก็หาไม่ ประโยชน์นั้นมันมีขึ้นแค่เพียงได้หน้าได้ตาของบุคคลเล็กน้อยเท่านั้น”<sup>78</sup>

ประเด็นที่มีผู้โต้แย้งมากอีกประเด็นหนึ่งในเรื่องเกี่ยวกับการหมั้น คือการให้สิทธิแก่ชายคู่หมั้นเรียกร้องค่าทดแทนจากชายอื่นที่ได้ร่วมประเวณีกับหญิงคู่หมั้นโดยรู้หรือควรจะรู้ว่าหญิงได้หมั้นแล้ว การเรียกร้องค่าเสียหายนี้ชายคู่หมั้นต้องเลิกการหมั้นก่อน แต่ร่างกฎหมายไม่ได้ให้สิทธิเช่นเดียวกันกับฝ่ายหญิง ทำให้ถูกตั้งคำถามว่าเป็นการส่งเสริมการกดขี่ทางเพศเพราะผู้ชายยังเป็นฝ่ายได้เปรียบ นอกจากนี้ยังมีผู้แย้งว่าการหมั้นไม่ได้เป็นการรับรองสิทธิการร่วมประเวณีของชายหญิงที่เป็นคู่หมั้น แต่เป็นสถานะการเตรียมพร้อมก่อนแต่งงาน “ชายคู่หมั้นจึงไม่มีสิทธิที่จะถือว่าการร่วมประเวณีกับหญิงคู่หมั้นของตนนั้นเป็นสิทธิผูกขาดแต่ผู้เดียว เมื่อมีผู้ใดมาละเมิดสิทธินี้จึงสามารถฟ้องร้องเรียกค่าทดแทนจากชายอื่นได้”<sup>79</sup> ถ้าจะให้มีการฟ้องร้องเช่นนั้นได้ต้องออกกฎหมายว่าการหมั้นเป็นการผูกพันทางด้านประเวณีก่อนการสมรส ผู้อภิปรายบางคนเสนอว่าผู้หญิงที่มีคู่หมั้นแล้วยัง ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่บอกให้ชายอื่นรู้ได้ เช่น ไม่มีการเปลี่ยนคำนำหน้านาม ผู้ชายบางคนอาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์ไปมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงหมั้นหมายแล้วได้ แต่ฝ่ายหญิงรู้ตัวเองดีว่ามีคู่หมั้นแล้วจึงควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำทางเพศนั้น ดังนั้นจึงเสนอให้ชายคู่หมั้นฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากหญิงคู่หมั้นเองไม่ใช่เอาผิดกับบุคคลที่สาม ความชัดเจนว่าผู้หญิง เป็นของ’ ผู้ชายคนใดที่ถูกหยิบยกในการอภิปรายจะเป็นหลักการสำคัญในการพิจารณาความผิดเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศในกฎหมายของรัฐ หลักการเช่นนี้สะท้อนการให้ความสำคัญ

<sup>78</sup> คำอภิปรายของ ปิยะพันธุ์ รัชการณ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 9 กันยายน 2519.

<sup>79</sup> คำอภิปรายของ สริน ก้องกฤษฏา (พรรคประชาธิปัตย์, ระยอง), 9 กันยายน 2519.

สำคัญกับชายที่เป็นเจ้าของประเวณีของผู้หญิงมีสิทธิอย่างชอบธรรมในการร่วมเพศกับผู้หญิงที่ตนเป็นเจ้าของ การร่วมเพศจะเป็นความผิดถ้าผู้ชายกระทำต่อผู้หญิงที่ไม่ใช่ 'ของตน'<sup>80</sup> ดังนั้นการกำหนดให้ชัดเจนว่าผู้ชายมีสิทธิเหนือประเวณีของผู้หญิงหรือไม่จึงมีความสำคัญ ความเชื่อเช่นนี้ปรากฏในการแสดงความกังวลของผู้อภิปรายบางคนว่าฝ่ายชายที่ "รู้เท่าไม่ถึงการณ์" จะเสียเปรียบถ้ากฎหมายบัญญัติเช่นนี้

การมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนการแต่งงานนับเป็นความผิดร้ายแรงของผู้หญิง ความประพฤตินี้เป็นเงื่อนไขที่ผู้ชายยกเลิกการหมั้นได้และเรียกร้องค่าเสียหายจากชายอื่นที่มาร่วมประเวณีกับหญิงคู่หมั้นของตนได้ ร่างกฎหมายกำหนดว่าในการเรียกร้องค่าเสียหายชายคู่หมั้นต้องเลิกการหมั้นเสียก่อน แต่ก็มี การเสนอกรณียกเว้นที่ใช้ความต้องการของชายคู่หมั้นเป็นตัวตั้ง สำหรับกรณีเหล่านี้ผู้ขอแปรญัตติเห็นว่ากฎหมายไม่ควรบังคับให้เลิกการหมั้นก่อนจึงจะเรียกร้องค่าเสียหายจากชายอื่น ถ้าผู้หญิงกลับเนื้อกลับตัวหรือขอขมาผู้ชายอาจให้อภัยและยังรักผู้หญิงอยู่<sup>81</sup> หรือหญิงคู่หมั้นอาจไปถูกบังคับข่มขืน ฝ่ายชายอาจยกโทษให้ได้<sup>82</sup> สำหรับกรณีการร่วมเพศที่เป็นการข่มขืนกรณีการได้ชี้แจงว่าไม่เข้าข่ายมาตรา นี้อยู่แล้ว จึงเลิกสัญญาหมั้นและฟ้องร้องชายอื่นไม่ได้

...ในหมวดว่าด้วยการหมั้นนั้น กฎหมายได้วางหลักออกไป  
ในลักษณะต่าง ๆ กัน ลักษณะของการที่จะคุ้มครองฝ่ายชายคู่  
หมั้นในกรณีที่มีเหตุการณ์สำคัญที่เกิดจากการหมั้นก็ดี หรือเมื่อ  
ฝ่ายหนึ่งประพฤติไม่ดี ถึงแก่ความตายก็ดี ได้วางหลักต่าง ๆ ไว้  
อย่างละเอียดอ่อนโดยยึดจารีตประเพณี โดยการเคารพถึงการยก  
ย่องเกียรติแก่ผู้หญิง โดยการที่จะป้องกันไม่ให้บุคคลอื่นเข้ามา  
ล่วงเกินสิทธิของบุคคลอื่นโดยง่าย เป็นการปรามหรือเป็นการ  
สอนให้รู้จักเคารพสิทธิของบุคคลอื่น"<sup>83</sup>

สิทธิที่ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายในประเด็นนี้เป็นของฝ่ายชาย ซึ่งสะท้อนความเชื่อเดิมที่ว่าผู้ชายเป็นเจ้าของผู้หญิงและผูกขาดสิทธิในประเวณีของผู้หญิงที่เป็นของเขา ชายอื่นที่มาร่วมเพศกับหญิงคู่หมั้นไม่ว่าจะเป็นการสมยอมหรือการ

<sup>80</sup> Eric Reitan, 'Rape as an Essentially Contested Concept,' *Hypatia* 16, no.2 (Spring 2001): 51.

<sup>81</sup> คำอภิปรายของ แคล้ว นรปดี (ขอนแก่น), 9 กันยายน 2519.

<sup>82</sup> คำอภิปรายของ พันเอก สมคิด ศรีสังคม (อุดรธานี), 9 กันยายน 2519.

<sup>83</sup> คำอภิปรายของ สมภพ ไตรระกิตย (กรมการฯ), 9 กันยายน 2519.

เข้มข้นบังคับจึงเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ชาย โดยการละเมิดผู้หญิงไม่ถูกมองเห็น หรือนับเป็นประเด็นที่กฎหมายให้ความสำคัญ

ในขณะที่การมีความสัมพันธ์ทางเพศหรือการร่วมเพศก่อนการแต่งงานกับผู้อื่นจะเป็นบาปผิดอย่างใหญ่หลวงสำหรับผู้หญิง จนถึงกับบัญญัติให้เป็นเหตุยกเลิการหมั้นได้ การมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานกลับเป็นเรื่องที่ยอมรับได้และเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับผู้ชาย มาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องพฤติกรรมทางเพศนี้เป็นเหตุผลที่กฎหมายไม่ให้สิทธิในลักษณะเดียวกันกับผู้หญิงในการเรียกค่าเสียหายจากหญิงอื่นที่มาร่วมประเวณีกับชายคู่หมั้นของเธอ กรณีการเห็นว่าการให้สิทธิอย่างเดียวกันกับผู้หญิงจะเป็นปัญหาเพราะ “ร่วมประเวณีครั้งเดียวสองครั้ง หญิงคู่หมั้นก็มีสิทธิไปฟ้องชาย (หญิง?) ที่มาร่วมประเวณีได้ มันจะเกินเหตุผลไป”<sup>84</sup> “ในโลกของความเป็นจริง...มันเป็นไปได้ ถ้าเชื่อว่าชายคู่หมั้นจะไปร่วมประเวณีกับหญิงโสเภณีสักครั้งเดียวเราก็จะไปฟ้องเรียกค่าทดแทน”<sup>85</sup> การมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการสมรสเป็นเรื่องที่ถูกคาดหวังทั้งโดยผู้ชายและผู้หญิงว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้ชายกระทำอยู่แล้วและไม่ถูกมองว่าเป็นปัญหา แต่ผู้หญิงกระทำอย่างเดียวกันไม่ได้ การตีค่าทางศีลธรรมของพฤติกรรมทางเพศอย่างเดียวกันแตกต่างกันสำหรับชายหญิงกลับ ไม่ถูกมองว่าเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียม การแก้ไขกฎหมายที่กระทบกับความสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อสร้างความเท่าเทียมระหว่างชายหญิงไม่ได้ตั้งคำถามกับหลายแง่มุมที่เกี่ยวกับมาตรฐานต่างระดับในเรื่องเพศ ความเท่าเทียมในมุมมองนี้ยังยึดกรอบเรื่องเพศที่ชอบธรรมที่มีกฎเกณฑ์และการให้ค่าที่ต่างกันสำหรับการกระทำของชายหญิง

การสมรสซ้อน: กฎหมายครอบครัวกับวิถีปฏิบัติของคนในสังคมไทย

ประเด็นสำคัญประการหนึ่งในการแก้ไขบรรพ 5 ในปีพ.ศ. 2519 คือการจัดการกับการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานของผู้ชายซึ่งเป็นแง่มุมหนึ่งของทวิมาตรฐานในเรื่องเพศที่ถูกตั้งคำถามและพยายามจะแก้ไขโดยกฎหมาย แม้ว่ากฎหมายครอบครัวพ.ศ. 2478 จะรับรองระบบผัวเดียวเมียเดียว แต่วิถีปฏิบัติของคนในสังคมยังเป็นไปตามระบบผัวเดียวหลายเมีย ร่างแก้ไขกฎหมายครอบครัว

<sup>84</sup> คำอภิปรายของ พานิช สัมภาคปต์ (กรรมการ), 9 กันยายน 2519.

ครัวที่เข้าสู่สภาพในปีพ.ศ. 2519 ห้ามการสมรสซ้อน ซึ่งกลายเป็นประเด็นที่มีการอภิปรายอย่างกว้างขวางและมีแง่มุมที่น่าสนใจหลายประการ การมีความสัมพันธ์นอกสมรสของผู้ชายถูกพูดถึงในลักษณะที่เป็นปัญหาระหว่างผู้หญิง ไม่ใช่ปัญหาระหว่างชายหญิง การแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกันระหว่างปิยะณัฐ รัชราภรณ์ และชวน หลีกภัย ในประเด็นนี้ให้ภาพของครอบครัวไทยและความสัมพันธ์ชายหญิงที่แตกต่างกัน ปิยะณัฐเห็นว่ากฎหมายเปลี่ยนแปลง 'ความจริง' ของสังคมที่มีวิถีปฏิบัติแบบผ้าเดี๋ยหลายผืนไม่ได้ และกลายเป็นการคุ้มครองผู้หญิงบางคนโดยละเลยผู้หญิงที่ไม่ได้อยู่ในรูปแบบความสัมพันธ์ที่กฎหมายรับรอง กฎหมายเดิมได้ห้ามการสมรสซ้อนอยู่แล้วแต่ไม่เป็นผลในทางปฏิบัติ ผู้ชายยังมี 'อนุภรรยา' แต่กฎหมายไม่ยอมรับสิทธิของผู้หญิงที่ไม่ใช่ภรรยาหลวง ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมระหว่างผู้หญิงที่ต่างก็เป็นภรรยาของผู้ชายคนเดียวกัน ทั้งที่ 'เมียน้อย' ควรได้รับการปกป้องสิทธิและคุ้มครองโดยรัฐเช่นกัน

การพยายามเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงชายให้เท่าเทียมกัน "ลืมนึกไปว่าสิทธิของผู้หญิงนั้นมันไม่เท่ากันอยู่แล้ว ทำไมไม่ยกฐานะของสตรีซึ่งเป็นบุคคลเพศเดียวกันให้มีสิทธิเท่าเทียมกันบ้าง... ผู้หญิงหลายคนอยู่ในฐานะอนุภรรยา... โดยที่ตัวเองนั้นเป็นภรรยาแต่ไม่มีกฎหมายรับรอง กฎหมายไปพยายามลิดรอนความเป็นจริง"<sup>86</sup> การไม่ยอมรับความเป็นจริงของสังคมไทยเป็นเพราะ "ผู้หญิงกับผู้หญิงมองกันเองนั้นหาได้ด้วยคามบริสุทธิ์ใจไม่ มองด้วยความมีกิเลส มีตัณหา มีความอิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน ความรู้สึกลึกซึ้งที่คนจะมองผู้หญิงได้ดีที่สุดก็คือผู้ชายมอง"<sup>87</sup>

ประเด็นของปิยะณัฐแสดงให้เห็นว่ากฎหมายของรัฐไทยคุ้มครองผู้หญิงที่อยู่ในการแต่งงาน ผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์ทางเพศในกรอบที่รัฐรับรองว่าถูกต้องชอบธรรมได้รับสิทธิและการคุ้มครองป้องกันจาก รัฐให้รางวัลกับ "หญิงดี" และละเลยผู้หญิงที่ไม่ประพฤติตนให้อยู่ในกรอบของเรื่องเพศที่ชอบธรรม กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการกำกับพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิง โดยมีผู้หญิง

<sup>85</sup> คำอภิปรายของ ผณินทรา ภักเกษม (กรรมวิธีการ), 9 กันยายน 2519.

<sup>86</sup> คำอภิปรายของ ปิยะณัฐ รัชราภรณ์ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 10 กันยายน 2519.

<sup>87</sup> คำอภิปรายของ ปิยะณัฐ รัชราภรณ์ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 10 กันยายน 2519.

จำนวนมากในสังคมให้ความร่วมมือด้วยการประพฤติอยู่ในร่องในรอยของความ เป็น 'หญิงดี' ที่ควบคุมเรื่องเพศของตนให้อยู่ในกรอบที่เป็นที่ยอมรับอย่างเข้มงวด การมีความสัมพันธ์ซ้อนได้กลายเป็นปัญหาหรือความขัดแย้งระหว่างผู้หญิงที่ต่อสู้ แย่งชิงกัน โดยผู้ชายไม่ได้ถูกมองในฐานะคู่กรณีในการต่อสู้แย่งชิงนี้

ภาระของการป้องกันการมีคู่ซ้อนถูกผลักให้เป็นของฝ่ายหญิงเพราะ กฎหมายไม่ได้ให้สิทธิใด ๆ ในกรณีที่ผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับผู้ชายที่แต่งงานแล้ว ในการพิจารณาประเด็นว่าด้วยความเป็นโมฆะของการสมรสในกรณีการสมรส ซ้อน กรรมการหญิงเสนอว่าผู้หญิงควรจะพิจารณาให้ดีก่อนจะแต่งงานว่าผู้ชาย มีคู่สมรสอยู่หรือไม่ 'ฝ่ายหญิงจะต้องมีการพิจารณาพิจารณามากขึ้นว่า การที่ตัวเองจะ ตกหลุมพลุ่งขึ้นกับใครมันจะต้องพิจารณา จะต้องใครควรอยู่อย่างรอบคอบว่าจะ ต้องไม่ตกไปเป็นอนุภรรยาของใคร เพราะถ้าหากว่าเธอต้องตกไปเป็นอนุภรรยา แล้ว เธอจะ ไม่มีสิทธิในการที่จะเรียกร้องค่าเลี้ยงดูใด ๆ ทั้งสิ้น'<sup>88</sup> ความรับผิดชอบ ในการป้องกันไม่ให้เกิดความสัมพันธ์ซ้อนจึงตกอยู่แก่ฝ่ายหญิงที่ต้องระมัดระวัง เพื่อจะไม่ไปมีความสัมพันธ์กับผู้ชายที่แต่งงานแล้ว

ปิยะนุสรณ์เสนอว่าการอนุญาตให้มีคู่ซ้อนถ้าคู่เดิมยินยอมจะเป็นการ 'เปิด โอกาสให้เรายอมรับสภาพความจริงของสังคมกัน เพราะเหตุว่าทุกวันนี้กฎหมาย เราไม่ยอมรับรอง เมื่อไม่รับรองก็ห้ามไม่ให้มี เมื่อมีไม่ได้ก็ต้องไปมีซุกกิมซ้อนไป แอบไว้บ้านโน้นบ้านนี้บ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวก็เกิดความ ระหองระแหงกัน สถานะของเมียหลวงกับภรรยาน้อย... ก็ไม่มีความเข้าใจซึ่งกันและ กัน มีแต่ที่จะให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน แล้วก็หาตัวกระแวงกันจนถึงเกิดปัญหา สังคมมากมายเกิดขึ้น'<sup>89</sup> ปัญหาที่ตามมาก็คือลูกที่เกิดจากภรรยาที่ไม่ได้แต่งงาน โดยชอบด้วยกฎหมาย ถือว่าเป็นลูกนอกสมรสที่กฎหมายไม่รับรอง ความไม่สอดคล้องระหว่างกฎหมายกับวิถีชีวิตของคนในสังคมทำให้เกิดปัญหาตามมาหลาย ประการ เช่นการที่กฎหมายครอบครัวไม่ยอมรับใน "ความเป็นจริง" ของลักษณะ ครอบครัวไทยจึงทำให้เกิดปัญหาระหว่างชายหญิง ปิยะนุสรณ์มองว่าสังคมไทยแต่

<sup>88</sup> ผณิตรา ภัคเกษม (เชียงใหม่, กรรมการ), 10 กันยายน 2519.

<sup>89</sup> คำอภิปรายของ ปิยะนุสรณ์ รัชการณ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 10 กันยายน 2519.

เดิมผู้ชายมีภรรยาหลายคนก็ไม่ทำให้เกิดปัญหาสังคม “แต่เมื่อเรารับเอาความคิดของชาวตะวันตกเข้ามาเนะครับ... ความคิดประเพณีนิยมและความรู้สึกของเรานั้นรับเขามานั้น ไม่สนิทสนม ทำให้มีปัญหาสังคมเกิดขึ้นมากมาย... ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวแตกร้าง...”<sup>90</sup> การมีภรรยามากกว่าหนึ่งคนของผู้ชายกลายเป็น ‘ปัญหา’ เพราะกรอบความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ ‘นำเข้า’ จากตะวันตก ในขณะที่กรอบเรื่องเพศของไทยแต่เดิมให้ความหมายของการมีความสัมพันธ์ซ้อนของผู้ชายว่าเป็นเรื่องปกติและธรรมดา แต่ไม่เปิดให้ผู้หญิงทำอย่างเดียวกัน

ชวน หลีกภัยได้ประเด็นของปิยะณัฐโดยเชื่อมโยงกรอบที่เปิดให้คนมีความสัมพันธ์ซ้อนนอกการแต่งงานเข้ากับหลักความเสมอภาคระหว่างชายหญิงว่า การให้สิทธิในการมีคู่ซ้อนถ้าคู่เดิมยินยอมจะจำกัดเฉพาะผู้ชายไม่ได้ แต่ต้องให้สิทธิเดียวกันนี้กับผู้หญิงด้วย ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมเหละไว้ระเบียบในเรื่องเพศของคนในสังคม

“วันไหนภรรยาเกิดเบื่อหน้าสามีขออนุญาตสามีขอไปมีผัวใหม่อีกคนหนึ่ง... ลองนึกสภาพสังคมแบบที่ท่านต้องการแปรรูปดูดีดูจะเป็นอย่างไร... 40 กว่าปีมาแล้ว ที่มีความคิดเรื่องผัวเดียวเมียเดียว กระหม่อมยอมรับว่าในสังคมไทยมีอยู่จริงที่มีหลายเมีย แต่นั่นเป็นข้อยกเว้นของสังคม กฎหมายจะไปยอมรับข้อยกเว้นของสังคมให้มากถูกต้อง ในสิ่งที่ผิดเพื่อให้มากถูกต้องนั้น กระบวนการไม่เห็นด้วย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการเห็นว่าถ้ายอมรับตามคำแปรญัตติของท่าน สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่พัฒนาการในทางดีงามมาตลอดเวลานั้นจะต้องเหลวแหลก และต้องย้อนกลับไปสู่ความหายนะ ย้อนกลับไปสู่ยุคของการที่คนเริ่มจะเปลี่ยนสภาพจากสัตว์มาเป็นคนอีกครั้งหนึ่ง”<sup>91</sup>

ข้อโต้แย้งของชวนสะท้อนมาตรฐานที่แตกต่างกันในเรื่องเพศของชายหญิง การมีคู่ซ้อนของผู้หญิงเป็นเรื่องที่เลวร้ายกว่าการกระทำแบบเดียวกันของผู้ชาย ปรากฏการณ์การมีคู่ซ้อนหรือความสัมพันธ์ซ้อนที่สะท้อนในคำอภิปรายของชวนและปิยะณัฐมีความแตกต่างกัน แม้ว่าต่างก็ยอมรับว่าครอบครัวไทยยังไม่ได้ยึดระบบผัวเดียวเมียเดียวอย่างเคร่งครัด ประเด็นที่มองต่างกันก็คือการมีหลายเมียเป็นเรื่องปกติของผู้ชายส่วนใหญ่หรือเป็นกรณียกเว้น ทั้งสองฝ่ายมองการจัดการ

<sup>90</sup> ปิยะณัฐ รัชราภรณ์ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 10 กันยายน 2519.

พฤติกรรมของคนในสังคมต่างกันด้วย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่ากฎหมายควรจะสะท้อนและยอมรับวิถีปฏิบัติทางเพศของคนในสังคมอย่างที่เป็นอยู่ อีกฝ่ายเชื่อว่ากฎหมายควรจะวางมาตรฐานทางเพศที่เห็นว่าดีงามเพื่อเป็นหลักให้คนปฏิบัติตาม เช่นการรับรองความสัมพันธ์แบบผัวเดียวเมียเดียว และมีข้อบังคับต่าง ๆ ในรูปของอภิสิทธิ์และการลงโทษเพื่อให้คนประพฤติอยู่ในกรอบที่รัฐรับรอง

### ความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานในฐานะเหตุหย่า

การเพิ่มเติมให้การมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานของผู้ชายเป็นเหตุผลที่ภรรยาขอหย่าขาดจากสามีได้ เป็นอีกแง่มุมหนึ่งของร่างแก้ไขบรรพ 5 ที่มีการอภิปรายโต้แย้งกันอย่างกว้างขวาง บรรพ 5 เดิมได้บัญญัติให้ผู้ชายหย่าขาดจากภรรยาได้ถ้าภรรยามีชู้ แต่ไม่ได้ให้สิทธิอย่างเดียวกันกับผู้หญิง การแก้ไขกฎหมายให้เกิดความเท่าเทียมได้เพิ่มเหตุหย่าใหม่โดยกำหนดว่า “สามีสมสู่หญิงอื่นหรือภริยามีชู้ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้” แต่คณะกรรมการการเปลี่ยนคำว่าสมสู่เป็น “อุปการะเลี้ยงดูและยกย่องหญิงอื่นฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ” การโต้แย้งและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นนี้ สะท้อนภาพที่น่าสนใจเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องครอบครัวและความสัมพันธ์ รวมทั้งมาตรฐานที่แตกต่างเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของชายหญิงในสังคม ที่ทำให้การพยายามสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมตามรัฐธรรมนูญเป็นไปได้ยาก

บรรพ 5 ฉบับเดิมบัญญัติว่าผู้หญิงสมสู่กับชายอื่นแม้เพียงครั้งเดียวสามีก็หย่าได้ กรรมการหญิงบางคนต้องการให้เกณฑ์เดียวกันนี้เป็นเหตุหย่าที่ภรรยาจะฟ้องร้องเพื่อหย่าขาดจากสามีได้เช่นเดียวกัน การแก้ไขให้การมีความสัมพันธ์ช่อนเป็นเหตุหย่าสำหรับทั้งสามีและภรรยา ทำให้ต้องมีการนิยามว่าการกระทำหรือพฤติกรรมเช่นไรจึงจะนับว่าเป็นการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานที่ผู้หญิงใช้เป็นเหตุหย่าได้ เนื่องจากในภาษาไทยคำว่า “มีชู้” ไม่ได้หมายรวมถึงผู้ชายที่ไปมีความสัมพันธ์นอกสมรสและพฤติกรรมทำนองนี้ของผู้ชายก็เป็นเรื่องที่กรอบเรื่องเพศของสังคมยอมรับและคาดว่าจะต้องมี กรรมการชายมองว่าการสมสู่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต้องมีลักษณะของความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องด้วย

<sup>91</sup> คำอภิปรายของ ขวน หลีกภัย (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม), 10 กันยายน 2519.

จึงได้บัญญัติเป็น “อุปการะเลี้ยงดูและยกย่องหญิงอื่นฉันภรรยา” คณะกรรมาธิการมีความเห็นต่างกันเกี่ยวกับการนิยามเช่นนี้ และกรรมาธิการหญิงบางคนได้สงวนคำแปรญัตติไว้ด้วย ทำให้มีการโต้เถียงแลกเปลี่ยนกันอย่างกว้างขวางในการพิจารณาประเด็นนี้ในสภา

ข้อเสนอที่สำคัญคือการให้เปลี่ยนคำเชื่อมจาก “และ” เป็น “หรือ” การกระทำเพียงอย่างเดียวหนึ่งของผู้ชายคืออุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้หญิงอื่น เพียงพอที่ภรรยาจะป้องกันได้ โดยยกตัวอย่างกรณีที่ผู้หญิงที่ผู้ชายไปมีความสัมพันธ์นอกสมรสด้วยอาจมีฐานะดีไม่ต้องให้ผู้ชายส่งเสียเลี้ยงดู แต่ออกงานสังคมและผู้ชายยกย่องเหมือนเป็นภรรยา ทำให้ภรรยาหลวมสะเทือนใจก็ควรจะป้องกันได้ และเสริมว่าการเขียนกฎหมายเช่นนี้ ไม่ได้เป็นการส่งเสริมให้มีการป้องกันมากขึ้น แต่เป็นการให้ทางออกในกรณีที่ผู้หญิงเจ็บช้ำน้ำใจอย่างใหญ่หลวง จากการกระทำของสามี “ในชีวิตประจำวันของคนไทยเราโดยทั่วไปจะไม่ได้นั่งเปิดกฎหมายนี้ ในการที่จะอยู่ร่วมชีวิตกับสามีตน แต่จะใช้เหตุและผลเท่านั้น... ผู้หญิงส่วนใหญ่มีความห่วงใยในเรื่องครอบครัว เรื่องลูกเป็นอย่างยิ่ง ถ้าจะป้องกันก็ต้องหมายความว่า เป็นเหตุสุดวิสัยที่จะเหลืออดเหลือทนแล้ว”<sup>92</sup>

จินตนา เรื่องกาญจนาเศรษฐ์ จินดารัตน์ เห็นว่าการกำหนดเหตุหย่าที่ต่างกันสำหรับผู้ชายและผู้หญิงสะท้อนมาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องพฤติกรรมทางเพศ การที่ภรรยา “มีชู้” ซึ่งหมายถึงการที่ผู้หญิงไปรวมประเวณีกับชายอื่นแม้เพียงครั้งเดียวสามีก็ป้องกันได้ แต่การมีความสัมพันธ์ช่อนของชายที่ภรรยาจะอ้างอิงเป็นเหตุหย่าได้ต้องมีองค์ประกอบมากกว่า นิยามของการมีความสัมพันธ์ช่อนของชายหญิงยังแตกต่างกันอยู่มาก ซึ่งไม่ได้กระทบกับพฤติกรรมหลายรูปแบบที่เป็นเรื่องเพศนอกการแต่งงานของผู้ชาย อย่างเช่นการซื้อบริการทางเพศ “สังคมไทยไม่รับรองให้ผู้หญิงไปรวมประเวณีกับชายอื่น ขณะที่ยังมีสามีเป็นตัวตนและยังไม่ได้หย่าขาดจากกัน แต่การที่ทานทั้งหลายจะไปยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงบางคนเพียงบางครั้งบางคราว แต่ไม่ได้ไปเลี้ยงดู ไม่ได้ไปซื้อบ้านให้อยู่ ไม่ได้ไปซื้อรถให้ ทางฝ่ายเมีย

<sup>92</sup> คำอภิปรายของ จินตนา เรื่องกาญจนาเศรษฐ์ จินดารัตน์ (พรรคกิจสังคม, สุรินทร์, กรรมาธิการ), 10 กันยายน 2519.

หลวงก็ไม่มีโอกาสฟ้องหย่าท่านได้ เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าท่านเที่ยวเป็นครั้งคราวทางสังคมไทยก็ยอมรับรอง"<sup>93</sup>

ผณินทรา ภัคเกษม กรรมการสิทธิมนุษยชนเห็นว่าน่าจะคงถ้อยคำไว้ตามร่างเดิมคือสามีสมสู่หญิงอื่น เพราะความหมายของคำนี้ตามพจนานุกรมคือการอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา ไม่จำเป็นต้องขยายความโดยกำหนดองค์ประกอบว่าต้องมีการอุปการะและยกย่องด้วย เธอเห็นว่าการที่คณะกรรมการชุดนี้มีผู้ขายมากกว่าผู้หญิง ก็มีผู้หญิงเพียง 7 คนจาก 35 คนและความเห็นแก้ตัวของกรรมการชาย ทำให้มีการขยายความเหตุหย่านี้แทนที่จะใช้คำว่า 'สมสู่' ซึ่งเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ<sup>94</sup>

มีการตั้งข้อสังเกตว่าเรื่องเพศนอกการแต่งงานของผู้ชายอาจไม่ได้เป็นไปโดยเจตนาแต่เป็นความพลั้งเผลอ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาได้ถ้าบัญญัติกฎหมายโดยใช้เกณฑ์เดียวกันสำหรับชายหญิง กรรมการชายได้ชี้แจงโดยอ้างอิงถึงประเด็นที่มีการโต้เถียงเกี่ยวกับความหมายของคำว่า "สมสู่" ในวาระ 1 ว่าจะทำให้เกิดความยุ่งยากในทางปฏิบัติจึงต้องบัญญัติให้ชัดเจน

"คำว่า 'สมสู่' นั้นโดยสามัญสำนึก...เป็นความหมายว่าไปร่วมประเวณีกับฝ่ายหญิงเป็นครั้งคราวในฐานะเป็นคู่ช่อม หรือเป็นคู่เล่น หรือในฐานะเมียน้อย หรือว่าไปอาบอบนวด ไปเจออะไร ๆ เข้าก็เลยพลั้งเผลอ ไปจะโดยเจตนาหรือโดยประมาทก็ตาม ชายได้เสียตัวไป เรียกว่า 'สมสู่'... ท่านรัฐมนตรีชวน [หลีกภัย] ซึ่งเป็นกรรมการอยู่เนืองก็ได้อธิบายว่า คำว่า 'สมสู่' นั้นหมายถึงว่าตามปทานุกรมแปลว่าสมสู่อยู่กับหญิงอื่นฉันสามีภรรยา... ฝ่ายชายนี้เหนื่อยอ่อนเต็มทีจะไปให้เขานวดเสียหน่อย แล้วก็บังเอิญเขานวดเฟ้นไปมาก็บังเอิญเกิดอารมณ์ขึ้นก็พลั้งเผลอไปโดยไม่เจตนาเลย ความจริงก็ซื่อสัตย์คิดถึงทางบ้านดีอยู่ แต่ว่าโดยพลั้งเผลอไปนิดเดียวแหละไปสมสู่เข้าพลาดพลั้งไปเสียแล้ว นี่แหละเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ ไม่แยหรือครับ อย่างนี้มันก็แยกกันหมด"<sup>95</sup>

การโต้เถียงในประเด็นนี้สะท้อนความคาดหวังเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่แตกต่างกันสำหรับชายหญิง เรื่องเพศนอกการแต่งงานของผู้ชายถูกมองว่าเป็น

<sup>93</sup> คำอภิปรายของ จินตนา เรื่องกาญจนเศรษฐ์ จินดารัตน์ (พรรคกิจสังคม, สุรินทร์, กรรมการ), 10 กันยายน 2519.

<sup>94</sup> คำอภิปรายของ ผณินทรา ภัคเกษม (เชียงใหม่, กรรมการ), 10 กันยายน 2519.

เรื่องปกติธรรมดา แม้ว่าหลังจากแต่งงานแล้วผู้ชายก็ยังร่วมประเวณีหรือมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้หญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยา การบัญญัติให้เรื่องเพศนอกสมรสเป็นเหตุหย่าจึงต้องมีการกำหนดรายละเอียดว่าที่ระดับไหนและอย่างไรจึงจะรับไม่ได้ การมีเพศสัมพันธ์นอกการแต่งงานเป็นครั้งคราวออกจะเป็นเรื่องธรรมดาในความเข้าใจของสส.หลายคน จึงต้องมีการเพิ่มเติมรายละเอียดว่าถ้ามีการเลี้ยวและยกย่องหญิงอื่นด้วยจึงจะใช้เป็นเหตุผลในการหย่าขาดได้ การร่วมเพศเพียงอย่างเดียวไม่นับว่าเป็นความผิดร้ายแรงหรือไม่หนักหนาเพียงพอที่จะเป็นเหตุของการสิ้นสุดการสมรส

การใช้ถ้อยคำ “อุปการะเลี้ยงดูและยกย่องหญิงอื่นฉันทริยา” ทำให้เกิดการตั้งข้อสังเกตว่าองค์ประกอบที่ภรรยาจะฟ้องหย่าได้มีถึง 3 ประการคือต้องมีการอุปการะเลี้ยงดู ยกย่องหญิงอื่น และหญิงอื่นเป็นภรรยาของสามี ในขณะที่การมีชู้ของผู้หญิงซึ่งเป็นเหตุหย่าที่เทียบเคียงกัน ได้กับของฝ่ายชายมีเพียงองค์ประกอบเดียวคือการมีเพศสัมพันธ์ก็เข้าข่ายแล้ว<sup>96</sup> มีการตั้งข้อสังเกตว่าในขณะที่คณะกรรมการมารีการอยากเขียนกฎหมายให้ชายหญิงเท่าเทียมกัน แต่ก็ “ยังรักษาความเป็นชายที่อยากจะได้เปรียบชีวิตเข้าไว้จนทำให้กรรมการหญิงเกิดความไม่พอใจ”<sup>97</sup> ความพยายามทำให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศของผู้ชายและผู้หญิงยังคงรักษามาตรฐานต่างระดับในเรื่องเพศไว้ในหลายแง่มุม

พันเอกสมคิด ศรีสังคมเห็นว่าการบัญญัติรายละเอียดของการมีความสัมพันธ์ซ้อนตามร่างกรรมการทำให้ผู้หญิงเสียเปรียบมากในกระบวนการฟ้องร้อง เพราะการอุปการะเลี้ยงดูและการยกย่องหญิงอื่นฉันทริยาเป็นเรื่องที่หาหลักฐานได้ยากมากทำให้ภรรยาฟ้องร้องไม่ได้ ในขณะที่การมีชู้หาหลักฐานพิสูจน์ได้ง่ายกว่าเพราะเพียงมีการร่วมเพศก็นับว่ามีชู้ได้แล้ว พันเอกสมคิดยกตัวอย่างผู้ชายที่ไม่ได้อุปการะเลี้ยงดูหญิงอื่นแต่ติดผู้หญิงและใช้เงินเดือนไปบำเรอหญิงอื่นถ้าใช้คำว่า “สมสู่” ภรรยาฟ้องร้องได้<sup>98</sup>

<sup>95</sup> คำอภิปรายของ พานิช สัมภาคุปต์ (พรรคธรรมสังคม, เพชรบุรี, กรรมการ), 10 กันยายน 2519.

<sup>96</sup> คำอภิปรายของ แคล้ว นรปดี (ขอนแก่น), 10 กันยายน 2519.

<sup>97</sup> คำอภิปรายของ ประเทือง วิจารณ์ปรีชา (พรรคกิจสังคม, พิษณุโลก), 10 กันยายน 2519.

<sup>98</sup> คำอภิปรายของ พันเอก สมคิด ศรีสังคม (อุดรธานี), 10 กันยายน 2519.

สส.ชายบางคนเห็นข้อดีของการกำหนดให้เรื่องเพศนอกการแต่งงานเป็นปัจจัยให้ภรรยาฟ้องหย่าได้ว่า จะมีผลในการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของผู้ชายให้อยู่ในร่องในรอย การบัญญัติอย่างเข้มงวดให้การสมรสเป็นเหตุหย่าสำหรับทั้งชายหญิงจะเป็นการแก้ปัญหาการ “สำส่อน” ทางเพศของผู้ชายได้

“เมื่อเราต้องการที่จะให้สิทธิผู้หญิงเท่าเทียมกับผู้ชายแล้วเรามาแก้กฎหมายให้ถูกต้องเถอะครับ เพื่อที่จะแก้สังคมอันเน่าเฟะซึ่งผู้ชายนี้สำส่อนเหลือเกินในการที่จะมีอน้อย 5-6 คนก็ได้ กว่าผู้หญิงจะฟ้องหย่าได้ต้องยกย่องเป็นภรรยา... ถ้าหากผู้หญิงไปสมรสคนสักคนหนึ่งสักคนเดียวเท่านั้น พอผัวรู้ฟ้องหย่าได้ นี่เป็นการเอาเปรียบผู้หญิงอย่างมากที่สุด เราต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยแล้ว เราก็คงจะบัญญัติกฎหมายให้มีความเป็นธรรมแก่ผู้หญิงบ้าง...ท่านกรรมาธิการ [ทียบอกว่า] เราไปอาบอบนวดเราเปลือยไป ผมคิดว่าผู้หญิงคนไหนก็คงจะไม่ฟ้อง ถ้าฟ้องก็ตีเหมือนกัน ไม่อยากจะให้ผู้ชายไปสำส่อนอย่างนั้น”<sup>99</sup>

นอกจากนี้พันเอกสมคิด ศรีสังคมเห็นว่าการกำหนดเหตุหย่าเช่นนี้ไม่ได้ทำให้ครอบครัวแตกแยกเสมอไปแต่เป็นเครื่องมือปกป้องสถาบันครอบครัวไม่ให้ผู้ชายประพฤติในทางเสื่อมเสียที่จะเป็นผลเสียกับครอบครัว

“เหตุหย่าเป็นแต่เพียงว่าเหตุป้องกัน... ไม่ให้เลอะเทอะ เลอะเทอะก็อย่าให้มากนัก เลอะเทอะปานกลางผู้หญิงเขาอาจจะไม่ถือสาอะไร... เขียนเหตุหย่านี้ไม่ใช่ว่าจะเป็นเหตุจะให้ครอบครัวมันแตกกันเสมอไป... มันเป็นการป้องกันด้วย ป้องกันมิให้ครอบครัวนี้แตกครับ ผู้หญิงเขาไม่ได้ฟ้องหย่าเสมอไปหรอกครับ จะเป็นเหตุให้ฝ่ายชาย... ไม่ประพฤติไปในทางเสื่อมเสียจนเกินไป ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนของครอบครัว”<sup>100</sup>

การกำหนดให้ผู้หญิงฟ้องหย่าจากสามีที่มีความสัมพันธ์ช้อนน่าจะเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่จะทำให้ผู้คนประพฤติอยู่ในกรอบผ้าเดียวเมียเดียวมากขึ้นหรือไม่ ละเมิดจากกรอบนี้มากจนเกินไป กฎหมายครอบครัวในแง่มุมนี้จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งของการกำกับพฤติกรรมทางเพศของคนให้เข้าใกล้มาตรฐานที่รัฐรับรองมากยิ่งขึ้น

<sup>99</sup> คำอภิปรายของ ดลย์ ดวงเขต (พรรคกิจสังคม, ร้อยเอ็ด), 10 กันยายน 2519.

<sup>100</sup> คำอภิปรายของ พันเอก สมคิด ศรีสังคม (อุตราธานี), 10 กันยายน 2519.

สส.ชายบางคนเห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกัน ทำให้ออกกฎหมายให้เท่าเทียมกันในเรื่องเพศไม่ได้ เพราะการมีเพศสัมพันธ์นอกสมรสของชายหญิงมีผลที่ไม่เหมือนหรือไม่เท่ากัน "...ถ้าเรามองดูหลักความจริงแล้ว ถ้าเมื่อผู้ชายไปมีภรรยาและภรรยาไปมีอะไรกับผู้ชายอื่นแม้แค่ครั้งเดียว กระผมก็ไม่ทราบว่าผู้ชายนั้นจะเอาหน้าไปไว้ไหน แต่ในเวลาเดียวกันถ้าเมื่อผู้ชายเขาไปมีอะไรกับผู้หญิงครั้งเดียว ภยานั้นแทบจะไม่มีความรู้สึกอับอายอะไรเท่าไรเลย อาจจะไปเยาะเย้ยผู้หญิงอีกคนหนึ่งก็ได้ว่าเห็นไหมสามีฉันได้เธอไปแล้ว..."<sup>101</sup> ผลกระทบของการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานจึงจะต่างกันสำหรับชายและหญิง ในขณะที่ภรรยาคาดหวังและทำใจกับการมีเพศสัมพันธ์นอกการแต่งงานของสามีจน 'ไม่รู้สึก' มากนักในความเข้าใจของสส.ชาย การกระทำอย่างเดียวกันของการยาสร้างความเสื่อมเสียอับอายให้กับสามีอย่างใหญ่หลวงจนถึงกับยอมกันไม่ได้เลยทีเดียว ผลกระทบของการมีความสัมพันธ์ช่อนของชายหญิงถูกมองอย่างแตกต่างกันมาก

พรณทิพา วัชโรบล (กรรมาธิการ) มองความแตกต่างของผลกระทบของเรื่องเพศนอกการแต่งงานในลักษณะเดียวกัน และเห็นว่าการร่วมประเวณีหรือมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานของผู้ชายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมดา ถ้าจะบัญญัติให้การที่ชายไปสมสู่หญิงอื่นเป็นเหตุหย่าก็จะเกิดปัญหาการฟ้องหย่าที่ง่ายเกินไป เพราะ "ถ้าหากว่าแค่สมสู่หญิงอื่นซึ่งไปเที่ยวผู้หญิงเป็นธรรมดาครั้งหนึ่งจะเป็นเหตุให้ฝ่ายหญิงฟ้องหย่า ก็ดูเหมือนว่าการฟ้องหย่านั้นเป็นเหตุกระทำที่ง่ายเกินไป ซึ่งการจะฟ้องหย่าที่ง่ายเกินไปนั้นทำให้เกิดความไม่มั่นคงในครอบครัว" จึงได้เลือกเดินสายกลางด้วยการใช้ถ้อยคำตามร่างกรรมาธิการที่กำหนดเงื่อนไขอย่างการเลี้ยงดูยกย่องไว้ด้วย<sup>102</sup> ความเห็นเช่นนี้สะท้อนความเชื่อและความคาดหวังเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของผู้ชายที่ต่างจากผู้หญิง กรอบเรื่องเพศกระแสหลักควบคุมพฤติกรรมผู้หญิงให้จำกัดอยู่ในการแต่งงานอย่างเข้มงวด แต่ยกเว้นหรือเปิดโอกาสให้ผู้ชายไปมีความสัมพันธ์ช่อนได้โดยจัดว่าเป็น

<sup>101</sup> คำอภิปรายของ ธเนศ เกลาน (พรรคกิจสังคม, นครสวรรค์), 10 กันยายน 2519.

<sup>102</sup> คำอภิปรายของ พันทิพา วัชโรบล (ประชาธิปัตย์, กรุงเทพฯ/ กรรมาธิการ), 10 กันยายน 2519.

เรื่องปกติธรรมดา เกณฑ์ทางกฎหมายที่จะกำกับพฤติกรรมทางเพศได้สะท้อนความต่างนี้ไว้ด้วย

ความเห็นต่างในเรื่องของเหตุหย่าที่เกี่ยวกับการมีความสัมพันธ์ช้อนนอกการสมรส ซึ่งจะไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงทำให้ สมอง ตูจินดา ต้องชี้แจงในฐานะกรรมาธิการว่า เหตุหย่าเพราะสามีไปมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงอื่นหรือมีเมียน้อย เป็นเรื่องใหม่ที่ต่างไปจากบรรพ 5 เดิม จึงต้องมีการเขียนอย่างรัดกุม เพราะ "อาจจะมีผู้ชายบางคน... ชอบมีเมียน้อย... ก็ต้องมีใจกว้างที่จะเผื่อแผ่หญิงอื่นนอกจากภรรยาตัว... อาจจะเลี้ยงดูหญิงอื่นแล้วก็ให้อยู่ไปก็ให้เงินทองบ้างตามสมควรในฐานะที่ผู้ชายนั้นอาจจะมียายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงได้โดยที่ไม่ทำให้ครอบครัวเดือดร้อน ในกรณีนี้เราก็เห็นว่ามันก็ยังไม่น่าถึงกะให้เป็นเหตุหย่า" แต่ถ้าผู้ชายยกย่องหญิงนั้นและให้แสดงตนเหมือนเป็นภรรยา สมองบอกว่ามีสส.หญิงหลายคนบอกว่า "...อย่างนี้ทนไม่ได้ อะไรพอจะเผื่อแผ่อย่างอื่นทนได้ แต่เอาไปยกย่องเสมือนหนึ่งว่าเป็นภรณาน้อยอย่างนี้มันเรื่องทนไม่ได้ ในเรื่องนี้คณะกรรมการก็ต้องเห็นว่าเรื่องเอาไปยกย่องก็ไม่สมควรเพราะเป็นการทรمانจิตใจของภรรยาที่อยู่ทางบ้านเหลือเกิน" องค์ประกอบของความสัมพันธ์ช้อนนอกการสมรสที่ผู้หญิงจะยุติการสมรสจึงมากกว่า สมองได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าการที่กรรมาธิการเลือกใช้คำเชื่อม "และ" กับเหตุหย่า ทำให้การหย่าโดยยกเหตุนี้แทบจะเป็นไปไม่ได้ เพราะไม่ยากที่จะให้หย่ากันง่าย เนื่องจากผลกระทบของการมีความสัมพันธ์นอกสมรสไม่เท่ากันสำหรับชายหญิง<sup>103</sup> การให้เหตุผลเช่นนี้ดูจะสะท้อนความต้องการที่จะรักษาสถาบันครอบครัวแบบพ่อ-แม่-ลูก มากกว่าจะพิจารณาความต้องการหรือความพึงพอใจของปัจเจกและหลักความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชายหญิง เพราะแม้จะมีการเพิ่มเรื่องการมีความสัมพันธ์ช้อนให้เป็นเหตุหย่า การที่ผู้หญิงจะออกจากการแต่งงานโดยอาศัยปัจจัยนี้ก็ทำไม่ได้ง่ายนัก

ปิยะณัฐ รัชราภรณ์ เสนอให้ตัดข้อความในอนุมาตรานี้ออกทั้งหมด โดยพิจารณาจากเจตนารมณ์ของบรรพ 5 ฉบับเก่าที่บัญญัติให้การมีชู้ของภรรยาเป็นเหตุหย่าได้ว่าเป็นเพราะฝ่ายชายเป็นผู้ไปสว่ขอผู้หญิงและต้องมีการเสีย "สินสอด

<sup>103</sup> คำอภิปรายของ สมอง ตูจินดา (กรรมาธิการ), 10 กันยายน 2519.

ของมัน" โดยผู้หญิงเป็นฝ่ายรับ "เมื่อฝ่ายหญิงประพฤติผิต ฝ่ายชายก็มีสิทธิที่จะฟ้องหย่าได้... ตอนนี้เราก็ไม่ได้แก้ไขกันเกี่ยวกับเรื่องสินสอดของมัน ก็ยังให้ฝ่ายชายเป็นฝ่ายไปให้ฝ่ายหญิงอยู่" และเนื่องจากเหตุหย่าจะทำให้ครอบครัวแตกแยก จึงควรจะมีบัญญัติในลักษณะที่การหย่าเป็นไปได้ยาก เพราะสามีภรรยาอาจกระทบกระทั่งกันเพราะอารมณ์ ถ้าเปิดโอกาสให้หย่ากันได้ง่าย ๆ จะเป็นช่องทางให้ครอบครัวแตกแยก แต่ถ้าการหย่าร้างทำได้ยาก ทั้งสามีและภรรยาก็อาจจะระงับอารมณ์และทำความเข้าใจกันได้ "เพราะฉะนั้นเราควรพยายามเปิดโอกาสให้เวลาแก่ครอบครัวให้สามีให้ภรรยาได้พบหน้าพบตากันบ่อย ๆ อย่าเพิ่งไปหาทนายฟ้องหย่ากันเลย พบหน้ากันในตอนแรกอาจจะโกรธ ไม่พูดกัน แต่ก็คงจะทนไม่พูดกันไม่ได้ไม่เท่าไรเดี๋ยวก็พูดกันเอง พูดกันไปพูดกันมาเดี๋ยวก็ดีขึ้นเอง... ประเดี๋ยวเดี๋ยวก็คงจะทำความเข้าใจกันได้" แต่ถ้าทั้งสองฝ่ายโกรธเคืองกันจนไม่สามารถจะอยู่ร่วมกันได้ก็ยังมีเหตุอื่นที่ได้บัญญัติไว้แล้ว เช่นอนุมาตรา 2 สามีหรือภรรยาประพฤติชั่วอีกฝ่ายหนึ่งก็ฟ้องหย่าได้ การที่ภรรยามีชู้หรือสามีไปอุปการะยกย่องหญิงอื่นก็เข้าข่ายประพฤติชั่วฟ้องหย่าได้อยู่แล้ว การเพิ่มการมีความสัมพันธ์ช้อนเป็นเหตุหย่าใหม่จะทำให้สามีภรรยาแตกแยกกันได้ง่าย<sup>104</sup> การให้เหตุผลเช่นนี้จะตอกย้ำว่าความเท่าเทียมเชิงสิทธิหรือเสรีภาพในการเลือกของปัจเจกมีความสำคัญน้อยกว่าการรักษาสถาบันครอบครัวให้ดำรงอยู่ต่อไป

ชวน หลีกภัย (กรรมาธิการ) ได้ประเด็นของปิยะนัฐว่ากฎหมายนี้ไม่น่าจะทำให้การหย่าร้างมากขึ้นหรือลดลง เพราะ "กฎหมายไม่ได้เขียนมาเป็นเครื่องมือในการหย่า กฎหมายเพียงแต่เขียนขึ้นมาเพื่อรับรองฐานะของครอบครัว และเมื่อครอบครัวเกิดปัญหาก็ยอมรับและให้มีการแยกทางกันไป" กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของครอบครัวในบางสถานการณ์ ชวนได้เพิ่มเติมว่าการกระทำเพียงองค์ประกอบหนึ่งในสององค์ประกอบไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงดูหรือยกย่องในฐานะภรรยาก็พอที่จะฟ้องหย่าโดยอ้างความสัมพันธ์ช้อนในฐานะเหตุหย่าโดย และกรรมาธิการยอมแก้ถ้อยคำจาก "และ" เป็น "หรือ"

<sup>104</sup> คำอภิปรายของ ปิยะนัฐ รัชการณ (พรรคกิจสังคม, ศรีสะเกษ), 10 กันยายน 2519.

การโต้แย้งกันในประเด็นนี้สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์นอก การแต่งงานของผู้ชายว่าเป็นเรื่องธรรมดา กฎหมายที่เขียนก็เปิดช่องสำหรับการมี เพศสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวสำหรับผู้ชาย สังคมไทยในทางปฏิบัติไม่ได้ยึดอยู่ กับระบบผัวเดียวเมียเดียวอย่างเคร่งครัด แต่เป็นการบังคับควบคุมฝ่ายผู้หญิงมาก กว่า ความเป็นธรรมดาของการมีเพศสัมพันธ์นอกการแต่งงานของผู้ชายแต่เป็น เรื่องผิดบาปอย่างใหญ่หลวงสำหรับผู้หญิงถูกนำเสนอออกมาว่าเป็น “ความจริง” ของสังคม และสะท้อนในกฎหมายที่ควบคุมกำกับพฤติกรรมของคน หลักการ ความเสมอภาคเท่าเทียมของสิทธิระหว่างชายหญิงจะมีความสำคัญน้อยกว่าระบบ ความเชื่อเกี่ยวกับเพศและความสัมพันธ์ทางเพศที่เหมาะสมชอบธรรมระหว่างชาย หญิง และความสำคัญของสถาบันครอบครัว การอ้างอิงวิถีปฏิบัติที่เป็นไปตาม ประเพณีและการรักษาครอบครัวจึงเป็นไปโดยไม่มีการตั้งคำถามว่าทั้งประเพณี และครอบครัวมีความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิงฝังอยู่ในรากฐานอย่างไร นัก การเมืองหญิงที่พยายามจะต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมก็ยึดมั่นอยู่กับกรอบความถูก ต้องในเรื่องเพศและสถาบันครอบครัวอย่างเหนียวแน่นเช่นกัน การยึดมั่นเช่นนี้ ทำให้เกิดความไม่สอดคล้องในการวางกฎเกณฑ์หลายประการ เพราะฐานของการ กำหนดเกณฑ์เปลี่ยน ไปมาระหว่างความเสมอภาคและความถูกต้องเรื่องเพศใน กรอบที่มีมาตรฐานที่ต่างกันสำหรับชายหญิง

### เรื่องเพศที่ชอบธรรมในกฎหมายครอบครัว

กฎหมายและนโยบายสาธารณะของรัฐเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำกับ ควบคุมเรื่องเพศและการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยกฎหมายสะท้อนความเชื่อ และมาตรฐานของกรอบเรื่องเพศที่ชอบธรรม ความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่รัฐรับรอง หลายประการมีรากฐานอยู่ที่ความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิง ประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว พ.ศ. 2478 ของรัฐไทย ได้รับรณรงค์ แบบความสัมพันธ์แบบผัวเดียวเมียเดียว การกำหนดให้สามีเป็นหัวหน้าครอบ ครัวและมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สิน รวมทั้งเกณฑ์ในการเริ่มต้นและการสิ้นสุด ของการแต่งงาน เมื่อรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 บัญญัติให้ชายหญิงมีสิทธิเท่า เทียมกัน จึงต้องมีการแก้ไขกฎหมายหลายฉบับรวมทั้ง บรรพ 5 เพื่อให้สอดคล้อง กับบทบัญญัตินี้

การแก้ไขกฎหมายครอบครัวในหลายประเด็นที่ยึดหลักความเสมอภาคอย่างเรื่องสิทธิในการจัดการทรัพย์สิน ถูกท้วงติงโดยอ้างความเชื่อว่าผู้หญิงขาดคุณสมบัติของบางประการของผู้ถือครองสิทธิ เช่นผู้หญิงใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ฝ่ายผู้ที่ไม่เห็นด้วยได้ตั้งคำถามว่าหลักการที่รองรับกิจกรรมและความสัมพันธ์ในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวแตกต่างกัน การจะบัญญัติกฎหมายโดยใช้หลักเดียวกันกับสองพื้นที่เพื่อสร้างความเสมอภาคในเรื่องเพศจะเป็นการไม่เหมาะสม ข้อเสนอแก้ไขเกี่ยวกับมาตรฐานและวิถีปฏิบัติในเรื่องเพศหลายประการถูกโต้แย้งและตั้งคำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมตามกรอบเรื่องเพศกระแสหลักที่กำกับความควร-ไม่ควรของพฤติกรรม ผู้สนับสนุนการแก้ไขต้องการสร้างความเสมอภาคระหว่างชายหญิง แต่ก็ยอมรับในมาตรฐานที่แตกต่างหลายประการตามกรอบความเชื่อเรื่องเพศที่กำหนดบทบาทที่ทางที่แตกต่างกันสำหรับชายหญิง การสร้างความเสมอภาคในทางกฎหมายเป็นไปโดยไม่ตั้งคำถามหรือเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์กติกาเรื่องเพศที่มีรากฐานอยู่ที่ความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิง เรื่องเพศของชายหญิงถูกควบคุมกำกับแตกต่างกัน ผู้หญิงถูกกำกับอย่างเข้มงวดให้มีเพศสัมพันธ์ในการแต่งงานระบบผัวเดียว ในขณะที่กรอบเรื่องเพศเปิดโอกาสให้ผู้ชายมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงานได้โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดบาปรุนแรง พฤติกรรมนอกกรอบเรื่องเพศของผู้ชายหลายรูปแบบถูกมองว่าเป็นเรื่องธรรมดา ความเชื่อเช่นนี้ปรากฏในการแก้ไขกฎหมายและการโต้เถียงในสภาผู้แทนราษฎรเมื่อมีการพิจารณาร่างกฎหมาย การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์กติกาโดยยึดหลักความเสมอภาคเท่าเทียมและกรอบเรื่องเพศที่ขอบรรวมไปพร้อมกัน ทำให้ต้องมีข้อยกเว้นหลายประการที่คงวิถีปฏิบัติและมาตรฐานต่างระดับในเรื่องเพศของชายหญิง

ภาพของความสัมพันธ์ชายหญิงที่กฎหมายรับรองเป็นไปในลักษณะที่ผู้ชายเป็นผู้ริเริ่มและเป็นผู้ดำเนินการสร้างและดำเนินความสัมพันธ์ทางเพศ โดยมีผู้หญิงเป็นผู้ตามและสนองตอบ ความเชื่อว่าผู้ชายเป็นเจ้าของประเวณีของผู้หญิงทำให้มีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยเมื่อถูกละเมิดจากชายอื่น แต่ผู้หญิงไม่ได้ครอบครองเป็นเจ้าของประเวณีของชายที่เป็นสามีในลักษณะเดียวกัน แม้ว่ากฎหมายจะไม่รับรองการมีความสัมพันธ์ช้อน เรื่องเพศนอกการแต่งงานในรูปแบบต่าง ๆ ของผู้ชายถูกมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องเกิดขึ้น กฎหมายจึงเปิดช่องให้กับพฤติกรรมนอก

กรอบเหล่านี้ หลักการที่จะมีความสำคัญสูงสุดในการบัญญัติกฎหมายหลาย ประเด็นกลายเป็นเรื่องของการรักษาจารีตประเพณีอันดีงามในเรื่องเพศและการ ปกป้องสถาบันครอบครัว โดยไม่ได้ตั้งคำถามกับรากฐานความไม่เท่าเทียมที่รองรับ ทั้งกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรมและรูปแบบครอบครัวแบบพ่อ-แม่-ลูก ดังนั้นจึง ทำให้มีความไม่สอดคล้องหรือความไม่คงที่เกี่ยวกับการใช้หลักการความเสมอภาค ในหลายประการของการแก้ไขกฎหมาย

เสียงที่ปรากฏในการต่อรองโต้แย้งเพื่อกำหนดกฎกติกาของการอยู่ร่วมกัน และความสัมพันธ์ชายหญิงในการแก้ไขกฎหมายครอบครัว ไม่ใช่การปะทะของ เสียงของผู้ชายและเสียงของผู้หญิง แต่ภาพที่ปรากฏซับซ้อนกว่านี้มาก การโต้แย้ง จะเป็นการปะทะของการมองความสัมพันธ์ชายหญิงและการควบคุมกำกับโดยรัฐ ที่แตกต่างกัน เสียงของผู้หญิงที่ปรากฏสะท้อนประสบการณ์และความต้องการ เฉพาะ รวมทั้งการยึดกรอบความเชื่อของปิตาธิปไตยในหลายแง่มุม เสียงของผู้ หญิงในสภาผู้แทนราษฎรเป็นความพยายามจะสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมและ ต้องการจะผลักดันให้การจำกัดเรื่องเพศในสถาบันการแต่งงานครอบคลุมถึงพฤติกรรม ของผู้ชายด้วย แต่ในขณะเดียวกันก็ยอมรับวิถีที่แตกต่างของชายหญิง ประเด็นเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างผู้หญิงที่มีภูมิหลังและที่ทางในสังคมต่างกัน เป็นสิ่งที่ถูกหยิบยกมาหักล้างเหตุผลและหลักการของฝ่ายที่เสนอแก้ไข ไม่ว่าจะเป็น ไปโดยเจตนาหรือไม่ ผู้ชายบางคนที่ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย โดยใช้ฐานของความเท่าเทียมเชิงสิทธิได้พูดแทนบาง “เสียง” ของผู้หญิงที่มีวิถีชีวิต ที่ต่างไปจากผู้หญิงชนชั้นกลางในเมือง แต่ความแตกต่างระหว่างผู้หญิงก็จะเป็น เพียงเครื่องมือที่แต่ละฝ่ายยกมาโต้ประเด็นของกันและกัน ว่าประสบการณ์ของผู้ หญิงในความสัมพันธ์กับผู้ชาย ไม่ได้เป็นไปอย่างที่ยกฝ่ายหนึ่ง เสียงที่แตกต่างของ ผู้หญิงต่างชนชั้นและภูมิหลังทางสังคมและมีประสบการณ์แตกต่างกัน จึงไม่ได้ ปรากฏหรือไม่ได้ถูกคำนึงถึงอย่างจริงจังในการต่อรองโต้แย้งเกี่ยวกับกฎหมาย ครอบครัวที่ยึดกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรมในการจัดการเรื่องเพศของชายหญิง

## บทที่ 4

### เรื่องเพศนอกสถาบันการแต่งงานกับการค้าประเวณี

รัฐควบคุมและกำกับพฤติกรรมทางเพศของคนโดยกฎหมายและนโยบาย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากกรอบความเชื่อความหมายที่จำกัดเรื่องเพศไว้ในสถาบันครอบครัว และการแต่งงาน และมีศูนย์กลางอยู่ที่ความต้องการและความเหนือกว่าของผู้ชาย<sup>1</sup> กฎหมายของรัฐรับรองและคุ้มครองพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางเพศในกรอบนี้ และนิยามว่าเรื่องเพศนอกการแต่งงานทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน การมีความสัมพันธ์ช้อน รวมทั้งการค้าประเวณี เป็นความผิดหรือเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขหรือควบคุม กฎหมายครอบครัวจึงไม่รับรองการมีความสัมพันธ์นอกการแต่งงานและบัญญัติโดยมีฐานความเชื่อเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติเรื่องเพศที่ให้ความสำคัญกับการสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย ทำให้กฎเกณฑ์และมาตรฐานของพฤติกรรมทางเพศที่ขอบธรรมมีข้อยกเว้นหรือถูกบังคับใช้ต่างกันสำหรับชายหญิง การค้าบริการทางเพศเป็นอีกประการหนึ่งที่สะท้อนความไม่สอดคล้องของความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ขอบธรรม

เมื่อพิจารณาตามกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรม การซื้อขายบริการทางเพศเป็นบาปผิดเพราะเป็นรูปแบบหนึ่งของเรื่องเพศที่เกิดขึ้นนอกสถาบันการแต่งงานเพื่อความพึงพอใจทางกายที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเจริญพันธุ์ และยังเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนที่มีภาพของการทำให้คนเป็นสินค้าเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ การค้าบริการทางเพศจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องในหลายแง่มุม แต่ในขณะเดียวกันกิจกรรมเรื่องเพศในลักษณะนี้ก็ถูกมองว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคม เพราะเป็นช่องทางสำคัญในการสนองความต้องการทางเพศของผู้ชายซึ่งเชื่อกันว่ามีอยู่ล้นเหลือและทรงพลังอย่างยากจะควบคุม<sup>2</sup> ถ้าความต้องการทางเพศนี้ไม่ได้ระบายออกจะทำให้เกิดการข่มขืนกระทำชำเราที่กระทบความอยู่ดีมีสุขของผู้หญิงในสังคม ทั้งที่การค้าบริการทางเพศถูกมอง

<sup>1</sup> Davina Cooper, Power in Struggle: Feminism, Sexuality and the State (Buckingham: Open University Press, 1995), p. 70-71.

<sup>2</sup> Laurie Shrage, Moral Dilemma of Feminism: Prostitution, Adultery and Abortion (New York: Routledge, 1994), p. 127.

ว่าเป็นเรื่องจำเป็น ผู้หญิงค้าบริการกลับถูกประณามทางสังคมและการประกอบกิจกรรมเช่นนี้กลายเป็นตราบาปที่ติดตัวผู้หญิง ความเชื่อที่รองรับการค้าประเวณีจึงขัดแย้งกันเอง ในขณะที่การซื้อบริการทางเพศเป็นรูปแบบของการมีเพศสัมพันธ์นอกสถาบันการแต่งงานที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดาของผู้ชาย แต่ก็มีผู้เห็นว่าการค้าประเวณีและหญิงโสเภณีเป็นเรื่องชั่วร้าย เป็นอาการของความเสื่อมทางศีลธรรมที่สังคมต้องจัดการ

การค้าบริการทางเพศเป็นปรากฏการณ์ที่มีแง่มุมของความหมายทางสังคมที่ขัดแย้งกันเอง นักทฤษฎีและนักเคลื่อนไหวในแนวทางสตรีนิยมก็มองปรากฏการณ์นี้ต่างกัน สตรีนิยมหลายกลุ่มมองการค้าบริการทางเพศในฐานะรูปแบบหรือสถาบันหนึ่งของการกดขี่เอารัดเอาเปรียบผู้หญิงในปิตาธิปไตย ที่ผู้หญิงถูกทำให้เป็นเพียงวัตถุทางเพศเพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย<sup>3</sup> ในขณะที่นักสตรีนิยมบางกลุ่มมองการค้าประเวณีว่าเป็น ‘งาน’ หรือ ‘อาชีพ’ อย่างหนึ่งที่ต่างจากงานประเภทอื่น และผู้หญิงควรจะมีสิทธิที่จะเลือกงานประเภทนี้ได้ โดยรัฐควรจะให้ความคุ้มครองและสิทธิประโยชน์เช่นเดียวกับแรงงานประเภทอื่น<sup>4</sup> ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่ากฎหมายของหลายรัฐที่ควบคุมการค้าประเวณีทำให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ เพราะกฎหมายลงโทษและประณามผู้ค้าบริการในฐานะผู้กระทำผิด แต่ไม่ได้ลงโทษผู้ซื้อบริการด้วยทั้งที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่รัฐจัดว่าเป็นบาปผิดด้วยเช่นกัน กฎหมายของรัฐที่มีแนวทางเช่นนี้จึงกลายเป็นการซ้ำเติมผู้หญิงที่ถูกประณามห้ามเหยียดและ/หรือถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่แล้วมากขึ้นไปอีก โดยไม่ได้จัดการกับเงื่อนไขนาปรการที่ทำให้ผู้หญิงหลายคนเข้าสู่อาชีพค้าบริการทางเพศไม่ว่าจะเป็นความยากจนหรือการล่อลวง ข้อเสนอของสตรีนิยมในการแก้ไขกฎหมายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าบริการทางเพศจึงเป็นไปในทิศทางของการให้ความช่วยเหลือและสร้างโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจให้กับผู้ค้าประเวณี แทนที่การประณามและลงโทษโดย

<sup>3</sup> Linda LeMoncheck, *Loose Women, Lecherous Men: A Feminist Philosophy of Sex* (New York: Oxford University Press, 1997), p. 110.

<sup>4</sup> Maggie O'Neill, *Prostitution and Feminism: Towards a Politics of Feeling* (Cambridge: Polity Press, 2001), p. 16.

รัฐ<sup>5</sup> แนวคิดเช่นนี้ปรากฏในกฎหมายปรามการค้าประเวณีพ.ศ. 2539 ซึ่งพยายามจะเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเอาผิดลงโทษและให้ความสำคัญกับการสงเคราะห์ผู้ค้าบริการ

### รัฐไทยกับการค้าประเวณี

แนวนโยบายสาธารณะและกฎหมายของรัฐไทยเกี่ยวกับการค้าประเวณีได้เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา โดยเป็นผลมาจากปัจจัยภายในที่ถูกมองว่าเป็นปัญหา เช่นการแพร่ระบาดของโรคที่ติดต่อโดยการมีเพศสัมพันธ์ และปัจจัยภายนอก รัฐ เช่นกระแสต้านการค้าบริการทางเพศของเด็กหรือการค้ามนุษย์ในระบบการเมืองระหว่างรัฐ สถานะและความหมายของการค้าประเวณีได้เปลี่ยนแปลงไปโดยอิทธิพลของความเชื่อภายนอกที่ปรากฏในข้อตกลงระหว่างรัฐที่รัฐไทยรับรอง<sup>6</sup> พระราชบัญญัติสัญญาโรค รศ.127 รัฐไทยรับรองสถานะของการค้าประเวณีว่าเป็นอาชีพที่ถูกกฎหมายและอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ รัฐออกใบอนุญาตสำหรับสถานประกอบการและผู้ค้าบริการ หลังจากรับรองอนุสัญญาระหว่างประเทศเรื่องปรามการค้าหญิงและเด็ก ค.ศ. 1921 รัฐไทยได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2471 เมื่อประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาปรามการค้าบุคคลและการแสวงหาประโยชน์จากการเป็นโสเภณีของผู้อื่น ค.ศ. 1949 ซึ่งต่อต้านการควบคุมการค้าประเวณีโดยรัฐ และขัดแย้งกับเนื้อหาของพรบ.สัญญาโรค จึงต้องมีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาโดยการตราพระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 ขึ้นมาชี้แทน กฎหมายนี้บัญญัติให้การค้าประเวณีเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายและมีการกำหนดบทลงโทษไว้ด้วย นอกจากนี้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ได้บัญญัติให้การกระทำที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาล่วงลวงผู้หญิงเพื่อสำเร็จความใคร่ของผู้อื่นเป็นความผิด แต่ทั้งกฎหมายปรามการค้าประเวณีและกฎหมายอาญาซึ่งต่างก็กำหนดบทลงโทษการกระทำหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการค้าบริการทางเพศก็ไม่สามารถ 'ปราม' กิจกรรมเหล่านี้ได้ การค้าบริการทางเพศใน

<sup>5</sup> Shrager, *Moral Dilemma of Feminism*, p. 82.

สังคมไทยได้ขยายตัวและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น<sup>7</sup> วิถีปฏิบัติของคนในสังคมไทยในเรื่องการซื้อขายบริการทางเพศสวนทางกับกฎหมายที่มีรากฐานความเชื่อที่รับมาจากภายนอก นอกจากนี้ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมหลายประการทำให้ธุรกิจการค้าประเวณีเฟื่องฟู

การค้าบริการทางเพศถูกมองว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนของสังคมไทยมาเป็นเวลานาน เช่นในการพิจารณาร่างแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ในปีพ.ศ. 2519 ก็ได้มีการหยิบยกการค้าประเวณีว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขมากกว่าการเข้าไปกำกับความสัมพันธ์ชายหญิงในครอบครัว แต่การแก้ไขกฎหมายของรัฐในเรื่องนี้กลับต้องใช้เวลายาวนาน ความพยายามที่จะแก้ไขกฎหมายได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่พ.ศ. 2527 แต่ความผันผวนทางการเมืองทำให้ร่างพระราชบัญญัติตกไป<sup>8</sup> การขยายตัวของธุรกิจการค้าประเวณีประกอบกับการแพร่กระจายของโรคเอดส์ทำให้ “ปัญหาโสเภณี” กลายเป็นเรื่องเร่งด่วนของสังคมไทย การแก้ไขกฎหมายปรามการค้าประเวณีในปีพ.ศ. 2537 มุ่งเน้นไปที่การค้าประเวณีในเด็ก โดยมีมีการเสนอร่างพระราชบัญญัติถึง 3 ร่าง คือร่างของรัฐบาล ของพรรคประชาธิปัตย์ และของพรรคพลังธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหญิงที่เสนอร่างแก้ไขกฎหมายได้อธิบายความเป็นมาของการจัดการกับการค้าบริการทางเพศโดยรัฐซึ่งไม่เป็นผล แต่กลับทำให้ปัญหารุนแรงขึ้นว่า

“องค์การสหประชาชาติ...ได้บอกมายังประเทศสมาชิกในเรื่องของการเลือกวิธีการในเรื่องของการแก้ไขปัญหของการค้าประเวณีว่า ให้เลือกเอา 2 วิธี จะเลือกที่กำจัดการค้าประเวณีให้หมดไปเลย หรือว่าจะเลือกการปรามการค้าประเวณี... รัฐบาลไทยในยุคนั้นเลือกการปรามการค้าประเวณี... การค้าประเวณีนั้นมีโทษทางอาญาเป็นความผิดของกฎหมายบ้านเมือง แต่ก็ออกพระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณีขึ้นมา เพียงเพื่อต้องการปรามไม่ให้ประเจิดประเจ้อจน

<sup>6</sup> สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ร่วมแรงแบ่งปันรัก: สภาพและข้อเท็จจริงแห่งปัญหาโสเภณีและเอดส์ (มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 178), หน้า 138-139.

<sup>7</sup> มุลนิธิผู้หญิง, การค้าหญิง: ภาวะสังคมไทย (รายงานการวิจัยและปฏิบัติการเรื่องการค้าหญิง มูลนิธิผู้หญิง, 2540), หน้า 15.

<sup>8</sup> พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2539, [http://thaiwomen.net/incwa/html/html\\_textth\\_data/text\\_law5.htm](http://thaiwomen.net/incwa/html/html_textth_data/text_law5.htm).

เกินไปนัก... นอกจากนั้นการกำหนดโทษก็เบาบางเสียจนผู้ที่ต้องการ  
มาประกอบธุรกิจประเวณี ไม่ได้เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมือง  
เลย"<sup>9</sup>

ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ ชี้แจงว่าการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวกับการค้าประเวณีครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาโสเภณี เธอมองว่าปัญหาโสเภณีและโสเภณีเด็ก  
อยู่ในชั้นวิกฤติ และมีการย้ายถิ่นโยกย้ายและคักคี่ตรึงของผู้หญิงไทยไปทั่วโลก เธอยอมรับ  
ว่าการแก้ไขกฎหมายเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ก็เรียกร้องให้ส.ส.สนับสนุน  
เพื่อแก้ภาพพจน์ของผู้หญิงไทยเพื่อที่ว่า “ต่อไปนี้ผู้หญิงไทยเวลาไปไหนก็คงจะยึดถือ  
ได้อย่างสง่าผ่าเผย ไม่ต้องถูกมองตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า เวลาคุณผู้หญิงหรือว่า  
ภรรยาของท่านประธาน ท่านรัฐมนตรีที่นั่งอยู่บนบัลลังก์ไปต่างประเทศ เขาก็ไม่ต้อง  
มามอง ไม่ต้องมาค้นเราว่า จะไปเป็นมามาซัง จะไปเอาเด็กสาวไปขายตัวต่างประเทศ  
หรือเปล่า สิ่งเหล่านี้ภาพพจน์ของผู้หญิงไทยของเราเสียมาโดยตลอด”<sup>10</sup>

สส.หญิงที่ร่วมกันเสนอร่างกฎหมายได้จำกัดขอบเขตของการจัดการของรัฐ  
อย่างชัดเจนว่าไม่ได้เป็นการกำจัดการค้าประเวณีทั้งหมดแต่มุ่งที่โสเภณีเด็ก โดยให้  
ภาพของปัญหาว่าการค้าบริการทางเพศ “มีทั้งที่ค้าโดยสมัครใจนี้คงจะไม่ใช่ปัญหา  
แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ ประเภทที่มีการบังคับขู่เข็ญ และที่สำคัญที่สุดก็คือในเรื่องของการ  
ค้าประเวณีเด็ก... ผู้หญิงที่มาค้าประเวณีนั่น ไม่ควรที่จะถึงขนาดได้รับการดูถูกเหยียด  
หยามเพราะว่าบางครั้งมันเป็นความจำเป็น ในร่างพระราชบัญญัตินี้จึงได้เสนอให้มี  
การลดโทษ และก็มีกรณีที่ควรคุมครอง มีการที่จะพัฒนาอาชีพ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ผู้  
เคยเป็นโสเภณีนั่น ได้มีโอกาสที่จะไปใช้ชีวิตที่ดีกว่า หรือว่ากลับคืนเข้าสู่สภาพของ  
สังคมอันปกติในเวลาต่อไปอย่างรวดเร็ว”<sup>11</sup> ผลสองประการที่คาดหวังจากการแก้ไข

<sup>9</sup> คำอภิปรายของ อัญชลี วาณิช เทพบุตร (พรรคประชาธิปัตย์, ภูเก็ต), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

<sup>10</sup> คำอภิปรายของ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ (พรรคประชาธิปัตย์, พะเยา), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

<sup>11</sup> คำอภิปรายของ ดันสนีย์ นาคพงศ์ (พรรคพลังธรรม, กทม.), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

กฎหมายนี้คือ การป้องกันไม่ให้การค้าประเวณีเพิ่มขึ้นไปกว่าที่เป็นอยู่ และต้องการกำจัดโสเภณีเด็ก โดยไม่ได้คาดหวังให้การค้าประเวณีโดยรวมหมดสิ้นไป<sup>12</sup>

ประเด็นหลักของการแก้ไขกฎหมายในครั้งนี้คือ การลงโทษผู้ซื้อบริการทางเพศจากผู้ค้าที่อายุต่ำกว่า 18 ปี และการเอาโทษเจ้าของธุรกิจและผู้จัดหาเพื่อการค้าประเวณี รวมทั้งผู้ที่สนับสนุนทั้งกระบวนการ ซึ่งรวมทั้งพ่อแม่เด็กที่มีส่วนค้าประเวณีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ประเด็นเหล่านี้ขัดแย้งกับความเชื่อในเรื่องเพศและความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก จึงกลายเป็นเรื่องหลักในการโต้เถียงในการพิจารณาร่างกฎหมาย การเอาผิดกับพ่อแม่ที่ 'ขายลูก' เพื่อให้ไปค้าบริการทางเพศทำให้หลายฝ่ายเกรงว่าจะกระทบความสัมพันธ์ในครอบครัว ประเด็นเรื่องความยากจนและชนชั้นที่มีผลต่อการค้าประเวณีได้ถูกหยิบยกมาในการโต้เถียง

การโต้เถียงต่อรองในประเด็นต่าง ๆ เมื่อมีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณี ในปี พ.ศ. 2538-2539 สะท้อนการมองที่ทางและความหมายของการค้าบริการทางเพศที่แตกต่างกัน แม้ว่าแต่ละฝ่ายจะมีภาพของการค้าประเวณีที่คล้ายคลึงกันคือ ผู้ชายเป็นผู้ซื้อบริการและผู้หญิงเป็นผู้ขายบริการ การมองจากมุมที่ต่างกันทำให้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับการค้าบริการแตกต่างกันไปด้วย มีผู้ที่เห็นว่าการซื้อบริการทางเพศเป็นรูปแบบหนึ่งของการระบายความต้องการทางเพศของผู้ชาย ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานประการหนึ่งของมนุษย์ การมองประเด็นโดยใช้ความต้องการของผู้ชายเป็นหลักทำให้การซื้อบริการทางเพศไม่ใช่ความผิดที่รุนแรง แม้ว่าจะเป็นเรื่องเพศนอกการแต่งงานแต่ก็เป็นไปตาม 'ธรรมชาติ' ของผู้ชายที่ต้องปลดปล่อยความต้องการทางเพศ ผู้ที่มองจากมุมของผู้ค้าบริการทางเพศมีความเข้าใจว่าหญิงค้าบริการเป็น 'เหยื่อ' ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือถูกหลอกลวง ผู้หญิงเหล่านี้ถูกบังคับให้ทำกิจกรรมที่เป็นที่น่ารังเกียจและถูกกดขี่เอาเปรียบ การค้าประเวณีจึงเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องจัดการอย่างเร่งด่วน และต้องมีการลงโทษผู้ซื้อบริการและผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าประเวณีเพราะต่างก็มีส่วนในการรังแกผู้หญิงที่อ่อนแอ การพิจารณากฎหมายนี้จึงเป็นการปะทะกันของความเชื่อว่าการค้าประเวณีเป็นเรื่อง

<sup>12</sup> คำอภิปรายของ อัญชลี วาณิช เทพบุตร (พรรคประชาธิปัตย์, กรุงเทพฯ), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

ธรรมดาที่ต้องมีอยู่หรือเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องแก้ไข และระหว่างทำให้ความสำคัญกับการระบายความต้องการทางเพศของผู้ชายกับการกดขี่ทางเพศที่ผู้หญิงเป็นผู้ถูกระทำ

### ภาพของผู้ชายและผู้ซื้อประเวณี

ความเข้าใจเกี่ยวกับการค้าบริการทางเพศที่มีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ มีภาพของผู้ค้าบริการว่าเป็นผู้หญิงที่ยากจนและด้อยการศึกษา จึงเป็นเหยื่อของการหลอกลวงและเอารัดเอาเปรียบ ภาพลักษณ์ของผู้ค้าประเวณีตามความเข้าใจเช่นนี้เป็นภาพของ 'เหยื่อ' ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทั้งที่ผู้ค้าบริการในธุรกิจการค้าประเวณีที่ลับซับซ้อนมากขึ้น จะมีความหลากหลายและไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงผู้หญิงเท่านั้น ผู้ค้าบริการทางเพศมีที่มาและเรื่องราวที่แตกต่างกันมาก<sup>13</sup> และหลายคนไม่ได้เป็นเพียง 'เหยื่อที่อ่อนแอ' แต่การมองปรากฏการณ์โดยยึดภาพแบบเดียวของผู้ค้าบริการทางเพศก็ยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ เค้าโครงเรื่องของผู้ค้าบริการเป็นเหยื่อมีผลต่อความเข้าใจของคนในสังคมและผู้กำหนดนโยบายอยู่มาก การค้าประเวณีถูกมองว่าเป็นเรื่องของผู้ซื้อบริการที่เป็นผู้ชายและผู้ค้าที่เป็นหญิง ความแตกต่างในการมองประเด็นขึ้นอยู่กับความเชื่อว่าการซื้อบริการทางเพศเป็นเรื่องธรรมดาหรือเป็นบาปผิด และผู้ค้าบริการเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเช่นนี้สมัครใจหรือถูกล่อลวง การมองจากมุมมองของ (ชาย) ผู้ซื้อบริการเห็นว่าการค้าบริการเป็นเรื่องธรรมดา ในขณะที่ผู้ที่มองจากมุมมองของผู้ค้าบริการโดยยึดโครงเรื่องของความเป็นเหยื่อที่ถูกกดขี่ เห็นว่าต้องมีการจัดการแก้ไขเพื่อกำจัดการกดขี่เอารัดเอาเปรียบผู้หญิง นักการเมืองที่เสนอร่างกฎหมายปรามการค้าประเวณีมองผู้ค้าบริการในลักษณะของเหยื่อที่ถูกบังคับล่อลวงและต้องตกต่ำแปดเปื้อนเพราะการเข้ามาเกี่ยวข้องกับการค้าบริการทางเพศ

<sup>13</sup> Carol Queen, 'Sex Radical Politics, Sex-Positive Feminist Thought, and Whore Stigma,' in *Whores and Other Feminists*, ed. Jill Nagle (New York: Routledge, 1997), p. 128.

“เด็กผู้หญิงภาคเหนือ... ถูกชักนำ ถูกบังคับ ถูกล่อลวง ถูกขาย  
เข้ามาสู่วงการบริการทางเพศ... ไม่มีพ่อแม่คนไหนอยากจะขายลูก  
ไม่มีเด็กผู้หญิงคนไหนอยากจะขายตัว... เด็กหญิงตัวน้อย ๆ บางคน  
ยังไม่ทันที่จะเป็นนางสาวเลย ก็กลายเป็นนางไปเสียแล้ว เพราะว่าถูก  
บังคับข่มขืนให้ค้าประเวณีอย่างน่าสงสาร หหมดโอกาสที่จะเรียน  
หนังสือ หหมดโอกาสที่จะใช้สติปัญญา เพื่อทำงานที่สุจริตอื่นเหมือนกับ  
เด็กทั่วไปได้ เป็นบาปกรรมของเด็กเหล่านี้ แล้วใครเป็นผู้หยับยึ  
บาปกรรมเหล่านั้นให้แก่พวกเขาถ้าไม่ใช่ผู้ชายผู้ที่ใช้บริการ”<sup>14</sup>

การมองภาพหญิงค้าบริการทางเพศว่าเป็นเหยื่อของการกดขี่ทางเพศ ทำให้ร่าง  
กฎหมายให้ความสำคัญกับการลดหย่อนโทษให้หญิงค้าบริการ และการเอาผิด/ลงโทษ  
ผู้ซื้อบริการ ในขณะที่สส.หญิงมุ่งไปที่ตัวหญิงค้าบริการทางเพศ สส.ชายมองที่ขายผู้  
ซื้อบริการโดยเห็นว่า การค้าประเวณีเป็นเรื่องธรรมดาที่ดำรงอยู่มายาวนาน การซื้อ  
บริการทางเพศเป็นส่วนหนึ่งของการสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ผู้ซื้อ  
บริการจึงไม่ได้ทำผิด

“ท่านเห็นว่าคนที่ไปเที่ยวโสเภณีก็ดีหรือคนที่ไปปล่อยอารมณ์ตาม  
โรงแรมก็ดี เป็นสัตว์ไม่ใช่คน... แต่เราอย่าลืมว่าบุคคลเหล่านั้นเกิด  
มานั้นจะต้องมีปัจจัย กิณ ถาวย นอน สืบพันธุ์ นี่คือปัจจัยคู่โลก... มี  
กฎหมายของประเทศไหนบ้างที่บังคับคนเที่ยวหนักขนาดนี้ และมี  
กฎหมายประเทศไหนบ้างที่ห้ามโสเภณีแล้วไม่มีโสเภณีเลย...ทุก  
ประเทศมีโสเภณีเป็นของคู่โลกมา...เราจะห้ามปราม แต่เราปรามใน  
ทางที่พอควร ไม่ใช่ปรามจนเกินเหตุ ถ้าท่านปรามจนเกินเหตุ สังคมนี้  
จะวุ่นวายเกิดขึ้น”<sup>15</sup>

ความที่การค้าประเวณีถูกมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาและต้องมีอยู่จึงมีผู้เสนอให้ทำให้  
“ถูกต้อง” ตามกฎหมาย และให้มีการค้าอย่างถูกต้องเปิดเผย เพื่อที่รัฐจะได้แสวงหา  
ประโยชน์จากการค้าประเวณีได้ “ถ้าใครอยากค้าก็ค้าเหมือนสมัยพ่อขุนรามคำแหง  
ถ้าไปเลยให้มันเปิดเผย เราจะได้รู้จะได้เก็บภาษีให้ถูกต้อง เพราะว่าจะได้ไปทำ  
ประโยชน์อย่างอื่น จะได้ทำโรงพยาบาลให้มากขึ้น”<sup>16</sup>

<sup>14</sup> คำอภิปรายของ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ (พรรคประชาธิปัตย์, พะเยา), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

<sup>15</sup> คำอภิปรายของ มานะ กุลกุล (พรรคความหวังใหม่, นครพนม), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>16</sup> คำอภิปรายของ ชัย ชิดชอบ (พรรคชาติไทย, บุรีรัมย์), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

สส.บางคนมองปรากฏการณ์การค้าบริการทางเพศอย่างสลับซับซ้อนขึ้นและเห็นว่าไม่ใช่กิจกรรมที่ จำกัดเฉพาะผู้หญิงเป็นผู้ค้า ดังนั้นการให้ภาพอย่างจำกัดในลักษณะที่ผู้ชายเป็นชาย - ผู้ขายเป็นผู้หญิงทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่า “ผู้ชายทั่วประเทศนั้นเป็นผู้ร้าย ไปเสียหมด...ขณะนี้ก็คือผู้ชายค้าประเวณี ซึ่งก็มีผู้หญิงไปซื้อบริการ และก็มีผู้ชายประเภทไม่ป้าเดียวกันก็มี...อย่ามองแต่ผู้ชายเป็นผู้ร้าย ขณะนี้ผู้หญิงกับผู้ชาย เสรีภาพเท่าเทียมกันและการประพฤติผิดทางเพศนั้น...ไม่แตกต่างกันเท่าไร”<sup>17</sup> การค้าบริการทางเพศจึงเป็นเรื่องที่ทั้งผู้หญิงและผู้ชายเป็นได้ทั้งผู้ซื้อและผู้ชาย คนทั้งสองเพศสภาพต่างก็กระทำผิดในเรื่องเพศได้เหมือน ๆ กัน

แม้ว่าจะมีความพยายามในการให้ภาพของการค้าประเวณีและผู้ค้าประเวณีที่สลับซับซ้อนมากขึ้น สส.บางคนเห็นว่ากิจกรรมเช่นนี้มีผลกระทบที่ต่างกันสำหรับชายหญิง กฎหมายของรัฐจึงควรจะคุ้มครองผู้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมากกว่า วัตถุประสงค์หลักของการแก้ไขกฎหมายในปี.ศ. 2539 มุ่งไปที่กลุ่มเฉพาะคือเด็กผู้หญิงที่เป็นผู้ค้าบริการทางเพศ สส.หญิงบางคนเห็นว่าการค้าประเวณีเป็นเรื่องที่เสียหายสำหรับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย แต่ถ้อยคำที่ใช้ในร่างกฎหมายไม่ชัดเจนเนื่องจากต้องการให้เป็นกลางที่ครอบคลุมทั้งชายหญิง จึงเสนอให้ระบุให้ชัดว่าเป็นการกระทำแก่เด็กผู้หญิง “การที่เด็กชายถึงแม้จะอายุไม่เกิน 15 ปีก็ตาม จะมีความผิดตามนี้ก็จริงอยู่ แต่ว่าผู้ชายนั้น ไม่มีพรหมจรรย์แล้วก็ไม่ใช่ความบริสุทธิ์ เราต้องการในประเด็นตัวนี้ เด็กผู้หญิงถ้าเกิดอันนี้ขึ้น ประวัติของเขาจะติดตัว ไปเลยตลอดชีวิต...ดิฉันเองก็ยังไม่เคยเห็นข่าวออกมาว่า มีช่องเด็กผู้ชายอายุไม่เกิน 15 ปี แล้วก็มีใครไปล่อหลอกอะไรมาที่ว่าจะกระทำชำเรา”<sup>18</sup> การค้าประเวณีซึ่งทำให้ผู้ค้าต้องไปเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศนอกกรอบ/นอกสถาบันการแต่งงาน จึงมีผลที่ไม่เท่ากันสำหรับผู้ค้าที่เป็นชายและเป็นหญิง ซึ่งเป็นการตอกย้ำมาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องเพศสำหรับชายหญิง เพราะความต่างนี้ผู้หญิงจึงต้องการการคุ้มครองพิเศษโดยกฎหมายของรัฐ

<sup>17</sup> คำอภิปรายของ เปรมศักดิ์ เพียยุระ (พรรคความหวังใหม่, ขอนแก่น), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

<sup>18</sup> คำอภิปรายของ ลลิตา ฤกษ์สำราญ (พรรคประชากรไทย, กทม.), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

ประเด็นที่เกี่ยวกับการตัดสินว่าใครเป็นฝ่ายผิดและรัฐจะลงโทษใครบ้างเป็นเรื่องที่มีการโต้เถียงกันอย่างกว้างขวาง การเอาผิดกับ ‘ผู้ซื้อบริการ’ ถูกมองว่าไม่ยุติธรรม เพราะการค้าประเวณีมีสภาพของ ‘ตลาด’ คือต้องมีทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย การเอาผิดกับฝ่ายผู้ซื้อจึงไม่ยุติธรรม ‘ความผิดเนื่องจากการค้าประเวณีนั้นมันเกิดจาก 2 ฝ่ายไม่ว่าฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย กระผมไม่อยากจะลุกขึ้นมาตรงนี้เพื่อตำหนิฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายโดยเฉพาะ เพราะว่าถ้ามันไม่ชั่วช้าพอ ๆ กันแล้วปัญหานี้ก็ไม่เกิด’<sup>19</sup> สส.ชายที่มองประเด็นคล้ายคลึงกันได้ตั้งข้อสังเกตว่าในขณะที่กฎหมายเฝ้าระวังเอาโทษผู้หญิงที่ค้าประเวณี และรองลงมาก็คือเจ้าของสถานบริการ ร่างกฎหมายใหม่เอาโทษผู้ซื้อบริการ ในขณะที่ฝ่ายหญิงค้าบริการมีโทษปรับเพียง 1000 บาท ทั้งที่ ‘ปัญหาของสังคม ปัญหาความต้องการทางด้านร่างกาย ไม่ว่าผู้หญิงหรือผู้ชายน่าจะใกล้เคียงกัน เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าไปเอาโทษกับผู้ชายหนักเกินไป แล้วจะเกิดปัญหาอาชญากรรมถึงขนาดข่มขืนกระทำชำเราหรือฆ่าปูกปิดในการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศเกิดขึ้น’<sup>20</sup> ผลกระทบที่สำคัญยิ่งของการเอาผิดลงโทษผู้ชายที่ซื้อบริการทางเพศจึงเป็นเรื่องของการใช้ความรุนแรงทางเพศเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการให้เหตุผลที่เชื่อมโยงการค้าประเวณีเข้ากับการข่มขืน ถ้าการซื้อบริการทางเพศเป็นไปได้อย่างหรือถูกจำกัด ผู้ชายจะหันไปใช้การข่มขืนหรือการบังคับร่วมเพศเพื่อระบายความต้องการทางเพศของตน

ความเข้าใจเกี่ยวกับการค้าบริการทางเพศว่าเป็นเรื่องของการกดขี่เอารัดเอาเปรียบทางเพศที่ผู้หญิงผู้ค้าเป็นเหยื่อที่อ่อนแอ หรือการเป็นช่องทางสำคัญในการสนองความต้องการทางเพศที่มีอยู่มากโดยธรรมชาติของผู้ชาย มีผลต่อความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทที่ทางของเรื่องเพศนอกกรอบรูปแบบนี้และท่าทีของรัฐ การเอาผิดลงโทษฝ่ายใดบ้างขึ้นอยู่กับภาพของการค้าบริการทางเพศที่สส.เชื่อ นอกจากนี้มาตรฐานที่แตกต่างของพฤติกรรมทางเพศของชายหญิงก็มีผลต่อการมองความเสียหายและบทลงโทษอย่างแตกต่างกัน

<sup>19</sup> คำอภิปรายของ ประยุทธ์ ศิริพานิชย์ (พรรคชาติไทย, มหาสารคาม, วาระ 1, 13 กันยายน 2538).

## การค้าบริการทางเพศและบอลลโษ

ประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งของร่างพรบ.ปรามการค้าประเวณีที่เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร คือการลงโทษผู้ใช้บริการทางเพศซึ่งจำกัดอยู่เพียงกรณีที่ผู้ค้าบริการอายุต่ำกว่า 18 ปี ข้อกำหนดเกี่ยวกับการลงโทษนี้กลายเป็นเรื่องที่โต้แย้งกันอย่างกว้างขวางทั้งในวาระที่ 1 และวาระที่ 2 ของการพิจารณาร่างกฎหมาย มีการตั้งข้อสังเกตว่าการลงโทษเฉพาะผู้ซื้อบริการทางเพศจากเด็ก แต่ไม่เอาโทษในกรณีที่ผู้ค้าอายุเกิน 18 ปี จะเป็นการส่งเสริมให้มีการค้าประเวณีมากขึ้นหรือไม่ เพราะถ้าการค้าประเวณีเป็นสิ่งที่ไม่ดีก็ต้องออกกฎหมายเอาผิดผู้ซื้อบริการในทุกกรณีโดยไม่จำกัดว่าหญิงบริการจะอายุเท่าไร การจำกัดการลงโทษเพียงช่วงอายุหนึ่งจึงดูเหมือนเป็นการยอมรับการซื้อขายบริการทางเพศในบางกรณีและลดหย่อนโทษให้กับหญิงบริการที่ไม่ได้อยู่ในช่วงอายุที่กฎหมายกำหนด จึงมีการเสนอให้ยอมรับกิจกรรมทางเพศเช่นนี้ให้ถูกกฎหมายและใช้วิธีการจดทะเบียนผู้ค้าบริการทางเพศให้ถูกต้องเสียเลย<sup>21</sup>

สส. หญิงที่ตระหนักว่าการกำหนดบอลลโษกับเรื่องเพศนอกกรอบการแต่งงานที่ถูกมองโดยคนหลายกลุ่มว่าเป็นเรื่องธรรมดาหรือจำเป็นสำหรับผู้ชายจึงทำให้เกิดการต่อต้าน ได้ชี้แจงว่าร่างกฎหมายนี้ไม่ได้มุ่งจะลงโทษผู้ชายที่ใช้บริการการค้าประเวณีทุกคน

“คุณผู้ชายทุกคนที่ตกอกตกใจกับกฎหมายฉบับนี้ว่า กฎหมายฉบับนี้กำลังเอาโทษกับผู้ที่ไม่เที่ยวผู้หญิง แต่จริง ๆ แล้วไม่ถึงขนาดนั้น ผู้ที่เสนอกฎหมายยังมีความปรานีอยู่ กฎหมายฉบับนี้ลงโทษผู้ที่ไม่เที่ยวผู้หญิงเฉพาะไม่เกิน 18 ปี...เราต้องการให้กฎหมายฉบับนี้คุ้มครองคนที่ยังอายุไม่เกิน 18 ปี... คุณผู้ชายอาจจะเห็นว่ากฎหมายฉบับนี้ส.ส.หญิง 24 คน ตั้งใจที่จะมาลงโทษผู้ชายหรือเปล่า คงไม่ถึงขนาดนั้น”<sup>22</sup>

การชี้แจงเช่นนี้เป็นการจำกัดขอบเขตของการจัดการกับการค้าประเวณีโดยกฎหมายของรัฐ ว่าไม่ได้ห้ามอย่างเด็ดขาดหรือลงโทษการใช้บริการทางเพศในทุกกรณี แต่

<sup>20</sup> คำอภิปรายของ ท้าว เสนเนียม (พรรคประชาธิปัตย์, สงขลา), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

<sup>21</sup> เรวดี สิริกุล (พรรคชาติไทย, กาญจนบุรี), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

<sup>22</sup> คำอภิปรายของ พรพิชญ์ พัฒนกุลเลิศ (พรรคประชาธิปัตย์, นราธิวาส), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

ต้องการจะคุ้มครองในกรณีที่ผู้ค้าเป็นเด็ก ข้อกำหนดเช่นนี้จึงไม่ใช่การลงโทษผู้ชายที่ซื้อบริการทางเพศทุกคน ผู้ที่เสนอให้มีการลงโทษมองการค้าประเวณีว่าเป็นเรื่องชั่วร้ายผิดบาปและ/หรือเป็นการเอาผิดเอาเปรียบผู้หญิง แต่ก็ยังให้ที่ทางกับกิจกรรมเช่นนี้ในสังคม

การกำหนดบทลงโทษผู้ซื้อบริการโดยใช้อายุของผู้ค้าบริการทางเพศเป็นเกณฑ์ทำให้เกิดการท้วงติงว่าจะทำให้เกิดปัญหาตามมาได้ เพราะเป็นการยากที่จะคาดคะเนอายุของเด็กหญิง ซึ่งจะทำให้เกิดความยุ่งยากสำหรับชายที่ใช้บริการทางเพศได้ รัฐบาลก็ยังไม่ประกาศให้การค้าประเวณีเป็นเรื่องถูกกฎหมายมีการจดทะเบียน ไม่มีบัตรประจำตัว... บางคนทั้งอวบ ทั้งสวย รูปร่างเจริญเติบโต โดยเฉพาะเด็กปัจจุบันนี้ดีมนมสด เราจะรู้ได้อย่างไรว่าคน 18 ปีหรือ 17 ปี หรือ 15 ปี ดีไม่ดีเด็ก 15 ปี โตยิ่งกว่าเด็กอายุ 20 ปี ระวังเถอะ... จุดนี้เองจะต้องถูกเบลคเมลล์ คดีจะเต็มบ้านเต็มเมือง”<sup>23</sup>

การกำหนดบทลงโทษโดยมีเงื่อนไขอยู่ที่อายุของผู้ค้า จึงกลายเป็นปัญหาสำหรับผู้ชายที่ใช้บริการทางเพศ สส.ชายคนเดียวกันนี้ได้ยกประเด็นเรื่องการคาดคะเนอายุอีกในวาระ 2 ว่า “ท่านสามารถจะทายอายุของคนได้ถูกต้องหรือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขณะที่แสงไฟสลัว ๆ ท่านอาจจะเห็นผิวนวล ๆ นั้น ท่านทายอายุได้หรือ... บางคนเด็กอายุ 14 ปี 15 ปีนั้น สรีระอาจจะโตกว่าคนอายุ 25 ปี ก็ได้” ทั้งที่การบอกอายุเด็กผู้หญิงทำได้ยากแต่มีการกำหนดโทษไว้รุนแรงสำหรับการซื้อบริการทางเพศจากเด็ก ทำให้เกิดการประชดประชันว่า “ถ้าจะให้ดีเขียนลงไปให้ชัดเจนเลย...บอกว่าเวลาถูกจับต้องให้เมียไปประกัน มันจะได้ตายหน้ากลงไปแตกแยกทั้งครอบครัวไปหมดเลย”<sup>24</sup>

การที่สส.ชายยกประเด็นความแตกแยกในครอบครัวเพราะบทลงโทษที่กำหนดในกฎหมาย ทำให้ถูกตอบโต้ว่า “กฎหมายนี้ตั้งใจที่จะลดเรื่องการค้าประเวณี ตั้งใจที่จะส่งเสริมให้คนได้ใช้ชีวิตที่อบอุ่นกับครอบครัว รักครอบครัว... ถ้าดิฉันไม่พูดกลัวว่าบันทึกไว้จะกลายเป็นว่าสภาทั้งสภาเห็นกับท่านว่าการไปเที่ยวโสเภณีแล้วถูกจับ เดียว

<sup>23</sup> คำอภิปรายของ ชัชวาล ขมภูแดง (พรรคชาติไทย, ร้อยเอ็ด), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

ครอบครัวไม่อบอุ่น ทำไมท่านไม่คิดเสียแต่ต้นว่า เราไม่ทำอะไรให้ที่บ้านเราเสียใจ เราต้องนึกก่อน”<sup>25</sup> การที่ระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศมีมาตรฐานทางเพศที่แตกต่างในเรื่องการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการสมรส เช่นการซื้อบริการทางเพศ ถูกมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับผู้ชาย ในขณะที่เรื่องเพศของผู้หญิงถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของการแต่งงานแบบผัวเดียวอย่างเข้มงวด ทำให้นักการเมืองหญิงพยายามจะบังคับใช้กรอบเรื่องเพศที่ชอบธรรมอย่างเข้มงวดขึ้นกับผู้ชาย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำกับพฤติกรรมทางเพศจึงเน้นการลดการมีเพศสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงาน อย่างไรก็ตามกฎหมายเหล่านี้ก็ไม่ได้จำกัดเรื่องเพศนอกกรอบการแต่งงานของผู้ชายอย่างเข้มงวดเสียทีเดียวโดยมีข้อยกเว้น เช่นการกำหนดโทษผู้ซื้อบริการโดยใช้อายุของผู้ให้บริการเป็นเกณฑ์ การไม่ลงโทษการซื้อบริการทางเพศทุกกรณี ทำให้การกำกับพฤติกรรมทางเพศของผู้ชายให้อยู่ในกรอบเรื่องเพศที่ชอบธรรมยังต้องพึ่งพาสำนึกของผู้ชายที่จะไม่ทำในสิ่งที่ภรรยาเสียใจ

การเอาผิดกับการซื้อบริการทางเพศบางรูปแบบโดยใช้เกณฑ์อายุของผู้ให้บริการเป็นหลัก ทำให้มีการเปรียบเทียบเรื่องเพศรูปแบบนี้กับการกระทำผิดทางเพศอย่าง การข่มขืนกระทำชำเรา การเปรียบเทียบบทลงโทษสำหรับการกระทำทั้งสองประเภททำให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเหมือนและความต่างของการกระทำทั้งสอง ร่างพรบ.ปรมการค้าประเวณีที่เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้กำหนดบทลงโทษผู้ที่ให้บริการของหญิงค้าประเวณีที่อายุมากกว่า 15 ปีแต่น้อยกว่า 18 ปีให้มีโทษจำคุก 1-3 ปีและปรับ 20,000 บาท ถึง 60,000 บาท และ “ผู้ที่เข้าไปเที่ยวในสถานบริการแล้วเกิดถูกจับได้ โดยรู้หรือไม่รู้ก็ตามว่า ผู้หญิงคนนั้นอายุต่ำกว่า 15 ปี จะมีโทษปรับตั้งแต่ 40,000 บาท ถึง 400,000 บาท แล้วก็จำคุกตั้งแต่ 2 ปี ถึง 20 ปี”<sup>26</sup> ในขณะที่กฎหมายอาญามาตรา 277 กำหนดโทษผู้ที่ข่มขืนกระทำชำเราในกรณีที่ถูกกระทำอายุไม่เกิน 15 ปี จะมีโทษจำคุกตั้งแต่ 4 ปี ถึง 20 ปี แล้วปรับตั้งแต่

<sup>24</sup> คำอภิปรายของ ชัชวาล ชมภูแดง (พรรคชาติไทย, ร้อยเอ็ด), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>25</sup> คำอภิปรายของ คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ (พรรคประชาธิปัตย์, นครศรีธรรมราช), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>26</sup> คำอภิปรายของ วิชัย ขาวขำ (พรรคกิจสังคม, อุตรดิตถ์), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

8,000 บาท ถึง 40,000บาท สส.ชายบางคนเห็นว่าบทลงโทษที่กำหนดสำหรับกรณี การซื้อบริการทางเพศจากเด็กหญิงเช่นนี้หนักกว่าโทษของการข่มขืนซึ่งเป็นการ กระทำที่เลวร้ายกว่ามาก

“ถ้าหากพิจารณาโทษทางอาญาแล้วมันก็สู้กับเรื่องโทษข่มขืน โทษข่มขืน กระทำซ้ำเรานั้นเป็นการใช้กำลังบังคับจิตใจที่เขาไม่ยินยอม แต่ในร่างกฎหมายฉบับนี้ บอกว่า แม้เขาจะยินยอมก็ตาม... ขนาดยินยอมยังโทษหนักกว่าข่มขืนอีก”<sup>27</sup> มีการ แยกแยะว่าการซื้อบริการทางเพศต่างจากการข่มขืนเพราะส่งผลต่อตัวผู้ถูกกระทำไม่ เหมือนกัน *“การข่มขืนกับการไปเที่ยว นั้นมันคนละแบบ การข่มขืนนั้นจะเป็นตราบาป ไปชั่วชีวิต แต่ถ้าว่าอยู่ในสถานที่ค้าประเวณีนั้น อาจจะมีการยินยอมกัน...การที่จะ ปรามโดยให้บทลงโทษหนักเกินไป ผมว่ามันน่าจะไม่ต้อง... เพราะคนที่ไปเที่ยว หญิงโสเภณีนั่น ไม่ใช่ว่าเป็นคดีอาชญากรรม เหมือนไปปล้น ไปฆ่า หรือไปข่มขืน”*<sup>28</sup> การซื้อบริการทางเพศจึงไม่ใช่ความผิดที่รุนแรง ซึ่งก็ดูจะสอดคล้องกับความเชื่อของ คนจำนวนไม่น้อยที่เห็นความจำเป็นของการค้าประเวณีและการซื้อขายบริการทาง เพศซึ่งอาจเป็นเรื่องของการสมยอมกันได้ ในขณะที่การข่มขืนเป็นการบังคับร่วมเพศ ซึ่งถูกจัดว่าเป็นความผิดที่ใหญ่หลวงกว่ามาก การมองเช่นนี้ต่างจากความเข้าใจของ สตรีนิยมหลายตระกูลที่เห็นว่าการกระทำทั้งสองเป็นการกดขี่เอารัดเอาเปรียบผู้หญิง โดยการใช้น้ำเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงเพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย

ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดบทลงโทษมองว่าโทษในร่างกฎหมายรุนแรงเกิน กว่าฐานการกระทำผิด ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงตามมา เช่นการฆ่าปิดปาก เหยื่อได้<sup>29</sup> กรรมาธิการชี้แจงในประเด็นบทลงโทษว่า ในคณะกรรมการได้มีการ อภิปรายกันว่าโทษขั้นสูงควรจะมุ่งไปที่การประทุษร้ายทางเพศ โดยเฉพาะ “คนแรก ที่ เปิดบริสุทธิ์” ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลซึ่งชั่วร้ายกว่าผู้ใช้บริการทางเพศที่ไม่ได้เป็นผู้ทำลาย

<sup>27</sup> คำอภิปรายของ ชีชาวล ชมภูแดง (พรรคชาติไทย, ร้อยเอ็ด), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>28</sup> คำอภิปรายของ มานะ อุตกุล (พรรคความหวังใหม่, นครพนม), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>29</sup> คำอภิปรายของ ทาวร เสนเนียม (พรรคประชาธิปัตย์, สงขลา), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

ความบริสุทธิ์ของผู้หญิงจึงควรจะได้รับโทษหนัก การกระทำเช่นนี้ต่างจากการไปเที่ยวสถานบริการ/ใช้บริการด้วยความหลงผิดหรือผู้ซื้อบริการทั่วไป คนที่เยี่ยงปกติเหล่านี้น่าจะได้รับโทษขั้นต่ำ<sup>30</sup> การซื้อบริการทางเพศจึงมีระดับความผิดที่ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้ซื้อและผู้ขาย การ ‘เปิดบริสุทธิ์’ ถูกมองว่าเป็นการมุ่งจะทำลายพรหมจรรย์ของผู้หญิงซึ่งเป็นความผิดร้ายแรง แต่ผู้ที่ซื้อบริการทางเพศทั่วไปถูกจัดเป็นเรื่องธรรมดาที่ไม่ได้เป็นความผิดใหญ่หลวง ดูเหมือนพรหมจรรย์ของผู้หญิงจะมีราคาหรือมีค่าสูงทำให้ผู้ทำลายต้องถูกลงโทษสูงกว่าผู้ที่ใช้บริการหลังจากผู้ให้บริการได้สูญเสียพรหมจารีไปแล้ว

กรรมาธิการได้ชี้แจงประเด็นการเปรียบเทียบบทลงโทษกับกฎหมายอาญามาตรา 277 ว่า โทษสูงสุดของการร่วมประเวณีกับเด็กไม่ว่าจะเป็นในหรือนอกสถานบริการ มีโทษสูงสุดเท่ากันคือจำคุก 20 ปีไม่ว่าจะใช้กฎหมายไหน แต่การกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำ 2 ปีซึ่งต่ำกว่าโทษขั้นต่ำ 4 ปี ในกฎหมายอาญามาตรา 277 เพราะ

“เรามองว่าในมาตรา 277 อาจจะเป็นเรื่องไปกระทำกับลูกสาวชาวบ้านร้านตลาด ซึ่งเป็นคนที่ไม่มีความผิดอะไรที่จะไปทำกับเขา อัตราโทษขั้นต่ำ 4 ปีก็คงไว้ได้ แต่ถ้ามาคนที่ไปในช่องโสเภณีนั่น อาจจะมีเหตุจูงใจที่ชั่วร้ายน้อยกว่า กำหนดอัตราโทษจำคุกไว้ 2 ปีก็ดูดีเพื่อว่าจะมีกรณีที่น่าเห็นใจมาก เป็นผู้ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นผู้ที่ไปเที่ยวครั้งแรก หรือเป็นผู้ที่กระทำการเพื่อสำเร็จความใคร่ในชนิดที่ไม่ถึงกระทำความชำเรา เช่นไปสำเร็จความใคร่ทางเวอมรรค ซึ่งไม่ใช่เป็นการกระทำชำเราตามกฎหมาย”<sup>31</sup>

การกระทำประเภทเดียวกันแต่เกิดต่างสถานที่มียุติธรรมต่างกัน การร่วมเพศกับเด็กในสถานบริการทางเพศจึงอาจจะมีผิดน้อยกว่าการกระทำกับเด็กหญิงทั่วไปที่ไม่ได้ถูกจัดหาไว้สำหรับการให้บริการทางเพศ ผู้ชายที่ไปใช้บริการทางเพศในสถานที่เฉพาะที่มีไว้สำหรับการระบายความต้องการทางเพศจึงดูชั่วร้ายน้อยกว่าผู้ที่ไปกระทำกับ ‘ผู้หญิงดี ๆ’ นอกจากนี้ความหมายของการร่วมเพศในความเข้าใจทั่วไปยังจำกัดว่าเป็นการกระทำเฉพาะระหว่างชายหญิง ทำให้การกระทำหลายรูปแบบไม่ถูกจัดว่าเป็น

<sup>30</sup> คำอภิปรายของ ศุภพรพงศ์ ขวัญบุญ (กรรมาธิการ), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>31</sup> คำอภิปรายของ จักรกฤษณ์ กักคือนากุล (กรรมาธิการ), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

การร่วมเพศ การให้ความหมายเช่นนี้สะท้อนอิทธิพลของกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรมที่นิยมเรื่องเพศที่ปกติว่าเป็นเรื่องของชายหญิง การกระทำหลายประการที่กระทบต่อตัวตนทางเพศของคนเช่นเดียวกับการบังคับร่วมเพศ เช่นการสำเร็จความใคร่ทางเวอมรรคถูกจัดว่าไม่ธรรมดาหรือผิดศีล แต่ก็ไม่นับรวมว่าเป็นการล่วงละเมิดทางเพศ

การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทลงโทษผู้ซื้อบริการทางเพศจากผู้ค้าที่เป็นเด็ก ทำให้เห็นการจัดระดับความผิดเกี่ยวกับการบังคับร่วมเพศ ซึ่งสะท้อนออกมาในการกำหนดบทลงโทษ การซื้อบริการทางเพศถูกแยกออกจากการข่มขืน และถูกมองว่าเป็นเรื่องของสมยอมไม่ใช่การบังคับร่วมเพศ การกระทำทางเพศเหล่านี้ถูกแบ่งแยกจากกันและถูกตัดสินความผิดแตกต่างกันด้วย ซึ่งก็ทำให้เกิดความคาดหวังว่าบทลงโทษสำหรับการกระทำที่ต่างกันนี้จึงควรจะแตกต่างกันด้วย นอกจากนี้การใช้บริการการค้าประเวณีในหลายกรณีจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องธรรมดาที่ไม่ควรจะถูกลงโทษอย่างรุนแรง เพราะเป็นการระบายความต้องการทางเพศโดยใช้บริการของสถาบันที่มีอยู่เพื่อวัตถุประสงค์นี้โดยเฉพาะ

### การลงโทษผู้ดำเนินกิจการค้าประเวณี

แง่มุมสำคัญของการแก้ไขกฎหมายปรามการค้าประเวณีครั้งนี้ เป็นเรื่องของ การเอาผิดกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการค้าบริการทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นผู้ซื้อบริการ ผู้จัดหาและเจ้าของกิจการการค้าประเวณี รวมไปถึงพ่อแม่ที่ขายลูกของตนให้กับผู้จัดหา ทำให้เกิดการเปรียบเทียบบทลงโทษที่บัญญัติสำหรับคนทั้งสามกลุ่ม ว่าใครควรจะ ได้รับโทษหนักมากน้อยอย่างไร โดยดูจากความผิดว่าใครผิดมากน้อยกว่ากันซึ่งผู้อภิปรายก็มองต่างกันไป ผู้อภิปรายในประเด็นนี้บางคนมองการค้าบริการทางเพศว่าเป็นกิจกรรมที่ต้องมีทั้งฝ่ายอุปสงค์และอุปทาน การกำหนดบทลงโทษจึงควรจะพิจารณาด้วยว่าฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมและธุรกิจนี้ฝ่ายใดทำผิดมากกว่ากัน มีการตั้งข้อสังเกตว่าบทลงโทษพ่อแม่ในร่างกฎหมายถูกกำหนดไว้หนักกว่าเจ้าของกิจ

การ<sup>32</sup> ทั้งที่ฝ่ายหลังนำถูกลงโทษหนักกว่า เพราะถ้าไม่มีสถานบริการประเวณี คนก็ไม่ไปเที่ยว จึงน่าจะมิบทลงโทษเจ้าของกิจการสูงกว่าผู้เที่ยว 3 เท่าเพื่อให้ชัดเจน "ถ้าจะแก้ไขไม่ให้มีการไปเที่ยวต้องแก้ที่กิจการ ปรับสูง ๆ เอาแพง ๆ คนก็ไม่ไปเที่ยว เพราะไม่มีช่องให้เที่ยว"<sup>33</sup> ข้อเสนออีกประการหนึ่งเป็นไปในทิศทางของการกำหนดบทลงโทษเท่ากันทั้งสำหรับฝ่ายผู้ซื้อบริการและเจ้าของกิจการ เพราะทั้งสองฝ่ายเป็นองค์ประกอบสำคัญของการค้าประเวณีถ้าไม่มีสถานบริการก็ไม่มีคนไปเที่ยว และถ้าไม่มีคนไปเที่ยวก็ไม่มี "ช่อง" หรือสถานบริการ<sup>34</sup>

ผู้ที่เห็นว่าความผิดของเจ้าของกิจการรุนแรงกว่าฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องในการค้าประเวณี นำเสนอภาพการเอาผิดเอาเปรียบที่หญิงบริการต้องประสบ ดังนี้

"เจ้าของกิจการ...ไม่มีความเมตตา ไม่มีมนุษยธรรม ไม่มีคุณธรรม ยังเอาผิดเอาเปรียบ ยังเป็นผู้มีอิทธิพลมีอำนาจมาก เด็ดกล้า... สถานที่แห่งหนึ่งถ้าเป็นระดับอำเภอก็ประมาณ 700 บาท ค่าบริการ ผมถามเด็กในขณะที่ผมไปศึกษาเพื่อมาเปรียบเทียบ บอกว่าหนูได้เท่าไร เขาว่าเขาได้ 200 บาท จาก 700 บาท ท่านคิดว่ามนุษยธรรมอยู่ตรงไหน ทั้ง ๆ ที่เด็กนั้นเป็นที่รองรับอารมณ์ของผู้ชายทั้งหลายทั้งเมาเหล้า กลิ่นบุหรี่ ใช้ความรุนแรงต่าง ๆ นานา เพื่อระบายอารมณ์ในสิ่งที่เป็นความชั่วร้ายของผู้ชายในบางคน หลังจากนั้นมาสู่ระดับอินเตอร์หน่อย...ก็เริ่มมาถึง 1,200 บาท ก็ไปถามเขาอีกว่าได้เท่าไรผมจะทำวิจัย เขาบอกว่าจาก 1,200 บาท หนูได้ 500 บาท อีก 700 บาท เจ้าของกิจการเอาไป... เพราะฉะนั้นจุดตรงนี้อาไรดเอาเปรียบ เป็นการหาเงินให้เจ้าของช่องหรือเจ้าของกิจการเหล่านี้โดยที่ไม่เป็นธรรมเลย"<sup>35</sup>

ข้อสังเกตประการหนึ่งที่น่าสนใจคือ สส.ชายที่แสดงความเห็นหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับการค้าบริการทางเพศ มักจะออกตัวว่าตนเองไม่ได้เป็นผู้ใช้บริการเช่นนี้ แต่ข้อมูลเหล่านี้ได้มาจากการศึกษาวิจัย และความที่ไม่ใช่ผู้ใช้บริการจึงไม่ได้ออกกฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือเพื่อป้องกันตัวเอง แต่พิจารณาจากความถูกต้องของการ

<sup>32</sup> คำอภิปรายของ ประยุทธ์ สิริพานิชย์ (พรรคชาติไทย, มหาสารคาม), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>33</sup> คำอภิปรายของ เรวัต สิริกุล (พรรคชาติไทย, กาญจนบุรี), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

<sup>34</sup> คำอภิปรายของ สมุทร มงคลกิติ (พรรคพลังธรรม, กทม.), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

<sup>35</sup> คำอภิปรายของ ประชาธิปไตย คำสิงห์นอก, ชาติพัฒนา, นครราชสีมา, .), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

กระทำที่ปรากฏ<sup>36</sup> ดูเหมือนสส.ชายที่แสดงตนว่าเป็นผู้รู้และมีข้อมูล จะรู้สิ่งเหล่านี้ได้โดยไม่ต้องมีประสบการณ์ตรงของการเป็นผู้ซื้อบริการ

การมีภาพของเจ้าของกิจการที่กดขี่ผู้ค้าบริการอย่างไร้มนุษยธรรม ทำให้มีข้อเสนอว่าควรจะลงโทษ “ผู้ที่หาอยู่หากินสร้างความสุขความสบายในการเอาผู้หญิงมาสนองตัณหาผู้อื่นแลกกับเงิน” ให้หนัก นอกจากนี้ผู้อภิปรายบางคนเห็นว่าการลงโทษควรหนักยิ่งขึ้นไปอีกสำหรับเจ้าของกิจการที่ให้บริการในรูปแบบที่ต่างไปจากความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายหญิง “กระผมต้องการให้มีการลงโทษของบุคคลวิปริตทางจิตในการเอาผู้ชายไปบำรุงบำเรอความสุขทางเพศให้แก่ผู้ชายด้วยกัน หรือแก่บุคคลที่วิปริตในการเอาผู้ชายไปเป็นโสเภณีขายบำรุงบำเรอบรรดาสตรีที่หัวเหว้ทั้งหลาย และกระผมต้องการให้มีการลงโทษในการเอาผู้หญิงไปบำรุงบำเรอทางเพศให้แก่สตรี”<sup>37</sup> แม้ว่าสส.ที่อภิปรายจะเห็นว่าผู้จัดหาและเจ้าของกิจการการค้าบริการทางเพศกระทำความผิด ระดับของการลงโทษยังแตกต่างกันสำหรับลักษณะการจัดหาผู้ค้าประเวณี การจัดหาผู้หญิงมาค้าประเวณีโดยให้บริการแก่ผู้ชายเป็นความผิดที่อยู่ในข่าย “ปกติ” แต่การจัดหาและขายบริการที่ออกไปนอกกรอบความสัมพันธ์ทางเพศที่จำกัดรูปแบบที่ถูกจัดว่าต้องเป็นเรื่องระหว่างชายหญิงดูจะยิ่งผิดบาปมากกว่าเพราะเป็นเรื่อง “วิปริต” ด้วย

กรรมาธิการได้ชี้แจงในประเด็นการกำหนดโทษผู้จัดหาและเจ้าของสถานบริการว่าต้องเปรียบเทียบกับกฎหมายอาญามาตรา 282 และ 283 ซึ่งเกี่ยวกับการจัดหาคนเพื่อสำเร็จความใคร่แก่ผู้อื่น เพื่อไม่ให้บทลงโทษต่างกันเกินไป และการลงโทษต้องการให้ครอบคลุมทั้ง “ผู้ที่ไปหาผู้หญิงมาเป็นโสเภณีและผู้ที่ส่งโสเภณีจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง”<sup>38</sup> เพราะมีแง่มุมของการค้ามนุษย์อยู่ด้วย แง่มุมสำคัญของการค้าบริการทางเพศไม่ได้จำกัดอยู่ที่ประเด็นว่าผู้ค้าสมัครใจหรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของการ

<sup>36</sup> คำอภิปรายของ ประยุทธ์ สิริพานิชย์ (พรรคชาติไทย, มหาสารคาม), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

<sup>37</sup> คำอภิปรายของ ชัชวาล ขมภูแดง (ชาติไทย, ร้อยเอ็ด), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>38</sup> คำอภิปรายของ จริญญา ภักดีอนากุล (กรรมาธิการ), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

ทำให้คนกลายเป็นที่สินค้าเข้าไปบริการในอุตสาหกรรมทางเพศและมีลักษณะของการทำผิดข้ามชาติ<sup>39</sup> ที่เป็นปัญหาใหญ่และซับซ้อน

การกำหนดบทลงโทษในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ ว่าในกรณีที่ผู้ที่ถูกขัง หน่วงเหนี่ยวให้ผู้อื่นค้าประเวณีและทำให้เสียชีวิตมีโทษถึงประหารชีวิต ทำให้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นโทษหนัก และจะทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงกับผู้หญิงที่เป็นเหยื่อมากขึ้น โดยเฉพาะการฆ่าผู้หญิงเพื่อปิดบังความผิด กรรมการได้ชี้แจงถึงความจำเป็นของการกำหนดบทลงโทษที่รุนแรงว่า การหลอกลวงคนไปเป็นโสเภณีและการค้ามนุษย์เป็นอาชญากรรมที่ทำลายมาตรฐานศีลธรรมอย่างสูง เป็นการกระทำต่อคนเยี่ยงสัตว์ - ในความตกลงระหว่างประเทศหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการที่จะปราบปรามการค้าหญิงและเด็กได้เปิดทางว่ายอมรับให้กฎหมายที่มุ่งที่จะปราบปรามการค้าหญิงและเด็กในลักษณะที่รุนแรงแบบนี้ ยอมรับให้วางมาตรการพิเศษแตกต่างไปจากอาชญากรรมธรรมดาในประมวลกฎหมายอาญาพื้นฐานได้<sup>40</sup> การมีบทลงโทษที่รุนแรงจะทำให้คนกลัวและเช็ดหลาบ การกระทำความรุนแรงก็จะหมดไป "เราเขียนกฎหมายและบอกประชาชนว่าต่อไปถ้าใครทำผู้หญิง กักขังเขา ข่มขืนเขาแล้วฆ่าเขา เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายและคุณก็ต้องลงโทษถึงประหารชีวิต"<sup>41</sup> สมาชิกได้ยกมือสนับสนุนบทลงโทษนี้ตามร่างของกรรมการในการลงมติ

พ่อแม่ ชายลูก: ความยากจนหรือความมั่งคั่ง

ประเด็นสำคัญที่มีการโต้เถียงกันในการแก้ไขกฎหมายปราบการค้าประเวณีในปีพ.ศ. 2539 คือ การกำหนดบทลงโทษพ่อแม่ที่ขายลูกให้ไปค้าบริการทางเพศ ซึ่งทำให้เกิดการโต้แย้งจากสส.จำนวนหนึ่งในหลายแง่มุม ปราบปรามการค้าขายลูกถูกนำเสนอว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะบางภูมิภาคของประเทศอย่างภาคเหนือ

<sup>39</sup> คำอภิปรายของ สาทิตย์ วงศ์หนองเคียว (พรรคประชาธิปัตย์, ตรัง/ กรรมการ), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>40</sup> คำอภิปรายของ จรัญ ภักดีธนากุล (กรรมการ), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

<sup>41</sup> คำอภิปรายของ ลดาวัลย์ วงศ์ทวีวงศ์ (พรรคประชาธิปัตย์, พะเยา), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

“...ทุกครั้งที่เอ๋ยถึงโสเภณีมักจะมองไปแล้วก็ระบุชี้ชัดว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมาจากภาคเหนือ ที่เป็นเช่นนั้นก็คงจะเป็นเพราะว่าบาปกรรมของผู้หญิงเหนือที่เขาเกิดมามีผิวขาว มีหน้าตาดี มีนิสัยโอ้อวดอารีและสภาพเรียบร้อย... ถูกชักนำ ถูกบังคับ ถูกล่อลวง ถูกขายเข้ามาสู่วงการบริการทางเพศ... ไม่มีพ่อแม่คนไหนอยากจะขายลูก ไม่มีเด็กผู้หญิงคนไหนอยากจะขายตัว... พ่อเล้าแม่เล้าจะชักจูงเด็กเหล่านี้เข้ามาสู่วงการค้าประเวณี ด้วยการหลอกล่อด้วยสิ่งเร้าที่ยื่นเสนอให้ผู้ปกครองพ่อแม่”<sup>42</sup>

ปรากฏการณ์การขายลูกจึงเกี่ยวข้องกับอาณานิคมของประเทศไทย โดยผู้หญิงในภูมิภาคอย่างภาคเหนือถูกมองว่ามีลักษณะเฉพาะที่ ‘ขาย’ ได้มากกว่า ในขณะที่ส.ของบางจังหวัดในภาคอีสานบอกว่าการขายลูกไปเป็นหญิงบริการไม่ค่อยปรากฏในพื้นที่ของตน “เพราะว่าเขา [ผู้หญิง] ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต เค็ดร้อนก็มาแต่ว่าถูกผู้ชายจับไปข่มขืน อันนี้มีแต่ก็น้อยในพื้นที่หรือในหมื่นรายจะมีสักรายเดียว”<sup>43</sup>

การลงโทษพ่อแม่จะเป็นประเด็นที่ส.ใช้เวลาโต้เถียงกันนานที่สุดในการพิจารณาร่างกฎหมายนี้ในวาระ 2 โดยต่างก็มีความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่พ่อแม่ขายลูกไปเป็นหญิงบริการต่างกัน ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเป็นความจำเป็นเพราะความยากจนบังคับ ปัจจัยเรื่องชนชั้นจึงมีความสำคัญยิ่งในการทำให้เกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ในขณะที่ส.หญิงที่เห็นว่าการกระทำในลักษณะนี้เป็นความผิดมองว่าเรื่องของการค้าประเวณีไม่ได้เป็นเพียงปัญหาความยากจนและการไร้การศึกษา แต่ยังมียอดประกอบของความมั่งง่ายและความต้องการทางวัตถุของพ่อแม่ทำให้เกิดการขายลูก พ่อแม่ที่ไม่รับผิดชอบเหล่านี้สมควรจะถูกลงโทษ

ฝ่ายส.ที่ไม่เห็นด้วยกับบทลงโทษมองว่าปรากฏการณ์การขายลูกเป็นเรื่องของความเสียเปรียบทางชนชั้น เพราะคนร่ำรวยไม่ขายลูกกิน มีแต่คนยากจนจนเท่านั้นที่ต้องทำเพราะความจำเป็น รากเหง้าของปัญหานี้คือความยากจนที่ยังไม่ได้รับ

<sup>42</sup> คำอภิปรายของ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ (พรรคประชาธิปัตย์, พะเยา), วาระ 1, 13 กันยายน 2538.

<sup>43</sup> คำอภิปรายของ ชัย ชิดชอบ (พรรคชาติไทย, บุรีรัมย์), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

การแก้ไข<sup>44</sup> ความยากจนและความด้อยโอกาสทำให้คนขายลูกด้วยการ “ตกเขียว” เพราะความจำเป็นและเป็นทางเลือกสุดท้ายของพ่อแม่<sup>45</sup> โดยคนที่ทำเช่นนั้นก็น่าจะเป็นคนจำนวนน้อย “การที่พ่อแม่เอาเด็กไปขายนั้น กระผมอยากจะขอทราบเรียนว่า ถ้าหาก ไม่มีเหตุจำเป็นจริง ๆ คงจะไม่มีพ่อแม่ที่ไหนจะไม่ส่งสารลูก... คงจะมีพ่อแม่ไม่มากนักที่ทำอย่างนั้นกับลูกตัวเอง เพราะโดยปกติแล้วแม้แต่สุนัขก็ยังหวงลูกของมัน...”<sup>46</sup> รัฐย์: ไม่ได้แก้ปัญหาด้านเหตุคือความยากจนและการศึกษา แต่กลับจะลงโทษคนที่เดือดร้อน การลงโทษพ่อแม่จะเป็นการซ้ำเติมคนที่ลำบากอยู่แล้ว และได้มีการเปรียบเทียบลูกคนจนที่ต้องไปขายร่างกายค้าประเวณีกับเด็กลูกคนร่ำรวยที่ไม่อยู่ในกรอบของเรื่องเพศที่ดี ว่า “ยังดีกว่าลูกคนรวยที่ปล่อยลูกของตัวเองไปหาเงินเที่ยว... เพียงเอาเงินมาบำรุงบำเรอสนุกสนานหาความสุขให้แก่ตัวเอง ปล่อยให้ลูกตัวเองไปหลงระเหิงในดิสโก้เธค ในบาร์ ในไนท์คลับ ในร้านเหล้าร้องเพลงเฮฮาอยู่ริมถนน ลูกคนยากคนจนเหล่านั้นเขายังได้ช่วยพ่อแม่เขาไว้”<sup>47</sup> การขายลูกเข้าสู่การค้าบริการทางเพศจึงเป็นเรื่องความจำเป็นเพราะความยากจน

สส.หญิงบางคนมองว่าการขายลูกเป็นเรื่องของความมั่งง่ายของพ่อแม่ที่ “ไม่ยอมเหน็ดเหนื่อย ไม่ยอมทำงานเพื่อลูก แต่กลับจะให้ลูกไปขายตัวเพื่อความสุขของตัวเอง” การออกกฎหมายเช่นนี้จึงไม่ใช่เรื่องของการรังแกคนจน เพราะ “คนจนที่บ้า ๆ คนจนที่ไม่ปกติเท่านั้นจะได้รับโทษจากกฎหมายนี้ คนจนดี ๆ มีอีกเยอะที่เขาไม่ขายลูก ไม่ต้องกลัวว่ากฎหมายจะกระทบ”<sup>48</sup> บทลงโทษตามกฎหมายนี้จึงไม่น่าจะกระทบคนจนทั่วไป แต่มีเป้าหมายเฉพาะที่คนขายลูก ความยากจนไม่ได้เป็นเหตุให้พ่อแม่ขายลูก แต่เป็นเรื่องของค่านิยมที่ไม่ได้มองว่าการขายลูกเป็นเรื่องผิดและต้องการแสวงหาความสะดวกสบายของตนเอง “ถ้าเป็นเรื่องของความจน ลูกสาวคนที่ 1 ที่ถูก

<sup>44</sup> คำอภิปรายของ ประสพ บุษราคัม (พรรคชาติพัฒนา, อุดรธานี), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>45</sup> คำอภิปรายของ ประยุทธ์ ศรีพานิชย์ (พรรคชาติไทย, มหาสารคาม), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>46</sup> คำอภิปรายของ ชัชวาล ขมภูแดง (พรรคชาติไทย, ร้อยเอ็ด), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>47</sup> คำอภิปรายของ ชัชวาล ขมภูแดง (พรรคชาติไทย, ร้อยเอ็ด), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

ขายไปกินจะพอแล้วใช่ไหมคะ แต่ทำไมเมื่อลูกสาวคนที่ 2 ก็ต้องขายไปอีก คนที่ 3 มาก็นลองกันอีก เพื่อที่จะให้ตัวเองสบายจากการได้ดูโทรทัศน์ สบายใจจากการได้มีตุ๋นเย็น ค่านิยมทางวัตถุที่เกิดขึ้นเหล่านั้น เราจะแก้อย่างไร<sup>49</sup> นอกจากจะมุ่งที่เศรษฐกิจและการศึกษาแล้ว การแก้ไขปัญหาการค้าประเวณีและการขายลูกให้มาค้าบริการทางเพศ ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้าใจว่าการขายลูกเป็นเรื่องที่ผิดและต้องมีการเปลี่ยนทัศนคติของพ่อแม่ด้วย

นอกจากการขายลูกให้มาค้าประเวณีจะถูกมองว่าเป็นความชั่วร้ายของพ่อแม่หรือความจำเป็นเพราะความยากจน ได้มีการหยิบยกปัจจัยเรื่องความกตัญญูของลูกสาวที่มีต่อพ่อแม่ การที่หญิงค้าบริการส่งเงินรายได้ให้พ่อแม่สะท้อนความดีงามของลูกสาวที่ยอมเสียสละเพื่อครอบครัวของตน ผู้ที่มองเช่นนี้ตั้งคำถามว่าในกรณีทำนองนี้พ่อแม่จะผิดตามกฎหมายนี้ด้วยหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงที่ไปประกอบอาชีพอื่นจนร่ำรวยหรือไปมีสามีรวย แต่ไม่ได้ส่งเสียพ่อแม่ที่ยากจนในชนบท การกระทำในลักษณะไหนจึงจะเลวร้ายกว่ากัน<sup>50</sup> ฝ่ายสส.หญิงได้ยกตัวอย่างความทุกข์ยากที่ต้องประสบจากการค้าประเวณีของลูกสาวที่กตัญญูแต่ไม่กล้าบอกพ่อแม่ ได้แต่ส่งเงินไปให้<sup>51</sup> ทำให้พ่อแม่ไม่รู้วาลูกต้องลำบากอย่างไร แตกต่างจากการออกจากบ้านมาประกอบอาชีพอื่นเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวอย่างไร ถ้าพ่อแม่ได้รู้ก็อาจไม่ยากให้ลูกต้องตระกลำบากเช่นนั้น หลายกรณีจึงเป็นเรื่องที่พ่อแม่ไม่ได้รับรู้วาลูกทำอะไรขึ้นกับลูกสาวของตนที่เข้าสู่ธุรกิจการค้าบริการทางเพศ

ฝ่ายที่สนับสนุนการเอาผิดพ่อแม่เห็นว่า แม้ว่าการขายลูกจะเป็นเรื่องของความยากจนก็ไม่ควรจะได้รับยกเว้นจากการลงโทษ เพราะ “ถ้าหากว่ายอมให้คนยกปัญหาความยากจนขึ้นมาแก้ตัวเพื่อกระทำความผิด คนอีกจำนวนมากหลายสิบล้านคนในประเทศที่อยู่ในภาวะยากจน ทำไมเขาดำรงความเป็นมนุษย์ได้โดยไม่ต้อง

<sup>48</sup> คำอภิปรายของ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ (พรรคประชาธิปัตย์, พะเยา), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>49</sup> คำอภิปรายของ พรพิชญ์ พัฒนกุลเลิศ (พรรคประชาธิปัตย์, นราธิวาส), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>50</sup> คำอภิปรายของ เอกภาพ พบชื้อ (พรรคเสรีธรรม, ร้อยเอ็ด) วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>51</sup> คำอภิปรายของ คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์(พรรคประชาธิปัตย์, นครศรีธรรมราช), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

กระทำความผิด... และถ้าหากว่าพ่อแม่ขนาดที่ยอมขายเลือดเนื้อเชื้อไขของตนเองเพื่อ  
ประทังความจนแล้ว คนเหล่านี้ผมเชื่อว่าเขากลับทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่ออ้างความจนได้  
ทั้งนั้น และคนเหล่านี้ไม่ควรจะละเว้นโทษครับ<sup>52</sup> แต่การลงโทษที่จะได้ผลดีไม่ใช่  
เป็นเพียงการจำคุกและโทษปรับเพราะ การค้าประเวณีเป็นเรื่องของ "ปัญหาของความ  
ชั่วร้ายกับความจำเป็น" มันคาบกันจนบางทีมองไม่เห็น" มีผู้เสนอให้ใช้วิธีการ  
ประจานทางสังคมด้วยการลงประกาศทางหนังสือพิมพ์ให้เป็นที่รู้กันว่าคนนี้ขายลูก  
การประณามทางสังคมเช่นนี้น่าจะเป็นผลดีกว่าเอาพ่อแม่ไปติดคุก<sup>53</sup>

ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการเอาผิดพ่อแม่เห็นว่าบทลงโทษในลักษณะนี้ จะทำให้  
ครอบครัวแตกแยกและขัดกับวัฒนธรรมไทย เนื่องจากครอบครัวที่ลูกสาวเป็นหญิงค้า  
บริการมีอยู่จำนวนมาก จะทำให้ต้องขึ้นศาลเพื่อตัดสินว่าเป็นการขายลูกหรือไม่<sup>54</sup>  
และนำไปสู่การ "ส่งเสริมวัฒนธรรมใหม่ให้แก่บ้านเมือง... นั่นก็คือวัฒนธรรมที่ลูกจะ  
ต้องกล่าวหาพ่อแม่ ลูกจะต้องไปเป็นพยานให้เจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่ เพื่อจะเอาพ่อแม่  
เข้าไปติดคุกติดตะราง" และยังเป็นการตอกย้ำความอาฆาตต่อพ่อแม่ มีการยกตัวอย่าง  
ยกตัวอย่างคนยากจนในชนบทที่ "ลูกต้องไปค้าประเวณีตั้งแต่ยังเด็ก และตัวเองอาจจะ  
รู้เห็น แต่ว่าสภาพการณ์วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ของเขา ทำให้เขาจำเป็นต้อง  
ปล่อยปละละเลย ให้มันผ่านไป ลูกส่งเสียให้พ่อแม่ได้อยู่กิน ส่งเสียให้น้องได้เรียน  
หนังสือต่อ มีเงินส่งมาให้พ่อแม่ปลูกบ้าน มีความสุขในชีวิตพอแก่อัตภาพ แต่วันดีคืน  
ดี พ่อแม่จะต้องถูกจับและลูกจะต้องมาเป็นพยานว่าพ่อแม่รู้เห็น เพื่อเป็นการส่งพ่อแม่  
เข้าไปติดคุกติดตะรางแล้วนำไปสู่การเพิกถอนอำนาจปกครอง"<sup>55</sup> การลงโทษเช่นนี้  
เป็นการซ้ำเติมพ่อแม่ที่ยากจนและกระทบความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างพ่อแม่  
และลูกสาวได้

<sup>52</sup> คำอภิปรายของ พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล (, กระบี่), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>53</sup> คำอภิปรายของ มั่น พ้อโนทัย (พรรคชาติไทย, สมุทรปราการ), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

<sup>54</sup> คำอภิปรายของ บุญมาก ศรีนาวกุล (พรรคประชาธิปัตย์, ราชบุรี), วาระ 2, 17 เมษายน 2539.

<sup>55</sup> คำอภิปรายของ ชัชวาล ขมภูแดง (พรรคชาติไทย, ร้อยเอ็ด), วาระ 2, 17 เมษายน 2539.

ท่าที่ที่แตกต่างกันในเรื่องการลงโทษพ่อแม่ที่ขายลูกให้เข้าสู่ธุรกิจการค้าบริการทางเพศ มาจากความเข้าใจที่ต่างกันเกี่ยวกับสาเหตุหลักที่ทำให้คนกระทำเช่นนี้ การเชื่อมโยงพฤติกรรมการขายลูกเข้ากับความเป็นทางเศรษฐกิจเพื่อปากท้องและความอยู่รอดของครอบครัว ทำให้การลงโทษถูกมองว่าเป็นการซ้ำเติมคนจนที่ชีวิตยากลำบากอยู่แล้ว ฝ่ายที่เสนอให้มีการเอาโทษพ่อแม่ที่เกี่ยวข้องกับการขายลูกเพื่อให้ไปค้าบริการทางเพศมองว่า ปัจจัยเรื่องความยากจนไม่ใช่สาเหตุประการเดียวของการกระทำเช่นนี้ ความต้องการทางวัตถุและความมั่งคั่งทำให้คนขายลูกเพื่อความสะดวกสบายของตนเอง พ่อแม่ที่กระทำเช่นนี้จึงมีความผิดที่ควรจะถูกลงโทษ การมีภาพที่ต่างกันเช่นนี้ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการลงโทษต่างกันด้วย

#### ปัญหาการค้าประเวณี-ปัญหาของผู้หญิง

ในการพิจารณาร่างกฎหมายนี้ได้มีการตั้งข้อสังเกตว่าเป็นเรื่องการใช้อารมณ์ความรู้สึกแค้นและต้องการจะแก้แค้นของนักการเมืองหญิงที่มีปัญหาส่วนตัวหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับการถูกคุกคามหรือถูกล่วงละเมิด การมีการหญิงนำเสนอประเด็นความเกี่ยวข้องระหว่างการค้าประเวณีให้ไปค้าบริการทางเพศกับภาพลักษณ์ของประเทศ โดยยกประสบการณ์ส่วนตัวว่า

“ดิฉันไปประเทศอังกฤษในเดือนมกราคม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายท่านในที่นี้ได้เดินทางร่วมไปกับดิฉันด้วย เรานั่งแท็กซี่ สิ่งที่เราถูกแท็กซี่ถาม ยมาจากไทยแลนด์เกิร์ล เกิร์ลในที่นี้หมายถึงโสเภณีเด็กทั้งหญิงและชาย เพราะฉะนั้นดิฉันจึงวอน... เราจะยอมให้เหตุการณ์เช่นนี้อยู่ในสังคมเราต่อไปไหม”<sup>56</sup>

การค้าประเวณีถูกมองว่าเป็นปัญหาเพราะกระทบกับภาพลักษณ์ของผู้หญิงไทยโดยรวมและทำให้ชื่อเสียงของประเทศต้องมัวหมอง ผู้หญิงที่ดีที่ไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการขายเนื้อตัวร่างกายเพื่อให้ผู้ชายระบายความต้องการทางเพศ ไม่พอใจเมื่อถูกเข้าใจผิดหรือเหมารวมว่าเป็นหญิงค้าบริการ เพราะการประณามทางสังคมว่าหญิงค้าบริการคือหญิงคนชั่ว การแบ่งแยกหญิงดีออกจากหญิงคนชั่วหรือหญิงเลว โดยหญิง

<sup>56</sup> มาลีรัตน์ แก้วก่า (สกลนคร, กรรมการ) ฉ. วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

ค่าบริการเป็นสัญลักษณ์สำคัญของความเป็นผู้หญิงไม่ดีที่ถูกประณามหยามเหยียด ทั้งโดยผู้ชาย (ที่จำนวนไม่น้อยเป็นผู้ซื้อบริการทางเพศ แต่ก็ประณามและรังเกียจหญิง ค้าบริการที่เป็นแหล่งสำคัญของการระบายความต้องการทางเพศของตน) และผู้หญิง กลุ่มอื่น ๆ ในสังคม การถูกเข้าใจผิดว่าเป็นหญิงค้าบริการจึงเป็นเรื่องใหญ่สำหรับ ‘หญิงดี’ เพราะเป็นการถูกดูหมิ่นเหยียดหยามอย่างยิ่ง นอกจากนี้ในระบบรัฐประชา ชาติ การดูหมิ่นผู้หญิงในลักษณะนี้ในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ถือเป็นการเหยียด หยามรัฐและคนในสังคมที่ผู้หญิงสังกัดด้วย เพราะผู้หญิงมีภาระสำคัญของการเป็น สัญลักษณ์หรือตัวแทนของความดีงามของวัฒนธรรมของชาติ<sup>57</sup> ภาพลักษณ์ที่แปด เปื้อนของผู้หญิงหมายถึงเกียรติภูมิที่ลดลงของชาติซึ่งกระทบกับสถานะและหน้าตา ของรัฐในประชาคมโลก การยกประเด็นภาพลักษณ์และหน้าตาของประเทศทำ ให้สส.ชายประท้วงว่า “ผมพูดถึงพ่อแม่ที่จะได้รับโทษ ผมพยายามประณิประนอมกับ ท่านทั้งหลาย ท่านก็ยังไม่ไปบอกว่าไทยแลนด์ เกิร์ล มีโอกาสผมจะไปแก้แค้นให้...ผม จะผูกใจเจ็บไว้ ผมจะไปแก้แค้นให้ ผมจะไปทำให้สาสม จะพลิกแพลงทำไหนผมจะทำ ให้เอง”<sup>58</sup> การจัดการกับปัญหาเกียรติภูมิของรัฐเพราะผู้หญิงถูกมองในทางแปดเปื้อน กลายเป็นเรื่องของการ ‘ล้างแค้น’ โดยกระทำกับผู้หญิงของรัฐอื่นไป ทั้งที่ผู้ประท้วงได้ ออกตัวไว้ในวาระ 1 ว่าเป็นคน “ไม่ชอบเที่ยว”

มีการตั้งข้อสังเกตว่าการแก้ไขกฎหมายปรามการค้าประเวณีเป็นเรื่องของผู้ หญิงที่มีปัญหา โดยสส.ชายได้กล่าวถึงการนินทาที่เกิดขึ้นนอกสภาว่า “กรรมวิธีการ สตรีที่ท่านเข้าไปเป็นจำนวนมากเอาความรู้สึกส่วนตัวที่เสียใจ หรือไม่พอใจในเรื่อง ของครอบครัวบ้าง ในเรื่องของคนรักบ้างหรือผิดหวังจากกรณีใด ๆ ก็ตาม แล้วมาลง โทษที่กฎหมาย”<sup>59</sup> การวิพากษ์วิจารณ์ผู้หญิงที่ต่อสู้ในประเด็นผู้หญิงและความ สัมพันธ์ชายหญิงว่าเป็นพวกมีปัญหาครอบครัวหรือปัญหาส่วนตัวกับผู้ชายจึงต้องการ

<sup>57</sup> Yuval-Davis, p. 13.

<sup>58</sup> ประยุทธ์ ศิริพานิชย์ (พรรคชาติไทย, มหาสารคาม), วาระ 2, 28 มีนาคม 2539.

<sup>59</sup> คำอภิปรายของ เฉลิมพล สนิทวงศ์ชัย (พรรคความหวังใหม่, อุดรธานี), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

แก่แก่นผู้ชาย มักจะถูกหยิบยืมมาใช้ในการหักล้างข้อเรียกร้องและการเคลื่อนไหวของผู้หญิงอยู่เสมอ ในการพิจารณากฎหมายค้าประเวณีก็เป็นอีกเวทีหนึ่งที่ประเด็นนี้ถูกอ้างอิงถึงว่าเป็นเหตุผลเบื้องลึกของการแก้ไขกฎหมายที่กระทบกฎเกณฑ์และวิถีเกี่ยวกับเรื่องเพศของชายหญิง

การมองว่าการแก้ไขกฎหมายนี้เป็นเรื่องความไม่พอใจส่วนตัวของผู้หญิง ทำให้กรรมการขายต้องชี้แจงว่า ในคณะกรรมการวิสามัญ 27 คน ประกอบด้วยผู้ชาย 13 คน และได้พิจารณาโดยยึดหลักการที่เน้นการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี โดยพิจารณากระบวนการค้าบริการทางเพศทั้งหมด ว่ามีทั้งผู้ซื้อ ผู้ขาย และผู้ที่จัดให้มีการซื้อขาย โดยบัญญัติโทษลดหลั่นกันไป<sup>60</sup> จึงไม่น่าจะเป็นเรื่องของผู้หญิงที่มีปัญหาแต่เพียงอย่างเดียวดังที่ผู้อภิปรายบางคนให้ภาพ

#### เรื่องเพศนอกการแต่งงานกับความเป็นธรรมดาของการซื้อขายบริการทางเพศ

การมองการค้าประเวณีว่าเป็นทั้งเรื่องธรรมดาที่จำเป็นต้องมีอยู่และเป็นความผิดที่ต้องลงโทษ ทำให้ข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดการกับปรากฏการณ์นี้และการให้เหตุผลของนักการเมืองมีความไม่สอดคล้องกันเองอยู่ การซื้อบริการทางเพศเป็นเรื่องเพศนอกการแต่งงานที่มีระดับความผิดที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้ซื้อและผู้ขายบริการ รูปแบบของการค้าประเวณีที่ต่างไปจากความเข้าใจทั่วไปที่ว่า การค้าบริการทางเพศเป็นเรื่องของการขายเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงเพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ผู้ชายไม่ใช่ผู้หญิงหรือผู้ซื้อไม่ใช่ผู้ชาย หรือกรณีที่ผู้ชายบริการเป็นเด็กไม่ว่าหญิงหรือชาย ถูกมองว่าเป็นบาปผิดที่รุนแรงกว่า รูปแบบปกติ ของการระบายความต้องการทางเพศของผู้ชายโดยการซื้อบริการจากหญิงโสเภณี การค้าประเวณีที่มีรูปแบบต่างจากความเข้าใจทั่วไปกลายเป็นความวิตถารที่ต้องถูกลงโทษ เพราะมีการละเมิดกฎเกณฑ์หลายประการของเรื่องเพศที่ขอบธรรม

แม้ว่าการซื้อบริการทางเพศจะเป็นรูปแบบหนึ่งของเรื่องเพศนอกการแต่งงาน ซึ่งอยู่นอกกรอบของเรื่องเพศที่นับว่าขอบธรรม การมีเพศสัมพันธ์ลักษณะนี้ถูกมองว่า

เป็น ‘เรื่องปกติ/ธรรมดา’ ของผู้ชายที่ยอมรับได้ เพราะมายาคติเกี่ยวกับความต้องการทางเพศที่มากเกินไปและความคลุมเครือได้ยากของผู้ชายซึ่งต้องมีการระบายออก<sup>61</sup> การซื้อบริการทางเพศจึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับผู้ชาย และการค้าประเวณีต้องมีอยู่เพื่อตอบสนองความต้องการที่คลุมเครือได้ยากนี้ มายาคติเช่นนี้ทำให้แนวทางการจัดการของรัฐเป็นเรื่องของการควบคุมหรือการปราบปรามมากกว่าการกำจัดเรื่องเพศที่ชอบธรรมนี้ ผู้ที่พยายามจะแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าบริการทางเพศที่เป็นกรณีศึกษานี้ต้องจำกัดขอบเขตของปัญหาที่กฎหมายจะจัดการว่าเป็นเรื่องของการค้าประเวณีในเด็ก ที่ควรจะได้รับ的帮助เหลือคัมครองจากรัฐ สส.หญิงมีภาพของหญิงค้าบริการที่เป็น ‘เหยื่อ’ หรือ ‘ผู้ถูกกระทำ’ โดยผู้ชาย เพราะความยากจน ไร้การศึกษา ไม่มีทางเลือก ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้ถูกล่อลวงหรือจำต้องขายบริการทางเพศ ภาพเช่นนี้ไม่มีที่ทางให้กับการค้าประเวณีที่เป็นเรื่องของความสมัครใจหรือเป็นอาชีพที่ผู้หญิงจะเลือกทำ และความเป็นผู้ถูกกระทำทำให้แง่มุมของการคิดและตัดสินใจของผู้หญิงค้าบริการไม่ได้ถูกพิจารณา หญิงค้าบริการจึงไม่ต้องรับผิดชอบกับการกระทำของตนเอง เพราะสถานการณ์ของพวกเธอเป็นผลมาจากโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียมของระบบเศรษฐกิจและปีติาริปไตย

ประเด็นเรื่องความยากจนและความแตกต่างระหว่างชนชั้นได้ถูกหยิบยกมาหักล้างความพยายามที่จะเอาผิดกับพ่อแม่ที่ขายลูก สส. ชายบางคนนำเสนอภาพของหญิงยากจนแต่กตัญญูที่พยายามจะช่วยเหลือครอบครัวด้วยการค้าประเวณี ซึ่งจะเป็น ‘อาชีพ’ ที่ทำรายได้สูงสำหรับผู้หญิงที่การศึกษาน้อยและเป็นแรงงานไร้ฝีมือ ผู้หญิงตามภาพเช่นนี้อาจจะ ‘สมัครใจ’ ขายบริการทางเพศและมีเจตนาที่ดีที่จะหารายได้เพื่อเลี้ยงดูพ่อแม่พี่น้อง นักการเมืองได้นำเสนอภาพที่แตกต่างของการค้าประเวณีและโต้เถียงกันว่าความเข้าใจของตนถูกต้อง ความเข้าใจที่ต่างกันนี้ต่างก็เป็นเพียงแง่มุมหนึ่งของการค้าบริการทางเพศซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อน

<sup>60</sup> คำอภิปรายของ สาทิตย์ วงศ์หนองเตย (พรรคประชาธิปัตย์, ครึ่ง/ กรรมการ), วาระ 2, 10 เมษายน 2539.

การตั้งคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นทางเศรษฐกิจกับการค้าประเวณีตอกย้ำเรื่องความแตกต่างระหว่างผู้หญิง ผู้ชายที่ไม่เห็นด้วยกับการจำกัด/ควบคุม/ลงโทษพฤติกรรมทางเพศนอกกรอบการแต่งงานซึ่งเคยเป็นอภิสิทธิ์เฉพาะของผู้ชาย ได้หยิบยกความแตกต่างเหล่านี้มาหักล้างการให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายที่ผู้หญิงเสนอ เมื่อประกอบกับความซับซ้อนหลากหลายในเรื่องที่มาและความหมายของการค้าบริการทางเพศ ทำให้เกิดคำถามว่าตำแหน่งแห่งที่ที่ต่างกันนี้จะทำให้ผู้หญิงในสภาพเป็น "ตัวแทน" หรือ "พูดแทน" ผู้หญิงที่ต่างไปจากตนในหลายมิติได้หรือไม่

การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณีที่เป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนความพยายามของผู้หญิงบางกลุ่มและผู้ชายที่เป็นแนวร่วมที่จะปกป้อง/ป้องกันผู้หญิงที่ถูกรังแกกดขี่ ที่ถูกล่วงละเมิดหรือเพราะความจำเป็นทำให้ต้องค้าบริการทางเพศ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามจะจัดการกับเรื่องเพศนอกกรอบการแต่งงานโดยกฎหมายด้วยการกำหนดโทษกับการซื้อบริการทางเพศจากเด็กหญิง การซื้อขายบริการทางเพศถูกมองจากกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรม การตัดสินความถูกต้องของแง่มุมหรือรูปแบบต่าง ๆ ของเรื่องเพศนอกกรอบนี้เป็นไปตามระบบความหมายที่ยอมรับเรื่องเพศในกรอบการแต่งงานระหว่างชายหญิง แต่ก็ให้ที่ทางกับพฤติกรรมนอกกรอบของผู้ชายโดยมองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติหรือธรรมดา การจัดการกับการค้าบริการทางเพศจึงมุ่งเน้นที่การป้องกันผู้หญิงมากกว่าจะห้ามพฤติกรรมนอกกรอบของผู้ชายอย่างเด็ดขาด โดยคาดหวังให้ผู้ชายมี 'สำนึก' ว่าจะไม่ทำในสิ่งที่กระทบกับสถาบันการแต่งงานและครอบครัว ความสำคัญของสถาบันครอบครัวถูกอ้างอิงในหลายประเด็นของการโต้เถียง มีการนำเสนอกรณีของผู้หญิงยากจนที่ทำเพื่อครอบครัว ในขณะที่เดียวกันก็มีการอ้างอิงถึงการรักษาความมั่นคงของครอบครัวด้วยการจำกัดเรื่องเพศนอกกรอบและการละเว้นไม่ลงโทษการกระทำต่าง ๆ ที่จะกระทบความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ ครอบครัวจึงเป็นข้อ

<sup>61</sup> Diane Richardson, 'Sexuality and Feminism,' in *Introducing Women's Studies*, 2<sup>nd</sup> ed., ed. Victoria Robinson and Diane Richardson (Washington Square, NY: New York University Press, 1997), p. 161.

อ้างหรือถูกอ้างอิงทั้งในการรักษาริถีปฏิบัติเดิมและในการเปลี่ยนแปลงกติกาใหม่ เช่นเดียวกับที่ถูกอ้างอิงและปะทะกันในการแก้ไขบรรพ 5 ของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

## บทที่ 5

### 'ความจริง' ของเรื่องเพศที่ขอธรรม

คนในหลายสังคมพูดหรือสื่อสารกับคนอื่นได้ยากขึ้นทั้งที่พูดภาษาเดียวกัน ประเด็นที่เคยเก็บงำอย่างมิดชิดไว้ในอาณาบริเวณส่วนตัวถูกนำเสนอหรือถกเถียงในที่สาธารณะ ทั้งที่หลายคนเชื่อว่าประเด็นเหล่านั้นเป็นเรื่องธรรมดาหรือธรรมชาติที่ไม่น่าจะต้องเถียงกัน ดูเหมือนความแตกต่างของคนในสังคมไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของผลประโยชน์ แต่มีองค์ประกอบที่สลับซับซ้อน ภาษาและหลักการของความเสมอภาคเท่าเทียมรวมทั้งสิทธิอันเป็นสากล ทำให้คนหลายกลุ่มได้เข้ามาสู่พื้นที่การเมืองที่เป็นทางการ ซึ่งจะต้องเต็มไปด้วยกลุ่มคนที่แตกต่างหลากหลายในเรื่องระบบความเชื่อความหมายและวิถีชีวิต โดยต่างก็มีแนวคิดและความต้องการทางการเมืองเฉพาะและในหลายกรณีต่างก็มีภาพของรูปแบบชีวิตที่พึงปรารถนาแตกต่างและขัดแย้งกัน<sup>1</sup> การโต้เถียงต่อรองเกี่ยวกับความเชื่อและความต้องการในพื้นที่ทางสังคมและการเมืองเป็นไปในหลายประเด็น วิธีและความเชื่อหลายประการที่เคยเข้าใจกันว่าเป็นความจริงอันเป็นสากลถูกท้าทายและตั้งคำถาม เรื่องราวและการตีความย่อยจากหลายกลุ่มในสังคมถูกนำเสนอเพื่อท้าทายโครงเรื่องและคำอธิบายที่เป็นกระแสหลัก พื้นที่ทางการเมืองจึงเต็มไปด้วยความขัดแย้งเห็นต่างและการต่อสู้โต้แย้งที่ทำให้คนหลายกลุ่มอัดอัดมากกว่าจะเป็นเรื่องของเอกภาพและความสมานฉันท์

ผู้หญิงเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่ได้ตั้งคำถามและต่อสู้กับกรอบความเชื่อและโครงสร้างอำนาจซึ่งกดขี่เอารัดเอาเปรียบพวกเธอ และทำให้ผู้หญิงไม่สามารถจะควบคุมเนื้อตัวร่างกายและวิถีชีวิตของตนเอง การเรียกร้องตามกรอบแนวคิดและคำอธิบายเกี่ยวกับความเสมอภาคเท่าเทียมเป็นไปในทิศทางของการรวมผู้หญิงเข้าสู่กิจกรรมและ/หรือโอกาสต่าง ๆ ที่จะเข้าถึงสิ่งที่สังคมให้คุณค่าเช่นเดียวกับผู้ชาย ส่วนกลุ่มที่มองความไม่เท่าเทียมและการกดขี่ว่าเป็นผลมาจากโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบอบปิตาธิปไตย ให้ความสำคัญกับการปลดปล่อยผู้หญิงจากการกดขี่ในโครงสร้างดังกล่าว ประเด็นของการโต้แย้งสาธารณะที่ขบวนการผู้หญิงให้ความสำคัญ

หลายประการเป็นเรื่องที่ถูกจัดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวที่อยู่นอกเหนือการเมืองที่เป็นทางการเมือง เช่นเรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศ ประเด็นอย่างความเป็นแม่ ครอบครัวแบบพ่อ-แม่-ลูก หรือหญิงรักหญิง ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาและการต่อสู้ทางการเมือง ผู้หญิงและกลุ่มที่เป็นขอบทางเพศอีกหลายกลุ่มได้ต่อสู้กับกรอบเรื่องเพศกระแสหลักที่จำกัดการแสดงออกของตัวตนและความพึงพอใจของคนโดยยึดต่อความต้องการของผู้ชาย การโต้แย้งในเรื่องเพศจึงเป็นการปะทะกันของระบบความเชื่อความหมายที่แตกต่าง รวมทั้งเรื่องของความเป็นชายหญิงในโครงสร้างที่แบ่งคนออกเป็นสองเพศสภาพอย่างเคร่งครัด

เรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนตัวของมนุษย์ที่ถูกกำกับควบคุมอย่างเข้มงวดโดยสังคมและรัฐ การมองเรื่องเพศในทางลบและความเชื่อว่าความไร้ระเบียบในเรื่องเพศจะส่งผลในทางลบอย่างใหญ่หลวงต่อสังคม ทำให้เรื่องเพศที่สังคมยอมรับถูกจำกัดอยู่กับกิจกรรมและความสัมพันธ์เพื่อการเจริญพันธุ์ กรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรมรับรองเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงว่าเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และจัดขอบเขตของเรื่องเพศที่ถูกต้องดิงามไว้ในสถาบันการแต่งงาน พฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางเพศที่เกิดขึ้นนอกการแต่งงานหรือมีลักษณะต่างไปจากที่กรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรมรับรองกลายเป็นความผิดบาปที่ต้องได้รับการลงโทษหรือการประณามทางสังคม แต่มาตรฐานและกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศตามกรอบนี้แตกต่างกันสำหรับชายหญิง มีข้อยกเว้นหลายประการสำหรับผู้ชายในการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกการแต่งงาน ในขณะที่เรื่องเพศของผู้หญิงถูกควบคุมอย่างเข้มงวดให้อยู่ในกรอบเรื่องเพศที่ให้ความสำคัญกับความต้องการทางเพศของผู้ชายและการที่ผู้ชายเป็นฝ่ายริเริ่มและครอบงำ ส่วนผู้หญิงคอยสนองและยอมตาม ความเชื่อว่าเรื่องเพศทำให้ผู้หญิงแปดเปื้อนและคุณค่าของผู้หญิงถูกตัดสินจากความบริสุทธิ์และการอยู่ในร่องในรอยในเรื่องเพศ ประกอบกับการถูกตัดสินว่าเป็นหญิงคนชั่วเพราะประพฤติผิดในเรื่องเพศหมายถึงการถูกประณามทางสังคม การไม่เป็นที่ยอมรับ หรือการ 'ตาย' ทางร่างกายและ/หรือทางสังคมได้ ทำให้เรื่องเพศของผู้หญิงถูกควบคุมอย่างเข้มงวด

---

<sup>1</sup> Angus Stewart , Theories of Power and Domination (London: Sage Publications, 2001), p. 1.

ให้อยู่ในกรอบของเรื่องเพศที่ขอบธรรมทั้งโดยตัวผู้หญิงแต่ละคนเองและกลไกของรัฐและสังคม

เรื่องเพศที่ถูกจำกัดอยู่ในการแต่งงานอย่างเข้มงวดสำหรับผู้หญิง กลับมีข้อยกเว้นสำหรับผู้ชาย เรื่องเพศนอกการแต่งงานไม่ได้เป็นบาปผิดอย่างใหญ่หลวงสำหรับผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการซื้อประเวณี การมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานและการมีเพศสัมพันธ์ซ้อนหลังการแต่งงานแล้ว ความเชื่อว่าผู้ชายมีความต้องการทางเพศที่มากมายและต้องระบายออกเป็นคำอธิบายหลักของพฤติกรรมทางเพศนอกการแต่งงานและสถาบันที่รองรับ ผู้หญิงบางคนตระหนักถึงมาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องเพศสำหรับคนสองเพศสภาพ พวกเขาเห็นว่าผู้ชายให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์เชิงศีลธรรมซึ่งกำหนดสิ่งที่เป็นบาปผิดเพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้หญิง แต่ก็ละเมิดกฎเกณฑ์เหล่านี้ตลอดเวลา<sup>2</sup> ฐานเชิงศีลธรรมและศาสนาของกรอบระหว่างเรื่องเพศ กระแสหลักและการเชื่อมโยงกับความเป็นธรรมชาติ ทำให้การตั้งคำถามเป็นไปได้ยากและการไม่ยอมตามกรอบดังกล่าวมีโทษทัณฑ์ทางสังคมและกฎหมายของรัฐ ผู้หญิงไม่มีทั้งภาษาและระบบการอธิบายที่จะพูดถึงประสบการณ์ความทุกข์ยากและการถูกกดขี่ของพวกเธอ ในบางสังคมเช่นสหรัฐอเมริกา ผู้หญิงต่อสู้กับสภาพที่ไม่เป็นธรรมโดยอิงฐานเรื่องศีลธรรมเป็นหลักและเรียกร้องให้คนปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา ซึ่งหลายประการเป็นการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของผู้ชายให้อยู่ในกรอบของการแต่งงานและครอบครัวย่างเคร่งครัด อย่างการจัดการกับการค้าประเวณีและการบังคับใช้ข้อห้ามเรื่องการมีความสัมพันธ์ซ้อนอย่างเข้มงวด<sup>3</sup>

การตั้งคำถามเกี่ยวกับมาตรฐานที่แตกต่างในพื้นที่ทางสังคมและการเมืองเริ่มขึ้นอย่างเป็นระบบเมื่อมีภาษาและกรอบของเหตุผลในการนำเสนอประเด็นที่ผู้หญิงเห็นว่าเป็นปัญหาของพวกตน และการสนับสนุนข้อเรียกร้องของกลุ่มในการโต้เถียงต่อรองสาธารณะ แนวคิดเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมและสิทธิที่มีรากฐานอยู่ที่ความเหมือนของมนุษย์ เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้หญิงในการสนั่นคลอนและจัดการกับมาตร

<sup>2</sup> Simone de Beauvoir, *The Second Sex*, trans. H.M. Parshley (New York: Vintage Books, 1974), p. 681.

ฐานต่างระดับในเรื่องเพศสำหรับชายหญิงในสังคม แนวพินิจสตรีนิยมและขบวนการผู้หญิงตั้งคำถามกับอำนาจของผู้ชายและระบบคิดที่รองรับความมีอำนาจของผู้ชายเหนือผู้หญิงในทุกอาณาบริเวณของชีวิต โดยแง่มุมสำคัญที่ถูกท้าทายคืออำนาจในฐานะสามีที่มีเหนือภรรยา และทำให้ภรรยาไม่มีสิทธิในฐานะปัจเจก<sup>3</sup> การต่อสู้ทางการเมืองที่สำคัญและยึดเยื้อของผู้หญิงจึงเป็นเรื่องของการขยายแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและความเป็นพลเมืองให้ครอบคลุมผู้หญิง ซึ่งถูกละเลยจากการเมืองที่เป็นทางการโดยตลอด หลักการเกี่ยวกับความเท่าเทียมระหว่างชายหญิงได้ถูกใช้ในประเด็นที่ถูกจัดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวหลายประการที่มีมาตรฐานที่แตกต่างในการประพฤติปฏิบัติสำหรับชายหญิง

ระบบความเชื่อความหมายเรื่องเพศซึ่งเนื้อตัวร่างกายและจิตวิญญาณของผู้หญิงถูกควบคุมกำกับอย่างเข้มงวด เป็นประเด็นสำคัญที่สตรีนิยมให้ความสำคัญ ผู้หญิงและบรรดาขบถในเรื่องเพศอีกหลายกลุ่มได้ท้าทายและโต้แย้งกับกรอบเรื่องเพศที่ให้ความสำคัญกับอำนาจและความพึงพอใจของผู้ชาย รูปแบบความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างชายหญิง รวมทั้งมาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องเพศถูกตรวจสอบและตั้งคำถามอย่างจริงจัง การต่อสู้โต้เถียงในเรื่องเพศกลายเป็นแง่มุมสำคัญของการเมืองเสียงต่าง ๆ ที่หลากหลายได้พยายามจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการจัดการเรื่องเพศ

การต่อสู้โต้แย้งในเรื่องความเชื่อความหมายเรื่องเพศในพื้นที่ทางการเมืองและสังคมเป็นไปในสองแนวทางหลัก คือการยึดแนว 'ศีลธรรม' ซึ่งเน้นการจำกัดเรื่องเพศไว้ในการแต่งงานระหว่างชายหญิงเพื่อการเจริญพันธุ์และเน้นการลงโทษพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่ต่างไปจากกรอบนี้ ส่วนอีกแนวทางหนึ่งให้ความสำคัญกับเสรีภาพของคนในการเลือกประพฤติกและมีความสัมพันธ์ส่วนตัวและไม่เห็นด้วยกับกฎเกณฑ์

<sup>3</sup> Christine Di Stefano, 'Feminist Attitudes toward Ethical Pluralism,' in *The Many and the One: Religious and Secular Perspectives on Ethical Pluralism in the Modern World*, ed. Richard Madsen and Tracy B. Strong (Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2003), p. 26-7.

<sup>4</sup> Carole Pateman, 'Feminism and the Varieties of Ethical Pluralism,' in *The Many and the One: Religious and Secular Perspectives on Ethical Pluralism in the Modern World*, ed. Richard Madsen and Tracy B. Strong (Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2003), p. 301-2.

ข้อบังคับของสังคมและรัฐที่เข้าไปแทรกแซงเรื่องส่วนตัวของคน<sup>5</sup> การต่อสู้ของผู้หญิงในเรื่องเพศจะตกอยู่ในการแข่งขันความคิดนี้ด้วย กรณีศึกษาในเรื่องการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมเรื่องเพศให้อยู่ในการแต่งงานเป็นการพิเคราะห์ 'เสียง' ของผู้หญิงในการต่อรองโต้แย้งสาธารณะเรื่องเพศในปิตาธิปไตย เพื่อจะกำจัดมาตรฐานต่างระดับในเรื่องเพศสำหรับชายหญิงและช้อยกเว้นที่ปรากฏในกฎหมายที่สะท้อนความไม่เท่าเทียมนี้

**การโต้แย้งสาธารณะเรื่องเพศ: การจำกัดเรื่องเพศไว้ในสถาบันการแต่งงานและครอบครัว**

รัฐไทย 'นำเข้า' กรอบความสัมพันธ์แบบผัวเดียวเมียเดียวเป็นรูปแบบหลักของการอยู่ร่วมกันของชายหญิงในสังคมที่มีการรับรองโดยกฎหมายและการจดทะเบียนสมรส ตามกรอบนี้เรื่องเพศนอกการสมรสนับว่าเป็นปัญหา แต่วิถีปฏิบัติของคนต่างจากกรอบ 'นำเข้า' นี้ โดยกฎหมายไม่ได้จริงจังกับการเอาผิดลงโทษพฤติกรรมทางเพศนอกการแต่งงานหลายประการไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการมีความสัมพันธ์ช่อนหรือการซื้อบริการทางเพศ มาตรฐานที่แตกต่างในเรื่องเพศของชายหญิงถูกรับรองโดยตรงและโดยอ้อมในกฎหมายหลายฉบับ การแก้ไขกฎหมายจึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการกำจัดมาตรฐานที่แตกต่างในส่วนที่เกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์นอกการแต่งงานของผู้ชาย การแก้ไขกฎหมายครอบครัวและกฎหมายปราคการดำประเวณเป็นไปเพื่อจัดการกับช้อยกเว้นนานาประการสำหรับการมีเพศสัมพันธ์นอกการแต่งงานสำหรับผู้ชาย วัตถุประสงค์หลักของผู้หญิงที่มีบทบาทในการจัดการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวกับครอบครัว จะเป็นการพยายามให้มีการใช้มาตรฐานเดียวกันในเรื่องเพศสำหรับทั้งชายและหญิง โดยยึดกรอบเรื่องเพศที่เชื่อมโยงกับการแต่งงานและระบบผัวเดียว-เมียเดียวอย่างเคร่งครัด เรื่องเพศของทั้งผู้หญิงและผู้ชายต้องถูกจำกัดด้วยกรอบเดียวกันนี้ โดยไม่ได้ตั้งคำถามกับแง่มุมอื่นของกรอบเรื่องเพศ การแก้ไข

<sup>5</sup> Dorothy McBride Stetson, *Women's Rights in the U.S.A.: Policy Debates and Gender Roles* (Pacific Grove, CA.: Brooks/Cole, 1991), p. 204 cited in Christine Di Stefano, 'Feminist Attitudes toward Ethical Pluralism,' in *The Many and the One: Religious and Secular Perspectives on Ethical Pluralism in the Modern World*, ed. Richard Madsen and Tracy B. Strong (Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2003), p.290-1.

กฎหมายปรามการค้าประเวณีพยายามจะจำกัดการซื้อขายทางเพศจากผู้ค้าที่เป็นเด็ก แม้ว่าผู้เสนอแก้ไขจะมีเรื่องเพศนอกกรอบแบบนี้อาจไม่ต้อง แต่ก็ไม่ได้เรียกร้องให้มีการจัดการค้าบริการทางเพศให้สิ้นซาก โดยจำกัดการจัดการของรัฐตามเกณฑ์อายุของผู้ค้าบริการ และแก้ไขการเอาผิดลงโทษจากเดิมที่มุ่งไปที่ตัวหญิงค้าบริการ ไปที่ผู้ซื้อบริการและผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจการค้าบริการทางเพศ

การโต้แย้งต่อรองในการแก้ไขกฎหมายที่ปรากฏในคำอภิปรายของนักการเมืองและผู้เชี่ยวชาญในสภาผู้แทนราษฎร แสดงให้เห็นการให้เหตุผลและคำอธิบายเพื่อจะทำให้ประเด็นส่วนตัวในเรื่องเพศและความสัมพันธ์ชายหญิงเป็นประเด็นสาธารณะ/การเมือง โดยฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยเห็นว่าประเด็นเหล่านี้เป็นเรื่องส่วนตัวที่รัฐไม่ควรจะเข้าไปแทรกแซงหรือก้าวล้ำ นอกจากนี้แต่ละฝ่ายยังโต้แย้งซึ่งกันและกันความหมายของหลักการและข้อเสนอเชิงกฎหมายหลายประการ ซึ่งส่งผลต่อความเข้าใจสภาพปัญหาและแนวทางที่รัฐรับรอง ความแตกต่างหลากหลายเกี่ยวกับการมองและการให้ความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศและมาตรฐานเชิงพฤติกรรมปะทะกันในการโต้แย้งโต้แย้งเพื่อเปลี่ยนกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างชายหญิง นอกจากนี้ความสลับซับซ้อนของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมองประเด็นและทำที่ในเรื่องเพศที่ขอธรรมปรากฏในการโต้เถียงนี้ด้วย

### ‘เสียง’ ของฝ่ายแก้ไข: สิทธิ หลักความเสมอภาคเท่าเทียม และผู้หญิงในฐานะผู้ถูกระงับ

หลักการเรื่องสิทธิและความเท่าเทียมเป็นฐานสำคัญในการแก้ไขกฎหมายครอบครัว การที่รัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้อยู่ในตอนนั้นรับรองความเสมอภาคเชิงสิทธิระหว่างชายหญิง ทำให้กฎหมายที่สะท้อนมาตรฐานต่างระดับสำหรับคนสองเพศสภาพต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ การแก้ไขกฎหมายครอบครัวในบางประเด็น เช่นเรื่องความสัมพันธ์ชู้สาวในฐานะเหตุหย่าพยายามจะทำให้พฤติกรรมทางเพศและความสัมพันธ์ชายหญิงมีกฎเกณฑ์เดียวกัน แต่ในประเด็นอื่นหลายประเด็นไม่ได้แก้ไขโดยยึดหลักมาตรฐานทางเพศเดียวกัน แต่มีข้อยกเว้นหลายประการซึ่งเกี่ยวกับบทบาทที่ทางที่เหมาะสมของชายหญิงในกรอบเรื่องเพศ เช่นผู้หญิงควรเป็นฝ่ายตามและตอบสนองการริเริ่มของผู้ชายและเรื่องเพศสร้างความ

เสื่อมเสียให้ผู้หญิงมากกว่า เพราะฐานคิดเช่นนี้ทำให้มีข้อกำหนดหลายประการแตกต่างกันสำหรับชายหญิง เช่นเรื่องของการหมั้นและการเรียกร้องค่าเสียหายกรณีที่มีผู้อื่นมาร่วมเพศกับคู่หมั้น กฎหมายกำหนดข้อปฏิบัติและให้สิทธิในการเรียกร้องความเสียหายไว้ต่างกันสำหรับชายหญิง ผู้ที่เสนอให้มีการแก้ไขข้อกำหนดเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างชายหญิงในเรื่องการจำกัดเรื่องเพศไว้ในการทำงาน กลับสนับสนุนข้อกำหนดที่แตกต่างสำหรับชายหญิง โดยให้เหตุผลว่าเป็นการรักษาประเพณีซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับเกณฑ์ที่แตกต่างระหว่างชายหญิงเช่นเดียวกัน หลักการเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมจึงถูกใช้กับการกำกับเรื่องเพศของทั้งชายหญิงให้อยู่ในการทำงานและความสัมพันธ์ชายหญิงแบบผิวเผินเดียวเมียเดียวอย่างเคร่งครัด แต่ไม่ได้รวมถึงประเด็นเรื่องเพศที่กำหนดบทบาทที่แตกต่างสำหรับชายหญิง และการตีค่าผลกระทบของการกระทำทางเพศแตกต่างกัน

การแก้ไขกฎหมายครอบครัวซึ่งเป็นกรอบหลักเกี่ยวกับความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันของชายหญิงที่รัฐรับรอง จึงเป็นความพยายามจะสร้างหรือบังคับให้เกิดมาตรฐานทางศีลธรรมที่ 'ดีงาม' โดยไม่มีข้อยกเว้นให้ผู้ชาย แต่ไม่ได้ตั้งคำถามหรือพยายามจะเปลี่ยนแปลงกรอบเรื่องเพศที่สตรีนิยมบางกระแสมองว่าทั้งสะท้อนและทำให้ความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิงดำรงอยู่ การหยิบยกหลักการความเสมอภาคจึงไม่ได้สอดคล้องเป็นเรื่องเดียวกันในทุกประเด็น หลักการดังกล่าวถูกเลือกใช้ในประเด็นที่เกี่ยวกับการมีความสัมพันธ์ชอน ในขณะที่ประเด็นที่เกี่ยวกับวิถีปฏิบัติในความสัมพันธ์ชายหญิงไม่ได้ถูกเชื่อมโยงกับหลักความเท่าเทียมด้วย ในบางเรื่องผู้หญิงและผู้ชายจึงยังมีสิทธิและการปฏิบัติที่ต่างกันเพื่อเป็นการรักษาวิถีปฏิบัติและบทบาทตามกรอบของเรื่องเพศที่มีกฎเกณฑ์ต่างกันสำหรับชายหญิง หลักความเสมอภาคเท่าเทียมจึงไม่ได้ถูกใช้เพื่อทำให้ชายหญิงปฏิบัติได้เหมือนกันในเรื่องเพศ แต่เป็นความเท่าเทียมเฉพาะเรื่องคือการจำกัดพฤติกรรมของทั้งสองเพศสภาพไว้ในกรอบของการแต่งงาน นอกจากนี้ความเสมอภาคไม่ได้หมายรวมถึงสิทธิที่จะเลือกวิถีปฏิบัติทางเพศที่ต่างไปจากที่ยอมรับโดยกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรม แต่เป็นการใช้หลักความเท่าเทียมในประเด็นเฉพาะ จึงทำให้เกิดความไม่สอดคล้องของการให้เหตุผลและการอ้างหลักการที่ถูกตั้งข้อสังเกตโดยฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขกฎหมาย

ผู้ที่มิชอบทาทในการแก้ไขกฎหมายปรามการค้าประเวณีได้ให้ความสำคัญกับการจำกัดเรื่องเพศไว้ในกรอบการแต่งงานเช่นกัน และพยายามจะทำให้กรอบเรื่องเพศนี้มีความเข้มงวดขึ้น หลายเสียงสะท้อนความไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมการซื้อบริการทางเพศของผู้ชายว่าเป็นเรื่องไม่ถูกต้องที่กระทบกับครอบครัว แต่พฤติกรรมเช่นนี้ก็ถูกมองว่าเป็นเรื่องธรรมดา/เรื่องจำเป็นสำหรับผู้ชาย ทำให้การแก้ไขกฎหมายไม่ได้มุ่งที่การกำจัดการมีความสัมพันธ์ทางเพศในรูปของการซื้อบริการทางเพศอย่างสิ้นเชิง แต่จำกัดขอบเขตการเอาผิดและลงโทษโดยอายุของผู้ค่าบริการ ความเป็น 'ความชั่วร้ายที่จำเป็น' ของการค้าประเวณีทำให้ข้อเสนอและการให้เหตุผลหลายประการขัดกันเองด้วย ฝ่ายสนับสนุนการแก้ไขกฎหมายหลายคนเห็นว่าการกำกับพฤติกรรมทางเพศนอกการแต่งงานในรูปแบบนี้ยังต้องพึ่งสำนักของผู้ชายอยู่มาก

ในการแก้ไขกฎหมายปรามการค้าประเวณีซึ่งเพิ่มส่วนที่เกี่ยวกับการเอาผิดกับผู้ซื้อบริการไว้ด้วย มีเหตุผลสนับสนุนในเรื่องภาพลักษณ์ของประเทศที่เข้าชั้นวิกฤตเพราะความเฟื่องฟูของธุรกิจการค้าบริการทางเพศในสังคมไทย และการ 'ส่งออก' หญิงค่าบริการไปยังประเทศต่าง ๆ ฝ่ายผู้เสนอแก้ไขกฎหมายให้ภาพหญิงค่าบริการในฐานะ 'เหยื่อ' ที่ถูกรังแก หลอกลวง และเอารัดเอาเปรียบ ที่ควรจะได้รับการช่วยเหลือและให้โอกาสมากกว่าการถูกประณามทางสังคมและการลงโทษโดยรัฐ ผู้หญิงที่ถูกกดขี่เหล่านี้มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ต้องได้รับการรับรองและคุ้มครอง การให้ภาพของหญิงค่าบริการในฐานะ 'เหยื่อ' ทำให้ไม่มีที่ทางสำหรับการเลือกและตัดสินใจของผู้หญิง ซึ่งเป็นความขัดแย้งกันเองที่สำคัญในแวดวงสตรีนิยมด้วย ระหว่างผู้ที่เห็นว่าการค้าประเวณีเป็นเรื่องของการทำให้ผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศสำหรับสนองความต้องการของผู้ชาย ซึ่งเป็นการดูถูกและลดศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ของผู้หญิง ในขณะที่นักสตรีนิยมและหญิงค่าบริการบางกลุ่มเห็นว่าการเลือกของผู้หญิงเป็นปัจจัยสำคัญ การถูกหลอกลวงบังคับให้ค่าบริการทางเพศในสภาพที่เลวร้าย ต่างกับสถานการณ์ที่ผู้หญิงเลือกจะขายบริการโดยมองว่าเป็นอาชีพหรืองานประเภทหนึ่งที่ตนเลือกจะทำและสามารถควบคุมสภาพการทำงานของตนได้ การทำความเข้าใจปรากฏการณ์การค้าประเวณีต้องให้ที่ทางกับการเลือกด้วย นอกจากนี้ปัจจัยเรื่องชนชั้นและฐานะทางเศรษฐกิจก็มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่อาชีพค้าบริการทางเพศ การให้ภาพของเหยื่อที่มีมิติ

เดียวและนำเสนอเพทละเลยความแตกต่างหลากหลายและสิทธิในการเลือกของผู้หญิงบางคนบางกลุ่ม การใช้กฎหมายและการลงโทษของรัฐโดยยึดหลักศีลธรรมทางเพศในระบบความเชื่อเรื่องเพศที่ให้ความสำคัญกับผู้ชายและประณามผู้หญิงจะส่งผลเสียกับผู้หญิงหลายกลุ่มในรูปของการจำกัดอำนาจ<sup>6</sup> ในการเลือกวิถีชีวิตและการจัดการกับเนื้อตัวร่างกายของตนเอง การจำกัดควบคุมเช่นนี้ไม่ต่างจากที่ปีตาธิปไตยได้กระทำกับผู้หญิงมาโดยตลอดอยู่แล้ว ท่าทีเช่นนี้สะท้อนการที่ผู้หญิงร่วมประณามผู้หญิงอื่นที่เป็นขบถต่อกรอบในเรื่องเพศในบางรูปแบบมากกว่าจะมองความซับซ้อนของปรากฏการณ์ และเข้าใจความแตกต่างและการเลือกวิถีทางเพศของผู้หญิง

ความพยายามแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศที่เป็นกรณีศึกษาจะสะท้อนการใช้นโยบายสาธารณะของรัฐเพื่อกำกับเรื่องเพศตามกรอบที่ขอบธรรม โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ข้อยกเว้นที่เป็นมาตรฐานต่างระดับสำหรับพฤติกรรมทางเพศนอกกรอบการแต่งงานของผู้ชาย ประเด็นเรื่องความมั่นคงของครอบครัวมีความสำคัญและถูกหยิบยกหรือพาดพิงถึงโดยทุกฝ่ายในการพิจารณากฎหมายทั้งสองเรื่อง ฝ่ายที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเห็นว่าวิถีปฏิบัติอย่างที่เป็นอยู่ทำให้ครอบครัวไม่เป็นสุขและแตกร้างได้ง่าย เพราะผู้ชายไม่อยู่ในกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรม ในขณะที่ฝ่ายคัดค้านเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่ให้สิทธิผู้หญิงมีสิทธิในการรับรู้หรือยุติความสัมพันธ์เมื่อผู้ชายพฤติกรรมทางเพศนอกกรอบ ถูกมองจะทำให้ครอบครัวล่มสลาย เพราะสามีภรรยาจะหย่าร้างกันมากขึ้น ทั้งสองฝ่ายต่างก็ใช้ความมั่นคงของครอบครัวเพื่อสนับสนุนแนวทางที่ตนเห็นว่าเหมาะสม ฝ่ายสนับสนุนเห็นว่าการมีมาตรฐานเรื่องเพศเดียวกันสำหรับชายหญิง ที่พฤติกรรมทางเพศจำกัดอยู่ในการแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียวจะทำให้ไม่เกิดความแตกร้าง

เสียงคัดค้าน: ความแตกต่างระหว่างชายหญิง และเสรีภาพของปัจเจก

ในขณะที่ผู้หญิงและแนวร่วมพยายามจำกัดพฤติกรรมทางเพศของคนในสังคมให้อยู่ในกรอบการแต่งงาน โดยการทำให้ครอบครัวมีความเข้มงวดมากขึ้นโดยใช้กฎหมายของรัฐบังคับ ฝ่ายที่คัดค้านปกป้องพฤติกรรม 'นอกกรอบ' บนฐานของเสรี

<sup>6</sup> Di Stefano, 'Feminist Attitudes toward Ethical Pluralism,' p. 292.

ภาพของปัจเจก การพยายามจะทำให้เกิดมาตรฐานเรื่องเพศแบบเดียวกันสำหรับชายหญิง โดยเฉพาะในเรื่องการจำกัดความสัมพันธ์ทางเพศไว้ในการแต่งงาน โดยใช้หลักการความเท่าเทียมเชิงสิทธิรองรับ ทำให้เกิดการโต้แย้งว่าหลักความเสมอภาคและสิทธิมีฐานที่ต่างจากความสัมพันธ์ส่วนตัวของคน ซึ่งเป็นเรื่องของความรักและความรู้สึกไม่ใช่พันธสัญญาซึ่งเป็นการผูกมัดเมื่อมีการละเมิด ประเด็นเรื่องการแบ่งพื้นที่ของชีวิตทางสังคมออกเป็นสองส่วนสำหรับคนสองเพศสภาพ โดยหลักการและวิถีของแต่ละพื้นที่แตกต่างกันถูกหยิบยกมาค้านข้อเสนอหลายประการ ฝ่ายสนับสนุนการใช้มาตรฐานเดียวกันเพื่อจำกัดเรื่องเพศไว้ในการแต่งงาน กลับเสนอให้คงวิถีปฏิบัติในแง่มุมมองอื่นซึ่งสะท้อนความต่างของบทบาทหน้าที่ระหว่างชายหญิง โดยอ้างการรักษาประเพณีเดิมซึ่งมีรากฐานอยู่ที่การแบ่งพื้นที่สาธารณะ-พื้นที่ส่วนตัวที่มีหลักการที่แตกต่าง การมองเช่นนี้ไม่ต่างจากฐานการอธิบายของฝ่ายคัดค้านบางคน

ฝ่ายคัดค้านบางคนได้หยิบยกประเด็นเรื่องเสรีภาพในเรื่องเพศของปัจเจกมาคัดค้านการแทรกแซงโดยกฎหมายของรัฐ พฤติกรรมนอกกรอบเรื่องเพศภาคบังคับเป็นแง่มุมหนึ่งของเสรีภาพของบุคคลที่กฎหมายของรัฐที่เข้าไปก้าวก่ายบังคับ แต่การยกประเด็นเรื่องเสรีภาพจะจำกัดอยู่เพียงพฤติกรรมของผู้ชายโดยไม่ได้เปิดให้ผู้หญิงมีเสรีภาพในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ฝ่ายคัดค้านยังได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างผู้หญิงที่ถูกกละเลย ผู้หญิงต่างชนชั้นมีข้อจำกัดและความจำเป็นที่ต่างกัน ซึ่งทำให้แตกต่างกันในเรื่องของทางเลือกและโอกาสด้วย หรือผู้หญิงที่อยู่ในความสัมพันธ์ซ้อนในฐานะ 'เมียน้อย' ไม่ได้รับการคุ้มครองเพราะเธอไม่ทำตามกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรม การใช้กฎหมายเช่นนี้เป็นการลงโทษผู้หญิงที่ไม่สยบยอมต่อกรอบเรื่องเพศที่ขอบธรรม การแก้ไขกฎหมายเพื่อทำให้สถานภาพของผู้หญิงบางกลุ่มดีขึ้นกลายเป็นการทำร้ายหรือรังแกผู้หญิงบางกลุ่มที่ถูกมองข้ามเพราะอยู่นอกกรอบของความเป็น 'หญิงดี'

ความขัดแย้งระหว่างเสรีภาพในทางเพศของปัจเจกและความแตกต่างระหว่างผู้หญิงเป็นเรื่องที่สตรีนิยมหลายกระแสให้ความสำคัญและเป็นการโต้เถียง 'ภายใน' แนวทางสตรีนิยมและขบวนการผู้หญิงด้วย แต่ประเด็นเหล่านี้ได้ถูกหยิบยกมาคัดค้านความพยายามของผู้หญิงบางกลุ่มในการต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรี และเพื่อสนับสนุนการ

ดำรงอยู่ของมาตรฐานต่างระดับในเรื่องเพศ การโต้เถียงเรื่องเพศที่ปรากฏในสภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นไปในลักษณะของการปะทะของสองแนวทางหลัก คือการพยายามสร้างและบังคับใช้กฎเกณฑ์เชิงศีลธรรมของเรื่องเพศภาคบังคับที่ถูกต้านด้วยแนวคิดเรื่องเสรีภาพของปัจเจก ในที่สุดแล้วทั้งเสียงที่สนับสนุนและคัดค้านการแก้ไขกฎหมายก็ยังยึดกรอบเรื่องเพศที่คับแคบซึ่งมีฐานอยู่ที่ชายหญิงและการจำกัดเรื่องเพศในการแต่งงาน โดยไม่ได้ตั้งคำถามหรือเปลี่ยนแปลงแก่นหลักของกรอบนี้ ความพยายามที่ปรากฏจะทำให้กรอบเรื่องเพศดังกล่าวมีค ามเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

### การเมืองเรื่องเพศ: เสียงของผู้หญิง - เสียงของผู้ชาย

กรอบเรื่องเพศภาคบังคับที่จำกัดเรื่องเพศที่ขอบธรรมไว้ระหว่างชายหญิงในสถาบันการแต่งงานเพื่อการเจริญพันธุ์ ถูกเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในระบบสองเพศสภาพ เรื่องเพศในปิตาธิปไตยมีความต้องการของผู้ชายเป็นศูนย์กลางและทำให้การครอบงำโดยผู้ชายและการสยบยอมของผู้หญิงเป็นเรื่องเชิงสังวาส ในกรอบเรื่องเพศเช่นนี้มีมาตรฐานความถูกต้องตั้งม ในเรื่องเพศที่แตกต่างกันสำหรับชายหญิง ซึ่งสะท้อนและหล่อเลี้ยงความไม่เท่าเทียมและการกดขี่ให้ดำรงอยู่<sup>7</sup> แนวพินิจสตรีนิยมตระกูลความคิดต่าง ๆ ได้ตั้งคำถามและท้าทายกรอบเรื่องเพศภาคบังคับนี้ โดยบางกลุ่มต้องการให้ผู้หญิงมีสิทธิและโอกาสจะเข้าถึงและบริโภคสิ่งที่สังคมให้คุณค่า เช่นความพึงพอใจทางเพศ ในขณะที่สตรีนิยมแนวสุดขั้ว/รากเหง้า (Radical Feminism) เห็นว่าผู้หญิงควรจะปลดปล่อยตนเองจากพันธนาการของปิตาธิปไตยที่ควบคุมเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง โดยทำให้ผู้หญิงเป็นเพียงวัตถุเพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชายและบังคับให้ผู้หญิงทำหน้าที่หน่วยในการเจริญพันธุ์ในสถาบันความเป็นแม่<sup>8</sup> ผู้หญิงควรจะควบคุมเนื้อตัวร่างกาย

<sup>7</sup> Diane Richardson, "Sexuality and Feminism," in *Introducing Women's Studies*, 2<sup>nd</sup> ed. Ed. Victoria Robinson and Diane Richardson (Washington Square, NY: New York University Press, 1997), p. 160-165.

<sup>8</sup> Alison M. Jaggar, *Feminist Politics and Human Nature* (Totowa, NJ: Rowman and Allanheld, 1983), p. 256-270.

และเรื่องเพศของตนเองโดยการปฏิเสธหรือแยกจากสถาบันของปิตาธิปไตยอย่าง การแต่งงานหรือความเป็นแม่

การต่อสู้โต้แย้งเรื่องเพศในหลายประเด็นจะตั้งต้นจากการที่ผู้หญิงตั้งคำถาม เกี่ยวกับมาตรฐานที่แตกต่างสำหรับพฤติกรรมทางเพศที่สะท้อนในกฎหมายของรัฐ อย่างเช่นกรณีศึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขบรรพ 5 ของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใน ปีพ.ศ. 2519 และการแก้ไขกฎหมายปรามการค้าประเวณีในปีพ.ศ. 2539 เป็นการ ตั้งคำถามเชิงศีลธรรมเกี่ยวกับความเสมอภาคเท่าเทียมในเรื่องวิถีทางเพศ โดย พยายามจะเปลี่ยนกรอบกติกาของกฎหมายให้จำกัดเรื่องเพศของคนในสังคมไว้ใน สถาบันการแต่งงานโดยไม่มีข้อยกเว้นให้ผู้ชาย แต่ในการโต้เถียงในประเด็นต่าง ๆ ผู้ ชายที่ไม่เห็นด้วยได้ตั้งคำถามว่าการเรียกร้องและความต้องการเช่นนี้เป็นเรื่องของผุ้ หญิงบางกลุ่มที่มีตำแหน่งแห่งที่เฉพาะในทางเศรษฐกิจและสังคมหรือไม่ และได้ยก ต่าง ๆ ของผู้หญิงที่มีประสบการณ์และความต้องการที่แตกต่างไป การมองต่างเช่นนี้ เห็นได้จากการโต้เถียงเรื่องเพศในหมู่นสตรีนิยมตะวันตก<sup>9</sup> ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง เพศและความสัมพันธ์แตกต่างกันมากระหว่างผู้ที่มองเรื่องเพศในกรอบของศีลธรรม หรือกรอบการกดขี่ ทำให้เรื่องเพศเป็นเรื่องไม่ดีที่ต้องถูกควบคุมหรือละทิ้ง กับพวกที่ มองเรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนตัวที่ปัจเจกควรมีสิทธิในการเลือกที่จะตามความพึงพอใจ<sup>10</sup> เสียงของผู้หญิงในการแก้ไขกฎหมายที่เป็นกรณีศึกษาจึงอาจไม่ใช่ตัวแทนของผู้หญิง โดยรวม แต่เป็นเรื่องของผู้หญิงเฉพาะกลุ่มเช่นเมียหลวง ‘หญิงดี’ หรือหญิงชนชั้น กลาง ความแตกต่างหลากหลายในองค์ประกอบเชิงอัตลักษณ์อย่างชนชั้น ช่างอายุ หรือภูมิหลังทางสังคมส่งผลต่อประสบการณ์และความต้องการของผู้หญิง เสียงของผู้ หญิงจึง ไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวอย่างมีเอกภาพแต่ขึ้นอยู่กับที่ทางเฉพาะและประสบการณ์ ของผู้มีเพศสภาพหญิงด้วย

ผู้หญิงมีประสบการณ์และความเชื่อที่แตกต่างกันในประเด็นเรื่องเพศได้ การ ทำความเข้าใจการเมืองเรื่องเพศต้องรวมเอาความต่างนี้ไว้ด้วย เรื่องเพศอาจจะเกี่ยว

<sup>9</sup> Lynn S. Chancer, *Reconcilable Differences: Confronting Beauty, Pornography, and the Future of Feminism* (Berkeley: University of California Press, 1998), p. 62-63.

<sup>10</sup> Linda LeMoncheck, *Loose Women, Lecherous Men: A Feminist Philosophy of Sex*. (New York: Oxford University Press, 1997), p. 14-21.

ข้ออย่างใกล้ชิดกับเพศสภาพและความไม่เท่าเทียม แต่ก็ไม่ใช่เรื่องเดียวกันเลยทีเดียว เรื่องเพศมีการเมืองที่เป็นเรื่องของการนิยาม การกำกับควบคุม และการโต้เถียงภายในที่อาจจะเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวโดยตรงกับเรื่องเพศสภาพ<sup>11</sup> การต่อสู้โต้แย้งในเรื่องเพศอาจเป็นการยืดอกอยู่กับเรื่องเพศที่ขอบธรรมของผู้หญิงและผู้ชายบางกลุ่ม โดยผู้หญิงและผู้ชายอีกหลาย ๆ กลุ่มไม่เห็นด้วยและท้าทายกรอบเรื่องเพศนั้น การทำความเข้าใจการโต้แย้งสาธารณะในเรื่องเพศจึงต้องตระหนักถึงความต่างและการเมืองภายในของเรื่องเพศด้วย อันที่จริงการศึกษาในเรื่องเพศในช่วงหลังก็ได้สะท้อนความซับซ้อนนี้ โดยรวมเอาปัจจัยเกี่ยวกับประสบการณ์ ตำแหน่งแห่งที่ และระบบความเชื่อ ความหมายเรื่องเพศที่แตกต่างไว้ด้วย<sup>12</sup>

การโต้เถียงต่อรองเกี่ยวกับแง่มุมต่าง ๆ ที่ถูกจัดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวอย่างเรื่องเพศและความสัมพันธ์จึงไม่ใช่การปะทะกันระหว่างความจริงของผู้หญิงกับความจริงของผู้ชายที่การแบ่งขั้วแบ่งฝ่ายเป็นไปโดยชัดเจน แต่แง่มุมต่าง ๆ ของอัตตลักษณ์ที่เลื่อนไหลไม่คงที่ของคนทำให้กรอบความเชื่อความหมายเรื่องเพศมีความหลากหลายกว่านั้นมาก การต่อรองเกี่ยวกับเรื่องเพศในพื้นที่ทางสังคมหรืออาณาบริเวณทางการเมืองที่เป็นทางการเมืองจึงเป็นการปะทะของกรอบย่อยที่ขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม และการซ้อนทับขององค์ประกอบของตัวตน ที่ทำให้ประสบการณ์และความคาดหวังของคนแตกต่างกันไป ซึ่งแปลว่าความจริงของผู้หญิงก็น่าจะมีหลายชุดด้วยเช่นกัน การต่อสู้เพื่อทำให้ชีวิตของผู้หญิงดีขึ้นต้อง 'ฟัง' เสียงที่แตกต่างหลากหลายนี้ โจทย์ที่สำคัญคือจะอย่างไรความจริงที่แตกต่างนี้จะมีที่ทางในกระบวนการต่อรองโต้แย้งสาธารณะได้ โดยไม่ถูกผูกขาดหรือทำให้เงียบงันโดยความจริงบางชุด

<sup>11</sup> Gayle Rubin, "Thinking Sex: Notes for Radical Theory of the Politics of Sexuality," in The Lesbian and Gay Studies Reader, ed. Ablove Michele, Aina Barak, and David M. Halperin. (New York: Routledge, 1993), p. 4.

<sup>12</sup> LeMoncheck, Loose Women, Lecherous Men, p. 22.

## บรรณานุกรม

- Anderson, Walter Truett. "Introduction: What's Going On Here?" in The Truth about the Truth: De-Confusing and Re-Constructing the Postmodern World. Edited by Walter Truett Anderson. New York: J. P. Tarcher, 1995.
- Arneil, Barbara. Politics and Feminism. Oxford: Blackwell Publishers, 1999.
- Bartky, Sandra Lee. "Foucault, Femininity, and Modernization of Patriarchal Power." in Writing on the Body: Female Embodiment and Feminist Theory. Edited by Katie Conboy, Nadia Medina, and Sarah Stanbury. New York: Columbia University Press, 1997.
- Bell, David. and Binnie, Jon. The Sexual Citizen: Queer Politics and Beyond. Cambridge: Polity Press, 2000.
- Bryson, Valerie. Feminist Debates: Issues of Theory and Political Practice. London: Macmillan, 1999.
- Collins, Patricia Hill. "It's all in the Family," in Decentering the Center: Philosophy for a Multicultural, Postcolonial, and Feminist World, Edited by Uma Narayan and Sandra Harding. Bloomington, IN.: Indiana University Press, 2000.
- Chancer, Lynn S. Reconcilable Differences: Confronting Beauty, Pornography, and the Future of Feminism. Berkeley: University of California Press, 1998.
- Coole, Diana H. Women in Political Theory: From Ancient Misogyny to Contemporary Feminism Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1988.
- Cooper, Davina. Power in Struggle: Feminism, Sexuality and the State. Buckingham: Open University Press, 1995.
- de Beauvoir, Simone. The Second Sex. Translated by H.M. Parshley. New York: Vintage Books, 1974.
- Di Stefano, Christine. "Feminist Attitudes toward Ethical Pluralism." In The Many and the One: Religious and Secular Perspectives on Ethical Pluralism in the Modern World. Edited by Richard Madsen and Tracy B. Strong. Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2003.
- Ellison, Marvin M. Erotic Justice: A Liberating Ethic of Sexuality. Louisville, KY: Westminster John Knox Press, 1996.

- Engels, Friedrich. The Origin of Family, Private Property and the State.
- Evans, Judith. Feminist Theory Today: An Introduction to Second-Wave Feminism. London: Sage Publications, 1995.
- Faulks, Keith. Citizenship. New York: Routledge, 2000.
- Firestone, Shulamith. The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution. New York: Bantam Books, 1972.
- Foucault, Michel. The History of Sexuality, Volume I. Translated by Robert Hurley. New York: Vintage Books, 1990.
- \_\_\_\_\_. "Truth and Power," in The Foucault Reader. Edited by Paul Rabinow. New York: Pantheon Books, 1984.
- Fraser, Nancy, "Equality, Difference and Democracy: Recent Feminist Debates in the United States." in Feminism and the New Democracy. Edited by Jodi Dean. London: Sage Publications, 1997.
- \_\_\_\_\_. "Politics, Culture and Public Sphere: Toward a Postmodern Conception." in Social Postmodernism: Beyond Identity Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- \_\_\_\_\_. Unruly Practices: Power, Discourse and Gender in Contemporary Social Theory. Oxford: Polity Press, 1989.
- Gibson, Colin S. Dissolving Wedlock. London: Routledge, 1994.
- Giddens, Anthony. The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies. Cambridge: Polity Press, 1992).
- Gilligan, Carol. In a Different Voice. Cambridge: Harvard University Press, 1982.
- Halprin, Sara. Look at My Ugly Face: Myths and Musings on Beauty and Other Perilous Obsessions with Women's Appearance. New York: Penguin Books, 1995.
- Hawks, Gail. A Sociology of Sex and Sexuality. Bristol, PA.: Open University Press, 1996.
- Held, David. "Editor's Introduction," in Political Theory Today. Edited by David Held. Cambridge: Polity Press, 1991.
- Jaggar, Alison M. Feminist Politics and Human Nature. Totowa, NJ: Rowman and Allanheld, 1983.
- Kymlicka, Will. Multicultural Citizenship. Oxford: Clarendon Press, 1995.

- LeMoncheck, Linda. Loose Women, Lecherous Men: A Feminist Philosophy of Sex. New York: Oxford University Press, 1997.
- Lister, Ruth. Citizenship: Feminist Perspective. London: Macmillan, 1997.
- Mackinnon, Catherine A. "Sexuality, Pornography and Method: Pleasure under Patriarchy." in Feminism and Philosophy. Edited by . Boulder, CO.: Westview Press, 1995.
- McNair, Brian. Mediated Sex: Pornography and Postmodern Culture. London: Arnold, 1996.
- Martin, Emily. "Premenstrual Syndrome, Work Discipline and Anger," in The Politics of Women's Bodies: Sexuality, Appearance, and Behavior, Edited by Rose Weitz. New York: Oxford University Press, 1998.
- McDonagh, Eileen. "Political Citizenship and Democratization: The Gender Paradox." American Political Science Review 96 (September 2002).
- Mill, John Stuart. On Liberty. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 1978.
- \_\_\_\_\_. The Subjection of Women. Amherst, NY: Prometheus Books, 1986.
- Millet, Kate. Sexual Politics: A Surprising Examination of Society's Most Arbitrary Folly. Garden City, NY: Doubleday, 1970.
- Minow, Martha. and Shanley, Mary Lyndon. "Relational Rights and Responsibilities: Revisioning the Family in Liberal Theory and Law." Hypatia. (Winter 1996).
- Mouffe, Chantal. "Democratic Politics and the Question of Identity," in The Identity in Question. Edited by John Rajchman. New York: Routledge, 1995.
- Okin, Susan Moller. Is Multiculturalism Bad for Women? Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999.
- \_\_\_\_\_. Women in Western Political Thought. Princeton: Princeton University Press, 1979.
- O'Neill, Maggie. Prostitution and Feminism: Towards a Politics of Feeling. Cambridge: Polity Press, 2001.
- Pagels, Elaine. Adam, Eve and the Serpent. New York: Vintage Books, 1989.

- Pateman, Carole. "Feminism and the Varieties of Ethical Pluralism." In The Many and the One: Religious and Secular Perspectives on Ethical Pluralism in the Modern World. Edited by Richard Madsen and Tracy B. Strong. Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2003.
- Pendleton, Eva. "Love for Sale: Queering Heterosexuality." in Whores and Other Feminists. Edited by Jill Nagle. New York: Routledge, 1997.
- Phillips, Anne. Democracy and Difference. University Park, PA.: Pennsylvania State University Press, 1993.
- \_\_\_\_\_. "Universal Pretensions in Political Thought," in Destabilizing Theory: Contemporary Feminist Debates. Edited by Michele Barrett and Anne Phillips. Cambridge, UK: Polity Press, 1993.
- Queen, Carol. "Sex Radical Politics, Sex-Positive Feminist Thought." in Whores and Other Feminists. Edited by Jill Nagle. New York: Routledge, 1997.
- Reitan, Eric. "Rape as an Essentially Contested Concept." Hypatia 16, no.2 (Spring 2001).
- Rich, Adrienne. "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence." in Feminism, Vol. II. Edited by Susan Moller Okin and Jane Mansbridge. Aldershot: Edward Elgar Publishing, 1994.
- Richardson, Diane. "Extending Citizenship: Cultural Citizenship and Sexuality." in Culture and Citizenship, Edited by Nick Stevenson. London: Sage Publications, 2001.
- \_\_\_\_\_. "Sexuality and Feminism," in Introducing Women's Studies, 2<sup>nd</sup> ed. Edited by Victoria Robinson and Diane Richardson. Washington Square, NY: New York University Press, 1997.
- Roiphe, Katie. The Morning After: Sex, Fear and Feminism. London: Hamish Hamilton, 1993.
- Rubin, Gayle. "Thinking Sex: Notes for Radical Theory of the Politics of Sexuality." in The Lesbian and Gay Studies Reader. Edited by Abelove Michele, Aina Barak, and David M. Halperin. New York: Routledge, 1993.
- Sanders, Valerie. "First Wave Feminism," in The Icon Critical Dictionary of Feminism and Postfeminism. Edited by Sarah Gamble. Cambridge: Icon Books, 1999.

- Saprio, Virginia. "When Are Interests Interesting?: The Problem of Representation of Women." in Feminism and Politics, Edited by Anne Phillips. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Sawicki, Jana. Disciplining Foucault. New York: Routledge.
- Shrage, Laurie. Moral Dilemmas of Feminism: Prostitution, Adultery, and Abortion. New York: Routledge, 1994.
- Stewart, Angus. Theories of Power and Domination. London: Sage Publications, 2001.
- Stetson, Dorothy McBride. Women's Rights in the U.S.A.: Policy Debates and Gender Roles. Pacific Grove, CA.: Brooks/Cole, 1991.
- Tisdale, Sallie. Talk Dirty to Me: An Intimate Philosophy of Sex. London: Pan Books, 1995.
- Werbner, Pnina. and Yuval-Davis, Nira. "Introduction: Women and the New Discourse of Citizenship," in Women, Citizenship and Difference. Edited by Nira Yuval-Davis and Pnina Werbner. London: Zed Books, 1999.
- Wolf, Naomi. Promiscuities: The Secret Struggle for Womanhood. New York: The Ballantine Publishing Group, 1997.
- Wollstonecraft, Mary. "A Vindication of the Rights of Woman." in Mary Wollstonecraft: Political Writings. Edited by Janet Todd. Oxford: Oxford University Press, 1994.
- Yeatman, Anna. Postmodern Revisionings of the Political. New York: Routledge, 1994.
- Young, Iris Marion. Justice and the Politics of Difference. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990.

### เอกสารภาษาไทย

- กุลวิทย์ ประภาพรพิพัฒน์. แนวคิดและจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับเพศในพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2545.
- ประสพสุข บุญเดช. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2543.
- ไพโรจน์ กัมพูสิริ. "60 ปีกฎหมายครอบครัวไทย." วารสารนิติศาสตร์ 26 (มิถุนายน 1996).
- มูลนิธิผู้หญิง. การค้าหญิง: ภาวะเสี่ยงภัยไทย. (รายงานการวิจัยและปฏิบัติการเรื่องการค้าหญิง มูลนิธิผู้หญิง, 2540)
- วีระดา สมสวัสดิ์. กฎหมายครอบครัว. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ, 2540.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. ร่วมแรงแบ่งปันรัก: สภาพและข้อเท็จจริงแห่งปัญหาโสเภณีและเอดส์. มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 178.